

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**GÜNDELİK HAYATTA POPÜLER KÜLTÜREL BİR
UNSUR OLARAK BURÇLAR**

Hazırlayan
Hakan YAPICI

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Ferhat TEKİN

KONYA – 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hakan YAPICI		
	Numarası	138103011007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji /		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	GÜNDELİK HAYATTA POPÜLER KÜLTÜREL BİR UNSUR OLARAK BURÇLAR			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

Hakan YAPICI

İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hakan YAPICI
	Numarası	138103011007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ferhat TEKİN
	Tezin Adı	Gündelik Hayatta Popüler Kültürel Bir Unsur Olarak Burçlar

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan 'Gündelik Hayatta Popüler Kültürel Bir Unsur Olarak Burçlar' başlıklı bu çalışma 08 / 02 / 2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç. Dr.	Ferhat TEKİN	
2	Doç. Dr.	Mehmet BİREKUL	
3	Yrd. Doç. Dr.	İbrahim NACAĞ	

ÖNSÖZ

Bu saha çalışmasında, bir yönüyle kadim bir gelenek olarak karşımızda duran astrolojinin popüler ve magazinsel bir şekilde yaygınlaşan günümüzün burç yorumları/burç özellikleri gibi formları sosyolojik çerçevede konu edilmektedir. Dünya üzerinde ve toplumumuzda çoğu insanın burçlara gösterdiği yoğun temayül, özellikle gündelik hayat sosyolojisi açısından önemli çıkarımlar barındırmaktadır. Bu yüksek lisans tezi, toplumun durmadan değişen, dönüşen gündelik hayatına dair sosyolojik çıkarımlara ulaşmak amacıyla hazırlanmıştır.

Bu çalışma süresince, gösterdikleri sabır için aileme, teze nitelik katan yönlendirmeleri için danışmanım Doç. Dr. Ferhat Tekin'e, teze özgünlük katan etkileri için hocam Doç. Dr. Mehmet Birekul'a ve isimlerini-desteklerini tek tek anamayacağım yakınlarım, büyüklerim ve dostlarıma minnet duygularımı sunarım. Ayrıca saha çalışmasında burçlarla münasebetlerine başvurulan mülakat katılımcılarına ayrı ayrı teşekkür ederim.

KONYA
Ocak, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ	1
1. BİRİNCİ BÖLÜM	5
1.1. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1.1. Gündelik Hayat Sosyolojisi.....	6
1.1.2. Modernizm	9
1.1.3. Dünyevileşme.....	15
1.1.4. Popüler Kültür.....	18
1.1.5. Homo Duplex	22
1.1.6. Barnum Etkisi (Forrer Etkisi).....	24
2. İKİNCİ BÖLÜM	26
2.1. ASTROLOJİYE GENEL BAKIŞ	26
2.1.1. Astrolojinin Tarihi Serüveni.....	26
2.1.2. Astroloji Üzerine Tartışmalar.....	33
2.1.3. Astrolojinin Temel Bileşenleri.....	39
2.1.4. Astrolojiye Duyulan İlginin Temel Faktörleri.....	43
2.1.4.1. Barnum Etkisi ve Burçlar:.....	50
2.1.4.2. Homo Duplex ve Burçlar:	51
2.2. ASTROLOJİYE SOSYOLOJİK BAKIŞ	52
2.2.1. Gündelik Hayat ve Burçlar.....	53
2.2.2. Modernizm, Post-modernizm ve Burçlar	58
2.2.3. Dünyevileşme ve Burçlar	65
2.2.4. Popüler Kültür ve Burçlar	71
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	83
3.1. ALAN ARAŞTIRMASI	83
3.1.1. Araştırmanın Konusu	83
3.1.2. Araştırmanın Önemi.....	84
3.1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları.....	85
3.1.4. Araştırmanın Metodolojisi	85

3.1.5.	Araştırmanın Örneklemi.....	86
3.1.6.	Burçlar Nasıl Algılanıyor?	87
3.1.6.1.	Din ve Bilimin Buluşma Noktası Olarak Burçlar:	90
3.1.6.2.	İnsanların İsimlerini Unuturum Burçlarını Unutmam:.....	92
3.1.6.3.	Burçları İnançıma Uygun Bir Şekilde Takip Ediyorum:.....	95
3.1.6.4.	Kız Arkadaşım Yüzünden Burçlarla İlgilenmeye Başladım:	97
3.1.6.5.	Burçlar Kültürlü Görünmek İçin Takip Edilir:.....	99
3.1.6.6.	Burçlarla Niye İlgilenmiyorlar Anlamıyorum:.....	100
3.1.6.7.	Beni Tanımak İçin Burcuma Bakılabilir:	102
3.1.6.8.	Eşim Yay Burcu Olmasın Diye Dua Ederim:	104
3.1.6.9.	Burçlar Beni Benden Daha Mı İyi Biliyor?:	109
3.1.6.10.	Din Gibi Burçlar Da Mı Sorgulanamaz?:.....	113
3.1.6.11.	Burç Yorumları Yalan Burç Özellikleri Gerçek:	115
3.1.6.12.	Eski Adamlar Burçlarla Uğraştığına Göre...:	118
3.1.6.13.	Burçlar Değişir Mi Değişmez Mi?:.....	121
3.1.6.14.	Demek Ki Doğduğun Saati Yanlış Biliyorsun:	122
3.1.6.15.	Burçların Kader İnançıyla Alakası:.....	124
3.1.6.16.	Burçlar Seni Anlatıyor Mu Etkiliyor Mu?:	126
3.1.6.17.	Burçlar Olmasaydı Kendim Keşfetmek Zorunda Kalırdım:	127
3.1.7.	Astrologlar Nasıl Algılanıyor?	129
3.1.7.1.	Astrolog Olmak İster Misin?:.....	131
3.1.7.2.	Astrologların İşİ Çok Zor:	134
3.1.7.3.	Her Astrolog Bir Değildir:	136
3.1.7.4.	Astrolog Mu Psikolog Mu?:.....	137
3.1.8.	Örnek Anılar.....	139
SONUÇ		142
KAYNAKÇA		145
EK – 1.....		151
MÜLAKAT KATILIMCI LİSTESİ		151
EK - 2		153
MÜLAKAT SORULARI		153

ÖZET

Son yıllarda, bireysel kişiliği toplum ve toplumsal etkileşim çerçevesinde anlamak ve açıklamak için yapılan çalışmalarda bir artış olmuştur. Bu çalışmaların sayesinde, bireyin kişiliğini toplumdaki ve sosyal etkileşimden ayrı düşünmek artık mümkün değildir. Bu durum, kişilik ile gök cisimleri arasındaki varsayılan ilişkiden ibaret olan günümüz astrolojisini tartışmalı bir alan haline getirmektedir. Ancak bu konudaki tartışmalara rağmen burçlar, dünya genelinde yaygınlık kazanmış bir alandır.

Bu tez, günümüzde sosyal ilişkilerimizde ve sosyal medyada sıkça karşılaştığımız burçların sosyolojik bir incelemesini konu edinmektedir. Bu inceleme, burçların gündelik hayattaki yaygınlığına ve belirleyiciliğine bakmayı gerektirmektedir. Bu bağlamda burçlar, popüler kültürün ve kültür endüstrisinin bir ürünü, kapitalizmin ve modernitenin bir hizmetçisi, yabancılaşmanın bir unsuru olarak ele alınmaktadır. Ayrıca konu burçlar ve gündelik hayat olduğu için, gündelik hayat sosyolojisi, yabancılaşma, popüler kültür ve kültür endüstrisi olgularıyla, modernleşme, dünyevileşme ve kapitalizm süreçleriyle, homo duplex, barnum etkisi gibi sosyo-psikolojik kuramlarla bağlantı kurulması gerekli görülmüştür. Diğer taraftan burçların günümüzdeki yaygınlığının anlaşılması açısından astrolojinin tarihi serüveni, astroloji üzerine yapılan tartışmalar ve astrolojinin bileşenleri de mercek altına alınmaktadır. Son olarak, burçlarla ilgilenenlerle mülakat yapıp verilen cevaplar, tez boyunca işlenen konular çerçevesinde değerlendirilmiş ve hem astrologlar hem de burçlarla ilgilenenler yorumlanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

In recent years, there has been an increase in studies to understand and explain individual personality in the context of society and social interaction. Thanks to these studies, it is no longer possible to think separate the personality of the individual from society and social interaction. This situation makes a controversial area the today's astrology which is the supposed connection between personality and celestial bodies. However, despite discussions in this issue, horoscopes are an area that has become widespread throughout the world.

This thesis focuses on a sociological examination of the horoscopes we frequently encounter in our social relations and social media. This review requires looking at the daily life viability and determinism of the horoscopes. In this context, horoscopes are treated as a product of the popular culture and culture industry, a servant of capitalism and modernity, an element of alienation. It is also because the subject is horoscopes and daily life necessary to establish connections with socio-psychological theories such as homo duplex and barn influence with the process of modernization, secularization and capitalism, with the everyday life sociology, alienation, popular culture and culture industry. On the other hand, the historical adventure of astrology, the discussions on astrology and the components of astrology are also under investigation in terms of understanding the present prevalence of horoscopes. Finally, interviews with those interested in the horoscopes were given and the answers were evaluated within the context of the topics covered throughout the thesis and both astrologers and those interested in horoscopes were tried to be interpreted.

GİRİŞ

Çoğu günlük faaliyetlerini burçlara göre şekillendirenler bir tarafa, burcunun ne olduğunu bilmeyen insan sayısı çok az. Bu çok ilginç değil mi? Burçların toplumdaki işlevleri nelerdir? Burçlar, insanlara neler söylemektedir? İnsanlar burçlarla neden ilgilenir? İnsanı etkileyen toplum mudur, gezegenler midir? İnsanın titizliğine, yalanı sevmemesine, duygusallığına, sakinliğine vs. kendisi mi karar verir, yıldızlar mı? Net cevapları olmayan bir sürü soru. Bu soruların da işaret ettiği gibi günümüzde burç yorumları, çok çeşitli içeriklerden oluşsa da genellikle insanların karakter, kimlik ve kişiliklerine dayandırılmaktadır.

Özellikle modernleşme ve dünyevileşme gibi sosyolojik süreçler, gündelik hayatta önemli değişikliklere yol açmış ve açmaktadır. Tarihsel dönemde astroloji (özellikle burç yorumları, burç özellikleri gibi formlarla) modernleşme süreciyle birlikte toplumların gündelik hayatına daha rahat nüfuz edebilmiştir. Astrolojinin-burçların¹ temel iddiası, kişinin doğum anında gök cisimlerinden etkilendiği ve karakterinin bu etkiye göre şekillendiği yönündedir. Sosyolojik ve psikolojik literatürde kişinin karakteri büyük oranda kendisine, ailesine, arkadaşlarına nihayetinde sosyal çevresine bağlıdır. Ancak bu gerekçeyle astrolojinin ‘bireyi gök cisimlerinin etkilediği’ iddiasını yalanlamak ve sonuç olarak astrolojinin yalan, sahte ya da değersiz olduğuna kanaat getirmek bizi mantık hatasına düşürebilir. “Mantığa göre bir argüman ifadesi, hakkında hiçbir şekilde ispat olmayan bir konu hakkında kesin bir kanaat bildiriyorsa o argüman hatalıdır. Bu mantık hatasının adı (appeal to ignorance) cehalete başvurmaktır. Bu mantık hatasını içeren astrolojiyle ilgili iki örnek şu şekildedir:

İnsanlar yüzyıllardır, astrolojinin ifadelerini kanıtlamaya çalışıyorlar. Henüz hiç kimse kanıtlayamadı. Bu yüzden astrolojinin ifadelerinin safsata olduğuna karar vermeliyiz.

İnsanlar yüzyıllardır, astrolojinin ifadelerini çürütmeye çalışıyorlar. Henüz hiç kimse çürütemedi. Bu yüzden astrolojinin ifadelerinin doğru olduğuna karar vermeliyiz” (Hurley, 2015: 145).

¹Çalışma boyunca “astroloji” “burç(lar)” “yıldız fal(lar)” gibi kelimeler birbirlerinin yerine geçebilecek anlamda kullanılmışlardır.

Dolayısıyla tez içerisinde geçen yalan, sahte ya da değersiz gibi niteliklerin, astrolojinin tamamını ya da bütün formlarını kapsayacak nitelikler olduğu söylenemez. Ancak en azından astrolojinin günümüzdeki yıldız falları, burç yorumları, burç özellikleri ya da burç uyumları gibi formları söz konusu niteliklere yaraşır görünmektedir.

Burçlar, sosyal bilimcilerin pek fazla dikkatini çekmemekle birlikte akademik olarak genellikle ilahiyat ve psikoloji literatüründe ve gazetecilik alanında karşılaşılabilen bir konudur. İnsanlar burçların konu olduğu akademik çalışmalarla değil gazetecilerin, kâhinlerin ve *sahte bilimcilerin*² burçlarla ilgili ürettikleri içeriklerle daha fazla karşılaşmaktadır.

Burçlar, sosyolojik bağlamda hiç ele alınmamış değildir. Literatüre bakıldığında, medyanın astroloji/yıldız falları gibi içeriklere yer vermesiyle şekillendirdiği sosyal yapı, kapsamlı bir şekilde 1953 yılında Adorno tarafından irdelenmiştir. Bu tezde Adorno'dan oldukça faydalanılmıştır. Ancak bu tez, özellikle içerik açısından farklılık göstermektedir. Hem Adorno'nun çalışmasından bu yana 60 yılı aşkın zamanın geçmesi hem de araştırılan toplumların farklılığı, bu tezi Adorno'nun çalışmasından ayırmaktadır. Ayrıca onun çalışması daha çok içerik analizi şeklinde seyretmişken bu tezde mülakat tekniği ile saha çalışması da yapılmıştır.

Peter L. Berger ve Thomas Luckmann (2008: 6) *Gerçekliğin Sosyal İnşası* adlı eserlerine şu iddiayla başlamaktadırlar: “Bilgi sosyolojisi, (her ne kriterle olursa olsun) ‘bilgi’nin nihai geçerliliğine ya da geçersizliğine bakmaksızın, bir toplumda ‘bilgi’ olarak kabul gören her ne varsa bizzat ilgilenmelidir”. Yani bilgi sosyolojisi, insanların, teorik olmayan gündelik hayatlarındaki bütün bildikleriyle ilgilenmek zorundadır. Bilgi sosyolojisinin çerçevesi sadece teorik düşünceler, fikirler, entelektüel bilgiler, tarihsel bilgiler, dünya görüşleri inşa etmeyle çizilecek olursa, bilgi sosyolojisi eksik ve yetersiz kalır. Çünkü hangi toplumda olursa olsun çok az sayıda insan entelektüel işlerle meşgul olmaktadır (Berger & Luckmann, 2008: 22-23). İnsanları yoğun bir şekilde meşgul eden uğraşlar başkadır. Astroloji bunlardan biridir. Tarihin her döneminde bütün toplumlarda kendisine muhatap bulabilmiş olan

² Astroloji, literatürde birçok kaynakta sahte bilim olarak ele alınmaktadır.

astroloji, günümüzde de birçok insan için önemli bilgiler sunmaktadır. Burç içerikleri, toplumun önemli bir kesimi tarafından bilgi olarak kabul görmektedir. Bu durum, burçları sosyolojik olarak irdelemeyi kaçınılmaz hale getirmektedir.

Burçlara sosyolojik açıdan yaklaşmak, konuya insanın etken mi edilgen mi bir varlık olduğunu ele almakla başlamayı gerektirmektedir. Bu da bizi sosyolojinin ortaya çıkışındaki tartışmalara götürmektedir. Sosyoloji öncesi dönemdeki iki teorinin birine göre, toplumun kökeni insanın doğasında yatmaktadır. Yani toplumu insan belirler. Diğerine göre ise, toplum nesnel bir yapıdır. İnsan, toplum tarafından belirlenir. Kimilerince insan, yaratıcı ve aktif bir özne olarak vurgulanır. Kimilerince insan, zihinsel yetilerinden arındırılmış makinelere benzetilir. Bu tartışma Platon ve Aristoteles ile başlatılıp Hobbes, Locke, Rousseau, Voltaire, Montesquieu, Vico, Ferguson, Hume, Adam Smith, Comte, Spencer, Marx gibi birçok düşünürle devam ettirilerek günümüze kadar getirilebilir. Günümüzde ise bu tartışmanın kullanışlı bir aşamasından söz edilebilir ki, o da birey ve toplum arasındaki diyalektik ilişkidir. Gerçekten de Proudhon'un tavsiye ettiği gibi, insanın tanınması için toplum, toplumun tanınması için insan incelenmelidir (Ergun, 2006: 51). Bireyin toplumdaki rolünün toplumun da bireyden etkilenmesinin kabulü, bu tezin düsturlarından birini oluşturmaktadır. Nitekim burçlar, insan ürünü olarak toplumu etkileyebilmekte, toplumsal bir yapı olarak da bireyi şekillendirebilmektedir.

Astrolojiyi tarihsel ve toplumsal koşullarla en iyi anlamının yolu belki de mitoloji okumalarından geçmektedir. Ancak bu tez daha çok, astrolojinin günümüzdeki görünümünden biri olan burç yorumları ile ilgili olduğu ve toplumda burç yorumlarına duyulan ilginin mitolojiyle pek de alakalı olmadığı düşünüldüğü için, astrolojiye mitolojik çerçeveden bakış, bu tezin kapsamının dışında bırakılmıştır.

Bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde teorik bir çerçeve çizilmiştir. Toplumda burçlara duyulan ilgiyi açıklamada yardımcı olacak olan sosyolojik süreç, olgu ve teoriler sırasıyla işlenmiştir. İkinci bölümün ilk kısmında sosyolojiden ya da herhangi bir bilim alanından bağımsız olarak astroloji, tarihsel olarak incelenmiş, astroloji ile ilgili toplumsal algıların dönemselsel farklılıklarına değinilmiştir. Ayrıca astrolojinin niteliği ve onun ne olduğu sorgulanmış, astroloji ile

ilgili literatürdeki tartışmalara yer verilmiştir. Zira astrolojinin rasyonellik ile irrasyonellik, bilimsellik ile inançsallık gibi nitelikler arasındaki konumu tezin gidişatı açısından önem arz etmektedir. Bu kısmın sonunda astrolojiye duyulan ilgi bazı faktörler eşliğinde anlaşılmaya çalışılmış böylece sosyolojik perspektife hazırlanılmıştır. İkinci bölümün ikinci kısmında ise astroloji, sosyolojik bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bunu yaparken ilk bölümde işlenen sosyolojik süreç, olgu ve teorilerden yola çıkılmıştır. Ardından konuya, burçları topluma sunanlar yani astrologlar açısından ayrı, burçlara maruz kalanlar ya da onunla ilgilenenler açısından ayrı, sunulan burç içerikleri açısından ayrı olmak üzere çok yönlü bir bakış açısıyla devam edilmiştir. Bu bakış açıları da konunun, özellikle modernleşme, popüler kültür, yabancılaşma ve kültür endüstrisi gibi sosyolojik olgularla ilişkisini ortaya çıkarmış ve bu ilişki irdelenmiştir. Üçüncü yani son bölümde, konuyla ilgili yapılan saha çalışmasından elde edilen veriler söz konusu sosyolojik süreç, olgu ve teoriler ışığında yorumlanmıştır. Nihai olarak, burçların kimi sosyolojik vakaların sebebi kimi sosyolojik vakaların ise sonucu konumunda olduğu tespit edilmiş ve burçların bu konumları vurgulanarak çalışma sonlandırılmıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu tezde burçlar, her şeyden önce toplumsal bir olgu olarak ele alınmıştır. Burada burçların toplumsal bir olgu olarak nitelendirilebilme imkânı sorgulanabilir. Durkheim'a (2008: 191-192) göre toplum içerisinde oluşan, toplumda belirli bir yaygınlık gösteren ve toplum için az ya da çok işlevi olan bütün fenomenler 'toplumsal' olarak nitelendirilebilir. Ancak Durkheim, bu toplumsal olguların açıklanmasına dair sosyologları yanılgıda bulmaktadır. Çünkü çoğu sosyolog, toplumsal fenomenlerin neye yaradıklarını ve nasıl bir işlevi olduklarını gösterdiklerinde onları açıklamış olduklarını sanırlar. Oysa söz konusu fenomenin ortaya çıkmasının yanı sıra ortaya çıkmasının ön koşulu mahiyetindeki başka fenomenlerin de açıklanması gerekmektedir. Burada burçların toplumsal bir olgu olarak açıklanmasından ziyade tezin ana teması; burçlarla, özellikle modernleşme ve dünyevileşme başta olmak üzere, yabancılaşma, popüler kültür, kurumsallaşma, çoğulculuk gibi konular arasındaki ilişkidir. Dolayısıyla burçların yaygınlığına genellikle modernleşme ve dünyevileşme süreçlerinin bir neticesi olarak bakılmıştır.

Tezde burçlar, bir kültür endüstrisi ürünü, popüler kültür ürünü ve yabancılaşma unsuru olarak da ele alınmıştır. Burçların kültür endüstrisindeki yeri oluşturulurken, Adorno'nun görüşlerinden, bir yabancılaşma unsuru olduğu iddia edilirken Peter Berger'in görüşlerinden büyük oranda faydalanılmıştır. Zira Berger'in yabancılaşma anlayışı güçlü bir sosyolojik sentez olduğundan herhangi bir sosyo-kültürel yapıya uyarlanabilmektedir.

“Onun bu eklektik yaklaşımı bir taraftan Hegel'den Marx'a, Durkheim'den Weber'e, Simmel'den G. H. Mead'e, A. Schutz'dan M.Heidegger ve J.P. Sartre'ye; diğer taraftan da aralarında A.Gehlen, R.Ottove M. Eliade gibi teolog ve filozofların olduğu birçok düşünüre kadar zengin bir bakış açısını içinde barındırır. Dolayısıyla başta sosyoloji olmak üzere felsefe, antropoloji, teoloji, sosyal psikoloji ve daha birçok bilim dalını kapsayan bu geniş çaplı sosyolojik yaklaşım, onun yabancılaşma anlayışının sosyal teoride özel bir yer edinmesini sağlamıştır” (Tekin, 2014: 46).

Bu sayede astroloji ve burç yorumları, önemli bir sosyo-kültürel yapı olarak ele alınıp, onun yabancılaşmayla ilişkisinin olabileceği de görülmektedir.

Bu tez, bir gündelik hayat sosyolojisi çalışmasıdır. Zira burçlar, toplumun gündelik hayatının bütün alanlarında söz sahibi olmak istemektedir ve gerçekten de birçok insanın gündelik hayatında aktif rol oynamaktadır. Bu anlamda gündelik hayat teorileri, burçların sosyolojik analizine ulaşmada çok kullanışlı olmaktadır. Ayrıca konu gündelik hayat olunca toplumsal değişim ve dönüşümlerin seyrini de anlamak gerekmektedir. Bu açıdan tezin kuramsal çerçevesi modernleşme süreciyle ve beraberinde getirdiği dünyevileşme, popüler kültür, çoğulculuk, yabancılaşma ve kurumsallaşma gibi kavramlarla oluşturulmuştur. Zira bu süreçler ve kavramlar gündelik hayatın en belirleyici unsurlarıdır.

1.1.1. Gündelik Hayat Sosyolojisi

Gündelik Hayat Sosyolojisi, toplumsal yaşamı her açıdan inceleyen, toplumsal fenomenlere eleştirel ve farklı bakış açılarıyla yaklaşarak, bu fenomenlerin altında yatanları ortaya çıkarmaya çalışan bir alandır. Yaşamın görüldüğünden farklı olabileceğini, iyi-kötü, doğru-yanlış zannettiklerimizin aslında öyle olmayabileceğini gösterir. Yani “gündelik hayat sosyolojisi, sıradanlaşmış hayatın sorgulanması ve yaşamaya değer bir hayat yaşanmasının mücadelesidir” (Çetin, 2013: 17). Gündelik hayat sosyolojisinde amaç, yanlışların yerine doğruları koymak değil; tartışmasız ve sorgulanamaz olarak kabul edilenleri sorgulayıp tartışabilmektir.

Gündelik hayat sosyolojisi alanı genellikle bireylerin davranışları, uykusu, telefonları, iş deneyimleri, konuşması ve zamanı gibi çok çeşitli konulara el atan çalışma ve araştırmalarla özdeş görülmüştür (Doğan, 2009: 288). Bu yüzden gündelik hayatın içerisinde pek çok gizli detay, toplumsal yapıyı çözümleyip açıklayabilecek bilginin kaynağı olabilir. Yaşanan dönemin zihin kalıpları ile ilgili en net bilgiyi gündelik hayat verir. Çünkü bu konuda plansız ve farkında olunmadan yapılan eylemler bile veri olabilir (Çetin, 2013: 30).

Gündelik hayat, rutin ve rutin olmayan kalıplaşmış ya da kalıplaşmamış bütün toplumsal ve bireysel yaşamı kapsamaktadır. Bu kapsam, gündelik hayatta insanın yapıp etmelerinin yanında yapmadıklarını, algıladıklarını ve hissettiklerinin yanında algılamadıklarını ve hissetmediklerini de içermektedir. Bu sebeple gündelik hayatı

araştırmak, toplumsal ve bireysel yaşamı bir bütün olarak anlamak için elzem olmaktadır. Toplumsal yaşamın bütüncül anlamına, gündelik yaşamdan örnek ya da örnekler seçilerek yapılan araştırmaların toplamı ile yaklaşılabılır. Nitekim toplumsal yaşamı anlama gayesiyle, birçok düşünür ve sosyolog gündelik hayat merkezli çalışmalar ortaya koymuşlardır ve koymaktadırlar. Henri Lefebvre, Michel De Certeau, Agnes Heller, Erving Goffman bu isimlerin öncülerindendir.

Gündelik hayatın oluşumu üzerine Berger ve Luckmann'ın da önemli düşünceleri bulunmaktadır. Gündelik hayatın oluşumu döngüsel bir süreçtir ve üçayağı vardır: Dışsallaştırma, nesnelleşme ve içselleştirme.³ Dışsallaştırılan gerçeklik, zaman içinde kurumsallaşır ve nesnelleşir. Nesnelleşen gerçeklik, sosyalizasyon süreci ile içselleştirilir. İçselleştirilmiş olan gerçeklik de rol ve eylemlerle dışsallaştırılarak döngü tamamlanmış olur. Kimlikler de gündelik hayatın içerisinde bu döngüsel süreçte oluşurlar ve zamanla 'şey'leşerek artık sorgulanmaksızın aktarımına devam edilir (Metin, t.y.: 76). Toplumsal bir olguyla ilgilenirken dışsallaştırma, nesnelleşme ve içselleştirme süreçlerini, zamansal bir çizgide ardışık olarak düşünmemek gerekir. Bu süreçler eş zamanlı olarak ele alınmalıdır. Çünkü bu süreçlerin sadece biri ya da ikisiyle yapılacak bir analiz noksan olacaktır. Gündelik hayat, insanlar tarafından anlamlı bir gerçeklik olarak kabul gören, sadece entelektüellerin değil sıradan insanların da bilgi, duygu, düşünce ve eylemlerinin kaynağı olan bir *ortak-duyu*⁴ dünyasıdır.

“Gündelik sosyal düzende üç anahtar unsur vardır. Bunlar: 1) Kendi toplumumuz veya bulunduğumuz sosyal grup içerisinde nasıl yorumlar yapıp nasıl davranacağımızla ilgili olan ortak bilgi stokları, 2) bu bilgi stokları içerisinde inşa edilen nesnelere ve deneyimleri ortak bir şekilde sınıflandırma biçimleri ile ilgili olan tipleştirme, 3) başkalarının dünyayı bizim gibi görmesini sağlayan ortak kabuller ile ilgili olan karşılıklıdır” (Schutz & Luckmann, 1973: 47). Dolayısıyla Berger'in ortak duyu dünyası ile Schutz'un ortak bilgi stokları aynı şeye işaret ederler. Ona

³Berger'in gündelik hayatta, toplumsal düzene dair insanların zihinlerindeki bilgilerin oluşumunu tarif ettiği; dışsallaştırma, nesnelleşme ve içselleştirme aşamaları gündelik hayatı anlamak yolunda fenomenolojik sayılabilecek bir döngüdür.

⁴Berger ve Luckmann'ın sistematikleştirdiğine göre; gündelik hayatta öznellikler arası subjektif bilgi ve anlamların dışsallaştırma, nesnelleştirme ve içselleştirme süreçlerinden geçmesiyle insanlar, ortak bir duyu dünyası inşa etmiş olmaktadır. Gündelik hayatın duygu, düşünce ve eylemlerine bu ortak-duyu dünyası kaynaklık etmektedir. Bkz. (Berger & Luckmann, 2008)

göre de, sosyologların esas çalışma alanı gündelik hayattır. Ama gündelik hayat, bugün genellikle önemsiz sayılarak göz ardı edilmektedir. Oysa gündelik hayat üzerine düşünmek, sosyal gerçeklik dünyasını kavramak için yeterli bir imkân sağlayabilir. Sosyal gerçekliğin önemli bir parçası olan gündelik hayat, toplumsal anlamlara ulaşmayı da mümkün kılabilmektedir. Küreselleşme, modernleşme ve teknolojik gelişmeler gibi süreçlerden etkilenen gündelik hayata duyulan ilgi, 19 ve 20. yüzyıllarda artmaya başlamıştır.

Gündelik hayat, bireysel eylemlerden toplumsal eylem ve ilişkilere uzanan bir çizgide, toplumsal ilişki ve toplumsal etkileşim kavramlarıyla Schutz için toplum bilimsel bir önem taşımaktadır. Ona göre eylem, bireyin belli bir amaç için yaptığı bir edimdir. Eylemler, anlam içerirler ve başkalarına anlam iletirler. Bu bakımdan toplumsal ilişkilerin ve toplumsal etkileşimlerin hepsindeki toplumsal eylem, anlam ve bilinçlice yapılma niteliği taşır. Anlam taşımayan ve bilinçli yapılmayan edimler eylem değildir.

Toplumsal düzenin, gündelik hayatın, kurumların ve kişiliklerin devamı Giddens'a göre 'alışma'ya bağlıdır. Gündelik hayat, alışılmış hale getirilen bilgilerle devam eder. İnsanlar söz konusu alışkanlıklarla, toplumsal eylemlerin kurallarını bilirler ve ona göre uygularlar. Bazen bireyler, alışkanlıkları kökten bozan, tehlikeli durumlarla karşılaşır. Bu tehlikeli durumlar, alışlagelenin işlevinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu yüzden toplumsallaşma bir defaya mahsus olmayıp hayat boyu sürdürülerek, olası huzursuzluklar denetim altında tutulur (Wallace & Wolf, 2012).

Gündelik hayatın davranış kalıplarını sorgulamanın gerekliliğini ısrarla vurgulayan Lefebvre'ye göre, gündelik hayat, tüketimi yönlendirilmiş toplumun sahnesi ve modernliğin temel bir ürünüdür. Modernleşme sürecinin etkisiyle bireysel ve toplumsal gündelik yaşamın, hızlı değişimlere uğradığı yadsınamaz. Bu yüzden gündelik hayat çalışmaları, söz konusu değişimlere kaynak oluşturan modernleşme sürecinin izini sürebilmenin önemli araçlarıdır (Çetin, 2013: 18, 32-33). Günümüz toplumları, bilgi toplumu, tüketim toplumu, soyut toplum, modern toplum gibi birçok sıfatla zikredilmektedir. Tezin odaklandığı nokta, toplumun bu konudaki niteliğinin

tartışması olmadığı için, diğer sıfatları da kapsayabilir düşüncesiyle çoğunlukla “modern toplum” nitelemesi kullanılmıştır.

1.1.2. Modernizm

Modernleşme oldukça geniş bir şekilde ele alınabilecek bir olgudur. 1700’lü yıllarda Avrupa’da başlayan ve zamanla tüm dünyaya yayılan toplumsal bir süreçtir. Aydınlanma Çağı, Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi modernleşmenin sacayaklarını oluşturmaktadır. Modernleşme ile genellikle gelenekten kopuş, gündelik hayatın bireysel ve toplumsal alanlarının tümündeki değişim ve dönüşüm ifade edilmektedir. Bu değişim ve dönüşüm; özetle bireyi önceleyen, akli ve bilimi merkeze alan ve dini toplumsal yaşamda arka plana iten bir yapı sergilemektedir.

Latince bir kelime olan ve ‘hemen, şimdi’ anlamına gelen modo’dan türeyen modernite, ‘yeni dönemlerin yenilikçi tavrı’ ve bununla ilişkili olarak, ‘geride bırakılan ya da bırakılmak istenen bir geçmişle, yönelinen gelecek arasındaki farklılaşmanın’ ortaya konulmaya çalışıldığı yaklaşıma verilen isimdir” (Özay, 2007: 93).

Dünyayı iki yüz yıldır etkisi altına alan modernite kendi ilkelerini inşa edip birleştirerek neredeyse tüm yaşama hâkim olmuştur (Vatandaş, 2002: 5). Ancak modernleşmenin açıkça sınırı belirlenmiş bir başlangıcı bitişi yoktur. 2. Dünya Savaşı’ndan sonra post-modernizm terimi kullanılsa da bazıları modernizmin hala sürdüğünü iddia etmekte bazıları ise modernizmin öldüğünü iddia etmektedir (Marshall, 1999: 508). Türkiye’de modernleşme süreci ele alınacaksa, bu konuda Cumhuriyet Dönemi önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet Dönemi’nde gündelik hayatın seyrini, “değişim”, “tüketim”, “çeşitlenme”, “benzeşme” kavramları belirlemiştir. Ekonomik yapının, ideolojik damarların, toplumsal değerlerin, dini tutumların, kimlik arayışlarının ve insan ilişkilerinin birbirilerine bağlı olarak geçirdikleri hızlı ve sürekli değişim, tüketimi de ön plana çıkarmıştır. Tüketmek, tüketim düzeyi ve tüketim biçimleri üzerinden kimlik-statü edinmeye çalışmak, eğilimleri, anlayışları, söylemleri, düşünce ve davranışları etkilemiştir (Çetin, 2013: 101). Yani modern öncesi dönemle modern dönem arasında köklü değişimler

görülmektedir. Özellikle bir toplumun gündelik hayat pratikleri bize söz konusu değişimleri net bir şekilde gösterebilir.

Asıl yatağı Avrupa kıtası olan modernleşme kapitalizmin gelişmesinin ürünü olan bir süreçtir. Modernleşmeyle birlikte belirli bir toplumda yaşayan insanların geleceğe yönelik beklentileri, çevrelerine nasıl baktıkları, çeşitli alanlardaki tutum ve davranışları, gündelik hayatları ve ilişkileri de değişime uğrar, yeni bir biçim ve içerik kazanır. Sonuçta modernleşme kapitalist gelişmenin siyasal, ideolojik, kurumsal alanların yanında toplumsal ve kültürel alanlarda da yol açtığı değişimin bütünü olarak tanımlanabilir (Çulhaoğlu, 2007: 170).

Her toplum zaman ve mekan içerisinde değişime maruz kalmaktadır. Ancak modern zamanların toplumsal değişim olgusu, yerellikten ziyade dünya çapında yaygınlık kazandığı için, bu toplumsal değişim hemen hemen bütün toplumları içine aldığı için değişimin hızı ve kapsamı açılarından diğer zamanlardan ayrılmaktadır (Özay, 2007: 63). Ayrıca modernleşme karmaşık bir süreçtir. O, kolay kolay tek bir faktöre ya da boyuta indirgenemez. Modernleşme insan davranışının ve düşüncesinin neredeyse bütün boyutlarında gerçekleşen değişimi kapsar (Altun, 2011: 150).

Modernizasyon, gündelik toplumsal hayatın doğasını kökten değiştirir ve yaşantımızın en kişisel yanlarını bile etkiler. Bu yüzden modernleşmenin dönüşümleri bireysel hayatla ve benlikle iç içe geçmiştir (Giddens, 2014: 11). Ayrıca insanı giderek yalnızlaşan, kendisine ve çevresine yabancılaşan bir varlık haline getirmektedir. Geleneksel toplum yapısında kendisini evinde hissedilen insan, modern toplumda yalnızlaşmış ve evsiz, yurtsuz kalmıştır (Berger & Diğerleri, 2000: 7). Modern birey sürekli değişen bir dünyadadır. Gündelik yaşamında birey, her gün birbirinden çok farklı ve birbiriyle çelişen sosyal muhtevalara maruz kalmaktadır. Yaşamı boyunca son derece farklı sosyal dünyaların birinden diğerine taşınan modern insanlar, sürekli yerlerinden yurtlarından edilirler ve kendilerine yer yurt edinecek bir köşe de bulamazlar. Her şey sürekli bir değişiklik içinde bulunduğu için birey herhangi bir konuda herhangi bir belirginlik ya da kesinlik elde edemez. Birey için gündelik sosyal yaşamda bir açıdan doğru olan şey başka açıdan yanlış olabilmektedir. Bu durum bireyi oldukça güçlü bir şekilde tehdit etmektedir. En çok Marksist literatürde karşılaşılan 'şeyleşme' kavramı bu tehdiye örnek olarak

verilebilir. Belirsizliklerle dolu modern dünya aynı zamanda şeyleşmeye yatkın bir dünyadır. Şeyleşme, insanî olguların sanki şeylermiş gibi, yani gayr-i insanî ya da belki de insan-üstü terimlerle kavranmasıdır. Yani insanî faaliyetin ürünlerinin sanki insanî ürünlerden başka şeylermiş gibi kavranmasıdır. İnsanî dünyanın bizzat yaratıcısının insanın kendisi olduğunu unutabileceğini ve insanın kendi ürünü ile arasındaki diyalektiğin bilinçte yitip gittiğini imâ eder. Şeyleşmiş dünya, insansızlaştırılmış bir dünyadır. Bu dünyanın, insanın kendi üretici faaliyetinin ürünü olduğu değil de, üzerinde hiçbir denetime sahip olmadığı bir şey olduğu zannedilir (Berger & Luckmann, 2008: 130). Ayrıca, hem bir bütün olarak kurumsal düzen hem de onun parçaları şeyleşmiş biçimde kavranabilir.

Modernleşme sürecinde kültürel yönelimle ilgili sorunlar, modern toplumun en hayati sorunları arasında yer alırlar. Bireylerin gündelik yaşamlarına rehber edinecek değerler bulmakta zorlanması modern dünyanın bireyseliği ve çoğulculuğu ile ilgilidir. Neticede kültürel ve anlamsal sorunlar kaçınılmaz olmaktadır. Modern toplumlar, anlamın üretilmesi ve iletilmesi için özelleş(tiril)miş kurumlara sahip olabilirler ya da bu tür kurumların gelişmesine izin verebilirler; fakat artık anlam ve değer sistemlerini toplumun tamamına, genel anlamda birbirini bağlayan bir tarz içerisinde aktaramaz ya da bunları muhafaza edemezler (Berger & Luckmann, 2015: 86). Ayrıca, gelenek gücünü yitirdikçe modern kurumlar kimlikle, hayat tarzıyla ilgili seçenek çeşitliliğini arttırır (Giddens, 2014: 16). Çünkü modern kurumlar, insanları mevcut ve durağan kimliklerle kabul etmez. Ve bireyler hayat tarzı seçimlerini sürekli gözden geçirmek durumunda kalır. Dolayısıyla, toplumda modern kurumların biçimlendirdiği yeni kimlikler ortaya çıkar.

Çoğulculuğun, modernleşme sürecinde ortaya çıktığını iddia edemesek de anlam krizi yaratan çoğulculuğu modernleşmenin var ettiğini söyleyebiliriz. Çünkü günümüzde, toplumun tamamını ve gündelik hayatın tamamını kapsayan büyük bir anlam düzeni var olsa da görmezden gelinmektedir. Toplumunu tamamıyla kuşatan tek, ortak ve büyük anlam sistemleri modernite tarafından arka plana itilmektedir. Topluma anlam ve değer vadeden sistemler günümüzde parça parça ve farklı farklıdır. Bu yüzden modern çoğulculuk insana farklı farklı yollarla yön vererek anlam krizine sebep olmaktadır. Modern çoğulculuk, değer sistemlerinin

göreceleşmesine yol açmakta, insanlar yönsüzleşmekte ve örneğin “yabancılaşma” ve “anomi” gibi kavramlar bu insanlar için kullanılmaktadır. Modern dünyada, yabancılaşmaya, çoğulculuğa, kimlik krizine ve anlam krizine maruz kalarak yönsüzleşen ve sürekli yön arayan modern insanın ihtiyaç duyduğu mekanizmalar türer. Hayat koçları, danışma şirketleri, terapiler... Anthony Giddens, modern dünyanın bu sistemlerine soyut sistemler ya da uzmanlık sistemleri demektedir. Bu sistemler modern çoğulculuktan mustarip bireyleri rahatlatmak için oluşturuluyor gibidir. Çünkü insanların davranışlarını yönlendirebileceği paketler sunulmaktadır. Bu paketler, bireylere hangi rolleri nasıl yerine getireceklerini öğretmeyi amaçlar gibidir.

Kracauer’e göre modernlik dünyası ya yerel anlamlardan yoksul bırakılan ya da sınırlı araçsal bir anlama mecbur edilen bir dünyadır. Benjamin’e göre modernlik dünyası meta üretimi, dolaşımı ve mübadelesinin tahakkümüyle oluşmuş bir fantezi ve yanılısma dünyasıdır. Simmel’e göre bu dünyadan sanat ve ahlak yoluyla kaçılabilir. Kracauer’e göre ise bu dünyadan bireysel anlamda kaçış artık mümkün değildir (Frisby, 2012: 341-342). Ancak toplumlar modernizasyona ve çoğulculuğa karşı farklı, yanlış hatta tehlikeli reaksiyonlar gösterebilmektedir. Yani modernleşme, bireysel ve toplumsal hayatı güçlü bir şekilde kuşatmaya çalışsa da tepkilerle, direnişlerle de karşılaşabilmektedir. Ancak yine de modernleşme genel olarak gündelik yaşamın ve toplumsal ilişkilerin değişmesidir. Büyülü bir dünya ve mistik anlayış değişerek yaşam üzerindeki ruhani baskı azalır. Kentleşme, orta sınıf hayat, bireyleşme artar. Geleneksel ve kadim olan yıkılırken, ‘katı olan buharlaşır’ ve plastik, sunilik hâkim olur (Durmuşoğlu, 2012: 56).

Modernleşmenin ve çoğulculuğun ‘kişilik’ üzerindeki tesiri de iç açıcı değildir. Modern birey, kişiliği ile ilgili bazı sıfatları çocukluk ve gençlik yıllarında sürekli bir şekilde kendine sabitlese de olgunluk döneminde –çoğulculuk olgusunun da etkisiyle- daha esnektir. Modern öncesi dönemlerde daha tutarlı ve sabit kişilikler görülmekteyken (çünkü modern öncesi dönemlerde dünya koşulları, insanlara değişmez ve kaçınılmaz görünmekteydi) günümüzde ise sosyal dünyaların çokluğu ile karşı karşıya kalan birey, bu dünyaların her birini güvenilmez ve dengesiz bulabilir. Bu durum modern bireyin psikolojisini karmaşıktırarak anlam krizine

yol açabilmektedir. Böylece modern bireyin kişiliği değişken, sağlam, güvenilir, dengesiz gibi sıfatların arasında krize dönüşebilmektedir.

Modernleşme, gündelik hayat sahasında sosyal ilişkilere bir anonimlik ve bir isimsizlik getirmektedir. Gündelik hayatta birey, iş hayatının, aile hayatının, diğer bireylerle olan ilişkilerinin anlamını büyük oranda kaybetme tehdidi ile karşı karşıyadır. Mesela modern teknolojinin karmaşıklığı ve her gün biraz daha özel yaşamın içine sızması, sosyal ilişkilerin giderek donuklaşmasına ve renksizleşmesine neden olmaktadır. Bireyin günlük yaşamında diğer bireyler, anlaşılamayan, kavranamayan yabancı kuvvetlerin temsilcileri gibi gözüktürler. Modern dünyanın çoğulcu ilişkilerinin karmaşık yapısı, sadece gündelik yaşama değil aynı zamanda bireyin bilincine de zararlar getirmektedir. Sonuç, sinir gerginliği, hayal kırıklığı ve yabancılaşma olmaktadır. Aslında modernlik insanları daha özgür kılmıştır. İnsanları aile, klan, kabile ve küçük grupların sıkı kontrolünden kurtarmıştır. Ancak bu özgürlüğün son derece yüksek bir de bedeli olmuştur. İnsanlığın bu konuda ödediği bedel, evsizliktir. Modernliğin özgür kılma vasfı, en büyük etkisini insanları bireyselleştirme yolunda göstermiştir. Yabancılaşma ise bu bireyselleşme olayının kardeş bileşenidir. Yani yabancılaşma da bireyselleşmenin bedelidir (Berger & Diğerleri, 2000).

Yabancılaşma ve anomi gibi kavramlar, modern dünyada yönlerini bulmaya çalışan insanların karşılaştıkları zorlukları karakterize etmek için sıkça kullanılmaktadır (Tekin, 2014: 40). Burçlarla ilgili bu teze karakter katmak için de, yabancılaşma kavramına göz atılması gerekmektedir.

Yabancılaşma kavramının genel kullanımında, tek tip bir tanımlama yoktur. Birçok sosyal bilimci, sosyolog ve düşünür, çalışmalarında yabancılaşmaya yer vermişlerdir. Bu kavramı, ilk defa felsefi açıdan Hegel kullanmıştır. Daha sonra Marx, yabancılaşmayı Hegel'den alıp, insanın kendi kendisinden ayrıldığı zorunlu bir aşama olarak olgulaştırmıştır. Materyalist bir bakış açısıyla Marx, toplumu insanların maddesel ilişkilerinden ibaret görmüştür. Toplumsal ilişkileri emek, sermaye, mülkiyet, üretim, tüketim gibi kavramlarla açıklayan Marx, kapitalist toplumlarda emeğin ve işçinin yabancılaşmasından söz etmektedir. Yani yabancılaşma, Marx'ta iktisadi bir olgudur. Ancak Marx'ın, "bilgi sorununun,

yabancılaşma sorunundan hareket edilerek çözülmesi gerektiğine” (Ergun, 2006: 209) dair tavsiyesi, bu tez için anlamlı görünmektedir. Marx’ın etkilendiği Feuerbach’te, bir tarihe ve sınıfa ait olmayan soyut insanın yabancılaşması, Hegel’de ise, insanın kendi bilincine yabancılaşması söz konusudur (Marx, 2013, 2014). Günümüze yaklaştıkça yabancılaşmanın boyutları ve derinliği artmıştır ve çeşitlenmiştir. Durkheim iş bölümünün, Simmel metropol hayatının, Weber rasyonelleşme ve bürokrasinin, Marcuse endüstri ve kitle iletişim aygıtlarının yabancılaştırıcı yönlerini ele almıştır. Peter L. Berger ise yabancılaşmayı daha geniş bir açıdan ele alarak, insanın kendisine yabancılaşmasına odaklanmıştır (Tekin, 2014: 30). Baudrillard da yabancılaşmayı, daha çok sosyal ve kültürel olgulara göre açıklamaktadır. Bireyin kendisinin anonim kişiliğini artık daha fazla tanıyamadığı vaka da yabancılaşmadır, kişiliğinin anonimleşmemiş bileşenlerini kendisine yabancı olarak düşünebilmesi de yabancılaşmadır. Bu tez için, yabancılaşmanın bizi ilgilendirenleri, insanın kendi kimliğine, ruhuna, benliğine ve bilincine, bilgisine, kökenine, amacına ve çevresine yabancılaşmasıdır. En genel yaklaşımla yabancılaşma, kişinin kendine ait olana uzak kalması, elinin ermemesi, onu kontrol edememesi olarak anlaşılmaktadır (Aydın, 2010: 222). Bunun sebeplerinden birinin ‘iş bölümü’ olduğu söylenebilir. Çünkü burada, bireyin kendisini nesne olarak görmesi ve ‘yaratıcı öznelerin karşısında hissettiği bir yabancılaşma’ (Simmel, 2015: 352) söz konusudur.

Günümüzde, bireylerin realite duygusunu kaybettiği, anlamların kolayca silindiği bir toplumda yaşanmaktadır. Zijderveld’e göre (2001), insanın gerçek kişiliği onun özel-iç âleminde. Modern zamanlarla birlikte, insanın sosyal kısmı gerçek kişiliğine yabancılaşır. Çünkü kapitalizmle birlikte toplumda insanlar değil soyut varlıklar hüküm sürmektedir. Bu da insanların, kendi doğal gerçekliklerine yabancılaşmasını getirmektedir. Ayrıca modern toplumlarda, kurumlar tarafından, sürekli bireye yabancı şeyler oluşturulmaktadır. Birey de gündelik hayatında, sürekli kendisine yabancı olana erişmeye çalışmaktadır.

Yabancılaşmayı doğuran ve yabancılaşmanın doğurduğu şartlar, tarihi ve toplumsal değişimler çerçevesinde okunabilir. Bu okumada toplumsal kurumlar dikkat çekici faktörlerdir. Bu anlamda birey kendisini, toplumda kurumsal rollerle

ifade etmekteydi ve bu yönüyle kurumlar bireylerin meskeniydi. Ancak kurumların bireyler için bir mesken olma özelliğini kaybetmesiyle birlikte, rollerin de kişiliği oluşturma şansı kalmadı. Roller, bireyi sadece başkalarından değil aynı zamanda bireyin kendi bilincinden de saklayan bir kamuflaj gibi oldu. Kurumların boş bıraktığı (sosyal yaşamın özel kesimi gibi) bazı alanlar, bireyin kendisini keşfedebilmesi ve yeniden tanımlayabilmesi için, modern insanın tek ümidi haline geldi.

Modern insan, sürekli olarak kendisini arayış içerisinde. Eğer bu gerçek anlaşılırsa, “yabancılaşma” duygusunun ve bununla birlikte oluşan kişilik krizlerinin özellikle gençler arasında neden bu kadar yaygın olduğu da anlaşılacaktır. Yabancılaşmanın hem sebebi hem sonucu olarak, modern toplumun belli başlı tüm kurumları soyut hale gelmektedir. Yani bu kurumlar aslında bireye günlük yaşamında ya hiç ya da çok az anlam sunabilmektedir. Günümüzde bireye anlam sunmayı vaadeden çok fazla kurum bulunmaktadır. Modern insan da, kurumların sosyal kontrolünden şikâyetçi olduğu (Zijderveld, 2001: 209) için, bu çokluğun içerisinde, bütün kurumlardan uzaklaşabilmektedir. Ya da her kurumdan parça parça faydalanmaktadır. Bu sefer de birey, elbise değiştirir gibi oynadığı rolleri değiştirmek zorunda kalmakta ve kişiliği ile rolleri arasında uçurum oluşmaktadır. Kimlik bunalımı ve yabancılaşma, çoğunlukla bu şekilde tezahür etmektedir. Böylelikle toplum, kendiliğinden ya da müdahalelerle mütemediyen dönüşmekte ya da dönüştürülmektedir.

Berger, dinin insanoğlunun tarih boyunca yabancılaşma olgusu ile karşılaşmasında bir savunma işlevi gördüğünü ileri sürmektedir (Özay, 2007: 48). Toplumun anlam sistemleri, anlam yapıları ve yabancılaşmaya karşı savunma işlevi bir bütün olarak dine atfedildiğinde söz konusu bütünlüğün bozulması dünyevileşme (sekülerleşme) olarak adlandırılabilir.

1.1.3. Dünyevileşme

Dünyevileşme anlayışının sağlam bir zemine oturması için din kavramının tanımını büyük önem taşımaktadır. Bu açıdan dinin tanımı bireyin, grubun ve

toplumun eylemlerini anlamlı kılabilecek işlevsel anlam sistemlerini, sembollere, referanslara ve inançlara atıfta bulunan anlam yapılarını içermek durumundadır (Akt. Özay, 2007: 47). Din sosyolojisinde dinin tanımı, sosyal tezahürleri, din ve toplumun karşılıklı ilişkileri incelenmektedir. Dinî inanç ve davranışların, insanlar arası etkileşimlerde, ailede, cinsiyet oluşumunda, toplumsal statüde ve ömür boyu gündelik eylemlerde bazı işlevleri vardır. Modern dönemde dinin bu işlevlerini yerine getiremez oluşu dünyevileşme olgusu çerçevesinde tartışılmaktadır.

Modernleşme gibi dünyevileşme ile ilgili tartışmalar da Türkiye toplumunun gündelik hayatını anlamada bize yardımcı olmaktadır. En genel anlamda dünyevileşme, insanların dini konuları arka plana iterek dünyaya odaklanmasıdır.

Modernitenin sorunlarının önemli bir kısmı din çevresinde dönmektedir. Modernite sosyal hayatla dinin arasını açarak kendisini dinin yerine ikame etmeye, dini alanları doldurmaya soyunmuştur (Aydın, 2009: ss.106, 243). Modern dönemde birlikte ortaya çıkan, modernite ve modernleşme kavramlarına eşlik eden sekülerite ve sekülerleşme olguları, insanların kutsalla ilişkilerinde bir dizi farklılığın ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Adına modernite denilen olgu, dini düşüncenin ve yaşantının, bireyin zihin dünyasında ve kurumsal yapıda egemenliğini yitirmesine yol açmış bunun bir yandan bilinç düzeyinde öte yandan sosyal yapıda ortaya çıkardığı durum, değişiklik ve boşluk dünyevileşme süreci olarak adlandırılmıştır (Özay, 2007: ss.10, 14).

Dinin toplumsal önemini yitirdiği bir süreç olan sekülerleşme tezine göre, dünyevileşme sanayi toplumunun ve kültür modernleşmesinin kaçınılmaz sonudur. Modern bilim ve çoğullaşmayla birlikte dinsel sembollerin tekeli kırılmış ve geleneksel inançlar daha az akla yatkın bir hale gelmiştir. Bireyci, anomik ve kentleşmiş bir dünyada ailenin önemi aşınmış ve dinsel kurumlara ihtiyaç azalmıştır. “Teknoloji her şeye kadir Tanrı fikrini daha az gerekli ve akıl dışı bir kalıba sokarak, insanlara kendi çevreleri üzerinde daha fazla denetim kurma olanağı tanımıştır” (Marshall, 1999: 645-646).

Dünyevileşme konusunda asıl sorun, “kutsal sayılan alanın ekonomik, teknolojik, siyasal, eğitsel, cinsel, bilgisel yaşam alanlarında daralması,

etkisizleşmesi sorundur. Modernleşme ya da çağdaşlaşma sürecinden dünyasal ve ruhani alanların birbirinden ayrılması uygarlığın dinden sıyrılması olarak bahsedilir. Türkiye’de din reformu sorunu bir ilahiyat sorunu olmaktan çok bir yanı dinsizlik öteki yanı taassup suçlamaları arasında geçen bir tartışma biçimini almıştır. Din reformu konusunda da Avrupa’dan esinlendiği için Avrupa toplumları ile İslam toplumları arasında karşılaştırma yapılacak olursa; Sait Halim Paşa’ya göre, Avrupa’da Hristiyanlığın kendisi dinsizliğe yol açan bir din olduğu halde, İslam’da dinsizlik bütün ahlak kurallarının çiğnenmesine, kişilerin ahlakça düşmesine dolayısıyla toplumun dağılmasına yol açtı. Hristiyanlıkta neyin ruhani yetkeyle neyin dünyasal yetkeyle ilişkili olduğu bellidir. İslam’da böyle değildir. Birçok Müslüman kimi eylemlerinin hangi alanın eylemi olduğunu bilmez. Geleneksel olan her şeye kutsallık niteliği verme eğilimi çağdaşlaşma süreciyle birlikte güçlenmiştir” (Berkes, 2008). Geçmiş ile şimdi karşılaştırıldığında; geleneksel toplumlar din yoluyla bütünleşmiştir. Modernizasyon ise bu bütünlüğü tehdit etmektedir. Örneğin modern dünya üzerinde istilacı güçlerin, dini etkiyi zayıflatma çabaları bu zamana kadar tartışla gelmiş ve hala tartışılmaktadır. Ancak tam aksine çoğu sömürgeci devlet de dini, bireyleri pasifleştirici bir faktör olarak görüp dinden beslenebilmektedirler.

Modern Batı’da, Hristiyanlığın çöküşüyle birlikte yaygınlaşan dünyevileşme tezi, modernleşmenin kaçınılmaz olarak dünyevileşmeye yol açacağı fikrine dayanmaktaydı. Biz de günümüzde, özellikle Cumhuriyet Dönemi’nde toplumun dini ve geleneksel değerlerinden arındırılmaya çalışılmasından itibaren oluşan boşluğu, dünyevileşme çerçevesinde ele alır olduk. Dünyevileşme ile birlikte bir taraftan toplum nazarında dini kurumların itibarı azalmış, diğer taraftan da insanlar dini yorumları kabul etmekte zorlanır olmuştur. Böylece modern insan, hem sosyal hem bireysel hayatını din olmadan sürdürebileceğine inanan bir insan olmuştur.

Modernleşme ile dünyevileşme birlikte yorumlanırken post-modernizmden bahsetmeden geçmek hatalı olacaktır. Çünkü son yıllarda modernizmin çöküşünden ve onun yerine post-modernizmin yükselişinden söz edilmektedir. Modernizmin baş tacı olan bilim ve rasyonel akımlar, artık her alanda insanlara anlam sunamamaktadır. Böylece bilime ve akıla duyulan güven kaybolmakta ve modern öncesi dönemlere dönüş söz konusu olmaktadır. Post-modern süreçle birlikte,

rasyonel ve bilimsel açıklamalara yönelik güvensizlik ve bunun sonucunda halk bilimine, efsanelere, metafizik kavramlara, doğaüstü fenomenlere olan inanç artıyor görünmektedir. Bazı kesimler bu durumdan dinin tekrar ağırlık kazanıp eski yerini almaya başladığı şeklinde çıkarım yapmaktadırlar. Bunun aksine Aydın'a göre post-modernite, merkezin kaybolduğu, görüntünün belirsizleştiği, kuralın yitirildiği, mega anlatıların terk edildiği, mantığa ve etiğe ihtiyacın duyulmadığı bir süreç olarak nitelendirilebilir. Pek çok kişinin hoşuna giden tarafı da moderniteye yönelttiği bu eleştirilerdir. Ancak post-modernite dini açıklamaları büyük anlatılar olarak görür ve insanlar inancı imkânsız olarak algılar ve dinin gündem dışı bir hale geldiği gündelik hayat oluşur. Post-modernite bir şeyleri yıkar ama yerine yeni bir şey inşa etmez, moderniteden daha kaypak bir sistemdir (Aydın, 2009). Modernizm ve post-modernizmin birlikte anıldığı tartışmalar, içerisinde bulunduğumuz dönemi, modern dönem olarak mı post-modern dönem olarak mı nitelendireceğimiz konusunda soru işareti oluşturmaktadır. Bunun cevabını Callinicos vermektedir: "...çağdaş toplumlarda gündelik yaşamın az ya da çok post-modern nitelikler kazandığı kabul edilse bile, dünyanın pek çok yerinde modernitenin özelliklerinin hala yerleşik olduğu reddedilemez" (Bennett, 2013: 79).

İşte modernitenin temel sayılılarından biri dünyevileşmedir. Dünyevilik de modernitenin her şeyine yansıyan bir zihniyet ilkesidir. Dünyaya eğilim göstermek şüphesiz insanın doğasında var olan bir duygudur. Modernite bunu yeniden üretmiş ve kurumsallaştırmıştır. Bunlar modernitenin dinî olan şeylerle ilişkisinin olmadığı, dini bütünüyle dışladığı anlamına gelmez. Modernitede dinîlik de kişiselleştirilip dünyevileştirilmiştir (Aydın, 2009). Netice olarak, dünyevileşme süreciyle birlikte, din tamamen ortadan kaybolmaz. Sadece varlığını ve işlevlerini toplumsal olarak değil de daha çok bireylerin özel yaşamlarında sürdürür.

1.1.4. Popüler Kültür

Modernleşme, dünyevileşme, kapitalizm, yabancılaşma, popüler kültür ve kültür endüstrisi gibi olgular kurumsal ekseninde birbirleriyle ilintili olgulardır. Bu yüzden tek başlarına değerlendirilemezler. Örneğin kapitalizmi moderniteyi en çok

temsil eden sistem (Aydın, 2009: 52), dünyevileşmeyi modernitenin taşıyıcısı, kültür endüstrisini kapitalizmin hizmetçisi, popüler kültürü yabancılaşmanın unsuru ve kültür endüstrisinin ürünü olarak değerlendirmek oldukça yerindedir.

Dünya üzerinde, özellikle Batı dünyasında, feodalizmden sonra etkin olmaya başlayan bir sistem olarak kapitalizm, kabaca, ücretli emek kullanılarak ve kâr amacı güdülen bir üretimden elde edilen artı değer, pazarda satışa sunulduğu bir sistem olarak tanımlanabilir. Kapitalizm, tarihteki öteki geçmiş ekonomik sistemlerden kökten biçimde ayrılan, geniş bir tüketici kitlesine satılan mal ve hizmetlerin üretiminin söz konusu olduğu bir düzendir (Giddens, 2006: 11). Daha çok ekonomik bir terim olmasına rağmen kapitalizm, toplumsal hayata bulunduğu etkisiyle aynı zamanda sosyal bir sistemdir.

Kapitalizm, tüm zamanların en büyük ve en karmaşık ekonomik ve sosyal sistemidir. Toplumsal hayat, kültürel değerler, toplumsal kurumlar ve gündelik hayat, bu sistemle yani kapitalizmle her zaman ilişkili olmuştur. Weber (2008) kapitalizmi, çağdaş toplumun kaderini en derinden etkileyen güç olarak göstermektedir. Dolayısıyla literatürdeki pek çok sosyal bilim çalışmasında, kapitalizmden muhakkak bahsedilmektedir. Ve neredeyse bütün ilgililer, kapitalizmin günümüz dünyasına önemli bir etkisinin olduğunu kabul etmektedir. Çünkü kapitalizm, modernitenin temel kurumsal boyutlarından biridir ve modern kurumların ardındaki itici güçlerin başında gelmektedir. Nitekim modern kapitalist sistemde birbirinden farklı kurumsal ortamlar, bireyin hayat döngüsünün seyri üzerinde oldukça etkilidir. Bu hayat döngüsündeki toplumsal değişme hızı, toplumsal pratiklerin ve davranış biçimlerinin etkilenme derecesi ve kapsamı sürekli artmaktadır. Bu yüzden modern kapitalist dünya, bireyin kontrolünden çıkmış bir dünyadır (Giddens, 2014: 30). Modernlik kapitalizmin merkezinde bulunduğu ve kendi sosyal, siyasi, dinsel, idari ve düşünsel süreçlerini geliştiren bir bileşen olarak ele alınmaktadır (Akpolat, 2008: 109). İşte kültür endüstrisi ve popüler kültür de bu bileşenin içerisinde kendilerine yer bulmaktadırlar.

Modernleşmenin ve teknolojik gelişmelerin yol açtığı üretimden tüketime doğru gerçekleşen -kapitalizm, kültür endüstrisi ve popüler kültür üçgeninde ele alınabilecek- ekonomik geçiş, gündelik hayat üzerinde önemli sonuçlar

doğurmaktadır. Bugün çoğu toplum, üçüncü sektör olarak adlandırılan ve hızla gelişen bir sektörle karakterize edilmektedir. Bu üçüncü sektör ne tarım ne de endüstri alanlarında üretilen mallarla ilgili olmayan (Berger & Diğerleri, 2000: 212) bir sektördür: Eğlence ve boş zaman... Berger'in betimlediği bu ekonomik geçişe Adorno ve Horkheimer'in ortaya koyduğu "kültür endüstrisi" tanımlaması da uygun düşmektedir.

Kültür endüstrisi, Frankfurt Okulu'ndan Horkheimer ve Adorno'nun, ilk defa Aydınlanmanın Diyalektiği adlı eserlerinde kullandıkları bir kavramdır. Onlara göre, toplumda bilimin ve aklın hâkim olmasını isteyen Aydınlanma, mitolojiye geri dönmekte, kendi kendini tahrip etmekte ve pozitivistliğe dönüşmektedir. Aydınlanmanın eleştirisini ilk önce 'kitle kültürü' kavramı üzerinden yapmayı isteyen Adorno ve Horkheimer, daha sonra bu kavramı 'kültür endüstrisi' olarak değiştirmişlerdir. Çünkü kitle kültürü, kitlelerin kendi tercihleri sonucunda, kendilerinin oluşturdukları bir kültür olarak çağrışım yapmaktadır. Kültür endüstrisi ise, kültürün bir endüstri tarafından üretilip, yukarıdan kitle iletişim araçları aracılığıyla biçimlendirilip, tüketim nesnesi haline getirildiği anlamı içerdiği için, daha kullanışlıdır. Marx, fabrika içerisinde emeğin sömürülmesinden bahsederken, Horkheimer ve Adorno, fabrikanın dışında da –kültür endüstrisi aracılığıyla- bilincin sömürülmesinden bahsetmektedir. Özet olarak kültür endüstrisi; kültürün ve kültürle ilgili ürünlerin, bir sanayi ürünüymüş gibi metalaşmasıyla kâr güdüsünün ve ticaretin unsurları haline gelmesidir.

Popüler kültüre geçmeden önce; kültür, insan olarak belli bir toplumda öğrendiklerimizle yapıp ettiklerimizin bir toplamı sayılabilir. Bu bakımdan kültür; ne yediğimizi, ne içtiğimizi, ne okuduğumuzu, neye öfke duyduğumuzu, neye ilgi duyup sempati ile baktığımızı nihai olarak ait olduğumuz gruba, kümeyi ya da toplumu karakterize etmektedir (Doğan, 2009: 419).

Popüler kültür, geniş kitleler arasında yaygın olan kültürel kalıplardır. Ve popüler kültür günlük hayatımızın ayrılmaz parçalarını oluşturur (Bozkurt, 2010: 106). Popüler kültür kavramının günümüzdeki içeriği, Rönesans sonrası Aydınlanma döneminden itibaren oluşa gelmektedir. Popüler kültür üzerine yapılan çalışmalar, 1950'lerde iletişim alanında ortaya çıksa da, günümüzde sosyolojinin önemli

inceleme alanlarından biridir. Başlangıçta boş zaman ve eğlence sektöründe daha etkili olan popüler kültür, günümüzde neredeyse bütün yaşam alanlarında kendini hissettirmektedir. Popüler kültür kavramı, kimilerince ‘elitlerin sevdiği ve seçtiği kültür’ olarak tanımlansa da ilk olarak ‘nüfusun çoğunluğu anlamında halk’ kavramını akla getirmektedir (Özensel, 2007: 217). Popüler kültür, toplumsal yaşam süreçleri içinde, halkın beğenilerinden yola çıkılarak pazar ekonomisinin biçimlendirilmesi ile şekillenen bir tüketim kültürüdür (Düztepe, 2005: 21).

Popüler kültür gündelik hayatın kültürel bir kaynağıdır. Fiske’ye göre popüler kültür, kültür endüstrisi tarafından üretilmez, halk tarafından yapılır. Çünkü tüketim edimi beraberinde anlam üretimini getirir (Stevenson, 2008: 151). Popüler kültür, kültür endüstrisinin ürünleri üzerinde şekillenir. Fiske’nin de reddedemediği bir şekilde, bir endüstri toplumunda yaşadığımız için bütün kaynaklarımız gibi kuşkusuz popüler kültürümüz de endüstrileşmiş bir kültürdür. Tüketim kültürü ya da popüler kültür, tüketim kapasitesinin olabildiğince genişletilmesini hedeflemektedir (Akt. Özbudun, 2003: 272).

“İnsanlık devasa bir tüketici/müşteri kitlesine dönüştürülmüştür. Müşteriler tükettikleri ve hayatlarını tüketimle anlamlandırdıkları sürece tükettikleri nesnelere (ya da simge, söylem ve anlamları) diledikleri şekilde yorumlayabilirler. Kapitalizm için metalaşmanın sınırı yoktur. Her şey metalaştırılabilir, metalaştırılmalıdır da. Tüketicilere dönüş(türül)müş insanların metalaştırma sürecine katılmaları piyasanın genişlemesine, yeni taleplerin üretimine, ürün çeşitlenmesine katkıda buldukları sürece arzu (ve teşvik) edilen bir durumdur” (Özbudun, 2003: 275).

Kültür endüstrisi ve popüler kültür, bir eğlence kurumu olarak işlev görmektedir. Bu arada eğlence, çalışmanın uzatılmasıdır. Ve boş zamanlar, eğlenceyle doldurulması gerekmektedir. Bu vesileyle, endüstri artık sadece fabrika içerisinde değil, fabrika dışında da gündelik hayatın tüm zamanlarında egemenlik kurmaktadır. Bunu da en çok kitle iletişim araçlarıyla yapmaktadır (Yelken, 2007).

Moderniteden post-moderniteye geçiş sürecinde kitle iletişim araçları ve medyadaki imge ve metinler önemli role sahiptir. Yani post-modern süreç görsel, işitsel ve kitlesel medya ile okunabilir. Bu noktada post-modernitenin kimlik kavramıyla ilişkisi, onun medya aracılığıyla topluma olan etkisinde içkindir. Post-

modernizm, kimlikleri yüzeysel hale getirebilir ve bireyler merkezini kaybedebilir. Böylece post-modernizm kültürel parçalanmayı, kültürel parçalanma da derin bir yabancılaşma duygusunu doğurur. Bennett'in (2013: 70) Baumann'dan aktardığına göre, post-modern dünyada kimlikler, geçici ve tek kullanımlıdır, kostüm değiştirir gibi giyilip atılabilir.

Kitle iletişim araçları kültür endüstrisi ve popüler kültürün sarsılmaz kaleleridir. Günümüzde popüler kültür çerçevesinde, hızlı ve çok tüketilen öğeler saymakla bitmez. Bu öğeler, Facebook, Twitter gibi sosyal medya alanlarına, kılık kıyafet tarzlarına, beslenme şekillerine, müzik dinleme, kitap okuma alışkanlıklarına, iş ve aile hayatlarına, boş zaman geçirme faaliyetlerine kısacası, gündelik hayatın neredeyse bütün aşamalarına dair bir şeyler içermektedir. Popüler kültür, böylesine kapsamlı bir alan olarak, elbette başıboş bırakılmamaktadır. Popüler kültürü mümkün kılan şartlar, kapitalizm ve modern toplum ortamında oluşmuştur. Ertan Özensel'in (2007: 219) aktardığına göre J. Fiske, popüler kültürü üretenin kültür endüstrisi değil, halk olduğunu söylemiştir. Ancak halk üretmiş olsa da, Adorno'ya göre popüler kültür öğelerini, büyük oranda kültür endüstrisi ele geçirmiştir. Bu açıdan popüler kültür; kültür endüstrisi aracılığıyla halka yukarıdan dayatılan, kitlelerin üretmeyip tüketmek zorunda kaldıkları bir kültür olduğu için ve halkın zararına olduğu için halka bırakılamaz.

Sonuç olarak popüler kültür, kültür endüstrisi aracılığıyla sektörel ve ticari bir yapıya bürünerek kapitalizme hizmet etmektedir. Kapitalizm, kültür endüstrisi ve popüler kültür kavramları arasındaki bu etkileşimin toplumsal gündelik hayata etkisi ise şu şekilde olmaktadır: Giddens'a göre (2014) gündelik etkinliğin temel bir bileşeni 'seçim' faktörüdür. Modern kapitalist sistem, bireyi sonsuz çeşitlilikte seçimle karşı karşıya bırakır. İşte bir toplumun gündelik hayatının neredeyse bütün alanları bu seçimlerle belirlenmektedir.

1.1.5. Homo Duplex

Homo duplex teorisi, insanın nasıl bir varlık olduğunu anlamaya yönelik bir teoridir. Berger ve Luckmann'ın (2008: 108), Mead'in 'sosyal ben (me)'

kavramından destek alarak, adına ‘sosyal benlik’ dedikleri, insanın benliğinin sosyal bir parçası vardır. Sosyal benlik, benliğin bütününden farklıdır ve hatta ona karşı koyarak tecrübe edilir. İnsan benliği ile ilgili bu sistematikleştirme, bizi Durkheim’ın ortaya koyduğu insanın ikili yapısına, yani homo duplex teoremine götürmektedir.

Bu teori; insanı bir yandan ahlak tarafından yönlendirilen sosyal bir canlı, diğer yandan içgüdüler tarafından yönlendirilen biyolojik bir organizma olarak tasavvur eden Durkheim tarafından ortaya atılmıştır. Bu tasavvurdan da anlaşılacağı üzere insan, iç yaşamında çift merkezli bir yapıya sahiptir. Ve bu iki merkezin arasında bir husumet vardır (Zijderveld, 2007). Ayrıca, insanın hem içe dönük (homo internus) hem dışa dönük (homo externus) yapısı da, homo duplex teorisine yani insanın ikili yapısına işaret etmektedir.

Max Scheler, insanı, hayır diyebilen bir varlık olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde, Albert Camus da insanın, kendi varlığını ve ne olduğunu inkâr edebilen tek varlık olduğunu söyler. Bunlara göre isyan ve başkaldırı, insanın doğal özelliği olarak görülmektedir. İnsanın bu özelliklerine karşı olarak, modern zamanlarda, bireyi biçimlendirmeye çalışan bir toplum içerisinde yaşamaktayız. Örneğin büroda ya da fabrikada çalışan bir kimse ya da bir memur, bir uzman, çalıştıkları katı ve hiyerarşik ortamın kurallarına ve normlarına uymaya, riayet etmeye mecburdurlar. Ayrıca, diğer çalışanlarla rekabet içerisindeyler. Bu rekabet ve hiyerarşi nedeniyle olsa gerek ki, isyan etme cesaretini pek gösteremezler. Yumuşak başlı olma ve koşullara uyum sağlama özellikleri, isyancı olma özelliklerinden daha ağır basmaktadır. Modern insan genellikle yumuşak başlıdır. Ancak yumuşak başlılığının sınırlı olduğunu, bu sınır aşılırsa isyana geçip, “hayır” diyebileceğini kabul etmek gerekmektedir. Yani çağdaş toplumlarda, insanın her iki görünümünü de hesaba katmak gerekmektedir. Modern insanın durumu analiz edilecekse, bu iki zıt davranışı da görmezden gelinemez. Yumuşak başlılık da vardır, protesto ruhu da vardır, evet de diyebilir, hayır da diyebilir, hem uymacı ve riayet emeci, hem de isyancı ve inkârcıdır (Zijderveld, 2001: 20-21). İşte insanın bu iki görünümü, homo duplex teorisinin içeriğini oluşturmaktadır.

Ayrıca literatürde, homo duplex’e işaret edebilecek şekilde, birbirine zıt olmayan ikili sosyal kişi tanımları da vardır. Her zaman zekice davranmayabilse de

insan, düşünme, seçim yapma ve karar verme yetileriyle diğer canlılardan ayrılmaktadır. Yani yine de *homo sapiens*'tir. Ayrıca sosyal bir varlık olarak insan her zaman sosyal davranmasa bile yine de *homo socius*'tur⁵ (Fichter, 1996: 18). Ek olarak insanın bir yönüyle üreten bir yönüyle de ürettiğine yabancılaşan yönü bu çerçevede ele alınabilir.

Homo duplex teorisi, insanın toplumsallaşmasına da uyarlanabilmektedir. Bireyin toplumsallaşmasında bireyin kendisi de birey dışı faktörler de önemlidir. Birey, kendisine benimsetilmek isteneni (homo duplex çerçevesinde) benimsemeyebilir ya da benimserken kendi özgün yorumunu ve kişiliğini devreye sokabilir ve beklenenden farklı bir tavır ortaya koyabilir. İnsanın kimliğinin ve kişiliğinin oluşumu, hem kendisine dışarıdan gelen belirleyici etkenler hem de insanın bu etkenleri benimsemesi ya da benimsememesi ve kendine özgü bir şekilde yorumlaması ile ilgili bir süreçtir. İşte insanın sosyo-psikolojik gerçekliği, bütün bu karmaşık, iç içe geçmiş toplumsal örüntülerin ve bireysel durumların bütününe karşılık gelmektedir (Akın, 2009: 158). Bu konuyla ilgili son olarak belirtilmelidir ki, çağdaş toplumlarda insanın homo duplex olma durumu devam etmektedir ya da etmelidir. Devam etmiyorsa, birey ya sadece yabancılar tarafından çekip çevirilen ya da sadece içine kapalı anti-sosyal bir varlık olur. İki durumda da beşeri değerler tehlikededir (Zijderveld, 2001: 202).

1.1.6. Barnum Etkisi (Forrer Etkisi)

Psikolojik bir deneyin sonucunda ortaya konmuş olan bu kavramın ortaya çıkmasında, Paul Mehl, P. T. Barnum, Bertram R. Forrer'in isimleri geçmektedir.⁶ Barnum etkisi, burçlarla ilgili bir deney sonucunda ortaya atılmıştır. Deneyde, bir sınıf dolusu öğrenciye, kişiliklerinin analizi yapıldığı söylenmiş ve herkese, üzerinde isimlerinin ve doğum tarihlerinin yazılı olduğu bir zarfın içerisinde, kişilik analizi olan bir metin verilerek okumaları istenmiştir. Herkese verilen metin, popüler bir

⁵ Homo Sapiens: Düşündüğünün üzerine düşünebilen insan.
Homo Socius: Toplumsal insan.

⁶Kimilerine göre Barnum etkisinin adı, aslında Forrer tarafından ortaya konduğu için Forrer etkisidir. Ancak zamanla Barnum'a atfedilmiştir. Kimilerine göre Mehl tarafından ortaya konmuştur. Mehl, bu buluşa kendi adını vermek yerine saygı duyduğu Barnum'un adını vermiştir.

astroloji sitesinden alınmış burç yorumu metnidir ve herkesinki aynıdır. Ancak katılımcılar, kendilerine özel olduğunu zannetmektedir. Öğrenciler, bu metnin kendilerini ne kadar yansıttığını değerlendirerek 1 (hiç yansıtmıyor) – 5 (tamamen yansıtmıyor) arası puan vermiştir. Ortalama sonuç 4,26 çıkmıştır. Yani birçok katılımcıya göre, o metin kendilerine özgü özellikleri yansıtmaktadır.

Etkilenen açısından Barnum ya da Forrer etkisi, bir toplumdaki neredeyse bütün insanların gündelik hayatına uyarlanabilecek kadar geniş ve belirsiz yargıları, bir insanın hiç farkına varmadan kendisine özel olarak algılaması anlamına gelmektedir (Toker, 2013). Etkileyen açısından ise, herkes ya da her durum için geçerli olan bir yargının, sanki sadece belirli bir kişi ya da durum için özelmış gibi kullanılmasıdır. Bu açıdan, tutum ve davranışların dili etkilediği, dilin de tutum ve davranışları etkilediği düşünülürse, Barnum etkisinin dili kullanmada önemli bir yeri olduğu anlaşılır (Kökdemir, 2012: 17). Bu yüzden Barnum etkisi genellikle, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde astrologlar, falcılar, medyumlar vb. tarafından kullanılmaktadır.

Barnum etkisini pekiştiren bir teknik olarak da, ‘Cold Reading’ olarak bilinen Soğuk Okuma tekniği kullanılmaktadır. Bu teknik çerçevesinde, özellikle yüz yüze diyalog aracılığıyla bakılan fallarda, karşıdaki insanın kıyafetine, saç şekline ya da jest ve mimiklerine göre tahminlere yön verilebilmektedir. Bütün bu yolların bilinçli ya da bilinçsiz kullanımıyla ve elbette daha fazlasıyla, astroloji, fal, numeroloji vb. yapılar, toplumlarda yerleşik hale gelmiş yapılarıdır. Böylelikle, bu durumun psikolojiden sosyolojiye varan boyutları öne çıkmaktadır. Berger’in (2008: 256) bu konudaki şu yorumu, aslında Barnum etkisine de işaret etmektedir: Bir psikoloji, sosyal olarak tesis edilmiş hâle gelmişse, yani nesnel gerçeklik olarak kabul görür hâle gelmişse, yorumladığını iddia ettiği fenomenlerde kendini etkili bir biçimde gerçekleştirme eğilimine girer. Bu psikolojinin içselleştirilmesi hızlı olur. Zira birey, psikolojiyi içselleştirme eylemiyle gerçekleştirir.

Buraya kadar, tezin teorik zemini oluşturulmuştur. Burçlara sosyolojik bir perspektiften bakabilmeyi sağlayan teori ve yaklaşımlar, sırayla tanıtılmıştır. Bundan sonraki kısımlarda, bu teori ve yaklaşımlar, astrolojiye/burçlara uyarlanarak daha geniş değerlendirmelerde bulunulacaktır.

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1. ASTROLOJİYE GENEL BAKIŞ

“...Buna karşılık astronomide kesinlikle uzmandırlar. Güneşin, ayın ve kendi yarı kürelerinde görülen diğer göksel cisimlerin hareketlerini ve kati durumlarını saptayacak usta işi aletler bulmuşlardır. Ama astrolojideki dostlukları, aşkları, gezegenler arasındaki çekişmeleri, yıldızlara bakarak fal bakmayı ve tüm diğer martavalları, rüyalarında bile görmemişlerdir” (More, 2010: 112).

2.1.1. Astrolojinin Tarihi Serüveni

Günümüzde, astroloji denince pek çok insanın aklına burç yorumları, burçlara göre karakter özellikleri gelmektedir. Oysa günlük, haftalık, aylık burç yorumları formatından ayrı olarak astrolojinin, tarihî ve geleneksel bir tarafı vardır. Bu yüzden: “Astrolojinin tarihi çift yönlü ele alınmalıdır. Sorun çözemediğinden dolayı terk edilmiş ölü tarafı ile hayatiyetini sürdüren güncel tarafı. Ancak güncelin dili de geçmişin suretini taşıdığından, anlaşılması için ölü taraf dikkate alınarak bir bütün içerisinde tasvir edilmeli, daha sonra ayrıştırılmalıdır” (Fazlıoğlu, 2015: 163). Tarihte bir süreklilik vardır. Olgular ve olaylar, birbirine bağlıdır ve etkileşim içerisindedir. Tarihte hiçbir zaman, tamamen yok oluş ya da aniden ortaya çıkış olamaz. Bugün yaşananlar, geçmişte yaşananların sonucu ya da devamıdır (Çetin, 2013: 221). İşte burçlar da yani astroloji de aniden ortaya çıkmış değildir. Sosyolojik olarak burçlar anlaşılacak ve kavranacaksa, bunun bir bütünlük içerisinde yapılması gerekir. Burçların bugününü değerlendirebilmemiz, geleceğine ilişkin öngöründe bulunabilmemiz için astrolojinin geçmişini bilmemiz önem taşımaktadır. Bu başlık altında astroloji, bir bütün olarak tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Astrolojiyi anlamak için, atalarımızın avcı-toplayıcı olarak yaşadıkları Eski Taş Çağı'na kadar dönmek gerekmektedir. Bu dönemde, atalarımız henüz tarım yapmayı keşfedememişler ve çevrelerindeki hayvanları avlayarak, bitkileri toplayarak karınlarını doyurmak suretiyle hayatlarını sürdürmüşlerdir. Bu yüzden onların bilgi birikimleri, çevrelerindeki hayvanlar ve bitkiler hakkında

öğrendiklerinden oluşmaktadır. Başvurdukları bilgiler, hangi hayvanların etinin sert, hangilerinin yumuşak ve lezzetli olup olmadığı, hangi bitkinin hangi bölümlerinin nasıl yenebileceği gibi sorulardan ibarettir. İnsanlık olarak, vahşi doğa karşısında çaresizliğimizi yenebilmemizi sağlayacak olan beynimizin bu dönemde geliştiği düşünülmektedir (Uyar, 2015: 17). İşte astroloji, antik çağlarda insanların, senenin hangi mevsiminde, hangi ayında, ayın hangi gününde, günün hangi saat aralığında olduklarını keşfedebilmek için oluşturdukları takvim sistemlerinden doğmuştur (Burçlar-Zodyak Kuşağı). Yılı aylara bölerek zamanı ölçebilmek için ihtiyaç duyulan ve geliştirilen takvim sistemi, atalarımızın doğayı anlamlandırma çabasıyla, Zodyak Kuşağı'na, astrolojiye yani Tevfik Uyar'ın (2015: 33) ifadesiyle kehanet sistemine dönüşmüştür. Şiddetli yağmurları, gök gürlemesi ve fırtına gibi doğa olaylarını Tanrı'nın kızgınlığıyla, ağaçların meyve vermesini, bazı hayvan sürülerinin bölgelerine uğramasını, Tanrı'nın ödüllendirmesiyle ilişkilendiren atalarımız, gökyüzü ile yeryüzü arasında bir bağlantı olduğunu fark etmişlerdir. Böylece gökyüzünü izlemenin, Tanrı'nın iradesine dair mesaj vereceğine, gökyüzünün kesinlikle izlenip verilen mesajın daha fazla anlaşılması gerektiğine inanmışlardır. Bilindiği üzere, günümüzde de astrolojinin bizi, gökyüzündeki ilahi mesajlara eriştirebildiği iddia edilmektedir.

Başka bir ifadeyle; ilk çağlardan bu yana insanlık, varlığını anlamlandırma çabasıdır. Nereden gelip nereye gittiği, insan için her zaman merak konusu olmuştur. Böylesi merakların giderilmesi yolunda, birçok inanış formu ortaya çıkmıştır. İnsanlar var oldu olalı, fitratlarında bulunan inanma arzusu doğrultusunda, kendilerine bir yaratıcı aramış ve kaynağını bu arayıştan alan birçok din ve inanç sistemi gelip geçmiştir. Bu sistemlerin birçoğunun merkezine alınan güneş, en dikkat çekici nesnelere biri olmuştur. *Zeitgeist: The Movie* (2007) adlı bir belgeselde de belirtildiği üzere; güneş, tüm zamanların en çok tapılan nesnesi olmuştur. Çünkü insanlığın başlarından beri anlaşılmuştur ki; ısıyla ve ışığıyla güneş, insanlara sıcaklık, aydınlık ve güvenlik sağlamaktadır. Ve anlaşılmuştur ki; güneş olmadan tarımsal mahsuller yetişmeyecek, yaşam devam etmeyecektir. Güneş gibi diğer yıldızlar da insanların dikkatini çekmiş ve izlenmişlerdir. Zamanla gök cisimleri

gruplandırılarak ve onların hareketleri sonucu yeryüzünde meydana gelen olaylarla bağlantılar kurularak haritalar oluşturulmuştur.

Zihinlerde astrolojinin, “burçlar vasıtasıyla gelecekle ilgili tahminlerde bulunmak” şeklinde bir tanımlaması vardır. Gök olaylarına bakarak kehanetlerde bulunmak, özellikle de felaketleri kestirmek, tarihte pek çok toplumda gözlenmiştir. Bunun ilk yazılı örneği MÖ 2. bin yılda Mezopotamya'daki Asur ve Babil uygarlıklarındadır (Pannekoek, 1989: 33). Dolayısıyla astrolojinin ortaya çıkışı, ilk çağlara kadar götürülebilmektedir. Bu da, astrolojinin tarihsel bir tarafının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Astrolojiye dair ilk yazılı bulgular, Mezopotamya’da Babillilere ait olan *Enuma Anu Enlil* adlı 70 tabletlik yazıtlardır. Bu tabletler, gökyüzüne bakarak kehanette bulunma geleneğinin ilk yazılı örneklerini oluşturur. Bazı kaynaklar, en eski yıldız haritalarını ve ay takvimlerini referans alarak, astrolojinin tarihini daha da eskiye götürme eğilimindedir. Ancak söz konusu takvim ve haritalar, kehanet amaçlı değil ölçüm amaçlı oldukları için astrolojinin değil astronominin tarihine uygundur (Uyar, 2015: 36).

Babillilerin söz konusu kehanet geleneği, önce Perslere ve Mısırlılara, oradan Hindistan’a, sonra da Yunan âlemine taşınmıştır. Astrolojiye dair izler, insanlığın en eski dönemlerine uzansa da bugünkü halinin, MS 2. yüzyıllarda, Yunanî bir filozof olan Batlamyus tarafından –kendisinden önceki verilerden de beslenerek- sistematize edildiği (Dawkins, 2007) söylenmektedir. Batlamyus’un Tetrabiblos adlı kitabı, Yunan astrolojisinin temel kitabı olmuştur. Dört ciltten oluşan bu kitapta Batlamyus, gök haritasının insanların doğum ve kaderleri üzerindeki etkilerini, cinsiyetleri, ikiz olup olmamaları, yaşam süreleri, akıl sağlıkları, talihleri vs. açılarından kategorize etmiştir. Onun bu kategorizesi, tıp ve genetiğe dair bilgilerin çok sınırlı olduğu o çağda insanlar için oldukça önemlidir (Uyar, 2015: 44). Bazı kaynaklara göre Batlamyus, astrolojide 48 burç sıralamaktadır. Astronomi bilimi açısından, burçları 12 ile sınırlandırmak mümkün değildir. Burçların sayısının daha fazla olduğunu ifade eden Elmalılı M. Hamdi Yazır, 12 burcun itibari olduğu, diğerlerinin değil de 12 tanesinin burç olarak adlandırıldığı malumatına yer vermektedir. Bugün kullanıldığı şekliyle 12 burcun adları Latin literatüründe ortaya çıkmıştır (Ağbal, 2012: 254). Astrolojinin tarihsel boyutunu tüm yönleriyle ortaya koymak mümkün

görünmemektedir. Çünkü hiçbir tarihsel durum, kendi kavramları dışında anlaşılabilir. Astroloji de bir tarihe sahiptir ve o tarihin ürünüdür. Dolayısıyla içinde üretildiği tarihsel süreci anlamaksızın astrolojiyi lâıykıyla anlamak imkânsızdır.

Antik çağlarda gök bilimi, hem astroloji hem de astronomi olarak anılmış ve bu iki kelime, kategorik bir ayrım olmaksızın birbirinin yerine kullanılmıştır. Yani gök bilimi; birincisi, göğü izleme, araştırma ve ölçme yöntemlerini içeren (astronomi), ikincisi ise bunların yeryüzündeki yansımalarını içeren (astroloji) iki kısımdan müteşekkildi. Bu ikisini, ilkinin rasyonel, ikincisini bâtil olarak adlandırarak birbirinden ayıran ilk düşünür, 6. ve 7. yüzyıllardaki Sevilalı başpiskopos İsidor'dur (Uyar, 2015: 45).

Tarihi anlamda bizim toplumumuzun astroloji ile ilişkisine bakacak olursak, geçmişimizde Kindî, İhvân-ı Safa, Ebû Ma'ser, İbn-i Sina, Farabi, El-Biruni, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi birçok ilim adamının astroloji ile ilgili çalışmalarının olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan kimileri astrolojiye ılımlı yaklaşım kabul etmiş, kimileri geçersiz saymıştır. Örneğin İbn-i Sina, gökyüzündeki cisimlerin hareketlerinin ve yıldızların birbirlerine göre aldıkları konumların, yeryüzünü etkileyebileceğini kabul etse de, astrolojinin daha popüler yanı diyebileceğimiz, yeryüzündeki cüzziyâta dair bilgi edinmeyle ilgilenen kısmına karşı çıkmaktadır (Acar, 2009: 204). Günümüzde de hakeza, astroloji ile ilgili çalışmalarıyla bilinen insanlar olduğu gibi, birçok insan, özellikle astronomi alanında birçok bilim adamı, astrolojiye karşı çıkmaktadır. Astrolojinin dönüşümü çerçevesinde, tarihî olarak yüzeysel bir kıyaslama yapacak olursak, geçmişte döneminin saygın ilim adamlarının, gökyüzüyle ilgili çalışmalarının olabildiğini, ancak günümüzde özellikle astrolojik mahiyette gökyüzüyle ilgilenmenin, insana ciddi bir saygınlık katmadığını görebilmekteyiz.

Bugünkü modern bilme tarzının, yani Bilim Devrimi'nin ortaya çıkışında, simya, büyü, astroloji gibi geleneklerin etkisi ve yeri konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Selçuklu-Osmanlı medreselerinde simya, astroloji vb. alanlara yer verilmemiştir. Kadim geleneğimizin eğitim sistemlerinde, astrolojiye değil astronomiye yer verilmiştir. Örneğin Anadolu Selçuklu Dönemi'ndeki Merağa Matematik-Astronomi Okulu, kozmosun tasarımıyla ilgilenerek önemli astronomik

çalışmalar ortaya koymuştur ve günümüze miras bırakmıştır. Bu dönemde, bu okulda okunan ve okutulan Ömer b. Muhammed b. Ali, İbn Heysem, Kemâluddin Fârisî, Mu'înuddin Pervâne, Kutbuddin Şîrâzi, İbn Sîna, Nasîruddin Tusî, Muhyiddin Mağribî, Fahrüddin Halebî gibi sayısız isimlerin eserleri, astrolojik değil astronomik mahiyette olup, kimileri günümüze kadar gelmiş eserlerdir (Fazlıoğlu, 2015).

Astrolojinin geçmişteki durumunu, günümüzdeki ölçütlerle değerlendiremeyiz. Günümüz ölçütlerine göre, astrolojik içerikler bilgi olarak kabul edilmese de, kadim gelenekte bu içeriklerin gündelik hayat akışı içerisinde bir yeri vardı. Astroloji bugün, belki de tarihî bağlamından kopartıldığı için yanlış anlaşılabilir. Pragmatist açıdan bakıldığında astroloji, geçmişimizin önemli bir disiplini olarak öne çıkmaktadır.

“Esasen astroloji, askerî bir istihbarat alanı olarak incelenmelidir. Çünkü astroloji, her ne kadar astronomi ile matematik bilimlerinin kombinasyonuna dayansa da, zemininde bulunan kozmolojik ilkelere bağlı olarak geleceğe ilişkin mümkün ve muhtemel olayların tespiti konusunda, insan zihnini diri tutar; ayrıca alternatifleri daima hesaba katmayı gerektirir. Bu yüzden, savaşçı sultanların sık sık kendisine başvurduğu bir alandır. Dönemin bilgi paradigması içinde düşünüldüğünde, ortak bir dil olarak astroloji, hem doğayı hem insanı beraberce dikkate almayı gerektirir. Bu açıdan astroloji, tarih boyunca askerî ve siyasî bir disiplin olarak, sultanların ve komutanların dikkate aldığı bir alandır” (Fazlıoğlu, 2015: 99, 164).

Astrolojinin başlangıcında bireyler önemsizdi. Yani, başlarda sadece sarayda icra edilen astroloji, zamanla sokaklara, köylere ve kasabalara kadar indi. Kronolojik olarak başta sadece kral ve prenslerin geleceğini konu alan kehanetler, zamanla kralın diğer aile üyelerini, sonra zengin sınıfları, önemli kişileri yani elitleri kapsar hale geldi. Bir süre sonra da hayatını astrolojiden kazanmak isteyenlerin aracılığıyla olsa gerek ki, astroloji halka taşınmış oldu. Astrolojinin halka açık hale gelmesi, 1930'larda gazeteler aracılığıyla pazara nüfuz ederek ve bu şekilde patlama yaparak mümkün olmuştur. İlk gazete astrologu Richard Harold Naylor'dur. İngiliz Sunday Express gazetesinin yayın yönetmeni John Gordon öncülüğünde ve Prenses Margaret'in doğum haritası aracılığıyla günlük falın temelleri atılmış olup gazetelerde astroloji köşeleri yaygınlaşmaya başlamıştır (Uyar, 2015: 41, 48).

Günümüzde ise astrolojinin neredeyse bütün insanlara hitap ettiği (etmeye çalıştığı) ve bir toplumun gündelik hayatının hemen hemen bütün alanlarına yayıldığı (yayılmaya çalıştığı) ortadadır.

Astroloji, geçmişten gelen geleneksel formatıyla tarihsel, bugünkü gündelik hayatın bütün alanlarına yayılmaya çalışan ‘burç yorumları’ formatıyla ise toplumsal bir kurumdur. Kurumlar bir kere oluştu(ruldu)ktan sonra, süreklilik kazanma eğiliminde olsalar da, kurumlaşma tersine çevrilemez bir süreç değildir. Çeşitli tarihi sebeplerden dolayı, kurumlaşmış eylemlerin kapsamı daralabilir; sosyal hayatın bazı alanlarında kurumluktan çıkma vuku bulabilir. Ayrıca kurumsal düzenler, tarihsel olarak farklılaşabilir ve farklı kurumların birbirleriyle ilişkisi artabilir, değişebilir ya da ortadan kalkabilir (Berger & Luckmann, 2008: 119). Astrolojinin kapsamı da bazı dönemlerde genişlemiş, bazı dönemlerde daralmış olsa da sürekliliğini korumuştur. Örneğin tarih kaynaklarında, Osmanlı Dönemi’nde kimi hükümdarların astrologlardan fikir alabildiği geçmektedir. Bu açıdan, astrolojinin siyaset kurumuyla ilişkisi geçmişte varken bugün yoktur. Günümüzde astrologlar, kuruluş tarihine göre ülkelerin, kurum ve kuruluşların da burçlarının olduğunu iddia edip, siyasi içerikli burç yorum ve analizleri sunarak, astroloji-siyaset ilişkisini yeniden kurma çabasında olsa da siyaset kurumu, herhangi bir kararında astrolojiyi dikkate almamaktadır. Günümüzde burçlardan en çok etkilenen, aile kurumu olarak görünmektedir.

Astrolojinin ortaya çıkışını, gelişimini daha iyi anlayabilmek için, insanın yaratılışını da göz önünde tutmak, bakışımızı güçlendirecektir. Zira astrolojiyi ortaya çıkaran, ona itibar göstererek yaygınlaştıran ya da onu itibardan düşüren, neticede insandır. Yani astrolojinin muhatabı, dün de insandı, bugün de insandır. Bu yüzden, kadim geleneğimizin şu insan tasavvuru bu konuda manidardır: “Aşağıdan yukarıya çıkan tabiat/madde ile yukarıdan aşağıya inen ruh/mana, insanda buluşur ve kaynaşır. Bu buluşma, varoluşun sırrıdır. Çünkü insan, varlığın iki ucunu bir araya getiren, bu nedenle arada bulunan bir var olandır. Yani insan maddeyi temsil eden ve manayı temsil eden iki âlem arasında aracı konumunda yeni bir âlemdir. Bu yüzden kimi alanlar insanın madde ile ilgili âlemine hitap ederken, kimileri mana ile ilgili âlemine hitap etmektedir. İşte bu yönüyle söylenebilir ki; teoloji, kozmoloji, astroloji gibi alanlar, insanın anlamına ilişkin soruları yanıtlamak için üretilmişlerdir” (Fazlıoğlu,

2015: 90). Astroloji, bu misyonunu geçmiş dönemlerde yerine getirmiş olabilir. Ya da kimi kültürlerde hiç yerine getirmemiştir ya da kimi kültürlerde hala yerine getirmektedir. Günümüzde de astroloji, insanlara anlam sunduğu iddiasıyla karşımıza çıkabilmektedir. Bireysel olarak, astrolojide anlam bulanlar da olabilir. Ancak astrolojinin, geçmiş dönemlerde gördüğü itibarı günümüzde görmediği ortadadır. Astrolojinin temsilcileri olarak günümüz astrologlarının gördüğü itibarı, bir çalışma ile örneklendirebiliriz. Tübitak'ın desteğiyle İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nün 2015 senesinde yapmış olduğu "Mesleki İtibar Skalası" çalışmasına göre, en çok itibar gören meslekler sıralanmıştır. İlk sıralarda tıp doktoru, üniversite profesörü ve hâkim varken son sıralarda dansöz, astrolog ve falcı bulunmaktadır.⁷ Belki astroloji ile ilgilenen insanlar, geçmişe oranla daha fazla olabilir. Ancak "bu durum astrolojinin itibar gördüğünü gösterir" diyemeyiz. Çünkü astroloji, günümüzde daha çok magazinsel bir boyutla, boş zaman eğlencesi diyebileceğimiz şekilde meşgale halini almıştır.

Neils Bohr'un da dediği gibi, belki de "Bugünün bilimi, yarının efsanesidir." Efsaneler, yeni sorular sorularak aşılabilir. Ancak, bir noktadan sonra soru sormayı bırakıp, verilen yanıtlar içerisinde yaşamak insanlığın kaderidir (Fazlıoğlu, 2015: 110). Astrolojiyi bugünüyle ve geçmişiyile bir arada değerlendirmek, anakronizm ve wihiggizm⁸ hatasına düşmek olacaktır. Geçmişte kozmoloji ve daha çok astronomi diyebileceğimiz uğraş alanı bugün için astrolojiye dönüşmüş durumdadır. Bu tezde ortaya konulanlar, modern toplumla dönüşmüş olan astrolojinin bugünkü mahiyeti ile ilgilidir. Astrolojinin sadece bugünkü mahiyeti hesaba katılarak yapılan eleştirilerin içine, astrolojinin geçmişini de katmak ya da sadece geçmişi hesaba katılarak yapılan yüceltmelerin içine, astrolojinin bugünü de katmak uygun değildir.

Sonuç olarak, tarihi serüven okunduğunda görülmektedir ki; astroloji, Babillilerden Antik Yunan dönemine, Romalılar döneminden bugünün Avrupa'sına ve Batı toplumlarına kadar gelmiştir. Oradan da dünya üzerinde neredeyse bütün toplumlara ulaşmıştır. Bunun yanında insanlık tarihi boyunca, yeni keşiflerle yeryüzünün ve gökyüzünün durmadan değiştiğine şahitlik edilmektedir. Toplumlar

⁷ URL: <http://edebiyat.istanbul.edu.tr/?p=20750ET>: 4 Haziran 2015

⁸ Anakronizm: Tarihi olay ve olguların bugünün nazarı ve idraki ile uyumsuzluğu.

Wihiggizm: Geçmiş bugünün kavramlarıyla düzenlemek.

etnik, kültürel, ekonomik, dini anlamda köklü değişikliklere maruz kalmışlar ve kalmaktadırlar. Astroloji ya da burç takvimi günümüze kadar, tarihteki beşeri ve coğrafi dönüşümlere karşın herhangi büyük bir değişikliğe uğramadan gelmiştir. Astrolojiyle ilgili en kayda değer değişiklik, toplumların astrolojiye karşı aldıkları olumlu ya da olumsuz tavırlar olmaktadır. En başlarda kraliyet sanatı olarak düşünülüp devlet politikalarında bile yer almış, farklı süreçlerde Hıristiyan öğretilerinde, Roma kültüründe yer almış ancak Ortaçağ'da değer kaybetmiştir. Ortaçağ'da Selçuklular Dönemi'nde nücûm ilmi ya da münecimlik olarak adlandırılan astroloji, Âhi Birliği'ne bile alınmayan tehlikeli bir meşgaleydi. Zira o dönemin toplumsal algısına göre, münecimlik yalancılıktı ve onlar halka yalan söylerdi. Bu dönemlerde astrolojiye karşı gösterilen tepkiyi, Gazneli hükümdarı Sultan Mahmut'un astrolojiye dair kitapları yaktığı rivayetinden de anlamaktayız (Metin, 2014: 249). Astroloji, 1500'lü yıllarda bilim olarak kabul edildiği olsa da, Ortaçağ'dan itibaren gelen süreçte ve günümüzde modern bilimlerin karşısında duramamıştır (Astrolojinin Tarihçesi, 2015). Ancak astroloji, bilim dünyasının dışında, bir şekilde topluma hitap etmesini bilmiştir ve günümüzde de dünya çapında yoğun toplumsal bir temayül görmektedir.

2.1.2. Astroloji Üzerine Tartışmalar

Astrolojinin sosyolojik analizine geçmeden önce, onunla ilgili görüşleri belirtmek, onun toplumsal yansımalarını daha anlaşılır kılacaktır. Tarihsel serüveninde bahsedildiği üzere, astroloji ile ilgili görüşler dönemsel olarak değişse de, en önemli tartışma, onun bilim olup olmadığıyla ilgilidir. Bizim buradaki gayemiz, astrolojinin bilimsel olup olmadığını ispatlamak değildir. Ancak tezin gidişatına yön vermesi açısından, astrolojiyi hangi sıfatla nereye koyacağımız önem kazanmaktadır.

Tarihî süreç içerisinde astrolojiye verilen kıymet değişiklik göstermektedir. 1980'lerde, "post-modern relativizm" çerçevesinde sahte bilim adamları tarafından, bazı inançların değeri düşürülüp, tüm inançlar eşit seviyeye getirilmeye çalışılmıştır. Böylelikle, tuhaf bir şekilde astrolojinin hem rasyonel görünümü hem de ilahi

görünümü artmış ve en azından halk nezdinde, hem astroloji ve bilim arasında hem de astroloji ve din arasındaki görünür farklılıklar azalmıştır (Zarka, 2009: 424). Astroloji, belli dönemlerde bilim olarak kabul edilmiştir. Günümüzde de bilim olarak kabul edenler –hatta en eski bilimdir diyenler- bulunmaktadır. Örneğin toplum nezdinde, 1988-2001 yılları arasında Amerika’da yapılan araştırmalara göre, insanların %30’u astrolojinin bilimsel olduğunu, %60’ı bilimsel olmadığını ifade etmiştir (Rigel & Dursun, 2015: 229). 2009’daki oranlara göre, Batılıların %52’si, astrolojiyi bilim olarak kabul etmektedir (Ayten & Köse, 2009: 47). Bilim olduğunu iddia edenlerin karşısında farklı bilim dallarından, astrolojinin bilimsel olmadığı görüşünü, çeşitli dayanaklarla destekleyen geniş bir zümre bulunmaktadır. Gök bilimcilere göre, gök cisimleri yeryüzüne, astrologların iddia ettiği gibi bir etkide bulunabilecek yakınlıkta değildir. Diğer taraftan, en önemli dayanakların başında da bilimsel bilginin nitelikleri gelmektedir. Astrolojik bilgiyle bilimsel bilgi karşılaştırılınca, astrolojinin bilimsellikle uyuşmadığı görülmektedir. Alanında uzman bir uzay bilimcisi olan Mehmet Emin Özel ile yapılan bir röportajda, Özel’in de belirttiği gibi: Genel geçerlilik, tekrarlanabilirlik, sınanabilirlik, süreklilik, tutarlılık gibi bilimsel bilginin özellikleri, astrolojik bilgiye uyarlanamamaktadır. Ayrıca bilimsel bilgide kesinlik varken astrolojide aynı gün, aynı saat, aynı dakikada doğan ikiz kardeşlerin (burçları ve yükselenleri aynı olan) kişilik özelliklerinde, net bir benzerliğin aksine net bir fark bile olabilmektedir (Özel, t.y.).

Diğer taraftan, astrolojinin bilimsel olmadığını düşünmesine rağmen de insanlar, burç yorumlarını takip edebilmektedir. Özellikle bizim toplumumuzda, “Fala inanma, falsız da kalma” gibi popüler söylemlerin çerçevesinde insanlar burçlarla, fallarla yakından ilgilenebilmektedir. Bu noktada Edgar Morin’in “İnsanoğlu hem bilgedir hem tuhaftır. İnsanca yaşaması için, mantık kadar duyguya, bilim kadar efsaneye muhtaçtır.” sözüyle, halk arasındaki bu “Fala inanma, falsız da kalma” söylemi arasında ilişki kurulabilir.

Astroloji bugün, insanlara sunduğu burç yorumlarıyla ayakta durabilmektedir. Burç yorumlarına inanılıp inanılmaması gerektiğine dair, kapsamlı araştırmalar da yapılmıştır. Örneğin, Kanada’da Saskatchewan Üniversitesi’nin bir araştırmasında, 1958 yılında aynı gün birkaç dakika ara ile doğan 2000 kişi, uzun yıllar gözlem altına

alınmış ve bunların kişilik gelişimleri ve karakter oluşumları incelenmiştir. Bu arada 700 astrologdan da, söz konusu 2000 kişi arasından rastgele seçilen deneklerin kişilik profillerine bakarak, doğum haritalarını çıkarmaları istenmiştir. Sonuçlar karşılaştırıldığında ise astrologların tahminlerinin başarısız olduğu görülmüştür (Ayten & Köse, 2009: 47). İngiliz nüfusunun çeyreğinin astrolojiye inandığını (İngiltere’de hiçbir dinin bu kadar mensubu yoktur) belirten Oxford Üniversitesi’nden Richard Dawkins, 21. yüzyılda bilim ve mantığın yükselişe geçeceğini düşünmektedir ama astroloji gibi sahte bilimlerin yüzünden, cehaletin sislerine geri dönmeye teşvik edilmemizden yakınmaktadır. Zaten bilimsel bilginin irrasyonel inançlara yönelimi tamamen ve her zaman engellemesi beklenemez.

Dawkins (2007), rastgele 20 kişi seçerek, bu konuda bir deney yapmıştır. Bu deneyini de, 2007 de yayınlanan *The Enemies of Reason* adlı belgeselinde paylaşmıştır. Bu deneyde, 20 farklı kişiye oğlak burcunun haftalık yorumu, kendi burç yorumlarıymış gibi okutulmuştur. Astrologlara göre, o yorumlar sadece oğlak burcu için geçerli olabilecekken, Dawkins’in deneyinde, içlerinde 1 oğlak burcu olan 20 kişiden 10’u, bilinçsizce oğlak burcunun yorumlarının kendisine uyduğunu belirtmiştir. Oğlak burcu olan kişi ise, yorumları net bir ifadeyle reddetmiştir. Bu deneyi vasıtasıyla, “Astroloji halkı yanlış yönlendiriyor, bilimsel ilerleyişi reddediyor ve evreni küçümsüyor.” diyen Dawkins, astroloji yerine astronomiyi incelemektedir.

Astroloji üzerine araştırmalar ve tartışmalar, günümüzde de devam etmektedir. Konuya bir de ilgililerin ya da savunanların tarafından baktığımızda, astrolojinin bilimsel olduğunu ispatlayabilecek ciddi bir iddia ile karşılaşmamaktayız. Literatür tarandığında, astrolojinin çeşitli tanımları karşımıza çıkmakta ve bu bile bize birçok şey göstermektedir. En genel anlamıyla astroloji; kozmos içerisindeki güçlerin, genel seviyede dünya üzerindeki enerjilerin şekillenmesini (makro kozmos), insanın ve insan topluluklarının (mikro kozmos) üzerindeki etkilerini ve sonuçlarını yorumlayan bir düşünce sistemidir (Selvi, 2011: 61). Farklı kaynaklarda benzer tanımlar, “düşünce sistemidir”, “sanattır”, “inanç sistemidir” gibi şekiller alabilmektedir. Burada astrolojinin ne olarak ele alınması ve nereye koyulması gerektiği ile ilgili çıkmaza girilebilmektedir. Çünkü yukarıda

bahsedildiği gibi, bilim ile çelişmesinin yanı sıra astroloji, kendisi ile de çelişmektedir. 13 yıldır Milliyet Gazetesi'ne astroloji yazıları yazan Hakan Kırkoğlu (2013): “Daha önce astrolojiyi, hep bir neden-sonuç ilişkisi içinde tanımlardım. Matematiksel bir bakış açım vardı. Zamanla bu değişti. Astrolojiye bilim denmemesi gerektiğini anladım” demektedir.

“Astroloji bilim midir, sanat mıdır, inanç mıdır, düşünce midir?” sorularına bambaşka cevaplar verilebilmektedir. Bu da bilinçli ve farkında olmasalar da muhataplarını, tam bir belirsizliğe götürebilmektedir. Ayrıca insanlar belli aralıklarla, burçların değiştiğine, aslında 12 adet burca bir yenisinin daha eklenmesiyle bütün burçların tarihinin değiştiğine yönelik haberlerle karşılaşmaktadır. Bu haberlere göre, örneğin başak burcu artık aslan burcudur. Mantıksal olarak burçların değişmesi demek, burçların yansıttığı karakterlerin de değişmesi demektir. Başak burcuna sahip insanlar titiz olurdu, artık titiz değiller mi? Burçların inandırıcılığının tartışıldığı gibi, bu haberlerin inandırıcılığı da tartışılabilir. Ancak burada bizi ilgilendiren çıkarım, bu haberlerin de, burçların insanları belirsizliğe ve çelişkiye götürdüğü iddiamızı desteklemesidir.

Bu aşamada; literatürde, bilim olmadığı aşikâr olan astrolojinin, bir sahte bilim ya da bir bâtil inanç olduğuna yönelik tespitlerle de karşılaşmaktadır. “Bâtil inanç konusunda, erken psikoloji literatürüne şöyle bir göz atarsak, temel olarak birkaç tanımın yapılmış olduğunu görürüz. Warren tarafından 1934'te yapılan tanımda, ‘bilimsel açıdan yanlışlığı ispatlanmış olsa bile, doğadaki olayları doğaüstü güçlere mâl etme eğilimi’ olarak geçen ‘bâtil inanç’, Maller ve Lundeen (1933) tarafından da, ‘birbiriyle sebep-sonuç ilişkisi olmayan fenomenler ve nesnelere arasında, böyle bir ilişkinin varlığını iddia etmek’ olarak tanımlanmıştır. Sözlük tanımını için Oxford İngilizce Sözlüğüne baktığımızda, “bilimsel ve kültürel bir ortak kabul olmadan ortaya çıkan, irrasyonel ve belirsiz bir yapı”dan bahsedildiğini görüyoruz (Ayhan & Yarar, 2004: 16). Bakıldığında, toplumda rastlantısal neden-sonuç ilişkilerinin ya da olgular arasında kurulan yanlış bağlantıların, genelleştirilerek buna göre davranışların şekillendirilmesi, burçlarla ilgilenenlerin ve bâtil inançlıların ortak özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Alman düşünür Adorno'ya göre de astroloji, bâtil inançtan başka bir şey değildir (Rigel & Dursun,

2015: 233). Ancak b t l inançlara yönelik toplumsal ilgi, toplumsal hafıza ve toplum olarak verilen kıymet açılarından burçlar, diğer b t l inançlar gibi görünmemektedir. Bunun nedenlerinden biri de, diğer b t l inançlardan farklı olarak astrolojinin, astronominin bilimsel verilerini kullanması olabilmektedir. Belki de bilimsellikle ilişkili (sadece bilimin verilerini kullanarak) olması nedeniyle, astrolojiye b t llik yakıŐtırılamayabilir. Bunun içindir ki, burçlar belki de dünya üzerinde en fazla inananı bulunan bir alandır. Bununla ilgili de araştırma yapılmıştır. Astronomi-astroloji kavramlarına ait yanılığların incelenmesi amaçlı yapılan araştırmaya katılanların, astrolojiyi, astronominin bir alt bilim dalı ya da astronomiden daha geniş bir inceleme alanına sahip bir bilim dalı olarak algıladıkları görülmektedir (Emrahoğlu &  zt rk, 2009: 175). Tüm bunlara rağmen astrolojinin neliği (b t l inanç olup olmadığı) hakkında bir kanaat ortaya koymak bu çalışmanın temel hedefi değildir.

Astroloji, çoğu alanda bize kadim bir bilim olarak da sunulabilmektedir. Astrolojinin günümüzde en yaygın temsilcisi olan burçlar, astrologlar tarafından, bir kişinin hayatını önceden kestirmede, bireysel karakter ve kişisel özelliklerle ilgili çıkarımda bulunmada kullanılan, özel bir zamanda (birinin doğumunda) burçların iŐaretlerinin ve gezegenlerin ilişki durumlarının bir Őeması (Allum, 2010: 2) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamanın bilim olarak sunulmasını sorgulamak adına, astrolojinin ortaya çıktığı dönemi, öncesi ve sonrası ile iyi anlamak gerekmektedir. Uyar'a (2015: 15) göre; takvim sisteminin ortaya çıkışı, buna duyulan ihtiyacın sebebi, gezegenlerle insanlar arasında bağlantı kurmayı gerektiren duygu ve düŐüncelerin neler olduğu gibi konular, kendimizi bildik bileli bize gerçekmiŐ gibi aktarılan astrolojinin, niçin artık geçerli olamayacak kadar (ileride iddia edileceği üzere) 'ilkel' olduğunun cevabını içermektedir.

Allum'a (2010: 2) göre, "Bilimsel araştırmalar, astrolojinin ifadelerini değerlendirmek için nicelik olarak, sürpriz bir Şekilde büyümektedir. Daha az sürpriz olarak, astrolojik ifadeleri destekleyecek kanıt gerçekten yoktur. Bu yüzden vatandaŐların, tamamen güvenilmez astrolojik tahminlere bağlı olarak hayat kararlarına yön vermesi, endişe sebebidir. Örneğin insanlar, astrolojik iŐaretlere bağlı olarak, potansiyel bir eş için olumlu ya da olumsuz kararlar ya da tedbirsiz bir

şekilde finansal kararlar verebilmektedir. Bu yüzden 1984'te Şüpheli Anket Komitesi (Alışılmamış İfadeleri Bilimsel Soruşturma Komitesi), Amerikan dergilerini ikna etmek için bir kampanya başlattı ve gazeteler burç sütunlarına, sadece eğlence amaçlı okunduğunu belirtmek için bir sağlık uyarısı ekledi. ABD'deki 1000 ya da daha fazla yayının sadece 70 tanesiyle, böyle bir uyarı eklemek için anlaşıldı. Bu, muhtemelen gösteriyor ki, gazete sahipleri, onlara verilen tüm öğütlerin aslında görmezden gelinabileceğini söyleyerek, okurlarının eğlenmesini berbat etmek istemiyor. Her halükarda, 1980'lerden beri horoscope.com gibi burç ve astroloji ile ilgili web siteleri yaygınlaşmaktadır. Bu, sadece konu ve başlıkların popüleritesine değil, vatandaşın hangi bilginin nasıl sunulduğuna polislik etmenin imkânsızlığına da delalet etmektedir.”

Buraya kadar ortaya konulanlar bir tarafa, İhsan Fazlıoğlu'na göre (2015) astroloji, doğayı ve insan kaderini kontrol etme fikrini içeren, geleceği yönlendirmeyi amaçlayan, dost için iyiyi düşman için kötüyü hedefleyen özelliklere sahiptir. Yani astroloji, gizliliğin araştırılması, evrende içkin sırrın keşfedilmesi konusunda ortaya konulan insan emeğinin bir göstergesidir. Hem bu göstergeyle hem de buraya kadar bahsedilen tüm bileşenleriyle birlikte astroloji, -Durkheim'in anahtar terimlerinden biriyle söylenecek olursa- anlaşılan o ki, '*sui generis gerçeklik*'⁹ haline gelmiş bir alandır.

Yani günümüzde bilim olarak kabul edilmese de astrolojinin, önemli ve gerekli bir alan olduğu söylenebilmektedir. Astroloji, simya, ilm-i vefk, ilm-i reml gibi döneminin gizli ilimleri, zâhirî bir bilimin bânîdîrlar. Astroloji astronominin, simya kimyanın bânîdîr. Ve zâhiri bilinmeyenin bânî bilinemmez. Yani astroloji ve simya gibi birçok alan, aslında insan merakının sınırsızlığını gösterirler. Bu yüzden bu alanlarda, yanıtlardan çok sorulara dikkat edilmelidir. Çünkü bu alanlar dâhilinde sorulan pek çok soru, daha sonra zâhiri sahaya aktarılmış ve ufuk açıcı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Yani astroloji astronomiyi, simya kimyayı besleyebilmektedir. Ayrıca bu alanlar, mensup oldukları, bugün yaşamayan kültür ortamı ve odaklarının özellikleri ile ilgili (mesela varlığa ilişkin yaklaşımları hakkında), önemli ipuçları sunmaktadır. Zira bu alanlarla ilgili usta insanların, yani gizliyi bildiğine ve

⁹ Sui generis: Kendine mahsus; indirgenemez. Bunun için bakınız: (Berger & Luckmann, 2008: 28)

yönlendirdiğine inanılan insanların, geçmişteki bireylere, toplumlara ve özellikle siyasi hayata etkisi olduğunu biliyoruz (Fazlıoğlu, 2015: 100).

2.1.3. Astrolojinin Temel Bileşenleri

Astrolojinin, özellikle de onun en popüler formu olan burç yorumlarının, temel bileşenleri ve insanlara sunulmuş şekilleri ortaya konulduğunda, konuya sosyolojik olarak bakmak, hem daha gerekli hem de daha net bir hâl alacaktır.

Günümüzde ve hemen hemen bütün tarihi dönemlerde astrolojiye (gördüğü ilgi baz alınarak), evrensel bir nitelik biçilebilir. Zira farklı toplumlar, ufak tefek değişikliklerle kendi astrolojisini oluşturmuş ve neredeyse bütün toplumlarda astroloji, kendine muhatap bulmuştur. Gerek tarihi açıdan gerek içerdikleri ve oluşturulduğu kültür açısından, astrolojinin birçok çeşitlemesi yapılmıştır. Tarihi açıdan Helenistik Astroloji, Klasik Astroloji, Modern Astroloji gibi çeşitlere, diğer açılardan Çin Astrolojisi, Kızılderili Astrolojisi, Arap Astrolojisi, Hint Astrolojisi, Mistik Astroloji ve Batı Astrolojisi gibi çeşitlere ayrılmıştır. Ancak bunların hepsi temelde, gök cisimlerinin konum ve hareketleri ile yeryüzündeki olaylar ve insanlar arasında ilişki olduğunu iddia etmektedir. Bu çeşitli astroloji sistemlerinin kimileri yıldızlarla ilgili, kimileri ilgisiz, kimileri karakterle ilgili, kimileri psikolojiyle ilgili, kimileri ise kaderle ilgili yorumlar içermektedir. Kimileri doğum tarihini kullanmakta, kimileri kullanmamaktadır. Kimileri aylık, kimileri yıllıktır. Örneğin, Çin astrolojisinde kullanılan simgesel hayvanlar, yılan, köpek, domuz, tavşan, horoz vs. olarak farklılık göstermektedir. Ve bizdeki gibi, burçlar doğulan aya ve güne göre değil seneye göre belirlenmektedir. Çin’de 1999 yılında doğan herkes, tavşan burcuna tabiidir. Kızılderili astrolojisinde ise geyik, ayı, karga vs. hayvanlarla simgelenen, bizdeki gibi 12 tane burç vardır. Bizim başak burcumuz, Kızılderili astrolojisinde ayı burcuna denk gelmektedir. Dolayısıyla mantıksal açıdan, başak burcunun ve ayı burcunun özellikleri uyuşmalıdır. Ancak, her ağızdan farklı ses çıksa da, başak burcunun uğurlu rengi, yeşil ve sarı olarak bilinirken, ayı burcunun uğurlu rengi ise erguvan olarak bilinmektedir. Bu örnek üzerinden yüzeysel bir değerlendirmeye bile, astrolojinin kendisiyle çeliştiği, toplumları etki altına alması

açısından evrensel olsa da, geçerlilik ve tutarlılık açısından bilimsel bilgi gibi evrensel olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yüzeysel değerlendirme derinleştirilip, detaylı bir kıyaslama yapıldığında ise, adeta bir sağduyu erozyonuna maruz kalınmaktadır.

Nihai olarak astroloji, dünya çapında böylesi bir çeşitlilikten oluşmaktadır. Bu çeşitliliğin tarihine ve günümüze bakıldığında astrolojinin, İslam dinine mensup insanların da ilgisini çekebildiğini görmekteyiz. Babil ya da Mısır'da yaşadığı rivayet edilen İdris peygamberin mucizesinin “remil”¹⁰ olduğu ve ona astrolojik mahiyette vahiyler geldiği, kimi çevrelerce iddia edilmektedir (Ersoylu, t.y.: 200). Kuran-ı Kerim’de de bir “Burûc” suresinin bulunması ve bazı ayetlerde “burç” anlamlarına gelen kelimelerin ve türevlerinin geçmesi, birçok insanı İslamiyet ile astroloji arasında ilişki kurmaya götürmektedir. Bugün birçok insan, astrolojiye karşı muhalif söylemlere, burçların Kur’an’da da geçtiği iddiasıyla karşı çıkmaktadır. İddia yanlış değildir, burçlar Kur’ân’da zikredilmektedir. Ancak bu, burçların insanları, toplumları etkilediği anlamıyla ve burçlardan yola çıkılarak insanların yaşamlarına dair tahminlerde bulunulabileceği anlamıyla değildir. Kur’ân’da burçlar, daha çok “hisar, kale” anlamında ve gökyüzünün süslenmesi anlamında zikredilmektedir (Ağbal, 2012: 257). Astroloji, kehanet ve falcılıkla alakalı içerik barındırdığı için, hem bir ilim dalı olarak kabul edilmemiş hem de İbn Haldun örneğindeki gibi, İslam’a uygun görülmemiştir. Hatta bu özelliğinden dolayı, bazısı hariç çoğu İslam âlimi, astrolojiyi reddetme ve kötüleme konusunda hem fikirdir.

Asıl odağımız olan Türkiye toplumunda ise astrolojinin bileşenlerine bakmak, asıl gayemiz olan toplumsal analize ulaşmada, önemli bir basamak olacaktır. İlginç olan şu ki, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan Türkiye toplumu, birçok alanda olduğu gibi astroloji alanında da, kendi geleneğinden çok Batı geleneğini takip etmektedir. Türkiye toplumu için, yukarıdaki astroloji çeşitlemelerinden, Amerika’da ve Avrupa’da takip edilen Batı Astrolojisi esas alınmalıdır. Zira Türkiye’deki astrologlar, genel olarak Batı Astrolojisi’ni kullanmaktadır.

Batı Astrolojisi, gelişimsel olarak üçe ayrılabilir: Birincisi, gökyüzü ile bir coğrafyanın toplumları arasında bağlantı kuran Mundan Astroloji, ikincisi ‘burçların özellikleri’ dendiğinde hemen anlaşılabilen, doğum haritalarına dayanan Horoskop,

¹⁰ Kumda çizgiler çizerek fala bakmak.

Doğumsal ya da Natal Astroloji'dir. Üçüncüsü ise Günlük Fallar'dır. Günlük fallar¹¹, Batı Astrolojisi'nin bu gelişimsel tarihine çok sonradan dâhil edilmiştir. Şu an yaşanan ve gelecekte yaşanacak olan güne, haftaya, aya ya da yıla dair bir yorum getirmeye çalışarak, gazetelerin vazgeçilmez köşesi olmuştur (Uyar, 2015: 16).

Günümüzde astroloji, daha çok medya aracılığıyla ve magazinsel boyutuyla karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi aylar ve günlerle oluşturulan bir burç takvimi, bir de saatlerle oluşturulan yükselen takvimi bulunmaktadır. Yüzeysel olarak yapılan burç yorumlarının insana uymadığı durumlarda, devreye yükselen burcu sokularak insanlara adeta “astroloji yalan söylemez” denilmektedir. Yani astrolojide yükselenler, burçların kurtarıcısı olabilmektedir.

Astrolojinin, dikkatlerin yoğunlaştırılması gerektiği düşünülen önemli bir tarafı da, astrologlar tarafından öne sürülen, aslında sadece insanların değil kurum ve kuruluşların, ülkelerin, partilerin, spor kulüplerinin vs. de burçlarının olduğu iddiasıdır. Bu iddiaya göre, kuruluş tarihi baz alınır, örneğin bir ülkenin de burcu vardır. Buna göre Türkiye'nin burcu akrep, yükseleni yengeçtir. Ve burç yorumlarıyla ülkenin ekonomik, siyasi ya da dış işleri ile ilgili öngörülerde bulunulabilmektedir. Özellikle sosyal medyada ve televizyon programlarında bu cinsten burç yorumlarıyla karşılaşabilmekteyiz. İşte tam da bu nokta, sosyolojik değerlendirmeler ve yorumlara muhtaç bir durumdadır. Dikkat edilecek olursa astroloji gündelik yaşamın tüm alanlarına yayılmak istemektedir.

Özellikle sosyal medyada, burçlarla ilgili karşımıza sıkça çıkan haber başlıkları çok şey anlatmaktadır: “Burçlara göre siyasetçilerin karakterleri?”, “Hangi parti hangi burçtan?”, “Ona burcuna göre hediye alın”, “Burçlara göre cinsel yaşam”, “Hangi burç neden aldatır?”, “Burçlar ve meslekleri”, “Hangi takım hangi burçtan?”, “Hangi burç kızınca ne yapar?”, “Burç okullarına baskın”, “Hangi burç nasıl makyaj yapmalı?”, “Evinizi burcunuza göre dekore edin”, “Hangi burç nerede tatil yapmalı?”, “Burcunuzun şarkısını biliyor musunuz?”, “Hangi burçtan nasıl özür dilenir?”, “Burçlara göre ünlülerin karakterleri”, “Burçlara göre dini tutum”, “FBI en tehlikeli burçları açıkladı.”... Bu örnekler daha dikkat çekenleriyle arttırılabilir. Bu

¹¹ Gazete köşelerindeki ve internet sitelerindeki, burçlarla ilgili “günlük fal” furçasının gelişimi için bakınız: (Uyar, 2015: 47)

başlıkların en çok okunan gazetelerde dahi yer alması, işin sosyolojik mahiyette manidarlığını gözler önüne sermektedir. Haber başlıklarına bakıldığında, astrolojinin, toplumsal hayatın tüm alanlarına yayılma teşebbüsü ve itibar görme çabası, rahatlıkla anlaşılabilir. Bu teşebbüs, astrologların yayına kavuşturduğu kitaplarda da görülmektedir. Örneğin, Sevim Asımgil'in (2010: 52-53) *Burçlar* adlı kitabında astroloji, şu şekilde türlere ayrılmıştır: Politik Astroloji, Şehirler Astrolojisi, Liderler Astrolojisi, Tıbbi Astroloji, Davranış Astrolojisi, Bireysel Astroloji... Görüldüğü üzere, toplumun ekonomik hayatından siyasi hayatına, cinsel hayatından dini hayatına kadar, toplumda insan ilişkilerinden sportif ve tatil faaliyetlerine kadar, hemen hemen bütün alanlar burçlara maruz kalmaktadır.

Özellikle burç haberleri ile ilgili gazeteler için ayrı astrologlar için ayrı bir değerlendirme yapacak olursak: 1) İlk olarak, **gazeteler için** burç haberleri, elektronik ortamda tıklanma sayısını arttırıcı bir özellik taşımaktadır. Yukarıda da görüldüğü gibi, gündelik hayatın bütün alanlarına yayılmacı ve ilgi çekici haber başlıklarıyla, insanların 'tıklamadan geçmemesi' istenmektedir. Bu istek, gazeteleri etikten de saptırabilmektedir. Birçok gazete, belli aralıklarla –ilgi çekici başlıklarla– burçların tamamen değiştiği yönünde haberler yapmaktadır. Bu haberlerin içeriğine bakıldığında, burçların değiştiği iddiası, üniversitelerin bilimsel araştırmalarıyla desteklenmektedir. Örneğin, Hürriyet Gazetesi'nin 11 Temmuz 2014'te, aynı gün içerisinde yaptığı iki haber, bu konuya çarpıcı bir örnektir. Haberin birinde "Astrolojide hesaplar değişti" başlığıyla, Ankara Üniversitesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü'nün yaptığı araştırmaya göre, bir burcun daha ortaya çıktığı, böylelikle diğer burçların da tarihlerinin değiştiği söylenmektedir (Hürriyet, 2014). Diğer haberde ise bir gazeteci, bu iddianın peşine düşmüş görünmektedir ve haber, "Burçlar değişti mi, değişmedi mi?" başlığı altında şu şekildedir:

"Yine yeni yeniden! Nedir bu burçların bir o yana bir bu yana oynamasından çektiğimiz! 2008 yılından bu yana, aralıklarla internete düşen "Burçlar tamamen değişti" haberlerine birkaç gün önce bir yenisi daha eklendi. Karışık kafalar biraz daha karıştı. İnternette kısa sürede hızla yayılan iddiada, Ankara Üniversitesi Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü'nün güya yaptığı yeni araştırmaya göre, burçların kapsadığı tarih aralıkları değişti. Ama gelin görün ki, söz konusu

bölümden Selim Osman Selam şöyle diyor: ‘Bölümümüzün yaptığı böyle bir yeni araştırma yok’” (Yarma, 2014).

Bu konuda, aslında olmayanı olmuş gibi göstererek, etik kurallarını görmezden gelmek dikkat çekicidir. Başka bir detay ise, bu iki haberi de, aynı gazetenin aynı gün içerisinde yapmasıdır.

Burç haberlerinin böylesine gündelik hayatı kapsayıcı bir şekilde insanların karşısına çıkması; 2) İkinci olarak, **astrologlar için** belki de, ‘sahte itibar’ı arttırıcı bir özellik taşımaktadır. Belki de astrologlar, toplumun gündelik yaşamına, siyasi hayatına, ekonomik durumuna vs. yön vermeye çalışarak, itibar aramaktadır. Çünkü bu durum, bir taraftan, astrologların mesleki itibarlarının, diğer tüm meslekler içerisinde en alt sıralarda olmasının getirdiği bir netice gibi görülebilmektedir. Diğer taraftan bu netice de, toplumda belli bir yaşın üzerindeki hemen hemen her insanın, burçlarla ilgilenmese de, en azından hangi burçtan olduğunu bilmesinin gerekçesini sunmaktadır. Burçların, toplumun özellikle gündelik yaşamını bu denli kapsamıyla insanlar, en azından burcunun ne olduğunu bilmek zorunda bırakılmıştır. Burcunun ne olduğunu bile bilmeyen insan sayısının çok az olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Ancak burçlarla hiçbir şekilde ilgilenmeyen ya da burç yorumlarını çok nadir okuyan insanlar da bulunmaktadır. Ayrıca, burç yorumlarını sık sık karşısına çıktığı için okuyanlar (bir nevi okumak zorunda kalanlar) olduğu gibi, düzenli bir şekilde olmasa da, hususi ve yoğun bir şekilde burçlarla ilgilenenler de vardır. En önemlileri de, bu yoğun ilgiyi düzenli bir şekilde devam ettirip, gündelik hayatını burç yorumlarına göre şekillendirmeye ve burçları meslek edinmeye (astrolog olmaya) kadar götürenlerdir. Tez içerisindeki değerlendirmeler, genellikle burçlarla aşırı ilgilenenlerden ve astrologlardan oluşan kitleden hareketle ortaya çıkarılmıştır.

2.1.4. Astrolojiye Duyulan İlginin Temel Faktörleri

En başta belirtmek gerekir ki, burçlara gösterilen ilgi toplumda başta yaşa, cinsiyete, eğitim seviyesine vs. olmak üzere birçok değişkene bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu farklılıklarla ilgili burçlara özel kapsamlı bir alan araştırması

yoktur. Cinsiyet faktöründe nasıl değişiklik olduğuyla ilgili bir araştırmada, astroloji hakkındaki düşüncelerini açığa çıkarabilmek amacıyla kendilerinde var olan burç özellikleri sorulduğunda kızların erkeklerden daha bilgili oldukları saptanmıştır (Ögenler & Yapıcı, 2012: 5). Yani kadınların burçlara karşı duyduğu eğilim ve ilgi erkeklerden daha fazla olduğu aşikârdır. Bu noktada burçların toplumun gündelik hayatının tüm alanlarına girme teşebbüsü iddiası hatırlanırsa, Lefebvre (1996) de bu iddiayı desteklemiş olur: “Gündelik yaşamın ağırlığı kadınların üzerindedir.” Ayrıca Milliyet Gazetesi’nden Kırkoğlu’na (2013) sorulduğunda astrolojiyle ilgilenenlerin %80’inin kadın %20’sinin erkek olduğunu belirtmektedir. Ona göre erkekler astrolojinin sözde ciddi görünümüne zarar verebileceğinden endişe etmektedirler. Astroloji feminen bir uğraş gibi algılanmakta, erkeklerin ilgisi az gibi görünmektedir ama erkekler sadece ilgilerini daha kontrollü tutmaktadırlar. Ancak netice olarak, erkek ya da kadın olması farketmeksizin insanların burçlarla ilgilenmesinde ne gibi faktörlerin etkili olduğu daha önemlidir.

Burçlara karşı duyulan temayül, bireysel anlamda psikolojik gerekçelerle daha anlaşılır görünse de işin toplumsal boyutu ve temayülün toplumsal gerekçeleri de yok değildir. Burada psiko-sosyolojik gerekçeler de ön plana çıkacaktır. Öncelikle, burçların bireye kendisini özel hissettirebildiğini belirtmek gerekmektedir. Adeta güneşin ve gezegenlerin sadece kendisini etkilemesi için hareket ettiği algısı oluşturulabilmektedir. Ayrıca, astroloji tarafından verilen bilgiler, insanları rahatlatma ve yumuşatma etkisine sahip olduğu için kullanışlıdır (Rigel & Dursun, 2015: 233).

Burçlara duyulan ilginin başka bir gerekçesi olarak; Adorno, rasyonel çözümler üretme yeteneğine sahip olmayan bireylerin astrolojiye yöneldiğini söylemektedir (Rigel & Dursun, 2015: 240). Yani fotoğraf büyütüldüğünde görülür ki, burçlara duyulan ilginin yüksek olmasında post-modernist hareketin de etkisi yok değildir. Bilindiği gibi mevcut bilim anlayışını bozmaya çalışıp, aslında farklı bilimsel yöntemler geliştirilebileceğini, deney gözlem yolunun dışında da ulaşılan bilgilerin bilimsel nitelik taşıyabileceğini, herkesin istediği yöntemi kullanarak doğru bilgiye ulaşabileceğini iddia etmesiyle (Çağlar, 2008: 377) post-modernizm, astrolojiye kapı aralamış olmaktadır.

Bir başka faktör de Goffman'dan (2004: 73) uyarlanabilir. “Sahte performanslara ve vitrinlere ilgi göstermek için bir sebep de şudur ki: Sahte televizyon antenleri televizyonu olmayanlara, egzotik yolculuk etiketleri evden hiç ayrılmayanlara, şık jantlar sıradan araba sürücülerine satılmaktadır.” Buna benzer bir durum burçlar için de geçerli görünmektedir. Çünkü burç içeriklerini benimseyen insanların, genellikle içerikte bahsedilen imkânlarla sahip olmayan insanlar olduğu görülür. Başka bir ifadeyle burçlar, insanların karşısına, eksik oldukları yönlerinden yakalayarak, olmak istedikleri, erişmek istedikleri statüyü vurgulayarak çıkmaktadır. Örneğin burçlara dair dinî bir söylemin, dini hassasiyeti düşük insanlara satılması kolaydır.

Hemen hemen her dönemde ve her toplumda burçlar kendisine muhatap bulmuştur. Bunun psiko-sosyolojik gerekçeleri bulunmaktadır. Bâtıl inançların olduğu gibi burçların da insanların psiko-sosyal ihtiyaçlarına hitap ettiği söylenebilir. Ayten ve Köse'nin beraber hazırladıkları *Bâtıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Analiz* başlıklı makalede bir takım gerekçeler (olaylar ve nesnelere mahiyetinin belirsiz olması, sorumluluktan kurtulma gibi) sıralanmıştır. Burada bu gerekçelerin burçların benimsenmesinde de geçerli olabileceği görülmektedir.

Bâtıl inançlara gösterilen ilginin gerekçelerinden biri **mahiyeti belirsiz olan olaylar ve nesnelere** ilgilidir. İlkel insanlarda başlayan modern insanlarda da devam eden bir ihtiyaç vardır. İnsanlarda, izah edilemeyen olaylara ve nesnelere belli bir gizem ve güç atfederek bu olayların açıklanmasını kendi isteği doğrultusunda kullanma dürtüsü mevcuttur (Ayten & Köse, 2009: 54). Gök cisimlerine de insanların hayatına etki ettiği yönünde bir gizem ve güç atfedilerek, astrolojiye meşruiyet kazandırılmaktadır.

İnsanlar **sorumluluktan kurtulma** duygusuyla da bâtıl inançları benimseyebilmektedir. İnsanlar zaman zaman kendi yeteneklerini, yetersizliklerini, başarılarını ve başarısızlıklarını dış güçlere atfederler. Kişi bâtıl davranışı gerçekleştirmekle daha sonra yaşayacağı bir başarısızlığa mazeret bulduğunu ve üzerine düşen sorumluluğu yapmış olduğunu düşünerek üzerindeki yükü hafiflettiğini hisseder (Ayten & Köse, 2009: 59). Gerçekten de davranışlarını burç yorumlarına göre biçimlendiren insanlar, olası bir mutsuzluk ya da başarısızlık

durumunda hatayı kendisinde aramayacaktır. Böylelikle burçlar, eğer insanda suçtan, sorumluluktan kaçma potansiyeli ve ihtiyacı varsa bu ihtiyaca da cevap verebilmektedir. Yani aslında burçlar, tüm bunlarla birlikte bireye davranışlarını, duygularını, planlarını düzenleyip yönlendirebilecek bir kontrol hissi vermektedir. Bunun yanında burçlar sayesinde birey, başarısızlıklara, mutsuzluklara, sıkıntıya, kötü şansa vs. sebep bulabilmektedir. (Örn: Jüpiter aslan burcundayken böyle oluyor. Çünkü Jüpiter, enerjisi gereği kilo sorunlarına sebep olabilir.)

Geleceği bilme arzusu, insanları bâtil davranışlara sürükleyebilecek başka bir sebeptir. Bu arzunun arkasında insanların geleceği merak etme veya kendi hayatlarında meydana gelecek olayları anlama, kendi kaderleri hakkında çeşitli sembolik işaretleri yakalama ve nihayetinde de kendilerini olumlu ya da olumsuz şeylere karşı hazırlama isteği yatmaktadır. Gelecekte emin olma arzusu ve haber alınamayan bir durumda rahatlama isteği insanları bâtil inanç ve davranışlara sevk edebilir (Ayten & Köse, 2009: 55). Günümüzde burç yorumları da, insandaki geleceği görme ve muhtemel sıkıntıları tahmin etme arzusunu tatmin eder. Geleceğiyle ilgili belirsizlik çerçevesinde herhangi bir endişe, korku ya da umut, insanları burç yorumlarına yönlendirebilmektedir. Zira insanın fitratında acizlik vardır, kısıtlı kudretinin karşısında çaresizliği vardır, güvenlik ihtiyacı vardır. Ayrıca insanlar belirsizliklerle dolu gündelik hayatının başarısızlığa bulaşmasını istememektedir. İnsan, geleceğini ve belirsizlikleri kontrol ederek başarıya dönüştürmek istemektedir. Günümüzde burçlar, insanların bu ve bunun gibi duygu ve ihtiyaçları üzerinden de prim yapmaktadır.

Burçlar, içeriği ve iddiası itibarı ile özellikle gelecek çerçevesinde insanları yönlendirme amacı taşımaktadır. Böylesi bir yönlendirme ile ilgili olarak Berger şunları söylemektedir:

“Maddi ve sosyal realiteleri kendi mantığının çizdiği çerçeve içerisinde ele alıp biçimlendirmeye çalışan mühendis düşüncesi, insanları doğal ilişkilerinden koparan bir güç olarak nitelendirilip şiddetle kınanmaktadır. Böylesi yapay bir kontrol yerine doğal bir teslimiyet önerilmektedir. Gerçeğe hâkim olmak, gerçeği kontrol altında tutmak yerine gerçek kurcalanmalı, gerçek kavranmalı, gerçek anlaşılmalı

benimsenmelidir. Başkalarını idare etmek yerine onlarla birlikte, bir arada yaşamının yolları aranmalıdır” (Berger & Diğlerleri, 2000: 226).

Bâtıl inançlara ve dahi burçlara gösterilen ilginin sosyolojik açıdan önemli bir sebebi olarak **sosyal uyum** konusu da ele alınmalıdır. Kişi bâtıl davranışları yerine getirerek toplumda yine kendisi gibi davrananların takdirini kazanmış ve onlara benzeyerek aidiyet duygusunu tatmin etmiş olur. Zaman zaman her birey kendi başına olduğunda yapmayacağı birtakım bâtıl davranışları topluluğa uyma adına gerçekleştirebilir (Ayten & Köse, 2009: 59). Burçların insanlar üzerindeki etkisine inanmamasına rağmen, bu konunun konuşulduğu bir ortamda gruba uymak için burcunu söyleyerek sohbe katılan bir kişiyi bu duruma örnektir.

Günümüzde belli bir yaşın üzerindeki herhangi bir insana burcunun ne olduğu sorulduğunda, “bilmiyorum” cevabı almak çok zordur. Toplumda çoğu bireyin burcunun ne olduğunu bilmesi bile burçların, sosyal uyumda rol oynayan toplumsal işlevleri olduğunu göstermektedir. Yani sosyal uyum çerçevesinde, burçlara maruz kalanların ya da burçlarla ilgilenenlerin durumu üzerine yoğunlaşılabilir.

Özellikle ikili sosyal ilişkilerde ve özellikle karşı cins ilişkilerinde, daha ilk tanışma esnasında kendini gösteren burçlar, o sosyal ilişkinin her aşamasında kendine yer bulabilecektir. Aynı şekilde hemcinslerle olan ikili ilişkilerde, birçok aile ilişkilerinde, iş arkadaşlıkları, okul arkadaşlıkları vs. çerçevesinde, çoklu sosyal ilişkilerde de burçlar önemli roller oynayabilmektedir. Kendi burcunun ne olduğunun yanı sıra aile fertlerinin, arkadaşlarının, akrabalarının burcunun ne olduğunu da bilen insanların sayısı da azımsanmayacak derecede çoktur. Özellikle kadınlar bu sayıya daha çok dâhil olmaktadır. Bu durum, yani bir insanın etrafındaki yakınlarının burcunun ne olduğuna ve özelliklerine vakıf olma durumu, belki de o insan için samimiyetin, “onu çok iyi tanıyorum”un göstergesi olmaktadır.

Sosyal uyum ihtiyacı ya da isteğinin etkisiyle insanlar, gündelik hayattaki deneyimlerini gelişigüzel inşa etmezler. İnsanların ilgi alanları, davranış eğilimleri çevresinde ne gördüğüne, neyle ilgilendiğine göre değişiklik gösterir. Dolayısıyla insanlar gündelik hayatlarını, kendilerini çevreleyen kültüre göre inşa etmektedirler (Çetin, 2013: 61). Örneğin toplumda evlenme çağına gelmiş gençler arasından izdivaç programlarını takip edenler diğlerlerine göre - evlilik konusunda - burçlara

daha çok başvurabilecektir. Çünkü evlilikle ilgili televizyon programlarında burçlarla ilgili söylemlere sıklıkla yer verilmektedir. Bunun gibi birçok faktör, insanların burçlara gösterdiği ilgi konusunda belirleyici rol oynayabilmektedir. Sıkça karşılaşılan “burç uyumları”, söz konusu ikili ilişkilere rehber olma iddiasıyla topluma sunulmaktadır. Toplumsal dönüşüm çerçevesinde bakıldığında evlilik sürecinde insanların kriterlerinin değiştiği görülebilmektedir. Bu anlamda burç uyumları, eşler arası “namazında niyazında olmak, düzenli bir işte çalışıyor olmak, içki-sigara kullanmıyor olmak” gibi kriterlerin önüne geçmeye hatta yerine geçmeye aday olarak görünmektedir. Nitekim günümüzde popüler olan izdivaç programları dikkat çekici bir biçimde burçlarla ve özellikle burç uyumlarıyla ilgili söylemler içermektedir. Evlilikte eş seçiminde, arkadaş ve dost seçiminde insanlara yön vermeye çalışan içerikleriyle burç uyumları da burç özellikleri gibi bireysel ve toplumsal faktörleri, âdeta hiçe saymaktadır. Bu iddiamızı biraz açacak olursak, burçlara dayalı karakter özellikleri ve burçların uyumu adı altında dillendirilen içerikler çok çeşitlilik göstermektedir. Kıskançlık, inatçılık, eleştiriye açıklık - kapalılık, liderlik, ince düşünce, unutkanlık, cinsellik, giyim-kuşam vs. bu içeriklerden bazılarıdır. Bu özelliklerin toplamı bireyin benliğini¹² oluşturmaktadır. Bireyin benliği ise burçlarla değil toplumsallaşma süreciyle, bireyin toplumdaki statü ve rolleriyle ve Mead’ın ortaya attığı ‘sosyal ben(lik)’ kavramıyla daha çok ilgilidir. Mead’e göre, benlik ve toplum aynı madalyonun iki yüzünü oluşturmaktadır. Benlik, kişinin rol kimliklerini, değerlerini ve anlamlarını benimsemeyi içeren sosyal sürecin bir yansımasıdır. Dolayısıyla benlik toplum tarafından şekillendirilmektedir (Coştu, 2009: 127). Zaten dikkat edilirse bu saydığımız ya da saymadığımız kişisel özellikler, burçlardan değil aslında bireysel ve toplumsal faktörlerden etkilenen içeriklerdir. Bireyin yetiştiği toplumsal ortam, bu özelliklerin belirleyiciliğinde başrol üstlenmektedir. Dahası bu özellikler bireyde sabit olmaları ile değil değişken olmaları ile öne çıkmaktadır. Nihai olarak burada söylemek istediğimiz şey; herhangi bir özellik, doğum haritası baz alınarak bireye sabitlenemez. Kişi ömür boyu kıskanç, eleştiriye açık vs. olmayabilir. Bu özelliklerin bağlı olduğu şey önce bireyin kendisi

---

¹² Benlik kavramı, burçların betimlediğini iddia ettiği karakter ya da kişilik kavramlarıyla eş değer kullanılmıştır.

daha sonra toplumsal faktörlerdir. Bireyin kendisi ve bulunduğu toplumsal ortam bu özellikleri edinmeye, bırakmaya ve değiştirmeye muktedirdir.

Başka bir bakış açısıyla burç yorumları toplumsallaşma sürecine dâhil edilebilecektir. Toplumsallaşma kendiliğinden gelişmez. O daha çok toplumu oluşturan sosyal faktörler yoluyla gerçekleşir. Bu sürecin toplumu oluşturan, biçimlendiren aile, okul, yönetsel birimler, dernekler, yaşıt, arkadaş ve komşu kümeleri vb. gibi etmenler yolu ile gerçekleştiği bir gerçektir (Aziz, 1982: 16). İnsanların yaşlarına göre renk değiştiren toplumsallaşma sürecinin en önemli araçları özellikle gençlik dönemlerinde aile, okul, akran ve arkadaşlık grupları, kitle iletişim araçları olmaktadır. İşte bir açıdan burçlar da bu etmenlerden biri olabilir. En azından burçlar bu araçların içerisinde yer alarak toplumsallaşma sürecinde etken olabilmektedir. Kitle iletişim araçlarını örnek verecek olursak, astrolojinin en sık karşılaştığı yerdir. Diğer taraftan da toplumsallaşma sürecinde, özellikle gençlik döneminde insanların etkileşimi diyalektik bir ilişki doğurmaktadır. Söz konusu gençler arasındaki etkileşim, gençlerin medya kullanımına ve medyadan edindiklerini paylaşımlarına da katkı sağlamaktadır. Medyayı takip, medyadan edinilenler, internet ve sosyal medyanın kullanımı ve paylaşımı daha çok akran ve arkadaş gruplarının katılımıyla gerçekleştirilmektedir (Akın, 2014: 19). Yani bireyler arkadaşlarından, komşularından, medyadan vs. etkilenip onlar sayesinde burçlardan da etkilenebilmekte, özelliklerini taşıdığına kanaat getirerek kişiliğini o yönde biçimlendirme yoluna gidebilmektedir.

İnsanların burçlara inanmasını sosyal uyum, toplumsallaşma çerçevesinde değerlendirebileceğimiz bir başka davranış da hediyeleşme davranışıdır. Burçlar, günümüzde hediyeleşme davranışına etki edebilen bir boyuta sahiptir. Gündelik hayatın tüm alanlarını yönlendirme çabasına burada da şahit olabilmekteyiz. Zira burçlar o kadar kapsamlı olmaya çalışmaktadır ki, hangi burcun hangi hediye hoşlanacağına, hangi burca nasıl bir hediye verilmesi gerektiğine dair tavsiyeler de içermektedir. Mehmet Birekul'a (2014: 45) göre, modern toplumlarda kapitalizmin marka sarmalına doğru evrilen hediyeleşme davranışı önemli bir toplumsal ilişki kurma yoludur. İşte burçların bu toplumsal ilişki kurma yolunda da insanları yönlendirebileceği, adeta bir trafik lambası bulunmaktadır. Günümüzde birçok insan,

eşine dostuna ne hediye alacağını düşünürken, o kişinin burcuna şöyle bir göz atabilmektedir.

Bâtıl inançlara ve burçlara gösterilen ilginin sebebi olarak ele alınabilecek diğer iki faktöre başlık açılarak değerlendirilmiştir.

2.1.4.1. Barnum Etkisi ve Burçlar:

Barnum ya da diğer adıyla Forrer etkisi, daha önce ele alınmıştı. Kısaca hatırlanacak olursa Barnum etkisi, genel geçer ifadelerin özel ve öznel ifadelermiş gibi anlaşılması ve anlatılması ile ilgilidir.

Astrologlar dâhil bütün falcılar, tahminlerinde genellikle “İsminin içerisinde H harfi var. İsmi F ile başlıyor. Sayının içerisinde 2 var. Sayı 5 ile başlıyor” gibi söylemler kullanırlar. Böylece söz konusu tahminin tutması yüksek ihtimaller barındırır. Hele ki, bireyin fala inancı varsa daha fazla etkilidir. Falcının tahmin ettiği harf, kişinin isminde bulunmazsa soy isminde, lakabında, göbek adında bulunacaktır. Bunların yanında; “Bu aralar bazı konularda kararsızlık yaşıyorsunuz. Yakın zamanda birileriyle tartışma yaşamışsınız.” gibi daha geniş tahmin alanları da sık sık kullanılmaktadır. Bu durumlar gündelik hayatta bütün insanların zaten yaşadığı şeylerdir. Böylesi ifadeler bireyde Barnum etkisi yaratmak için birebirdir. Yani birey okuduğu burç yorumlarını kendi hayatına uyarlamaya çalışır ve gündelik hayatında burç yorumlarını doğrulayacak bir deneyime muhakkak ulaşacaktır. İşte bu durum tam anlamıyla Barnum etkisi ile açıklanabilir. Bireyin burç yorumlarından kişisel anlam çıkarması burada Barnum etkisi ile ifade edilebilir. Literatürde Barnum etkisinin ispatı için yapılmış birçok deneye rastlamak mümkün. Bu konuda James Randi’nin ve ondan esinlenen Uyar’ın deneyleri bulunmaktadır.¹³ *Astroloji Üzerine Tartışmalar* başlığı altındaki Dawkins’in deneyi¹⁴ de Barnum etkisini ispatlar niteliktedir.

“O akrep burcundan, aldatılmaya tahammülü yoktur” cümlesi tipik bir Barnum etkisi içermektedir. “Aldatılmaya tahammülünün olmaması” sadece bir

¹³ Bkz. (Uyar, 2015: 177)

¹⁴ Bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=0Ba5LX2ct2Y>

burçtan olan kişilerin özelliği değil, doğal olarak insanların çoğunluğunun ortak özelliğidir. Astrologların sıklıkla kullandığı bu dil yapısı, burçları okuyan kişilere “doğru yazıyor” bilgisini ya da izlenimini vermektedir. Astroloji, numeroloji, ufoloji ve diğer sahte bilimlerin uyguladığı ve bireylere sunduğu düşünme sistemleri daha otomatik, hızlı ve tatmin edici olduğu için yavaş, zaman alıcı ve karmaşık bilimsel düşünme sistemlerine kıyasla daha çabuk kabul görmektedirler (Kökdemir, 2012: 17).

2.1.4.2.Homo Duplex ve Burçlar:

Burçların, insanların sosyal benliklerine hitap eden özelliği ve insanların bu hitaba nasıl bir tepki vereceği, Durkheim’ın “homo duplex” teoremiyle açıklanabilir.

Durkheim, insanı bir yönüyle biyolojik bir yönüyle sosyal bir varlık olarak tasavvur etmektedir. İşte burçlar, insanın iki yönüne de atıfta bulunarak insanı hâkimiyeti altına almak istemektedir. Mantalitesi itibarıyla astroloji, insanların biyolojisini de gökyüzüne bağlayarak burç yorumlarındaki sosyal içeriklerle insanın sosyal benliğine hükmetmek istemektedir.

İnsanın burçların kendisine hükmetme isteğine verdiği tepkiye gelecek olursak, toplumsallaşma konusu insanın bu konudaki tepkisini açıklamada yardımcı olacaktır. Bireyin toplumsallaşmasında birey dışı faktörler kadar bireyin kendisi de önemlidir. Çünkü birey, kendisine anlatılanı, olduğu gibi hiç itiraz etmeden benimseyebileceği gibi kendisinden bir şeyler katarak ve değiştirerek de benimseyebilir. Ya da tercihe dayalı olarak hiç benimsemeyebilir. İşte bireyin kimliğinin ve kişiliğinin oluşumu, hem kendisine dışarıdan gelen belirleyici etkenler hem de insanın bu etkenleri kabul etmesi, reddetmesi ya da kendine özgü bir şekilde yorumlaması ile ilgili bir süreçtir (Akın, 2009: 158). Burada homo duplex teorisi çerçevesinde insanın ikili görünümünden söz edilebilir.

Zijderveld (2001), *Soyut Toplum* adlı kitabında insanı insan yapan onun iki görünümünden bahsetmektedir. Birincisi insanın isyancı, devrimci ve ‘hayır’ diyebilme özelliği olan görünüm. İkincisi ise insanın uzlaşmacı, riayet etmeci, uyum sağlayıcı ve ‘evet’ diyen görünümü. Bu durumu da insanın ikili yapısıyla yani *homo*

*duplex*¹⁵ teoremiyle açıklamaktadır. Bu tez, burçlarla ilgilenen insanların toplumsal boyuta varan analizlerini içerdiği için burada insanın ikinci yani riayet etmeci ve uymacı görünümü öne çıkmaktadır. Modern insanda yumuşak başlı olma özelliği isyancı olma özelliğinden daha ağır bastığı için burç yorumları karşısında genellikle itirazcı değil de kabul etmeci bir tavır sergilenmektedir. İnsanların burçlara karşı gösterdiği bu kabul etmeci tavrın sebeplerinden biri burç yorumlarının yapısıdır. Burç yorumları dikkatle okunduğunda, ihtimal bildiren ve neredeyse bir toplumun bütün bireyleri için geçerli sayılabilecek yargılardan oluştuğu görülebilir. Yani burç yorumları, insanlar için kullanılan popüler ve olumlu sıfatların yanında, öylesine yuvarlak cümlelerden oluşmaktadır ki, bir takipçi burç yorumunu okuduğunda, 'hayır' diyebileceği ve net bir şekilde itiraz edip reddedebileceği bir ifadeyle karşılaşmamaktadır.

2.2. ASTROLOJİYE SOSYOLOJİK BAKIŞ

Buraya kadar, astrolojiyi sosyolojinin konusu yapan bağlantılar açıklanmaya çalışıldı. Astroloji/burçlar, en çok da bilgi sosyolojisi ve gündelik hayat sosyolojisinin konusudur. Ancak tezde, bilgi sosyolojisine ayrı bir başlık açılmamış olup, sadece bilgi sosyolojisi ve gündelik hayat sosyolojisiyle yetinilmeyerek, tezin başında çizilen teorik çerçeve, sırasıyla burçlara uyarlanmıştır.

İnsanı, toplumu dolayısıyla sosyolojiyi ilgilendiren alanlar, insanın eylemlerinde ve bu eylemlerin yol açtığı sosyal ilişkilerde içkindir. Günümüzde burçlara gösterilen ilgiden doğan burç yorumlarını takip etme, burca göre hediye alma, burç simgesini takılarda, ev ya da süs eşyalarında, vücuda yaptırılan dövmelelerde kullanma, askerlik, evlilik, iş kurma tarzı önemli kararları burçlara göre verme gibi davranışların hepsini insanî eylemler olarak ele aldığımızda, şüphesiz bu eylemlerden doğan sosyal ilişkiler de olmaktadır. Bu sosyal ilişkilere ve burçlara sosyolojik perspektiften bakarak ortaya konan çıkarımlar, tüm boyutlarıyla bu kısımda ele alınmaktadır.

---

¹⁵ Bu teorem Durkheim tarafından ortaya atılmıştır.

2.2.1. Gündelik Hayat ve Burçlar

Berger ve Luckmann'a (2015) göre gündelik hayatın oluşumu, dışsallaştırma, nesnelleşme ve içselleştirme uğraklarından oluşan döngüsel bir süreçte gerçekleşmektedir ve bireyin toplumsal diyalektiğe katılma sürecinin başlangıç noktası içselleştirmedir. Toplumsal bir fenomen olarak burçlar da bu uğraklar açısından analize tabi tutulabilir. İşte burçlar, eğer bir bireyin anlamlı ötekilerinden biri konumundaysa bireyin benlik ve kişilik oluşumunda rol alıyor demektir. Çünkü sosyalizasyon ve içselleştirme sürecinde birey, kendi anlamlı ötekileri tarafından atfedilen şey hâline gelir. Burç içeriklerinde kendisine atfedilenleri içselleştiren birey, kimliğini ve benliğini burçların etkisine açmış olur. Üstelik böylesi bir içselleştirme özdeşleşme de gerektirmeyebilir. Burcunun herhangi bir özelliğini özdeşleşmeksizin de kabul edebilir. Birey bunu, çıkarıcı bir biçimde, spesifik amaçlarla tercih ederek burç içerikleriyle özdeşleşmese bile, burç içeriklerini kendi gerçekliği haline getirmese bile, o içerikleri isteyerek üzerine giyebilir, içselleştirebilir ve böylece burçların düzenine hizmet etmiş olur. Yani günümüz toplumunda yaygın bir şekilde görülen, burçlarla ilgili diyaloglar da sosyal eylem zincirinin bir halkasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla burçlar, bireyin kimliğine ve anlam dünyasına doğrudan olmasa da dolaylı yoldan etki edebilmektedir. Burçların bu etkisi, sosyalizasyon süreci başarısız olan insanlarda daha kolay olmaktadır. Dolayısıyla başarısız sosyalizasyon¹⁶, günümüz astrolojisi için çok elverişlidir. Çünkü birey, mensubu olduğu geleneksel ve dinî değerlere kimliğini kapatmışsa – takdir edilir ki- burç yorumlarının etkisine daha açık haldedir.

Gündelik hayat, en başta da belirtildiği gibi bütün toplumsal hayatı kapsayıcı bir niteliktedir. Bu yüzden bir gündelik hayat araştırması, araştırmacının günlük yaşamdan seçeceği örnek(ler) üzerinden yapabileceği bir şeydir. Böylesi bir gündelik hayat araştırması, hayatın görünüşte bildik olan yanlarının nasıl başka bir gözle görülebileceğini ve yorumlanabileceğini göstermeye çalışır ve bizi aşına olunanı yeniden keşfetmeye götürür (Çetin, 2013: 17). Toplumun büyük bir kesimi için, bir gündelik hayat rutini olarak görebileceğimiz burçlara gösterilen ilgi, böylesi bir

¹⁶ Berger ve Luckmann'a göre nesnel ve öznel gerçeklik arasındaki simetri başarılı sosyalizasyonu, nesnel ve öznel gerçeklik arasındaki asimetri başarısız sosyalizasyonu göstermektedir.

yeniden keşfe muhtaç durumdadır. Bu keşif bir yönüyle de sorgulama gerektirmektedir. Bu sorgulama sayesinde, tekrar edip durduğu için sıradanlaşan, düşünmenin, anlam ve değer üretmenin önünde set oluşturan hayat kalıplarının dışına çıkmak mümkün hale gelebilecektir. Yani buradaki amaç, burçlara duyulan ilginin olumsuzlanıp yerine olumlu bir davranış getirilmesi değil burçları sorgulamak ve farklı bakış açılarıyla bakabilmektir. Gündelik hayatın akışını bozup, yapılan ama farkında olunmayan davranışları sorgulamak herkes tarafından hoş karşılanmayabilir. Zira böylesi bir sorgulama, insanların değerli olarak bildikleri uğraşların aslında değersiz olduğunu ortaya çıkarabilir. Ancak bu sorgulama sürecini başarıyla atlatan birey, artık hayatını daha bilinçli ve daha özgür olarak yaşayabilir (Subaşı, 2004: 24). Bu kabulde birlikte tezin bu kısmı, burçların gündelik hayat üzerindeki etkisini sorgulamaktan oluşmaktadır.

Burçlar gündelik hayatın içerisinde, insanların ilgilenebildiği bir alan olarak karşımızda durmaktadır. Bunun yanında burçlar, gündelik hayatın içerisindeki diğer bütün alanlara âdeta hâkim olma çabasıdadır. Zira burçlara bakıldığında ekonomiden siyasete, aileden eğitime, spordan tatile, ikili ilişkilerden iş hayatına, cinsel hayattan dini hayata kadar bütün toplumsal ve kurumsal alanlara dair içeriklere rastlanmaktadır. Bununla ilgili olarak, günümüzde bireyin gündelik yaşamındaki en önemli alanların ikisi cinsellik ve meslektir. Bu açıdan burç içeriklerinde cinsellik ve meslek temalarına oldukça yoğunlaşılması dikkat çekicidir. Modern toplumlar, özellikle cinsellik ve meslek konularında anlam üretimi ve aktarımı için yeni kurumlar icat etmektedirler. Önceden batıda kiliseler, bizde hocalar ve yaşlılar bu konularda söz sahibiyken şimdilerin modern toplumlarında kurslar, seminerler, cinsel ve mesleki danışmanlar, kitle iletişim araçları ve burçlar bu amaca hizmet edebilmektedir. Astrolojinin böylesi bir görevi yerine getiren yönü sayesinde kişi, söz konusu amaç için herhangi bir ofise gitmek zorunda da değildir. Telefon, internet ya da televizyon aracılığı ile kişi, özellikle cinsel ve mesleki konularda astrolojiyi kendine rehber edinebilmektedir. Kişi bu uğurda en fazla bir kitapçıya gidebilir ve konuyla ilgili kendisine astroloji kitapları ya da kişisel gelişim kitapları seçebilir. Yani burçlarla ilgilenmenin söz konusu kolaylığı, onun sıradanlaşmış alışkanlık haline gelmesine yardımcı olmaktadır.

Lefebvre gündelik hayatta sıradanlaşmış, bu nedenle göz ardı edilen davranış kalıplarını araştırmanın çok önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Bu yüzden sıradanlaşmış ve göz ardı edilen bir davranış kalıbı olarak burçlar, Lefebvre'nin sorgulanmasını gerekli bulduğu, gündelik hayatın içerisinde bir yapıdır. Gündelik hayat tekrarlardan oluşur ve bu tekrarların oluşturduğu davranış kalıpları keşfedilmelidir. Bu yüzden toplumumuzda burçlara gösterilen ilgi böylesi bir davranış kalıbı olup keşfedilmeye muhtaçtır. Çünkü toplumu oluşturan bireylerin tercihlerini neyin belirlediği, toplum içindeki davranışlarının neye göre biçimlendiği ancak böyle ortaya çıkarılabilir. Burçlara gösterdiği ilgi fazla olan insanların duygu, tercih, düşünüş ve davranışlarını burçlar belirleyebilmektedir.

Gündelik hayatımızdaki çoğu eylem, alışkanlık olarak devam ettirdiğimiz eylemlerdir. İşte modernite de gündelik hayatın rutinleştirilmesi, dini değerlere olan inancın zayıflaması sürecidir. Modern kültür denetim altına alıcıdır. Modern dönemde herkesi yeteneksizleştirici bir uzmanlık ortaya çıkmıştır (Aydın, 2009: 63). Dini değerlere duyulan inancın zayıflamasıyla kendine büyük bir alan bulan burçlar, kendisiyle ilgilenenlerin gündelik hayatını rutinleştirmekte, onları denetim altına almakta ve onların kendilerini tanımaları konusunda yeteneksizleştirmektedir. Yani insanlar kendilerini astrologların gözetimi, yardımı ve müdahalesi aracılığıyla tanımaktadırlar. Burçları düzenli ya da düzensiz olarak takip etmek de alışkanlık haline getirilebilir. Bireysel olarak alışkanlık haline gelmiş eylemler ortak-duyu alanına aktarıldığında toplumda rutinleşmiş olur. Rutinleşmiş bir eylem sekteye uğradığında problem oluşabilir. Örneğin bir öngörü olarak burç uyumlarının evlilikle ilgili bir kriter olması zamanla daha çok yaygınlaşıp benimsendiği düşünülürse dolayısıyla burç uyumlarını evlilikte kriter olarak kullanma eylemi rutinleşmiş olacaktır ve bu rutini kullanmayanlar yani evlilikte burç uyumlarını kriter olarak kullanmayanlar bu rutini sekteye uğratmış olacaklar ve bu alan problemleri bir alan hâline gelecektir.

Bireylerin gündelik hayatlarında kapitalizm itici güç olmaya devam ederken, bireyler medya ve tüketim endüstrilerinin ürünlerine atfedilen kültürel anlamların üretiminde aktif katılımcılar haline geldikleri için, boş zaman ve tüketim deneyiminde kökten bir değişim gerçekleşmektedir (Bennett, 2013: 89-90).

Günümüzde ‘uzaktaki oluşumlar’ın, gündelik hayatımız üzerindeki hatta benliğimizin en mahrem yönleri üzerindeki etkileri giderek yaygınlaşmaktadır. Yazılı, görsel ve işitsel elektronik medya, bu konuda temel bir rol oynamaktadır. Yani, ‘bireyden uzak oluşumlar’ bireysel kimliği ve toplumsal ilişkileri uzunca bir süredir etkilemektedir (Giddens, 2014: 15). Astroloji/burç yorumları, günümüzde benlikleri, kimlikleri, toplumsal ilişkileri ve genel olarak gündelik hayatı etkileyen/etkilemeye çalışan ‘uzaktaki oluşumlar’a güzel bir örnektir.

Gündelik hayatta insanların yaşı, cinsiyeti, mesleği v.b. statüleri gereği yakinen ilgilendikleri ve uzaktan ilgilendikleri alanlar bulunmaktadır. Burçlarla ilgilenme, astrologlar dışında toplumun çoğunluğu için birincil meşguliyet değildir. Burçlar, insanları ‘boş zaman’ olarak adlandırılan dilimde meşgul ederek aslında uzaktan ilgi görmektedir. Ancak burçlar, insanların yakinen ilgilendikleri birincil meşguliyetlerine yönelik içerikleri olan uzaktan ilgilendikleri ikincil bir meşguliyettir. Zira burç içeriklerine bakıldığında, bir insanın günlük hayatında meşgul olabileceği tüm alanlarla ilgili söylemler bulunabilir.

Gündelik hayatta bilgiler, pragmatist açıdan iş gördüğü sürece devam etmektedir. Ve insanlar bu işlevsel bilgilerden şüphe etmek istemezler. Burçlar, toplumda kendisiyle ilgilenenler için çeşitli işlevler görmektedir. Burçlar, astrologlar için ve çoğu esnaf için (burç simgelerinin kullanılabileceği dövme, takı, süs eşyaları gibi sektörler) iş kapısıdır. Diğer birçok ilgilenenler için ise burçlar, muhabbet ve samimiyet kurma, boş vakit geçirme-eğlenme vesilesidir. Çünkü burçlar, insanların birbirlerine anlatabilecekleri ilgi çekici içeriklerle doludur. Bunun yanında, akla gelmeyen birçok işlevi bulunabilir. Astrolojinin bilimsel ve inanılır olmadığı ispatlansa bile, toplumda burçların işlevi kaybolmadığı müddetçe geçerliliği devam edecektir.

Burçlar, özellikle tanışma, hediyeleşme, evlilik gibi süreçlerde kendisine başvurulabilir olması hasebiyle, günümüzde toplumsal düzenin içerisinde yerini almayı başarmış bir yapıdadır. Bu yönüyle burçlar, gündelik hayatın bir gerçekliğidir. Toplumda burçlara karşı şüpheli, eleştirel bir tavır sergileyen insan sayısı azınlıktadır. Dolayısıyla insan, karşısındaki insanların da kendisi gibi burçlarla ilgilendiğini en azından burçlara dair bir şeyler bildiğini farz ederek burçlara dair bir

muhabbet kurabilmektedir. Ya da insan kendisi burçlarla ilgilenmiyorsa bile karşısındaki insanların burçlara düşkün olduğunu biliyor ya da tahmin ediyorsa burçlar aracılığıyla samimiyet kurma yoluna gidebilmektedir.

Burçların gündelik hayatın tüm alanlarına yayılma teşebbüsü astroloji için elzem bir girişimdir. Zira nasıl bir ideolojinin kabulü, gündelik hayata hâkim olmaktan geçiyorsa (Çetin, 2013: 146) astrolojinin de kendini kabul ettirmesi için bu yayılmaya ihtiyacı vardır. Gündelik hayatın hemen hemen bütün alanlarına yayılarak insanları etkisi altına almayı başaran burçlar, bu yönüyle pozitivist sosyoloji teorileriyle açıklanabilir. Buna göre bir insanın burçlara gösterdiği temayül, burçların toplumsal yaygınlık kazanarak insanları, baskıyla kendisiyle ilgilendirmek zorunda bırakması olarak yorumlanabilir.

Astroloji, yukarıdaki söz konusu yayılmayı yaparken medyayı çok iyi kullanmaktadır. Çünkü medya sözel, görsel ve işitsel olan çok yönlülüğü sayesinde, insanlara tüm gündelik pratiklere dair ilgi çekici içerikler sunabilmektedir. Medya yapay olanı doğal, yüzeysel olanı derin, geçici olanı sonsuz, yalan olanı gerçek gibi gösterir. Böylece kendisine sahte bir cennet yaratan insan, kendisine sunulan her şeyi sorgulamadan gönül rahatlığıyla kabul edebilir (Çetin, 2013: 150, 154). Bu durum, Habermas'ın (1984) gündelik hayatın sömürgeleştirilmesi olarak adlandırdığı süreci anımsatmaktadır. Bu süreçte medya bireye örnek rol modeller sunabilmekte birey de bu örnek rol modellerle aynı burçtan olmaktan bile gurur duyabilmektedir. Modern insan böylesine uykudadır. Ayrıca artık, ne giyileceği, ne yenileceği, hangi kitabın okunacağı, hangi filmin izleneceği, nerede tatil yapılacağı, nasıl evlerde yaşanacağı gibi yapılması gerekenler ve yapılmaması gerekenleri medya aracılığıyla sunulmaktadır. İşte bu durumun en güzel örneğini burçlar oluşturmaktadır. Çünkü daha önceki bölümlerde de zikredilen, “Burçlar ve meslekleri”, “Burçlara göre cinsel yaşam”, “Hangi burç nasıl makyaj yapmalı”, “Evinizi burcunuza göre dekore edin”, “Hangi burç nerede tatil yapmalı?” gibi burçlara dair haber başlıkları, tam da bu duruma işaret etmektedir. Yani insanlara gündelik sosyal yaşamda -yardımcı olma vaadiyle- hâkim olmak için burçlar insanlara hazır kalıp reçete bilgiler sunmaktadır.

Modernleşme ve teknolojik gelişmelerin sebep olduğu sosyo-ekonomik değişimin günlük yaşam üzerindeki bir sonucu da, boş zaman diliminin artmasıdır.

Üretim için harcanan emek azalmakta daha çok tüketim için ve özel yaşam için kullanılan boş zaman artmaktadır. İlgi çekici, etkileyici ve yönlendirici haber başlıkları ile burçlar, modern bireyin karşısına daha çok bu “boş zaman” diliminde çıkmakta ve bireyi en çok boş zamanlarında yakalamaktadır. Burçlarla boş zamanında ve özel yaşamında haşır neşir olan birey, zamanla gündelik hayatının bütün alanlarında burçları rehber edinebilmektedir.

2.2.2. Modernizm, Post-modernizm ve Burçlar

Günümüzde teknoloji, modernizm ve post-modernizm sosyal yaşam üzerinde şüphesiz çok fazla etkilidir. Dolayısıyla modern ve post-modern temaların sosyal yaşamın şekillenmesinde başrol oynadıkları söylenebilir. İşte günümüzde burçlar da, başrolü paylaşan bu temalardan biri olmak istemektedir.

İster olumlu ister olumsuz değerlendirilsin, gündelik yaşamda ve kültürde modaya uygun tutumlara modern denir. Düşünceyi derinden etkileyen ve en yaygın söylemleri renklendiren modern kültür, çoğunlukla medya temalarının vulgarizasyonundan başka bir şey değildir ve kolayca bir modayla karıştırılır. Kendinden söz edilen ve satılan şeydir modern (Jeanniere, 2011: 111-112). Bu açıdan burç içeriklerinin ilgililerine satılan bir kültür endüstrisi ürünü olduğu, gündelik hayatta birçok muhabbet ve diyalogta kendisinden söz ettirdiği düşünülürse, burçlarla ilgilenmek modaya uygun, modern bir tutum olarak yorumlanabilir.

Modernitenin insanlara anlam sunamaması, modernizm ve post-modernizm tartışmasına kapı aralamaktadır. Bu tartışma burada, burçlar çerçevesinde kısaca ele alınabilir. Burçlar, her ne kadar modernizmin oluşturduğu kargaşadan faydalansa da, modernizmin temel önermesine karşıtlık da barındırmaktadır. Modernizme göre, akılın inanca galip gelmesi gerekmektedirken, astroloji ve burçlar, akıldan çok inançla ilgili bir yapıya sahiptir. Bu yüzden günümüzde astroloji, simya, fal gibi alanlara duyulan ilginin post-modern süreçle anlaşılabilir bir tarafı vardır. Bilimsel açıklamalara olan inancın kaybolmasıyla geliştiği söylenen post-modern dönem, bu yönüyle astroloji için bulunmaz bir meşrulaştırıcı zemin işlevi görmektedir. Zira

post-modernizmde, katılımların kuralsız ve tercihe dayalı olduğu toplumsal ve kültürel formasyonlar hâkimdir. Burçlar da bu formasyonlardan biridir. Burç takipçisi olmak da kuralsız, tercihe dayalı ve kolaydır. Bennett'in Hebdige'den aktardığına göre post-modernizm, yönelimlerin, tanımların, etkilerin, toplumsal eğilimlerin ve kuvvetlerin bazen yöndeştiği bazen çatıştığı ve çarpıştığı bir çıkmazdır. Modernizmden post-modern bir dönemece geçiş ise, Connor tarafından "büyük anlatıların susturucu görkeminden küçük anlatıların parçalayıcı özerkliğine bir geçiş" biçiminde özetlenmektedir (Bennett, 2013: 58-59). Buna göre astroloji, hem (büyük anlatılarla kurtuluşun ve mutluluğun kendisinde olduğunu iddia ederek) modern süreçlerle, hem de (küçük anlatılarla bilimle ve dinle bazen yöndeşip bazen çarpışarak) post-modern süreçlerle açıklanabilir boyutlara sahiptir.

Teknoloji aracılığıyla her şeyi planlayan, hesaplayan, insanı ve toplumu hâkimiyeti altına alarak tuzak kuran ve insanın sahici, mantıksal, çıkarımcı, nedenselci düşünmesine engel olan modernite (Sarıbay, 2004: 116) ile birlikte, kurumların bireyler üzerindeki bir arada tutma gücü zayıflamaktadır. Bireyler kendi dünyalarına anlam sağlayacak kurum arayışına girmektedir.¹⁷ Bu arayış ve arayışın sonuçsuz kalmasıyla insanlar kimlik krizi ile karşı karşıya kalmaktadır. İşte burçlar, insanları tam da bu durumun içinde yakalamaktadır. Ancak burçlar ne kadar aksini iddia etse de, insanlara gerçek bir anlam ve hüviyet sağlayamaz. Çünkü güvenilir hüviyetler, kararlı ve sağlam sosyal muhtevalarla oluşur. Burçların muhtevası kararlı, tutarlı ve sağlam değildir. Ancak muhtevası sağlam olmamasına rağmen insanlara anlam sunmak isteyen burç içeriklerindeki yanılıklar, değişkenlikler, tutarsızlıklar ya da çelişkiler göze batmamaktadır. Çünkü günümüz modern toplumlarına eskisi gibi bütün ve sabit anlamlar değil parçalı ve değişken anlamlar hâkimdir. Burçların muhtevası, ne kadar oturaklı olmasa da; nasıl kurumların sistematikleştirilmiş bilgi gövdeleri varsa, bunlar sosyalizasyon esnasında nasıl nesnel hakikât olarak öğrenilip öznel gerçeklik olarak içselleştirilirse ve nasıl bu gerçeklik, yeri geldiğinde bireyi biçimlendirme gücüne sahipse (Berger & Luckmann, 2008: 100) burçların insanlara sunduğu içerikler de, ilgilenen insanların zamanla öğrendiği ve içselleştirdiği bilgi gövdeleri olarak düşünülebilir. (Balık burcu duygusal olur, başak burcu titiz olur vb.)

¹⁷ Gehlen, bu durumu "kurumsallıktan yoksunluk" olarak ifade etmektedir.

Modern toplum, anlamın üretimi ve aktarılması için birçok özelleş(tiril)miş yeni kuruma sahiptir. Günümüzde burç yorumları ve burç özellikleri gibi ibarelerle karşımıza çıkan astroloji de anlam ürettiğini iddia etmesiyle, nitekim kendisinde anlam bulan burç takipçilerinin varlığıyla yeni kurumlara benzemektedir. Ve yeni kurum olma avantajını da; yeri geldiğinde Hıristiyanlık'tan yeri geldiğinde İslam'dan yeri geldiğinde ise astrolojinin geçmiş dönemlerinden beslenerek kullanabilmektedir.

Astroloji sadece toplumun belli bir kesimine anlam sunmaktadır ve o kesim ile o kesimin deneyim ve eylem kalıpları arasında aracılık kurmaktadır. Burçları takip eden iki insanın ilk tanışmasında, isimlerinden ve yaşlarından sonra birbirlerinin burçlarının ne olduğunu öğrenmek istemesi (ve böylece birbirlerinin balıksa duygusal olduğunu, başaksa titiz olduğunu anlamaları) burçların birey ile eylem kalıpları arasındaki aracılığını göstermektedir. Aynı şekilde, burçlarda yoğun bir şekilde insanların aile hayatına, ekonomik hayatına dair içeriklerle karşılaşması, astrolojinin kurumlarla bireyler arasındaki aracılığa da talip olmak istediğini göstermektedir. Bu konuda aracılık etmek demek bireyden kuruma kurumdan da bireye doğru iletimde bulunmak demektir. Ancak astrolojinin bireyden kuruma doğru bir iletimde bulunduğu söylenemez. Bunun sebeplerinden biri, daha önce de belirtildiği üzere, astrolojinin günümüzde yeterli itibarı görmemesidir.

Çoğulculukla birlikte, modern bireyin hayatının farklı farklı alanlarını biçimlendiren ortak, tekil ve büyük bir gerçekliğin olmadığından bahsedilmiştir. Bu anlam parçalanmışlığı ortamında, modern bireyin hayatının bir alanını din belirlerken başka bir alanını medya, bir alanını herhangi bir ideoloji belirlerken başka bir alanını burçlar belirleyebilmektedir. Dolayısıyla günümüzde kapsamına göre, önem derecesine göre irili ufaklı çok fazla kurumdan bahsedilebilmektedir. Bu açıdan burçlar din gibi kapsamlı bir kurum olmaya çalışmasına rağmen (yaygın bir alan olsa da burçları gerçeklik olarak benimseyen sadece belli kesimler olduğu için) popüler kültürün ya da kültür endüstrisinin ufak bir kurumu olarak etkin olabilmektedir. Modernleşme ve dünyevileşme süreci dini, burçlar gibi kapsamı dar bir pozisyona çekmektedir. Modern toplumlarda artık, gündelik hayatının anlamlarını dinden sağlayan insanlar da bulunmakta, burçlardan sağlayan insanlar da bulunmaktadır. Astrolojiye inanmayanlar ve onunla ilgilenmeyenlerin varlığı, astrolojinin işlerliğini

etkileyememektedir. Aksine, insanlar burçlardan kaçmak istese bile, burçlar bir şekilde gündelik hayatında insanın karşısına çıkmaktadır. Astrolojinin kendi gerçekliğini sürdürmekteki ısrarı, din kurumunun kapsamı azalırken, astrolojinin ise kapsamını arttırmak istediğini gösterebilir.

Buraya kadar bahsedilen çabası, mevcut durumu, diğer kurumlarla benzerlik ve farklılıkları göz önünde bulundurularak astroloji Durkheim'a göre **aracı kurum**, Berger'e göre **yeni tip kurum**, Gehlen'e göre **ikincil kurum** olarak da adlandırılabilir. Astrolojinin niçin kurumlaşmak istediğine gelince; sadece uzman astrologların insan hayatına dair tahminlerde bulunabileceğine dair, tekelci bir sistem algısı oluşturmak istenmektedir. Yani astroloji ile ilgili sahip olunan ilme herkesin ulaşamayacağı algısı "kurumsal" olarak tesis edilmelidir. Bu demektir ki; burçlarla ilgili "bir sırrın söz konusu olduğu var sayılır ve ezoterik bilgiler, ezoterik terimler kullanılır" (Berger & Luckmann, 2008: 161). Nitekim günümüzde kalifiyeli astrolog yetiştiren astroloji okullarının varlığı, bu istenci ispatlamaktadır.

Burçların karşılıklı yardımlaştığı çoğulculuğu besleyen, herkesçe bilinen yapısal araçlar vardır. Mesela kitle iletişim araçları, basılı materyaller ve elektronik medya... Burçlar bu araçları yoğun bir şekilde kullanarak söz konusu çoğulculuğun hizmetkârlığını yapmış olmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, modern toplumlarda anlam krizinin en önemli müsebbibi modern çoğulculuktur. Bu durumda, modern çoğulculuğun hizmetkârı olarak astroloji, ne kadar anlam krizine sebep olsa da, bir yönüyle de aracı bir kurum olarak anlam krizinin gizli kalmasını da sağlayabilmektedir. Astroloji bunu bireylerin ve toplulukların mevcut anlamlarını destekleyerek yapmaktadır. Yani astroloji, bir yandan kendi anlam ve değerini üretmeye kalkışarak anlam krizine sebep olmakta, diğer yandan toplumda zaten öteden beri var olan anlam ve değerlerle sürtüşmeyerek, onları destekleyerek bu anlam krizini gizli tutabilmektedir. Burç yorumlarının çoğunlukla yuvarlak, ihtimal bildiren cümlelerle kurulan içeriklerden oluşması, böylesi bir tutarsızlıkla doğacak anlam krizini gizlemek adına sergilenen bir çabadır. Bu özelliğiyle burç yorumları, beklenen ile gerçek arasındaki olası tutarsızlıkları yumuşatmakta ve ortada bir anlam krizi görünmemektedir. Burçlar da, modern çoğulculuğun bireyleri maruz bıraktığı bu güvensizlik ve kaybolmuşluk hissinden faydalanmaktadır. İnsanların kendisine

güvenmesini isteyerek ve insanların kendisini burçlarda bulabileceğini gizliden gizliye iddia ederek...

Modernleşme sürecinin kurumlaşma ve çoğulculuk haricinde de (günümüz astrolojisi ile yardımlaşan) birçok bileşeni vardır. Yani modernleşme süreci burçları, burçlar da modernleşme sürecini besleyebilmektedir. Örneğin; modern insan, o kadar aynılığın içerisinde kendisini herkesten farklı hissetmeye meyillidir. Daha iyi yaşam koşulları bulmak amacıyla köyünden göç ederek kendisini modernleşmenin göbeğine bırakan insanlar kentte sık sık hayal kırıklığı yaşamaktadır. Burçlar insanlara farklılıklar üzerinden aynılaştırma reçeteleri sunmaktadır. Burçlar insanların iş hayatına, geleceğine, beklentilerine yönelik ümit dolu içeriklerle hayal kırıklıklarını giderici bir rol üstlenmektedir. Burçlar insanları 12 ye ayırarak sınıflandırmakta ve yeniden tanımlamaktadır. Kimlik konusu burçların belki de en önemli kozudur ve burçlar bu konuda insanlara rehber olmak istemektedir. Dolayısıyla burçlar, insanların “Ben kimim?” sorusuna cevap bulabilecekleri, kimliklerini edinebilecekleri bir kapıdır. Bu kapı istendiğinde kolayca ulaşılabilen, herkese açık bir kapıdır. Hatta istenmese bile burçların kendisi herkese her an ulaşabilmektedir. Bu yüzden birey, “Ben kimim?” sorusuna cevap vermiş, kendini bilen bir birey bile olsa, burçlar kafasını karıştırabilmektedir. Burçlar, bireyi en çok da ‘özel yaşam’ında yakalayarak, özel yaşamın her safhasında rol almaya çalışarak, gündelik hayatı tümüyle organize etmek istemektedir. Böylece burçlar, bireyin iş hayatını ve sosyal ilişkilerini olduğu gibi aile hayatını ve özel yaşamını da kurmakta etkin olmaya çalışmaktadır. Modernleşme ile burçların böylesi yardımlaşmaları yüzünden “insanın kendi kendisiyle kalabilmesi de mümkün olmamaktadır. İnsanlar burçların ve modernitenin imge ve sembollerine, kışkırtıcı dünyasına” (Durmuşoğlu, 2012: 167) maruz kalmaktadır.

Modernleşme, yabancılaşma adı verilen bir durum ortaya çıkarmaktadır. Din gibi kapsamlı kurumlar, modernleşmenin yabancılaşma ve anomi gibi yönlerini yumuşatmaya ve anlam krizinin üstesinden gelmeye uygunken astroloji gibi popüler kültürün ve kültür endüstrisinin kurumları yabancılaşmaya sebep olmaktadır. Esasen yabancılaşma, kişi ve toplumların kendilerine sahip olamamaları demektir. Bireyin ev, iş, beslenme, sağlık, ulaşım, eğlence gibi bütün alanlardaki yaşamı çeşitli

yapılar tarafından yürütülür (Aydın, 2009: 208-209). İşte burçlar da bu yapılardan biridir ya da olmak istemektedir. Modern toplumun gündelik yaşamında birey, çalışma atmosferine ve sosyal çevresine yabancılaştığı için psikolojik bir sığınak ararken (Berger & Diğerleri, 2000: 47) burçlar yakalayınca bir de kendine yabancılaşmaktadır.

Daha önce bahsedildiği gibi, bir psikoloji, nesnel hale gelmişse kolaylıkla kendini gerçekleştirme eğilimine girmektedir. Burçlardaki kimliğe dâhil edilebilecek içeriklerin psikolojik olarak içselleştirilmesi, kimlik oluşumunu ve kimliğin burçlardan etkilenmesini akla getirmektedir. Tezde iddia edilen burçların yabancılaştırıcı etkisi kendisini en çok kimlik konusunda göstermektedir. Yani modern toplumun karmaşasından, belirsizliklerinden ve çoğulculuğundan beslenen burçlar, aynı zamanda yabancılaşma unsurudur.

Burçlara duyulan ilgi, yabancılaşmanın nedeni olarak da sonucu olarak da ele alınabilir. Zira bir toplumda insanların bilinç, anlam, mutluluk, kolektif yaşam gibi ihtiyaçlardan kopması yabancılaşmayı doğurmaktadır. İşte burçlara duyulan ilgiyi besleyen sebeplerden birinin de söz konusu kopuşun dolayısıyla da yabancılaşmanın olduğu söylenebilir. Çünkü bilinçten, anlamdan ve kolektif yaşamdan kopan insan burçlarla ilgilenmeye daha yatkın olmaktadır. Bu yönüyle burçlara duyulan ilginin bir sebebi de yabancılaşmadır. Diğer taraftan karşılıklı olarak burçlardaki içerikler de, bireyin gerçek kimliğini ve kişiliğini gölgede bırakarak yabancılaşmaya sebep olmaktadır.

Burçların içeriğindeki kişilik analizleri, karakter özellikleri ve kimlik tanımları çok çeşitli sorunlara ev sahipliği yapsa da en önemlisi insanların gerçek kimlik ve kişiliğini gölgelemesidir. Burçlar, söz konusu içeriklerle insanın kendi kişiliğini tanıma, kimliğini bilme - geliştirme yeteneğine ve sorumluluğuna el koymaktadır. Böylece burçlarla ilgilenen insan, kimlik ve kişilik hususunda hazır konmaktadır. Burçlar bu noktada modern bireye hazır kimlik kalıpları sunarak yabancılaştırıcı etkisini göstermektedir. Yani modern birey, kendi kimliğini başkasından edinmektedir. Burç yorumlarını, karakter özelliklerini okuyarak ya da dinleyerek birey, kendine ilişkin bilgileri astrologdan –nihayetinde yabancıdan- almaktadır. Böylece aslında birey kendisine yabancılaşmaktadır. Hatta kendisinden

ziyade başkalarını da burçlar yoluyla tanıma yoluna gidenler, toplumdaki bütün kimlik ve kişilik tanımlarını karşısında hazır bulmaktadır. Böylece yabancılaşma toplumsal boyut kazanmaktadır.

Berger'e göre yabancılaşma sürecinde, birey ile onun dünyası arasındaki diyalektik ilişki bilinçte kaybolmaktadır. Birey içinde yaşadığı dünyanın kendisi tarafından üretildiği gerçeğini, kendi dünyasının üretilmesi ve sürdürülmesinde kendisinin de etken ve aktif olması gerektiğini, (Tekin, 2014: 41) zaten aktif olduğunu ya da olabileceğini unutmaktadır. Gerçekten de astrolojide kurgulanan içerikler, çoğu zaman etkiyi sadece gök cisimlerine atfederek bireye aktif olduğunu unutturmaktadır. İnsan ile dünya arasındaki diyalektik ilişki, bilinçte alt üst olmaktadır. Dünya kurmada asıl aktör olan birey, sadece kendisine etki edilen bir nesne haline gelmekte ve ürün olarak algılanmaktadır.

Burçlar, insanlara olumlu vasıflar yükleyerek kimlik sunduğu için olmalıdır ki, burç takipçileri burç yorumlarından rahatsız değillerdir. Bu rahatsız olmama durumu, yabancılaşmayı üstü örtülü, gizli bir forma sokmaktadır. Bireye anlam vadeden çok fazla kurum içerisinde, kurumsal yapılar sosyal kontrol mekanizmaları barındırdığı için ve birey sosyal kontrolden şikâyetçi olduğu için bireyin bütün kurumlardan uzaklaşabilmekte ya da her kurumdan parça parça faydalanabilmekte olduğu ve yabancılaşmanın bu şekilde tezahür ettiği vurgulanmıştır. Bu konuda, astroloji modern ve soyut bir kurum, burç yorumları da bir sosyal kontrol mekanizması (türedi kurum) olarak ele alındığında, burç takipçilerinin bundan rahatsız olmadığı ortadadır. Dolayısıyla burçlardan doğan yabancılaşma, - kendisinden rahatsız olunmadığı için- aslında gizli bir yabancılaşmadır.

İnsan yabancılaşma durumunda kendisini kurmaca bir özle ilişkilendirmektedir (Özbudun, 2003: 258). Burç yorumlarının kurmaca söylemlerden ibaret olduğu ve yabancılaşma olgusuna yoğun bir şekilde muhatap olan günümüz insanların kendilerini bu kurmaca söylemlerle ilişkilendirdiği söylenebilir. Netice olarak; birey, modern zamanların kargaşası ve belirsizliğinden kaçmaya çalışırken burçlara yakalanabilmekte ancak burçlara inanıp inanmayacağına karar veremeyip kafası daha da karışabilmektedir. Burçlara inanmayı tercih edip takipçisi olan bir birey, kendi dünyasının yaratıcısı büyük oranda kendisi ve sosyal çevresiyken, birey

dünyasını gök cisimlerine bağlayabilir. Daha doğrusu o gök cisimlerine bağladığını zannedebilir. Ancak burç içerikleri astrologların kurgusundan ibaret olduğu için burç takipçisi dünyasını bir yabancıya bağlamaktadır. Modern insan, dayanak olarak belirlediği koordinatların birer kuruntu olabileceği konusunda uyarılmalı ve ikna edilmelidir (Küçük, 2011: 29).

2.2.3. Dünyevileşme ve Burçlar

Modernleşme ile ilgili problemler, kendisini en çok din alanında göstermektedir. Din, inanç ve kültürün oluşmasını, kutsal pratiklerin gelişmesini sağlar. İnsanlar nasıl inanacaklarını ve yaşayacaklarını dinden çıkarırlar. Din kural ve ilke vaaz eder, yaşam tarzının, değer yargılarının ve inançların oluşmasını sağlar. Hayatın bütününe konuşan yanlarıyla bütüncül bir dünya görüşü oluşturur. Toplumsal yaşam, din ve gelenekler üzerine kuruludur. Yaşam tarzı, günlük hayat, ekonomi, kültür, müzik ve eğlence anlayışı dinî ve gelenekseldir. Din, mahrem dünyadan toplumsal alana kadar her alanı kapsayan geniş bir anlamlar silsilesidir ve total bir etkiye sahiptir (Durmuşoğlu, 2012: 49,206).

S. Nakib Attas (1978: 41) dünyevileşme ile ilgili Latince olan secular terimini irdeleyerek onun dünyevî çerçevede zaman ve mekân çağrışımını öne çıkararak “şimdiki zaman” “çağdaş vakıalar” manasında kullanıldığını ortaya koymaktadır. Dünyevileşme, insanın aklının ve dilinin önce dinî sonra metafizik denetimden kurtarılması olarak tanımlanır. Bu, dünyanın dinî veya din misilli kavranışından soyularak bütün kapalı dünya görüşlerinin atılması tüm doğaüstü mitlerin ve kutsal sembollerin parçalanmasıdır. Dünyevileşme hayatın sadece siyasal ve toplumsal yanlarını değil kaçınılmaz olarak kültürel yönünü de kapsar.

Dünyevileşme modernleşmenin ayrılmaz bir parçasıdır. Dünya modernleştikçe kendiliğinden dünyevileşmektedir (Davie, 2005: 34). Dinin sosyal hayattan kovulması demek olan dünyevileşmenin son tahlilde imkânsız olduğunu söyleyen Luckmann'ın da içinde bulunduğu bir grup sosyoloğa karşın Berger gibi daha muhafazakâr sosyologlar dünyevileşme sürecinin zorunlu olarak evrensel, karşı durulamaz yahut geri döndürülemez bir süreç olmasa da toplumun belli alanlarında

dinin çökebileceği yahut kaybolabileceği kanaatini taşırlar. Berger (1993: 17) ve onun gibi sosyologlar modernleşmenin ve onun sonucu yerleşen dünyevileşmenin din aleyhine gelişen karşı durulmaz, tehlikeli olgular olduklarını düşünürler. Diğerleri ise dine modern ve laik toplumda bir yer bulmaya çalışırlar.

Din ile sosyal yapı arasında diyalektik bir ilişki vardır. Sosyal dünyalar ve çoğulculuk din alanında son derece etkilidir. İnsanlık tarihinin büyük bir kısmında din toplumlara anlamlı bir bütünlük sağlamıştır. Eskiden gündelik hayatının bütün alanlarına dinî açıklamalarla şekil verebilen insanlar, modernleşme ve dünyevileşme ile birlikte, farklı açıklamalara başvurmaya başlamıştır. Günümüzde yaşamın farklı alanlarına, birbirinden farklı açıklamalar yön vermektedir. Yani modernizm, günümüzde birçok (eskiden din ile çözülebilen) problemi çözememektedir. Bu durumda, eskiden başvurulmuş dinî yollar, mevcut fenomenleri artık yeterince açıklayamadığı (ya da öyle zannedildiği) için, yeni çareler ortaya çıkabilmektedir. Bu yüzden dinin de modernitenin kendisinin de insana sunamadığı anlamları sunmak adına, yoga, astroloji vb. şeyler üretilmektedir. Yani, günümüzde burçlar da bunlardan biri konumundadır. Bu anlamda astroloji, yeni ortaya çıkmamış olsa bile, onun günümüz formatındaki burç yorumları, modernleşme ve dünyevileşmenin bir ürünü olarak ele alınabilir.

Din ve dünyevileşme ilişkisinin ele alınmaya başlandığı döneme bakılacak olursa bu dönem reform ve Rönesans'la ortaya çıkan modern dönemdir. Bu dönemin en çarpıcı özelliği Aydınlanma düşünürlerinin, bireysel ve toplumsal yaşama yön vermede biricik kriter olarak belirledikleri rasyonaliteyi insanoğlunun mutluluk kaynağı olarak sunmalarındadır (Özay, 2007: 29). Bu açıdan günümüzde de dinin, dindarlık anlayışının ve dünyevileşmenin kilit kavramlarından biri rasyonalitedir. Burçlar tüm dünyada, rasyonaliteyi de inancı da kullanarak takipçi toplamaktadır.

Bizde ise modernleşme ve dünyevileşme sürecinde Cumhuriyet Dönemi'ne ayrı bir parantez açılmalıdır. Modernleşme ve dünyevileşmenin, tam olarak bu dönemde başladığını iddia edemesek de, bu dönemde canlandığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu dönemde, üstten baskı yoluyla modernleşme ve batılılaşma adına, dinî görünümünden ve geleneksel değerlerinden arındırılmaya çalışılan toplum, söz konusu değişimi doğal bir süreç olarak değil de, aniden ve zoraki olarak hızlı bir

şekilde yaşamıştır. Böylelikle toplumda, izlerini bugün de gördüğümüz -belki daha fazlasıyla- anlam krizi ve kimlik bunalımı peyda olmuştur. Bir insana tüm hayatı boyunca anlam ve kimlik sunabilen dinî ve geleneksel değerler, yerini başka başka birçok yapıya bırakmıştır. Böylelikle bizim toplumumuzda da pek çok insan, anlamı ve kimliği, tüketimde, yoga gibi meditasyon sistemlerinde, fallarda, burçlarda vs. arayabilmektedir.

Modernlik insanı, devlet, din, ahlak ve iktisattaki tüm tarihsel bağlardan kurtulmaya çağırır (Simmel, 2015: 317). İnsanlar modernliğin bu çağrısına din alanında cevap verdikçe dünyevileşme vücut bulmaktadır. Din başta olmak üzere tüm toplumsal kurumlardan kendini kurtarmaya çalışan insan, gündelik hayatın bütün alanlarına yayılmaya çalışan burçlara yakalanabilmektedir. Ve artık gündelik hayatında insana rol veren, onu yönlendiren din, aile, siyaset, ekonomi gibi toplumsal kurumlar değil burçlar olabilmektedir.

Genel olarak, dinin toplumsal kontrolünün azalması hatta yok olması olarak anlaşılabilen dünyevileşme aslında daha çok modernleşme süreciyle birlikte baş gösteren dinî anlamdaki eksen kayması ile ilgilidir. İnanç ve kutsallaştırma din alanında olmadığı takdirde benzer kalıplarda başka alanlara kayabilmektedir. Ayten ve Köse'nin (2009: 57) Viktor Frankl'dan aktardığına göre, insandaki inanma isteği boşluk kabul etmez; genel kabul görmüş inançları benimseyemeyen insanlar, ne kadar modern ve rasyonel olurlarsa olsunlar bâtil inançlara meyledebilirler. Örneğin bazı insanlarda kader inancı, fala bakma-baktırma davranışı ile şekillenebilmektedir. Aynı şekilde insanlar burç yorumlarına da yönelebilmektedir. Modernleşme ve dünyevileşme süreciyle de ilgili olarak toplumların din ve inançlarının dönüşüm göstermesi burçların benimsenmesinin gizil bir gerekçesi olabilmektedir. Çünkü burçlar adeta, toplumda dünyevileşmeyle birlikte oluşan dini boşluğu dolduran unsurlardan biri olmaktadır. Din, ilkel toplumlarda sosyal yaşamı tamamen kapsarken bugün sosyal yaşamın kurumsal bir parçasıdır. Yani toplum sosyal yaşama dair açıklamaların hepsini dinden alırken, din artık bu niteliğini kaybetmiştir ya da astroloji ile de paylaşmıştır denebilir. İnsanlar dünya adına, sosyal yaşam adına ihtiyaç duyduğu açıklamaların sadece birkaçını dinden edinmeye başlamış, burç yorumları da artık insanlara bir şeyler söyler olmuştur. Bu konuda Berger'in

görüşleri oldukça önemlidir. Berger toplumsal yaşamın çoğulculuğundan kaynaklanan hoşnutsuzluğu evsizlik olarak nitelendirmektedir ve bu evsizlik kendini en çok din alanında göstermektedir. Modern dünyanın günlük yaşamında çoğulculuğun (Berger'e göre dünyevileşme çoğulculuğun ikiz kardeşidir.) bir sonucu olarak bireyin hayatına kök salmaya başlayan belirsizlikler, dine güvenme konusunda da krizler doğurmaktadır. Din, asırlardır insanların toplumsal hayatına belirlilik getirme görevini sürdürmüştür ancak artık dine karşı beslenen güven duygusu sarsıntı geçirmektedir. En nihayetinde modern toplumlardaki bu dini kriz, sosyal dünyada evsizlik sorununa dönüşmüştür. Bu açıdan Berger'e göre modernlik, evsizlik gibi bir bedel ödeyerek insanları daha özgür kılmaktadır. Bu özgür kılış da insanları bireyselleşmeye götürmektedir. Böylece bireyselleşmiş bireyin sosyalleşmesi için modern sosyal yapılara görev düşmektedir (Tekin, 2014: 40). Bu görev vasıtasıyla toplumda kendine yer edinen modern sosyal yapılardan biri de burçlardır. Yani modernitenin dinin yerine ikame ettiği (ya da etmeye çalıştığı) sembolik alanlardan (Akt. Özay, 2007: 16) biri de burçlardır.

Modern toplumsal hayatın benlik, kimlik dâhil çoğu alanında belirleyici otorite, artık tek değildir. Çünkü insanın gündelik hayatı, modern dünyada farklı otoriteler talep eden unsurlarla doludur (Giddens, 2014: 244). Yani zamanında toplumsal hayatı bütünüyle kuşatma konusunda bir tekel oluşturan ve bireye büyük bir anlam haritası sunan din yerini parçalı bir yapıya terk etmiştir (Özay, 2007: 30). Burçlar da bu parçalı yapıda yerini almayı bir ölçüde başarmıştır. Geleneksel toplumlarda insanın hayatı boyunca tek otorite kaynağı olarak gelenek ya da din, artık insanlara rehberlik eden otoritelerden sadece biri konumundadırlar. Harici olarak gündelik hayatı belirleyen, çok fazla otorite kaynağı bulunmaktadır. Bu otoritelerden birinin de astroloji / burç yorumları olduğu (ya da olmak istediği) kabulünden hareketle söylenebilir ki, günümüz astrolojisi azımsanmayacak bir kitlenin gündelik hayatında belirleyici bir otorite konumundadır. Ancak astrolojinin talebi, gündelik hayatın tek alanını değil bütün alanlarını kapsayan bir otorite olmaktır.

İnsanlara eskiden dinin sunduğu anlamın benzerini, değişik formatlarla sunmaya çalışan alanlardan biri olarak astrolojiden medet uman birçok insan bu

umudunu, burçların Kur'ân'da geçmesi bahanesiyle sürdürmektedir. Burçların Kur'ân'da “hisar, kale” anlamlarında ve “gökyüzünün süslenme” vesilesiyle geçtiği inkâr edilemez. Gökyüzünün insanın karakterini etkileyen bir vasfı olduğu yönünde anlaşılacak bir ayet bulunmamaktadır. Ancak gökyüzünün böyle bir vasfı olsa bile bu vasfının insanlara yasaklandığı anlaşılmaktadır. Çünkü oradan kulak hırsızlığı etmeye yeltenenler, parlak bir ateşle uyarılmaktadır (Altuntaş & Şahin, 2013: 281). Yani insanlara yasak olmasına rağmen burçlardan umulan medet, Kur'ân'da apaçık geçen ve İslam'da daha önemli olan “gaibi Allah'tan başkasının bilemeyeceği” inancının önüne geçebilmektedir. Bununla ilgili olarak; burçlara inanan bireyler, “astrolojinin söylediklerine güvenen, fakat bu güvenin kaynağının, astrolojiden ziyade kendi inanç yapıları olduğu şeklinde yalan söyleyen bireylerdir” (Rigel & Dursun, 2015: 237). Astrolojinin iddialarının İslam'ın iddialarımış gibi (ya da tam tersi) anlatıldığı ve anlaşıldığı durumlar söz konusu olmaktadır. Bu durum aslında astrolojinin dini değerlerle çatışmamaya çalıştığının bir göstergesidir. Adorno'nun (2002) burçlarla ilgili içerik analizinde değindiğine göre; astroloji yazıları, herhangi bir kurumsallaşmış dini hedef göstermeden insanları ibadete yönlendiren mesajlar da içerebilmektedir. Fakat ibadeti boş zaman etkinliği olarak tanımlamayı ihmal etmemesi ve özellikle tatile çıkacaklara bu şekilde tavsiyeler verilmesi dikkat çekmektedir.

Dünyevileşme çerçevesinde gelenek ile modernitenin karşılaşmasında modernleşmeye kayıtsız kal(a)mayan dini kurumlar çeşitli görünümlere bürünerek modern toplumsal yapılara evrilmiş ya da uyum sağlamıştır (Özay, 2007: 34). Günümüzde dinî içeriklerin burç içerikleriyle burç içeriklerinin dinî içeriklerle ters düşmediğine dair algıda böylesi bir uyumun rolü de olabilir. Astrolojinin modernizm ile de post-modernizm ile de ilintili yanlarının olduğu, rasyonaliteden de inançtan da beslenebildiği hatırlanırsa, seküler düzen sayesinde yükseldiği ama deseküler niteliklere de (somut olmayan doğüstü güçlere atıflar yapan içerikleri hasebiyle) sahip olan bir yapısı olduğu çıkarılabilir.

Modernizmin karşısında post-modernizm, sekülerleşme karşısında desekülerleşme insanlardan rasyonel olmamalarını istemektedir. Ve astroloji rasyonel yollarla da rasyonel olmayan yollarla da insanlara hitap edebilmektedir.

Barnes'e göre (2007: 106) "Bireylerin rasyonel olması sona ererse toplum tehlikeye girer. Toplumsal baskılar, bireysel ve ekonomik çıkarlar, siyasal tutkular bireylerin yargısının oluşmasına etkide bulunabilir. Birey bunları aziz bir inanç olarak kabul edebilir. Ve zamanla bu eğilim dinsel bir dogmaya dönüşebilir. Eğer doğanın ve evrenin anlaşılmasına ilişkin bir gelişme sağlanacaksa burç yorumları vb. yapıların yok edilmeleri gerekir." Yüksek tipli dinlerde de, rasyonel yollarla anlaşılacak hususlar vardır. Ancak buradaki problem, yüksek tipli dinlerle ilgili değil, astrolojinin dinî bir yapıya bürünebilme tehlikesi ile ilgilidir. Böylesi bir tehlike ihtimali, astrolojiyi kurumsal düzeyde incelemeyi gerekli kılmaktadır.

Bu aşamada belki de din ile astrolojiyi, kurumsal düzeyde karşılaştırmaya tabi tutmak gerekmektedir. Günümüzde toplumun kurumsal parçalara ayrılmış olduğunu hesaba katarak dini ayrı bir kulvar, astrolojiyi ayrı bir kulvar olarak düşünürsek; astroloji, aykırı olmayan dinî söylemler içerebilmektedir. Belki bu yüzdendir ki, din ile astroloji arasında bir mücadele söz konusu olmamaktadır. Din ile astroloji birçok açıdan mukayese edilemez olgulardır. Ancak ikisinin topluma etkisi mukayese edildiğinde astroloji ile din arasında benzerlikler ve farklılıklar bulunabilmektedir. Ziya Gökalp'in düşüncelerini yorumlarken Niyazi Berkes'e (2008: 442) göre dinin kurallar sistemi ekonomiden aile hayatına kadar bütün toplumsal ilişkileri kapsamaktadır. Bu noktada burçların gündelik hayatın bütün alanlarına yayılma çabası, aynı zamanda burçların dine benzeme çabası olarak yorumlanabilir. Berger'e göre ise din, insanlık tarihi boyunca anomiyeye karşı etkin bir koruyucudur ve sosyal gerçekliğin inşa edilme sürecinde dinin işlevleri vardır. Din sosyal gerçekliklere anlam sağlamaktadır ve sosyal gerçeklikleri hem onaylar hem meşrulaştırır. Aynı zamanda dinin -insani ürünleri insanüstü ya da insan dışı olgulara dönüştürerek-yabancılaştırıcı bir yönü de vardır. Berger, dinin yabancılaştırıcı etkisinin yanında onun yabancılaşmadan uzaklaştırıcı etkisinin de bulunduğunu belirtmektedir (Tekin, 2014: 43-45). Astrolojinin ise dine benzer bir şekilde yabancılaştırıcı etkisi olmasına karşın yabancılaşmayı uzaklaştırıcı bir niteliği bulunmamaktadır. Ayrıca dinin toplumun tamamını bütünleştirici bir vasfı varken, astroloji toplumu bir nevi 12'ye ayırmıştır ve bu 12 grubu birbirleriyle geçinir, geçinemez, uyumludur, uyumsuzdur şeklinde anlatarak, toplumsal davranışlara yön vermeye çalışmaktadır. Bu durum

astrolojinin, Adorno'nun (2002) deyiimiyle faşist bir tutum sergilediğini göstermektedir.

Özetleyecek olursak; dinsel yapılar inanç yaratma, güven üretme kapasitelerini yitirdikçe insanlar medyaya ve boş zaman etkinliklerine sığınmışlardır (Stevenson, 2008: 154). Günümüz toplumlarında, modernleşme, post-modernleşme, sekülerleşme, desekülerleşme ve çoğulculuk gibi süreçler ve bu süreçlerin hizmetçisi olarak astroloji gibi aracı-ikincil kurumlar, anlam krizine yol açmakla birlikte bu krizi gizli tutmaktadırlar. Bu krizin toplumun tamamına yayılmasını engelleyen de yine bu kurumlardır ve modern çoğulculuktur. Anlam krizinin hem üreticisi hem gizleyicisi hem yumuşatıcısı olabilirler ancak anlam krizini ortadan kaldıramazlar. Dünyevileşmeyle birlikte dinin etkisinin ve işlevlerinin zayıflaması burçların işine gelmiş görünmektedir ki, burçlar dinin bu işlev boşluklarını doldurmaya çalışmaktadır. Yani modernleşmeyle birlikte dünyevi yönelimler dinin söz konusu anlam ve etkisini düşürmüş böylece oluşan anlam ve etki boşluğunu burçlar doldurmaya yeltenmekte adeta dinin yerini almaya çalışmaktadır.

2.2.4. Popüler Kültür ve Burçlar

Farklı başlıklar altında burçlar, bâtil inanç, sahte bilim, ikincil kurum, soyut sistem, yabancılaşma unsuru gibi çeşitli nitelemelerle ilişkilendirilmiştir. Burçların bu başlık altındaki nitelemesi ise onun popüler kültür ürünü olduğu ile ilgilidir. Günümüzde popüler kültür ürünü olarak burçlar, kapitalizme ve kültür endüstrisine hizmet etmektedir. Bu kısımda öncelikle burçların nasıl popülerleştiğine kısaca değinilerek sonra onun kapitalizme ve kültür endüstrisine nasıl hizmet ettiği üzerinde durulmuştur.

20. yüzyılın ortalarına doğru, modernizmin dayatmalarından bunalan insanlar yeni arayışlara yönelmiştir. Bu arayışlar, toplumsal yapıda yeni görünüm, yeni ilgi alanları yaratmıştır. Astroloji ve benzeri içerikler, modern toplumlarda popülerleşerek günlük yaşama girmiştir (Rigel & Dursun, 2015: 230). Modern dünyada insan çok farklı yollardan kontrol altında tutulmak ve yönlendirilmek istenmektedir. Modern insan da kendisini yutan bu dış dünyadan kendi iç dünyasına

kaçma çabasındadır. Bu kaçıışı sağlayan unsurlardan biri de astrolojinin kozmik sınırları olabilmektedir (Zijderveld, 2001: 164). Modern dünyada insanlar burç yorumlarında kendisini ve karizmasını arayabilmektedir.

Modernitenin toplumları eğitmede kullandığı araçların başında kültür gelmektedir (Aydın, 2009: 64). Kültür, antropolojinin merkezi kavramıdır ve insanların tüm ortak bilgisini, teknolojileri, değerleri, inançları âdetleri ve davranışlarını kapsar. Popüler kültürü anlamak için “yüksek” diye adlandırılan kültür arasındaki ayrıma değinmek yerinde olacaktır. Yüksek kültür, klasik müzik, ciddi romanlar, şiir, dans, yüksek sanat kültürel ürünleri kapsar. Bazen kitle kültürü olarak da adlandırılan popüler kültür ise çok daha yaygın ve herkes için erişilebilir bir içeriğe sahiptir. Kitle kültürü ya da popüler kültür, kültür endüstrisi yoluyla yanlış ihtiyaçları uyararak kitleleri pasifleştiren anonimleştirici ideoloji ya da kurumun bir ögesi olarak görülmelidir (Stauth & Turner, 2011: 453). Gelenekçiler kötü kalitesinden dolayı popüler kültürü, liberaller elitizminden dolayı yüksek kültürü eleştirmektedir. Popüler kültürün asıl işi eğlencedir ve sinema, televizyon ve popüler müziğin (Marshall, 1999: 591) ve günümüzde internetin hâkimiyetindedir. Burçlar da internet ve medyanın hâkimiyetindedir. Günümüzde internet ve medyanın en öne çıkan niteliklerinden biri onun eğlence ile ilgili içerikleridir. Modernliğin gündelik hayatta deneyimlenmesi üzerine modernliğin fragmanlarından yola çıkan Kracauer’ın düşüncelerini David Frisby (2012: 217) şöyle aktarır: Modern dünyadaki genel eğlenme süreci çeşitli içeriklerle güçlendirilir ve toplumdan gelecek eleştirel sorular yasaklanmıştır. Bu eğlence ve baskı gereklidir. Zira bu ekonomik sistemde bütün tabakanın ahlaki ilkelerine ve ortak çıkarlarına ihtiyaç duyulmasına rağmen bir dünya görüşüne sahip olmaksızın boşlukta yüzmesi daha iyidir.

Popüler kültür halka ait anlamına gelse de halkı öncelememekte, bir şeylerin halka empozesini meşrulaştırmaya özellikle de kapitalist eksenli tüketim kültürünü yaygınlaştırmaya yaramaktadır. Popüler kültür modernitenin post-modern aşamasının versiyonuyla ürettiği sorunlardan birisidir. O derinliksiz, içeriksiz bir tüketim kültürüdür. Popüler kültür hiçbir değer olmaması, her şeyin tüketilebilirliğidir (Aydın, 2009: 211). Bu açıdan burçlar da tüketilmektedir. Yani burçlar, bir piyasası olması ve sektörleşmesi hasebiyle, günümüz tüketim toplumlarının memnuniyetle ya

da zorundalıkla tükettiği bir tüketim ürünüdür. Popüler kültür ürünleri çokça yaygın bir şekilde gösteri amacıyla tüketilmektedir. Umberto Eco'nun (2012: 191) "Gösteri Olarak Kültür" başlığı altında vurguladığı; bir tiyatro, bir kongre, seminer ya da herhangi bir kültürel-bilimsel etkinliğe aslında etkinliğin içeriği için değil de gösteri için gidildiği gibi burçlarla da aslında içeriği için değil gösteri amacıyla ilgilenildiği olabilmektedir.

Burçlar, toplumda yoğun bir şekilde tüketime sunulmakta ve bir şekilde insanlara tükettirilmektedir. Kelimenin tam anlamıyla popüler kültürün bir ögesi konumundadır. Uzun bir süre revaçta kalmasını bilmiş ve bilmektedir. Bu nedenle burçlara gösterilen ilgi kimi insanlarda gelişim gösterebilmekte ve meslek haline bile gelebilmektedir. Astroloji üzerine dergiler, gazete içerikleri, internet siteleri ve kitaplar yayınlanmakta, astroloji ile ilgili seminerler düzenlenip sertifikalar verilmekte, astroloji danışmanlık şirketleri, dernekleri, astroloji ile ilgili kanallar ve astroloji okulları kurulmaktadır. Bu okullarda sistemli, düzenli eğitimler verilmekte ve insanlar bir liseden - üniversiteden mezun oluyormuşçasına başarıyla ya da başarısızlıkla, diplomalarıyla, törenleriyle bu okullardan mezun olmaktadır. Artık bir gazete köşesinde burçlarla ilgili yorum yapabilir, isterse şirket açıp astroloji danışmanı olabilir ya da astroloji eğitmeni olarak başka öğrenciler mezun edebilir konuma gelmektedir. Bu yönüyle astrolojinin ticari tarafı da aslında açığa çıkmaktadır. İşte burçların bir sektör haline geldiği ile ilgili değerlendirmemize, kapitalizm ile arasında ilişki kurmamıza ve aslında daha da önemlisi burçları, Adorno ve Horkheimer'in "kültür endüstrisi" kavramına dâhil etmemize bu manzara imkân vermektedir. Kültür endüstrisine hizmet eden, kendi sermayesini çoğaltma peşinde koşan ve kapitalist sistemin çıkarlarıyla paralel bir çizgide ilerleyen kitle iletişim araçları, burç yorumlarıyla da bu amacını pekiştirmektedir (Rigel & Dursun, 2015: 236).

Bu kısımda en çok özelde Adorno'dan genelde Frankfurt Okulu'ndan yararlanılmıştır. 1952-53 yılları arasında astrolojiyle ilgili bir araştırma yapan Adorno, *The Stars Downto Earth (Yeryüzüne Düşen Yıldızlar)* adlı çalışmasında *Los Angeles Times* gazetesinin astrolojik içeriklerinden yola çıkarak analiz ve tespitlerde bulunmuştur. Adorno'nun bu çalışmasını bir özet mahiyetinde Türkçe literatüre

kazandıran, Hürriyet gazetesinin astrolojik içerikleriyle de çalışmaya çeşitlilik katan Nurdoğan Rigel ve Onur Dursun da; *Kültür Endüstrisinin Sahte Rasyonalitesi: Yıldız Falları* başlıklı makalelerinde Adorno'nun söz konusu tespitlerini desteklemişlerdir. Gerek çalışmanın orijinaline (*The Stars Downto Earth*) başvurarak, gerekse Rigel ve Dursun'un makalesinden de faydalanarak, Adorno'nun içerik analizi niteliğindeki tespitlerini anlamak gerekmektedir.

Adorno ve Horkheimer'in 20. yüzyılların başında Avrupa ve Amerika'da yükselen eğlence sektörünün kültürel biçimlerinin metalaşmasını vurgulamak amacıyla kullandıkları kültür endüstrisi kavramının çerçevesinde üretilen ürünler, kapitalizme hizmet ve ticari kâr amacıyla kitle tüketimine hazırlanmaktadır. Bu ürünler, tüketici bireye bir yaşam biçimi, bir dünya görüşü benimsetir, şartlandırır ve değişik toplum sınıfları içinde çok sayıda insan tarafından benimsenir duruma geldikleri zaman, reklam değerleri bir yaşam biçimi yaratmaktadır (Kaplan & Ertürk, 2012: 8). Norm durumuna getirilen davranış tarzları, bireylere tek makul, uygun davranış olarak dayatılmaktadır (Horkheimer & Adorno, 1995). Böylece tüketim davranışları haricinde her şeyin önemini yitirdiği topluma, tek boyutlu düşünceler ve davranış kalıpları hâkim olmaktadır (Marcuse, 1986: 11). Toplumda çok sayıda insan tarafından benimsenip, insanlara belli duygu, düşünce ve davranış tarzı dayatan burçlar da kültür endüstrisinin bir ürünü olarak düşünülebilir. Küreselleşmeyle birlikte küresel gücü elinde bulunduranların diğer toplumlara kendi yaşam tarzlarını, dinlerini, dillerini, tüketim alışkanlıklarını dayattığından, kültürel yozlaşmanın bir sebebi olarak gösterilen radyo, televizyon, internet, gazete gibi kitle iletişim araçları (Şahin, 2011: 245) bir yönüyle de kültür endüstrisine hizmetkârdır. Kültür endüstrisinin hizmet araçları olarak; burçlar da diziler, sinemalar ve reklamlardan farksız yoğunlukta televizyonda, gazetede, sosyal medyada yer almaktadır.

Astroloji, özellikle sosyal medyada ve birçok iletişim aracında kendisine yer edinmektedir. Bu haliyle kapitalizmle de ilişkili olarak astroloji, bireyleri sisteme uydurma ve sakinleştirme, hakikati saklama gibi misyonlar üstlenmiştir. Astrolojinin de desteğiyle toplum, sisteme (tüketim toplumu, kapitalist sistem gibi) uygun hale getirilmekte ve bozuk dünya düzeni aklanmaktadır. Astroloji, çağımızda kapitalist sistemlerle kurumsallaşmış yaşam tarzlarının beklentilerine göre çalışmaktadır.

Özetle, kapitalist sistem yıldızlarla adeta bir anlaşma yapmıştır. Statükoya uygun birey, böylece sosyal manipülasyonla yeniden üretilmektedir. Her zaman ortaya çıkmaya hazır olan veya ertelenen içgüdüsel arzular, astroloji tarafından bastırılmaktadır. Adorno, bu noktada, insanların bütünüyle astrolojiye inanmadığını, yani irrasyonelliği her zaman rasyonelleştirmediklerini ama bu sisteme inanmaları bağlamında koşullandırıldıklarını söylemektedir. Böylece astroloji, kültür endüstrisiyle harmanlanmış olmaktadır (Rigel & Dursun, 2015: 227, 243).

Adorno, araştırmasında astrolojiye olan ilginin yükselmeye başladığı dönemi 20. yüzyılın ortaları olarak göstermekte ve astrolojinin bilim ile bilimsel olmayanın, rasyonalizm ile irrasyonelizmin arasında ikamet ettiğini vurgulamaktadır. Modern toplumlarda rasyonel olanla irrasyonel olan birlikte yürümektedirler ve irrasyonel olan rasyonel olanın içerisinde yer alabilmektedir. Post-modernist bir olgu olarak astroloji, rasyonel ve irrasyonel olan arasındaki sınırı yok etmeye girişmekte, kendisini kültür endüstrisine benzeterek, kurgu ve gerçek arasındaki mesafeyi kaldırmaya çalışmaktadır. Adorno'ya göre astroloji, bireylere bazı özel günlerde "riskli iş girişimlerinden uzak dur" gibi tamamıyla irrasyonel kaynağa dayanan önerilerde bulunduğundan dolayı genellikle gerçeküstüdür. Ama astrolojide irrasyonelliğin üzeri örtülmekte ve bu yanılsamayla birlikte (yoğun takipçi avantajı da kullanılarak) gizlilik üzerinden ticaret yapılmaktadır. Burç yorum ve fallarında, öneriler ve tahminler gök cisimlerinden türetiliyormuş gibi yapılmaktadır. Ancak bu içerikler sadece önceden hazırlanmış ve sindirilmiş irrasyonel bir kurgudur (Rigel & Dursun, 2015: 234).

Adorno gazetelerin astroloji köşelerindeki içeriklere yoğunlaşmış ve önemli analizlerde bulunmuştur. Burç yorumlarının sansasyon içermemesi, ılımlı bir görüntü çizmesi, aşırı rasyonellik içermesi bunun yanında aşıkâr bâtil inançlara da yer vermesi dikkat çekmektedir. Mesajlarda irrasyonellikler arka planda tutulmaktadır. Yani yorumların içeriğinde astrolojik dil ve astrolojik incelikler yer almamaktadır. Bu irrasyonellikler arka plana itilmiş ön planda okuyucunun görebildiği içerikler gayet rasyonel hazırlanmıştır. Çoğunlukla toplumsal ilişkiler ve sorunlar, hastalıklar vs. için öneriler bulunmaktadır. Bu öneriler de zaten gündemdeki pratik tavsiyelerden, popüler psikolojiden ve insan ilişkileri ile ilgili ezberlerden

oluşmaktadır (Rigel & Dursun, 2015: 238). Adorno, burçlarla ilgili içeriklere yer veren yayınların, insanların düşünme yöntemlerini şekillendirdiğini iddia etmektedir ama bu içerikler, bırakın düşüncü şekillendirmesini insanların düşünmesini istememektedir bile. Çünkü kültür endüstrisi, tüketiciyi düşünmekten alıkoymakta, tersine ona dünyanın hazır yorumlarını sunmaktadır (Şan & Hira: 8).

Örneğin; sıkıntının, problemin olmadığı toplum ütopyadır, gerçek dışıdır. İnsanlar toplumda iyilik, doğruluk, mutluluk yani olumluluk beklese de bunun her daim mümkün olmayacağını, yani elbette olumsuzlukların da yaşanacağını herkes farkındadır. Reel olan, olumlunun ve olumsuzun bir aradalığıdır. Bu yüzden burç yorumları pozitif de negatif de içerir ki rasyonel görüntü çizilsin. Olumluluğu olumsuzluğun ardına bağlayarak insanlara umut ve çözüm sunulur. Ancak bu durum psikolojik ve sosyal kurgu olduğu için rasyonel görünmesine rağmen değildir, sahtedir. Kurgusal bir şekilde çelişkiler üretilir, çözümler sunulur ve umutlar verilir.

Kapalı kapılar ardında sizin için olumlu gelişmeler yaşanıyor olabilir. Gerekli onaylanmalar gerçekleşene kadar beklemeniz gerekebilir, sabırlı olun (30 Ekim 2014, Kova).

Sabah saatlerinde, içinizden hiçbir şey yapmak gelmeyebilir, iç sıkıntısı veya huzursuzluk hissedebilir veya engellenmişlik hissi ya da baskılarla uğraşabilirsiniz. Öğleden sonra ise, sevgi temalı ilişkiler, estetik ve sanatla ilgili konular günün iyi bir akışta geçmesini ve kendimizi iyi hissetmemizi sağlayacaktır (28 Eylül 2014) (Rigel & Dursun, 2015: 246, 255).

“Adorno ve Horkheimer’a göre, kültür endüstrisi çağında düzen, bedenleri serbest bırakır ve ruhlara saldırır” (Çetin, 2013: 146). Öncelikle Adorno’nun konuyla ilgili psikolojik değerlendirmelerine yer verecek olursak; astroloji yazıları, insanların psikolojik olarak zayıf olup böylelikle bir bağımlılık ihtiyacı hissetmesinden hareketle işlemektedir. Bahsedilen bu bağımlılık ihtiyacı, dünyevileşen toplumdaki dünyevi ve modern bireyin inanma ihtiyacına ve inanma boşluğuna da işaret etmektedir. Burç yorumlarının arka planında okuyucunun savunma mekanizmasını çalıştırıp sürdüreceği, irrasyonel kalıplara bağlı hale gelmesini sağlayacak psikoloji bulunmaktadır. Astroloji, topluma üzeri kapalı bir şekilde şöyle fısıldamaktadır: “Kendini astrolojinin kollarına bırak” (Adorno, 2002: 89). Gündelik yaşamın bütün

alanlarına yayılıp, bireyi tamamen kontrol altına almak isteyen astroloji, burç yorumlarında insanlara tatil yapma yetkisi de vermekte, çalışmaya da yönlendirmekte hazza da yönlendirmektedir. Bu durum Adorno'ya göre, astrolojinin sisteme uyumlu insan üretme çabasının göstergesidir.

Ekip çalışmalarının verimli olmasının veya grup aktivitelerinin istendiği gibi sürmesinin temel şartı, şikâyet etmeden çalışmak (1 Kasım 2014) (Rigel & Dursun, 2015: 251).

Astroloji yazıları kısmen tehditler içerebilmektedir. Ancak bu tehditler sert değildir, çünkü astrolog okurunu şoke edip kaybetmek istememektedir. Dikkatli kullan, kaza yapabilirsin gibi yumuşak tehditlerdir. Adorno'ya göre astroloji bu yönüyle orta derecede bir terör uygulamaktadır. Diğer taraftan burç yorumlarında tehdit ve rahatlatma iç içedir. Bu tehdit-yardım-rahatlatma kalıpları kitle iletişim araçlarının çoğu içeriğine yerleştirilmiştir. Kadınlara yönelik diziler de aynı formülü takip edebilmektedir. “Sıkıntıya girme – sıkıntidan çıkma” formülü. İşte bu taktik astrolojide de bariz kullanılmaktadır. Ayrıca burç yorumları daima sakinleştirici bir kıvamdadır. Sürekli her şeyin iyi olacağı, kötü gidişatın üzerinden gelineceği yönünde içeriklerle okuyucu teşvik edilmektedir. Rigel ve Dursun'un verdikleri burç yorumu örneklerinde söz konusu taktik ve formül rahatlıkla anlaşılmaktadır (Rigel & Dursun, 2015: 240-41):

Gün içerisinde sakinliği korumaya çalışmak, riskli hareketlerden, yerlerden ve kişilerden, patlayıcı veya yanıcı özellikli nesnelere uzak durmakta fayda var. (22 Ekim 2014 Akrep).

Yakında önünüzde çok daha özgür olabileceğiniz ilişkiler ve sosyal çevreler oluşacak. Çok az bir süre daha sabır gerekiyor, o kadar (21 Ekim 2014, Oğlak).¹⁸

“Kültür endüstrisi” kavramını Horkheimer ile birlikte üreten Adorno, astrolojiyle kültür endüstrisi arasında bir amir-memur ilişkisi bulunduğunu tespit etmiştir. Ona göre burç yorumlarındaki içerikler, sistemlerin toplumlara verdiği emirlerle paralel bir yapı sergilemektedir. Kapitalizmin ruhuyla astrolojinin fonksiyonu aynı doğrultuda işlemektedir. Popüler kültürün parçası olan burçların

¹⁸ *Hürriyet* gazetesinin astroloji köşe yazarı olan Aslı Temel'in (Niobe) 1 Ağustos-30 Kasım 2014 tarihleri arasında kapsayan 4 aylık süreçteki astroloji yazılarından örnekler. (Rigel & Dursun'un örnekleme)

tahmin ve önerileri kapitalizmin emirleriyle paraleldir ve burçlar böylece kültür endüstrisine hizmet etmektedir (Rigel & Dursun, 2015: 235). Örnek içeriklerde astrolojinin tüketime çağrısı ve kapitalizme hizmeti görülebilir.

Evinizi değiştirmek, ev alım satımı veya evinizde bazı değişiklikler (tadilat, tamirat, dekorasyon, dekoratif alışverişler vb.) yapmak için uygun 10 günlük süreçtesiniz (22 Kasım 2014, Başak).

İşinizle ilgili belirsiz konularda dikkatle hareket etmelisiniz. Beklenmedik gelişmeler yeni fırsatlar yaratabilir. Harcamalarınızı azaltmaya çalışın (5 Kasım 2014, Akrep) (Rigel & Dursun, 2015: 247, 250).

Kimi örneklerde ise tüketime çağrı değil tüketime engel görülmektedir. Harcamaya ve tüketime dikkat edilme tavsiyesinin bulunduğu böylesi örnekler, astrolojinin kapitalizme karşı olduğunu ya da bağımsız olduğunu göstermez. Çünkü böylesi örnekler, toplumu tüketimden vazgeçirmek için değil, toplumun tüketimini, harcamasını kontrol altına almak, dur denilince durdurmak, harca denilince harcatmak için tasarlanmaktadır. Ayrıca burç yorumları, sorgulanmaksızın okunması ve itaat edilmesi gibi özellikleri nedeniyle hem otoriterdir hem de faşisttir. Adorno'ya göre, radyo dizileri ve gazetelerin astroloji sütunlarıyla faşist propagandalar aynı karakteristik özelliği paylaşmaktadır. Bu karakteristik özellik, bireylere bağımlı kılınmış sahte bireysel gereksinimleri bir araya getirerek ve manipüle ederek işlemektedir. Astrolojinin faşistliği, otoriterliği, zorbalığı ve baskıcılığı (Rigel & Dursun, 2015: 244) insanları rahatsız etmemektedir. Zira astroloji kendisini meşrulaştırmayı çok iyi bilmektedir. Bu anlamda meşruiyet, takipçi toplamakta oldukça önem kazanmaktadır. Berger'e göre sosyal hayatın kurallarının meşrulaştırılması modernleşme sürecinin başarısıdır. Bu meşrulaştırma, toplumun tamamı tarafından uyulmak zorunda olunan işlevsel bir sistemdir. Bireyler bu kurallara ahlaki değerlerle donatıldığı için ya da anlamlı olduğu için değil zorunda oldukları için riayet etmektedirler (Tekin, 2014: 39). Astrolojinin bazı yönleri de böylesi bir meşrulaştırmaya ve kurallaşmaya gittikçe benzemektedir. Gerçekte herhangi bir anlamı ya da değeri olmadığı halde birey, belli arkadaş ortamlarında burç özelliklerini, en azından burcunun ne olduğunu bilmek zorunda kalmaktadır. Ya da evliliklerde bir kriter haline gelmeye başlayan burç uyumları, evliliğin olmazsa

olmazı gibi algılanması sağlanırsa insanlar, burç uyumu kuralına da uymak zorunda bırakılacaklardır.

Burç yorumlarıyla, burç takipçilerine baskılanan ve dikte edilen kalıplar elbette rastgele üretilmemektedir. Bu kalıplar toplumsal yapı içerisinde zaten bulunan kalıplardır. Örneğin günümüz modern toplumlarda, bireyselleşmenin hâkim olduğu bir sosyal yapı içerisindeyiz. İşte burç yorumlarının içerikleri de bireyselleşmeyle beslenebilmektedir.

Kendi mutluluğunuzu ve refahınızı ön plana almanız gereken bir sürece giriyorsunuz. Mutlaka bu şekilde davranmaya başlamalısınız (22 Ekim 2014, Yengeç).

Aynı şekilde, toplumda popüler olan “iş zamanı iş, oyun zamanı oyun”¹⁹ söylemini astrologlar birçok burç yorumlarına tavsiye olarak yerleştirmektedir (Rigel & Dursun, 2015: 247).

Astrolojinin/burç yorumlarının ve burç takipçilerinin Adorno'nun çalışmasındaki yeri için, iki önemli kavram bulunmaktadır. Bu kavramlardan biri “ikincil topluluk”, diğeri ise “ikincil bâtil inanç”tır. Adorno, modern toplumlarda, bireyler arasında var olan doğrudan bağlantıların kopuk olduğunu söylemektedir. Bu durumda bireylerin topluluk oluşturabilmesi, yani birbirleriyle doğrudan bağlantı kurabilmesi artık imkânsızdır. Modern toplum dolaylı ve sanal yollardan irtibat kurmaktadır. Yani ikincil topluluk: Birbiriyle doğrudan bağlantıya geçme olanağına sahip olmayan insanların oluşturduğu topluluktur. Diğeri kavram olan ikincil bâtil inanç ise, modern toplumda yer almayacağı zannedilen bâtil inançların, astroloji gibi maskeler takarak toplum hayatına yeniden girmesi durumudur. Adorno'ya (2002: 21) göre, doğrudan bağlantı kuramayan bu ikincil topluluk ile astroloji gibi ikincil bâtil inançlar arasında ilişki bulunmaktadır. Yani burç takipçilerinden oluşan bir topluluğun toplumsal süreçlere burç yorumları aracılığıyla katılabilmesi, onların ikincil bir topluluk olduğunu göstermektedir. Böylesi bir topluluk, birbirleriyle doğrudan iletişim kurarak ve toplumsal süreçlerde bulunarak birbirlerini tanımak

¹⁹ Bu söylem Adorno'ya göre kültür endüstrisi tarafından kurgulanmıştır. Birey, sosyal yapı içerisinde ya üreten ya tüketen olarak görev alır. Bireyin üreten tarafı için iş, tüketen tarafı için oyun kavramı uygun görülüp “iş zamanı iş, oyun zamanı oyun” söylemiyle birey sisteme uygun halde tutulmaktadır.

yerine birbirlerinin burç özelliklerini okuyarak birbirlerini tanımayı tercih edebilmektedir.

Sonuç olarak; Adorno'ya göre, kültür endüstrisi ürünleri, halkı mantıksız, banal ve kötülüğe yöneltici bir rol oynamakta, utanmazlık derecesinde uygitsinci davranış modelleri oluşturmaktadır (Yelken, 2007: 197). Burçlar da kültür endüstrisi ürünü olarak bu mantıksızlığa, banallığa, kötülüğe ve uygitsinciliğe ortaktır. Burçlar bu tavrını belirli bir alanla sınırlandırmamakta, gündelik hayatın bütün alanlarına yaymak istemektedir. Dolayısıyla burçlar, bir toplumun gündelik hayatının tamamını kültür endüstrisine sunmaya çalışmaktadır. Bu yolda astroloji, gündelik yaşamdaki olası bütün sorunlara el atmış ve bu sorunları kültür endüstrisinin istekleri ve beklentileri doğrultusunda çözümlenmeye girişmiştir (Rigel & Dursun, 2015: 228). Astrolojinin bu girişimi şaşırtıcı bir şekilde burç takipçilerini rahatsız etmemektedir. Popüler kültürde ilginç olan kitlenin gönüllüce verdiği sevgisinin kendi üzerinde hayati bir baskı unsuru olarak dönüşümünün farkında olmamasıdır. Dolayısıyla ortaya alanın da verenin de razı olduğu bir etkileşim çıkar (Doğan, 2009: 417). Nitekim tezin saha uygulama kısmında da görüleceği üzere, burçlarla ilgili içeriklerden rahatsız olup olmadıkları sorulduğunda hiçbir katılımcı rahatsızlık dile getirmemiştir.

Astroloji, insanı –duygu düşünce ve davranışlarının kendisine ait olmadığına farkına varamayacak şekilde- nesneleştirmektedir. Tez içerisinde yer verilen Adorno'nun (2002) analizlerinden anlaşıldığı üzere; astrolojik içeriklere bakıldığında, bireye, bir taraftan egosu ön planda tutularak olumsuz süreçlerle başa çıkması için çok güçlü olduğu mesajı verilmektedir. Diğer taraftan boynunu bükmesi, itaat etmesi, haddini bilmesi gerektiği aşılansmaktadır. Bir taraftan bozuk dünya düzeninin aklanması ve kapitalist sistemin eleştiriden kurtulması için olumsuz süreçlerin sorumlusu olarak bireyin kendi düşünce, davranış ve psikolojisi gösterilmektedir. Diğer taraftan bütün süreçlerin gök cisimleri tarafından belirlendiği algısı oluşturulup birey sorumsuz bırakılmaktadır. Muhtemelen toplumdaki bütün kimlikten insanları kapsayabilmek için insanlar bir taraftan modernliğe, yeniliğe, teknolojiye vs. yönlendirilmekte diğer taraftan muhafazakârlığa, tutuculuğa ve kontrolcülüğe yönlendirilmektedirler. Sonuç olarak bireyin sessiz, hareketsiz

kalmaktan başka seçeneği bulunmamaktadır. Bu da kapitalist sistemin bir cilvesi, insanı uysallaştırma, baskılama, denetim altına alma taktiğidir (Rigel & Dursun, 2015: 257, 269). Astroloji, bir boş zaman etkinliği olarak algılanmaktadır ve genellikle insanlar kendisiyle baş başa kaldığında burçlara başvurmaktadır. Zijderveld'in (2001) deyimleriyle soyutluğun, çoğulculuğun, belirsizlikler ve karmaşaların hâkim olduğu toplumsal alandan kaçmak isteyen modern bireye, bir darbe de onu daha çok kendi bireysel-özel alanında yakalayan astrolojiden gelmektedir. Zaten astroloji de toplumsal yapının karmaşasını doğrudan doğruya yansıttığı için birey bu karmaşadan kurtulamamaktadır. Ancak astroloji bir yönüyle insanlara reçete de sunmaktadır. Sosyal yapıda insanları bu şekilde arafta bırakan ve baskılayan süreçlerin, söz konusu insanları yaşamdan koparmaması için insanların bu süreçlere tahammül edebilmesinin yolunu gösterir. En nihayetinde birey yabancılaştırıcı bir etkiye maruz kalmaktadır. En sonunda insanlar kendilerinden bağımsız güçler (gök cisimleri) tarafından ne yapmaları gerektiğinin belirlendiği bir dünyada yaşıyor gibi olmaktadır. Aslında insanların kendilerinin kurdukları dünya, başkaları tarafından kurulmuş, kocaman, esrarlı ve başka bir dünya gibidir (Tekin, 2014: 45). Yani şöyleymiş bir dünya...

Karşımızda; eğitimden siyasete, ekonomiden aileye, özel hayattan iş hayatına kadar bütün toplumsal kurumlarla ilgili içerikler sunarak, bu içeriklerle insanlara rehberlik edip insanları rahatlattığını iddia ederek, bir toplumun gündelik hayatının tamamını yönlendirmeye çalışan bir astroloji bulunmaktadır. Astrolojinin bu çabası, onun kurumsallaşmak mı istediği yönünde bir soruyu akla getirmektedir. Çünkü – Gehlen'in ortaya attığı – toplumsal kurumların önemini bir kez daha hatırlayacak olursak: Kurumlar, modern bireyi rahatlatmak için tasarlanmaktaydı. Kurumların bu işlevini, günümüzde astrolojinin de yerine getirdiğini daha doğrusu yerine getirmek istediğini görebilmekteyiz. Bu yönüyle astrolojinin, insanlara nasıl bir koca, nasıl bir işçi, nasıl bir anne, nasıl bir tüketici olmaları gerektiği yönünde fikir vererek kurumsallaşmaya çalışan bir yapı olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Son olarak; bu genel değerlendirmede şöyle bir nitelemede bulunulabilir: Astroloji günümüzde ilkel bir uğraş alanıdır. Gündelik hayatımızda karşılaştığımız burç yorumları ve burç özellikleri, astrologların sınıflandırmasına göre mundan

astroloji ve modern astroloji ile ilgilidir. Babillilerin gök tanrısı Anu ve yeryüzü tanrısı Enlil'e atfettikleri *Enuma Anu Enlil Tabletleri* de modern astrolojinin ve mundan astrolojinin esas kaynağıdır. Nitekim bu tabletlerdeki bazı içeriklerle günümüz burç içeriklerinin arasındaki benzerlik, Uyar'ın (2015: 37) günümüz astrolojisini ilkel olarak yorumlamasını desteklemektedir. *Enuma Anu Enlil Tabletleri*'nden iki örnek şöyledir:

“Eğer Jüpiter Ay'ın etki alanına girerse o yıl bir kral ölür (ya da) ay / güneş tutulması gerçekleşir, büyük bir kral ölür.

Jüpiter Ay'ın ortasına girerse, ülkede ticaret azalır. Jüpiter Ay'ın arkasından çıkar giderse ülkede düşmanlık gelişir.”

Uyar'a göre, o dönemde hastalıkların nedenleri bilinmemektedir ve insanlar ölüm karşısında son derece çaresiz ve savunmasız durumdadırlar. Günümüzde tıbbi, teknolojik ve bilimsel gelişmeler, ölüme, hastalığa, ticarete, ay ve güneş tutulmasına vs. dair insanlara anlam sunabilmektedir. Bu yüzden günümüzde astroloji ilkeldir. Ancak dünya üzerinde hala pek çok insan astrolojiyle ilgilendiğine göre, güncel, popüler, kurgusal, affili ve ilgi çekici içeriklerle astroloji, söz konusu ilkelliği gizleyebilmektedir.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. ALAN ARAŞTIRMASI

3.1.1. Araştırmanın Konusu

Astroloji ve burçlar bu zamana kadar sosyal bilimlerin dikkatini pek çekmemiştir. Ancak hem yapısı ve içeriği itibariyle hem de dünya çapında gördüğü ilgi itibariyle özellikle sosyolojinin konusu olabilecek durumdadır.

Burçlar, dünya genelinde görmezden gelinemeyecek derecede ilgi görmektedir. Bununla birlikte insanların, genelde astrolojiye özelde burçlara dair çeşitli algıları vardır. Bu algılara göre kimileri burçlara karşı oldukça ilgisiz durmakta ve burçları, burç özelliklerini, burç yorumlarını dayanaksız bir şekilde değersiz bulmaktadır. Kimileri ise burçlara oldukça değer vermekte ve burçlarla ilgili içerikleri sorgusuz bir şekilde benimseyebilmektedir. Nihayetinde burçlar, popüler bir alan olarak pek çok insanın gündelik hayatında önemli bir detay konumundadır. Bu konumu sayesinde insanların bir takım davranışlarına yön bile verebilmektedir. Dolayısıyla bu tezde burçların modernleşme ve dünyevileşmeyle, sosyalizasyon süreciyle, popüler kültürle, yabancılaşmayla ve çeşitli sosyolojik teorilerle arasındaki ilişki ortaya konarak saha çalışmasıyla da burçların gündelik hayattaki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Gündelik hayat araştırmalarında, görüşlerine başvuru alan isimlerden Agnes Heller'e göre, insanların gündelik hayattaki davranış kalıplarının nasıl oluştuğu ve zamanla nasıl dönüştükleri anlaşılmeden toplumsal dönüşümleri anlamak mümkün değildir (Akt. Çetin, 2013: 35). Dolayısıyla günümüzde azımsanmayacak derecede insanın davranış kalıplarının oluşmasında etkin olan burçlar, bazı toplumsal dönüşümlerde pay sahibi olabileceği inkâr edilmemelidir. Örneğin, aile içi ilişkilerdeki dönüşümler ya da evlilik ile ilgili dönüşümler sosyolojik bir çalışmanın konusu olacaksa burçların etkisini de mercek altına almak gerekebilir.

3.1.2. Araştırmanın Önemi

Bugün çoğu toplum, modern ekonomik süreçlerle ve bu süreçlerin oluşturduğu sistemlerle birbirine bağlıdır (Berger & Diğerleri, 2000: 149). Bu durum, çoğu sistemin evrensel mahiyetini gösterirken astroloji de gerek sektörel yönüyle gerek dünya üzerinde gördüğü ilgi açısından bu sistemlere dâhil edilebilir ve evrensel bir tarafının olduğu söylenebilir.

Burçların evrensel niteliği açısından astrolojiye duyulan ilginin ne boyutlarda olduğunu görmek gerekmektedir. İngiltere’de insanların %70’i düzenli olarak astrolojik falları takip etmektedir. Amerika’da insanların %28’i astrolojiye inanmakta, %15’i günlük olarak sıklıkla takip etmekte, %30’u ise zaman zaman takip etmektedir (Rigel & Dursun, 2015: 229). Yani Amerika’da 70 milyon insan güne falını okuyarak başlayabilmektedir. En fazla satan kitaplar astroloji kitaplarıdır. İnternette, 3 milyonun üzerindeki astroloji sitesini yılda 120 milyon insan ziyaret etmektedir. Türkiye’de de durum pek farklı değildir. Astrolojiyle kıyasından köşesinden ilgilenenlerin yanında yıldız haritasına bakmadan adım atmayan insanların sayısı da durmadan artmaktadır.

“İşte, Meltem Sözübir (36), Aslı Nasuhbeyoğlu (29), Selcen Özhan (27) - Ozan Özhan (29) çifti ve Selim Yeniçeri (32), onlardan birkaçı. Hepsi üniversite mezunu. Hepsi ya profesyonel astrologlara yıllık haritalarını çıkarttırıyorlar ya da kendi haritalarını kendi çıkaracak kadar işin erbabı olmuşlar. Kimisi servisle işe giderken bile gök günlüğü okuyor, kimisi çok hoşlandığı biri olsa da haritaları uyuşmuyorsa onunla bırakın sevgili olmayı ikinci bir kahve içmeye bile çıkmıyor, ay aslan burcunda değilse asla kuaföre gitmiyor, haritasına baktırmadan askerlik başvurusu yapmıyor”²⁰(Saribaş, 2004).

Bu ilginç örnekler; burcunun simgesini bedenine dövme olarak yaptıranlarla, evini, odasını burç simgeleri bulunan nesne ve eşyalarla dizayn edenlerle, burç uyumsuzluğunun evliliklere engel olmasıyla, çocuklarının aslan burcu olması için o tarihlere göre ilişkiye giren çiftlerle²¹ çoğaltılabilir.

²⁰ Söz konusu insanların burçlara gösterdikleri ilginin detayları için Hürriyet Gazetesi’nin bu röportajına bakınız.

²¹ Bu çalışma süresince “Ben koç burcuyum eşim başak burcu. İlk çocuğumuzun koç burcu olması için uğraştık ve oldu. İkinci çocuğu başak burcuna denk getirmeye çalışacağız. Eşimin de hatırı kalmasın.”

Mitoloji, sosyoloji, psikoloji, ilahiyat, tarih ve antropoloji alanlarının hepsi astrolojide içkindir. Ancak onun özellikle günümüzdeki burç yorumları, burç uyumları ve burç özellikleri gibi formları popülerliği ve yaygınlığı ile sosyolojik bir konu olarak ele alınmalıdır. Çünkü açıktır ki, burçlara gösterilen ilginin toplumsal boyutları vardır ve cevapların sosyolojik düşünceyle verilebileceği sorular bulunmaktadır.

3.1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırları

Genelde astroloji özelde burçlar, içeriği ve tarihselliği gereği çok boyutlu bir şekilde karşımızda durmaktadır. Astrolojinin tarihi serüveni, bilimle ilgisi, çeşitli fal şekilleri ve burçlar gibi formlarda insanlara sunulduğu, burçların ve falların hangi platformlarda hangi şekillerde kimler tarafından sunulduğu, bu sunulanlarla kimlerin niçin ilgilenip kimlerin niçin ilgilenmediği gibi boyutlar, burçların irdelenmesi için geniş bir perspektifin gerekliliğini göstermektedir. Ancak bu tezde burçlar, gündelik hayat sosyolojisinin malzemesi haline getirilecek şekilde sınırlandırılmıştır.

Günümüzün burç özellikleri, burç yorumları gibi formlarında sıkça karşılaşılan içeriklerin anlaşılabilirliği kadar astrolojinin tarihsel boyutuna değinilmiş ve en çok burçların günümüzdeki hâliyle ilgilenilmiştir. Bu tezin saha araştırması kısmında burçların, genellikle Konya’da yaşayan, onunla ilgilenen, ona inanan ve onu benimseyen insanların gündelik hayatındaki yerine ve onu insanlara sunanlar olarak astrologların, onunla ilgilenenler tarafından nasıl algılandıklarına bakılmıştır. Araştırma nitel bir çalışma olup tezin yapısına uygunluk gereği sadece burçlarla ilgilenenlerle görüşülmüştür.

3.1.4. Araştırmanın Metodolojisi

Tezin saha uygulaması nitel bir araştırmadır. Veriler gözlem ve mülakat yoluyla elde edilmiştir. Mülakatlarda bireysel görüşmeler, yarı yapılandırılmış mülakat formu üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmada burçlar konusu fenomen

---

diyenlerle de karşılaşılmıştır. Bu durum çocuklara, önce erkeğin annesinin ya da babasının sonra kadının annesinin ya da babasının isminin verilmesi geleneğini hatırlatmaktadır.

olarak belirlenmiş ve burçlarla ilgilenenler paydaş olarak kabul edilmiştir. Böylece nitel araştırmada kullanılan yöntemlerden paydaş analizi ve örnek olay incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Paydaşlar arasından herhangi bir yaş, cinsiyet, eğitim durumu, maddi durum vs. ayırımına gidilmeksizin, burçlarla ilgilendiğini söyleyen 32 kişiyle görüşülmüştür. Bunlardan Konya’da yaşayanlarla yüz yüze görüşülmüş olup Konya dışındakilerle internet ya da telefon üzerinden uzaktan iletişim sağlanmıştır. Ayrıca gözlem yoluyla veri elde ederken, burçlara dair görsel ve yazılı içerikler de incelenmiştir.

3.1.5. Araştırmanın Örnekleme

Katılımcıların hepsinin ortak özelliği burçlarla yakından ilgilenmeleridir. 2 kişi hariç diğerleri az ya da çok burçlarla ilgili içeriklere inanabilmektedir. Kalan 2 kişi ise burçlarla ilgili çok şey bilmekte ama inanmamaktadırlar. Bu açıdan, özellikle burçlarla ilgilenen, burçlara inanan katılımcılar ile görüşülerek ‘amaçlı örneklem’ kullanılmıştır.

Araştırmada mülakata, cinsiyet açısından 11’i erkek 21’i kadın olmak üzere 32 kişi katılmıştır. Katılımcıların 8’i evli 24’ü bekârdır. Yaş gruplandırması ise şu şekildedir: 2 kişi 36-41 yaş aralığında, 3 kişi 30-35 yaş aralığında, 11 kişi 24-29 yaş aralığında ve 16 kişi 18-23 yaş aralığındadır. Eğitim durumlarına bakıldığında ortaokul mezunu, lise mezunu, üniversite öğrencisi ve üniversite mezunu, lisansüstü öğrencisi ve mezunu olanlar bulunmaktadır. Mesleklerine bakıldığında ise, ev hanımı, işçi, güvenlik görevlisi, işveren (patron), muhasebeci, işsiz, memur, pazarlamacı, öğretmen ve öğrenci olanların bulunduğu görülmektedir. Katılımcılardan 2 kişi maddi durumlarının çok kötü, 3 kişi kötü, 14 kişi orta dereceli, 10 kişi iyi ve 3 kişi çok iyi olduğunu beyan etmişlerdir.

Katılımcıların kendilerini nasıl tanımladıklarına bakıldığında, örneğin 32 kişiden 23’ü geleneksel ve dini değerlerine bağlı olduğunu, 4’ü geleneksel ve dini değerlere uzak olduklarını, 5’i ise orta dereceli bir bağlılık olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanında tanımlamalarda bazı ortak ifadeler rastlanmaktadır. Bunlar; iyi olmaya çalışan, hümanist, uyumlu, geniş düşünceli, iyimser, pozitif,

merhametli, anlayışlı, herkesle iyi geçinen, insanları seven gibi ifadelerden oluşmaktadır. Bunun yanında kendilerini İslam'ı yaşamaya çalışan, Müslüman, dindar, inançlı, tuhaf bir agnostik, modern ve çağdaş, hem erkek hem kadın gibi düşünebilen olarak, duygusal, empati yeteneği yüksek, özgür ve rahat, gezmeyi ve eğlenmeyi seven sosyal bir insan, yardımsever, içe dönük olarak, akılcı, zeki, geniş vizyonlu, ilerlemeci, girişimci, mücadeleci, araştırmayı seven olarak, apolitik, hayalperest, maceracı, ciddi ve görüşsüz olarak tanımlayanlar bulunmaktadır.

3.1.6. Burçlar Nasıl Algılanıyor?

Sosyal olanın ve genel olarak toplumun ilk temel konusu sosyal kişidir. Kişilerin birlikteliği grupları, toplulukları ve toplumu oluşturur. Toplum kelimesi kısaca insan birlikteliği olarak tanımlanabilir. Biz Türkçede toplum kelimesini hem makro düzeydeki hem mikro düzeydeki beşeri birliktelikleri anlatmak üzere kullanıyoruz. Son zamanlardaki yaygın anlayışa göre toplumun; sosyal, kültürel ve sosyo-kültürel olmak üzere üç düzeyi vardır. Burada kültürel düzey, sosyal düzeyin sembolik ifadesidir. Sosyo-kültürel düzey beşeri birlikteliğin bütün halini kapsar. Sosyal düzeyde ise bir kültüre göre şekillenmiş küçük topluluklardan topyekûn topluma kadar beşeri birliktelikler kastedilmektedir (Aydın, 2010: 31-32). Burç yorumlarına ya da astrolojiye göre şekillenmiş beşeri birliktelikler burada bizim çalışma alanımızdır. Tezin bu kısmında ele alınan toplumsal düzey (burçlarla ilgilenenler), astrolojinin evrensel niteliği düşünülünce makro görünse de her toplumun burçlarla ilgilenenleri kadar ilgilenmeyenleri de olduğu için bu tez toplumun genelini kapsamamakta ve mikro sosyolojik bir nitelik taşımaktadır.

Burçların kendisi ayrı bir dünya olduğu gibi, kendisiyle ilgilenenlere de farklı alt dünyalar sunmaktadır. İnsanlar burçların etkisi altında, hem bireysel olarak hem de diğerleriyle etkileşim sayesinde sosyal olarak, burçlarla ilgili alt dünyalar kurabilmektedir. Burçların günümüzdeki halini, İngiliz Sunday Express gazetesi ve etrafındakiler tarafından kurulan bir dünya olarak düşündüğümüzde, bugün burçlarla ilgilenen her insan bu kurulu dünyaya sonradan katılındır. Diğer yandan, burçların etkisindeki kendi alt dünyalarının inşasında rol alabilirler. Gündelik hayatlarını burç

rehberliğinde düzenleyen bir anne ve bir babanın çocukları hem burçlar dünyasını hem de anne-babanın kurduğu alt dünyaları verili bir gerçeklik olarak karşılayacaktır. Özellikle sosyalleşme sürecinin erken aşamasındaki çocukların bu dünyaların biçimlenmesinde hiçbir rollerinin olmamasından dolayı bulanık da görünse, verili gerçeklik olarak algılanan bu dünyalar aslında sosyal bir oluşumdur, kurgudur ve insan ürünüdür. Sosyalleşmenin erken aşamalarındaki çocuk doğal fenomenlerin nesnelliği ile sosyal oluşumların nesnelliği arasında ayırım yapma yetisine sahip değildir. İşte bu yüzden insanlar, burçları doğal zannedebilirler ve bu zan devam ettikçe yanıldadırlar. Burçlar; insanın bir dünya üretmeye muktedir olup, sonradan o insanî dünyayı insanüstü bir ürün olarak tecrübe etmesindeki paradoksa güzel bir örnektir. İnsanlar aslında, kendi dünyalarını kurmaya, değiştirmeye ve yıkmaya muktedirler. Burçların rehberliğine ihtiyaç yoktur.

Astrolojinin insanlara dayattığı roller çerçevesinde belirli davranışlar ve rol tiyolojileri inşa edilmektedir. Böylece bir ‘burç takipçisi’ tipi ortaya çıkmaktadır. Bu tip, bedeninde burcunun simgesini dövme olarak ya da takı olarak taşıyan bir tip, burcunun simgesini barındıran eşyalarla evini, odasını dekore eden bir tip ya da içinde bulunduğu muhabbetlerin hemen hemen bütün konularını burçlara götüren bir tiptir. Burç takipçileri, astrolojinin standartlarına riayet etmekle yükümlüdür. İnsanlar, astrolojinin standartları dâhilindeki rolleri yerine getirerek burçlar dünyasına iştirak ederler. Ayrıca burç takipçisi olmak, burçlar dünyasının ortak bilgi deposuna hâkim olmayı da gerektirmektedir. Böylece her burç takipçisi, kendisine dayatılan rolü sergileyerek astrolojinin birer temsilcisi konumundadır.

Burçlar, kendisiyle ilgilenenler için ortak bir duyu dünyasına işaret etmektedir. Burç içerikleri, ortak bir dünyanın unsurları olarak hem üreticilerine²² hem de diğer insanlara açıktır. Burç içerikleri insanî bir üründür ve insan öznelliğinin nesnelleşme sürecini içermektedir. Örneğin ‘titizlik’, insan için subjektif bir özellik olup, burçlarla ilgili ortak dünyada bulunanlar için başak burcunun temsil ettiği bir özellik olarak nesnelleşmiştir. ‘Bütün burç takipçileri bilmektedir ki, başak burcu titiz olur.’ Başlangıçta evreni anlama niyetiyle üretilmiş olabilse de burçlar, söz

²² Burç içeriklerinin insan eliyle üretildiği, nihayetinde insanî bir ürün olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

konusu nesnelleşme neticesinde takipçilerinin gündelik hayatında rehber edindiği, geleceğe ve kadere dair izler aradığı ya da sadece boş vaktini geçirerek eğlendiği bir gösterge haline gelmiştir.

Astrolojinin anahtar kavramlarından biri de evdir. Burç haritasında 12 eşit parçaya bölünen kısımlardan her biri ev olarak adlandırılmaktadır. Bu bölünme gökyüzüne bakıldığında gözle görülebilen bir bölünme değil harita üzerinde bir uyarlamadır. Modern dünyada, Berger'in deyimiyle evsiz kalan bireylere burç haritalarının söz konusu uyarlamayla birer ev sunması manidar ve ironik bir durum oluşturmaktadır.

Yukarıdaki söz konusu evsizliğin ve burçların sunduğu evin muhatabı en çok gençler olmaktadır. Yani burçlarla daha çok gençler ilgilenmektedir. Bu kolayca gözlenebilen ve tahmin edilebilen bir gerçektir. Ancak Allum'un (2010: 20) saha çalışmasında da bu gerçek ortaya konmuştur: "Yüz sene önce iki-üç senelik bir zaman süresi ile sınırlı olan gençlik safhasının günümüzde çoğu birey için on seneye kadar, hatta daha fazla uzaması" burçların muhatap kapasitesini genişletmektedir. Özellikle gençlere planlamalar, hesaplar, stratejik davranışlar tavsiye eden burçlar, esasında özgür ve doğal yaşama ters düşmektedir. Ancak bu açıdan gençliğin burçlara karşı ve düşman olması gerekirken aksine toplumda burçları daha çok gençler takip etmektedir.

Burçlarla ilgilenen (genç)lerin maruz kaldığı bir başka probleme değinecek olursak, Goffman'ın (2004: 43) *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu* adlı kitabında belirttiğine göre, insanlar sık sık ifade ve eylem ikilemine düşmektedir. Bunun anlamı şudur: Bir işi iyi bir şekilde yerine getirmek için gerekli zaman ve yeteneğe sahip olan insanlar o işi yaptıklarını gösterecek zaman ve yeteneğe sahip olmayabilirler. Ya da tam tersi olarak zamanını ve yeteneğini bir işi yapıyormuş gibi görünmeye harcadıkları için o işi iyi bir şekilde yapamayabilirler. Bu ikilem, günümüzde çoğu insanın, burçlarla ilgilenmese de ilgileniyormuş gibi görünmek durumunda kaldığı için ya da öyle görünmek gerektiğini düşündüğü için bizi ilgilendirmektedir. Ayrıca bir burç takipçisinin, burç özelliğinde örneğin titizlik ibaresi geçiyorsa, titiz olmasa bile titizmiş gibi görünmeye çalışma ihtimali, tam da Goffman'ın ifade-eylem ikilemi ile ilgilidir. İnsanların kimlik bunalımı yaşamaları

konusunda doğrudan ya da dolaylı yoldan etken olan bu ikilem, burçlar konusunda somut bir şekilde kendini gösterebilmektedir. Ayrıca söz konusu böylesi ikilemler, Giddens'in (2014: 82-83) Laing'den aktardığına göre, insanları 'bedenden kopuk bir benliğe' ya da benlikten kopuk bir bedene ya da 'yanlış benliğe' götürebilmektedir.

Bu başlıkta, burçlar konusuna daha çok onunla ilgilenenlerin ve ilgilenmek zorunda kalanların cephesinden bakılmıştır. Katılımcıların burçlara dair algılarını ortaya çıkaracak sorulara verdiği cevaplar yorumlanarak ele alınacaktır.

3.1.6.1. Din ve Bilimin Buluşma Noktası Olarak Burçlar:

Katılımcıların yani burçlarla ilgilenenlerin burçları nasıl algıladıkları ilk olarak "Burçların akılla mı yoksa inançla mı alakalı olduğu, astrolojinin bilimsel olup olmadığı" sorularak anlaşılmaya çalışılmıştır. Günümüzde burçlar, modern ve post-modern süreç arasındaki çelişkilerden kaynaklı karmaşa ve belirsizliklerden payına düşeni almaktadır. Bir taraftan akli önceleyip inancı öteleyen modernizmin bir taraftan inancı önceleyip akli öteleyebilen post-modernizmin etkisiyle insanlar herhangi bir alana dair net bir algıya sahip değildir. Bu açıdan günümüzde net bir astroloji (inançtır, bilimsel disiplindir, düşünce sistemidir, sanattır vb.) tanımı da yoktur. Dolayısıyla katılımcılar burçlara dair (onun akılla mı inançla mı alakalı olduğu yönündeki) algılarını yanlış gerekçelerle temellendirmiştir. Astrolojinin bilimsel olmadığını, burçların sadece inançla alakalı olduğunu söyleyenler olduğu gibi, astrolojinin bilimsel olduğunu ve burçların akılla ilgili olduğunu ifade edenler de olmuştur. Ayrıca astroloji ve burçlar söz konusu olduğunda bilimle inancın iç içe geçtiğini de söyleyenler olmuştur. Katılımcılardan kimileri astrolojinin üniversitelerde okutulduğunu zannetmektedir. Oysa Türkiye'de hiçbir üniversitede astroloji bölümü ve dersi yoktur. Ancak bir vakıf üniversitesi olan İstanbul Aydın Üniversitesi, katılımcılara sertifika verilecek olan bir astroloji kursu düzenleyeceğini duyurmuştur. Daha sonra gök bilimcilerden alınan tepkiler sebebiyle söz konusu astroloji kursu kapatılmıştır (Uyar, 2016).

Bunlara ilaveten; katılımcılar arasından astrolojinin astronomi ile ilişkisini ve kendine has yorum ve metotlarının olmasını, üniversitelerde astroloji derslerinin

okutulmasını gerekçe göstererek bilimsel olduğunu, fal boyutuna varan burç içeriklerini, burçların Kur-ân-ı Kerim’de geçtiğini gerekçe göstererek ise inançsal olduğunu, yani astrolojinin ve burçların hem akılla hem inançla alakalı olduğunu, astroloji söz konusu olunca din ve bilimin birleştiğini söyleyenler bulunmaktadır. Böylesi cevapların en dikkat çekicilerinden bazıları şöyledir:

“Astroloji bir bilim dalıdır. Ama astrolojiye inanıp inanmamak, insanın psikolojisiyle alakalıdır. Bazen inanıyorsun bazen inanmıyorsun” (Ö. / Erkek / 26).

“Bence astroloji bilim ile inancın buluştuğu güzel bir noktadır” (K. / Erkek / 21).

“Astrolojinin bilimsel bir temeli var, çünkü yıldızları yorumlamak çok eskiden gelen bir gelenektir. Ancak günümüzde insanlar buna kendilerini çok fazla bağlayıp bunu bir inanç meselesi haline getiriyorlar” (E. / Kadın / 21).

Burçlarla ilgili içeriklerde, insanların burçları dinî bir alan olarak da bilimsel bir alan olarak da algılamasına müsait bir dil kullanılmaktadır.

Ayrıca katılımcıların burçlara dair algıları, modernizm başlığı altında bahsedilen şeyleşme kavramını da hatırlatmaktadır. Astrolojide astrologların ürettiği içerikler burç takipçileri tarafından, adeta gök cisimlerinden gelen bir mesaj olarak algılanmaktadır. Bu açıdan astroloji, şeyleşmiş bir dünya ve onun parçaları olan burçlar, yükselenler vs. şeyleşmiş alt dünyalardır. Bunu, astrolojinin temel iddiası olan şu söylem sağlamaktadır: Yeryüzünde olan şeyler gökyüzünün yansımasıdır. Astroloji, insanın karşısında, insanın dışında bir şey olarak dikilmektedir. Bilimsel olarak da algılansa inançsal olarak da algılansa astroloji, bir insan girişimi olarak kavranabilirliğini kaybetmiş, gayrı-insanî, insanîleştirilemez bir olgu şeklinde sabitlenmiştir. Özellikle burçların rehberliği olmadan adım atmaya burç takipçileri için, burç yorumlarını üretenler insanlar olmasına rağmen, insan burç yorumlarının ürünü olarak kavranmaktadır. Oysa astroloji, kanıtlanamayan iddialarını, söylemlerini ve içeriklerini astrologların (yani insanların) kurgulayarak ürettiği bir dünyadır. Marx’ın ve Nietzsche’nin ‘yanlış bilinç’, Sartre’nin ‘kötü inanç’ dediği bu şeyleştirici bilinç, insanın paradoksal bir biçimde kendisini reddettiğini göstermektedir.

Hakkında şeyleşmeden bahsedilebilen hemen hemen bütün durumlarda şeyleştirici bilinci körükleyen faktörler bulunmaktadır. Astrolojinin de şeyleşmesine katkıda bulunan faktörler vardır. Örneğin; astrolojinin gerçekten ne olduğu hakkında insanların zihni bulanıktır. Modernleşmenin bulandırdığı zihinler, şeyleşme kavramına ev sahipliği yapmaktadır. Çünkü karmaşık sistemler şeyleşmeye oldukça yatkındır. Astrolojinin, doğum haritası, ev, burç, yükselen, ay astrolojisi, enerji, element gibi birçok bileşeniyle öne çıkan karmaşık yapısı insanların zihnini bulandırabilmekte ve astrolojinin bir bilim olarak algılanmasını sağlayabilmektedir. Bu algı, onun bilimsel olduğu algısıyla kalmayıp, ona insan-üstü değer atfetmeye kadar götürülerek astrolojinin şeyleşmesine katkı sunmaktadır. “Karmaşık bilimdir.” algısını Allum (2010: 4), şu şekilde ifade etmektedir:

“Gerçek şu ki; insanlar, astrolojik okumaların içindeki bilgilerin daha karmaşık olduğunu varsayma eğilimindedir, daha kesin tahminler, muhtemelen bilim konusunda yanılan astrolojide insanların kullandığı gayri resmi görüşlere işaret eder. ‘Astrolojinin mesajları karmaşık, bu yüzden astroloji bilim olmalı.’”

3.1.6.2. İnsanların İsimlerini Unuturum Burçlarını Unutmam:

Burçlar insanların gündelik hayatında bir tür sosyalleşme işlevi görebilmektedir. Katılımcılar, kendi burçlarının yanında etraflarındaki insanların da burçlarını bilebilmektedir. Böylece katılımcıların sosyal ilişkilerinde etkili olduğu görülen burçlar, bir insanı tanımanın, ona değer vermenin, ona karşı sergilenecek olan herhangi bir davranışın belirleyicisi ve göstergesi konumundadır. Burçların bu işlevleri bir taraftan da yabancılaşma sebebi olabilmektedir. Çünkü birçok katılımcı kendisini ve etraflarındaki burçlar aracılığıyla tanıdığını ifade etmiştir. Çevrelerindeki insanlardan en az 3 kişinin en fazla 100’ün üzerinde kişinin burcunu bildiğini ifade eden katılımcılar olmuştur. Bu sayı etraflarındaki insanların çokluğuna göre, değerine göre, ilişkilerinin samimiyetine göre değişebilmektedir. Ancak tanıdığı bütün insanların burcunun ne olduğunu söyleyen katılımcılar da olmuştur. Bununla ilgili olarak, “Kendiniz dışında etrafınızdaki insanların burçlarını da biliyor musunuz? Bu sizin işinize yarıyor mu? Nasıl yarıyor?” sorusuna şöyle cevaplar verilmiştir:

“Evet, ailemin ve yakın arkadaşlarımin burçlarını biliyorum. İşime şöyle yarıyor. Bazı özelliklerinin tamamen burcuyla ilgili olduğunu bilmek, onlara daha anlayışlı davranmamı sağlıyor” (A. / Kadın / 22).

“Ben insanlara çok değer yükleyen biriyim ve çoğu arkadaşımın doğum tarihini burcunu bilirim. Bu onlara verdiğim değerle alakalı, verdiğim değeri gösteriyor” (A. / Kadın / 25).

“Evet, çevremdeki herkesin ilk önce burcuyla ilgilenirim. Düşünün çevremde de sayısız insan var yani. Ben bu insanların isimlerini unuturum burçlarını unutmam. Bir insan çevresindeki 10 kişiyi 20 kişiyi iyi tanıyabilir. Ben bütün insanları tanıyabiliyorum” (S. / Kadın / 25).

Bu yanıtlar katılımcıların sosyal ilişkilerinde yer alan burçların sosyalleşme aracı olarak işlev görürken yabancılaştırıcı etkisini de gözler önüne sermektedir. Çünkü bu yanıtlara göre katılımcılar kendisini ya da bir başkasını tanıırken bireysel ve toplumsal faktörleri hiçe sayarak sadece burç uyumlarını kendisine rehber edinebilmektedir.

“Etrafımdaki 30 kişinin burcunu biliyorumdur. Bu durum tabii ki işime yarıyor. Kimin neden hoşlandığını, kimin neye gıcık olduğunu, zayıf noktalarını bilmiş oluyorum. Benimle uyum durumu nasıldır, kiminle hangi konularda uyumluyuz hangi konularda uyumsuzuz? Önemseydiğim insanlarda çok işe yarıyor yani. Bir de mesela bazı burçları bilmek de kendi işime yarıyor. Egom tatmin oluyor. Mesela Recep Tayyip Erdoğan da balık burcu ben de balık burcuyum. Benzer özelliklerimiz var. Benden 3-4 gün önce doğmuş. Bunu öğrendiğimde, yani Tayyip Erdoğan'ın balık burcu olduğunu öğrendiğimde kendimle gurur duydum mu diyeyim ne diyeyim, bir etkilendim yani. Cumhurbaşkanıyla aynı burcu taşıyorum diye düşündüm. Benzerliklerimiz var dedim ya. Onun da merhameti yüksek mesela. Ama aynı zamanda, balık burcu merhametli olur ama merhametini hiçbir zaman kullandırtmaz. Yani onu merhametiyle vuramazsın” (A. / Kadın / 25).

“Aile fertlerimin hepsinin burcunu biliyorum. Çünkü ailemi çok seviyorum ve burçlarını da merak ediyorum. Annem mesela akrep burcu, onunla bazen tartışıyoruz. Akrep olduğunu kabul etmiyor ama bence tam bir akrep yani. Ayrıca burcunu bildiğim etrafımda 50 kişi vardır. Bunun yanında hoşuma giden ünlülerin, sanatçıların burçlarını da biliyorum. Ya da bir siyasetçi... Açıyorum bakıyorum burcuna, bunu çok seviyorum. Ama sayın cumhurbaşkanımızın balık burcu olduğuna inanmıyorum yani balık olamaz o. Balık çok duygusaldır, içine kapanıktır. Ama

cumhurbaşkanımız çok kararlı konuşuyor, net, dik duruşlu. Ya aslandır ya boğadır ya da oğlaktır o. Ahmet Davutoğlu'nun balık olmasına inanırım. Ama Tayyip Erdoğan asla yani balık olamaz. Ben aslan burcuyum, ilk astronot Neil Armstrong da aslan burcu, Madonna da aslan burcu, Uğur Mumcu da Bill Clinton da mesela aslan burcu. İlkler aslanların işi, lider hepsi. Çok hoşuma gidiyor, gururum okşanıyor böyle insanların aslan burcu olduğunu öğrenince” (B. / Kadın / 22).

Görüldüğü gibi katılımcılar, burçlar aracılığıyla ünlü isimler ile kendisi arasında bir ortak nokta yakalayarak –bir tür sosyalleşme diyebileceğimiz- bu durumla gurur duyabilmektedir. Bu durum burçların toplumda psikolojik işlevlerinin olabildiğini de göstermektedir. Aslında içerisinde bulunduğu sosyal sürecin bir yansıması olan benliğini burç içeriklerine göre bir ünlüyle özdeşleştiren katılımcılar böylece bir tür yabancılaşma yaşamaktadır. Ancak burçların katılımcıların sosyal hayatlarındaki sosyolojik ve psikolojik işlevleri özellikle ikili ilişkilerde değer verme ve değer görme hissiyle öne çıkmaktadır.

“Ben etrafımda kimsenin burcunu bilmiyorum daha doğrusu bilmek istemiyorum. Çok aşırı inandığım için fala ve astrolojiye. Korkuyorum, mesela en yakın arkadaşım hakkında kötü bir şey yazar da ben ona göre ön yargılı davranırım diye. Kendimi biliyorum yani çok inandığım için sevdiğimlerin burcunu bilmemek daha iyi” (H. / Kadın / 22).

“Etrafımdaki insanların burçlarını bilmem önemli bence. Ben değer verdiğim insanların hepsini biliyorum. Empati yapıyorum mesela, benim burcumu bilmelerini ve oraya bakarak bana yaklaşmalarını isterim yani. Çünkü kova burcunun en belirgin özelliği özgürlüğüne düşkün olması. Mesela erkek arkadaşım benim burcumu araştırıp bakmalı, özgürlüğüme düşkün olduğumu öğrenip ona göre yaklaşmalı bana, beni daraltmamalı” (Ç. / Kadın / 22).

Güven probleminin devamlı gündeminde olduğu toplumlarda ‘insanları tanımak’ oldukça önem kazanmış durumdadır. Bu açıdan burçlar, katılımcıların bir insanı tanınmasında gayet işlevsel görünmektedir. Bir sosyalleşme aracı olarak ele alınabilecek olan kitle iletişim araçlarında burçların kolay erişilebilir konumu onun işlevlerini daha da kullanışlı hale getirmektedir. Normal şartlarda bir insanı tanımının uzun zaman alması beklenirken insanlar, sosyal medyada karşılaştığı burç içeriklerini okuyarak hızlı ve kolayca bir insanı tanıma hissi yaşayabilmektedir.

3.1.6.3. Burçları İnançima Uygun Bir Şekilde Takip Ediyorum:

Katılımcıların burçlara dair algıları, onu ne sıklıkta takip ettikleri sorularak da anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu soruyla birlikte katılımcıların burçlara dair ilgisinin ne aşamada olduğunun da ipuçlarına erişilmiştir. İnsanların gündelik hayatı günümüzde kapitalizmin itici gücüyle boş zaman ve tüketim odaklı seyredebilmektedir. Yazılı, görsel ve işitsel medyadan ibaret kitle iletişim araçları da insanların boş zamanı ve tüketim furyasından beslenebilmektedir. Özellikle sosyal medya günümüzde insanların boş zamanını çok iyi kullanmakta ve bir tüketim ürünü olarak burçlar da sosyal medyayı çok iyi kullanmaktadır. Dolayısıyla burçlar kendisini en çok sosyal medya üzerinden tükettirmektedir. Katılımcılar genellikle televizyon, telefon ve internette karşılarına çıktıkça ve yeni bir insanla tanıştıkça burçları takip etmektedir. Elbette aşırı ilgi duyanlar, hangi platformdan takip ediyorlarsa bilinçli ve düzenli olarak açıp burçlarına bakmakta ve ona göre kararlar alabilmektedir. Ancak tezde iddia edildiği gibi, burçların gündelik hayatın tüm alanlarına yayılma çabasından olsa gerek ki, burçlar bir şekilde kendisini insanlara takip ettirmektedir. Ve bu platform genellikle sosyal medya olmaktadır.

“Günde 2-3 defa takip ediyorum. Bir gazete alıyorum, mutlaka bakıyorum oraya. Benim burcum ne diyor? Televizyonda bir astrolog çıkıyor, mutlaka dinliyorum. Kendi burcumu kaçırdıysam o programın tekrarını izlemeye çalışıyorum. Benim için önem teşkil eden astrologlar var, özellikle onları dinliyorum. Sosyal medyada takip ettiğim sayfalar da var” (M. / Erkek / 19).

“Sadece kendi burcumu biliyorum. Karşıma çok çıkıyor, bu yüzden bazen okumak zorunda kalıyorum. Bazen isteye isteye açıp okuyorum. Yani her gün bir şekilde takip ediyor ve kararlarımı ona göre veriyorum” (S. / Kadın / 39).

Görüldüğü gibi burçlar, istene istene takip edildiği olsa da insanlara kendini daha çok zorla takip ettirip zamanla insanların karar mekanizmalarında yer alabilmektedir. Böylece burçları popüler kültür ürünü yapan unsurlar (yoğun bir şekilde tüketime sunulması, boş zaman ve eğlence odaklı olabilmesi, internet ve medyanın hâkimiyetinde olması, rahatsız etmeyen zorundalık vb.) bir araya gelmiş olmaktadır.

Burçları dünyevileşme ile ilgili bahiste değerlendirirken onun dünyevileşme neticesinde oluşan dini boşluk sayesinde yaygınlaşabildiği vurgulanmıştır. Toplumdaki dini boşluk her ne kadar burçların işine yarasa da onun tamamen dinin yerini aldığı ya da alacağı düşünülmemelidir. Hatta bu yüzden burç içeriklerinin toplumun dini değerleri ile çelişmeyecek şekilde hazırlandığı tahmin edilmişti. Öyle ki çoğu katılımcı, dini hassasiyetinin müsaade ettiği ölçüde burçlara hayatında yer vermektedir. Bununla ilgili olarak; katılımcılara burçların hangi formdaki içeriklerini daha çok takip ettikleri sorulduğunda, 32 katılımcıdan çoğunun bu soruya verdiği cevaba göre şöyle bir ortak payda çıkarılabilir: Burçların en çok genel karakteristik özellikler adı altında sunduğu içerikler dikkate alınmaktadır. Katılımcıların çoğu günlük **burç yorumlarına** (takip etseler de) inanmamaktadır. Sadece genel **burç özelliklerinin** kendilerini yansıttıklarını ifade etmektedir. Yani günlük, haftalık, aylık ya da yıllık burç yorumları genellikle fal niteliğinde olup gelecekte haber vermeye çalıştığı için İslam'a uygun görünmemekte bu yüzden insanın genel kişilik özelliklerine dair burç içerikleri daha çok benimsenmektedir.

“Ben burçları, inancıma uygun bir şekilde takip ediyorum” (E. / Kadın / 18).

“Burcumu ve burcumun özelliklerini çok iyi biliyorum. Çoğu özelliği taşıyorum. Burçlar sadece sağlam kaynaktan yazılmışsa okurum, gazetede çıkan günlük burç köşelerine göz atmam. Günlük burç olduğuna inanmıyorum” (A. / Kadın / 25).

“Günlük ve haftalık burç yorumlarını saçma buluyorum. Ama yine de gazeteyi ne zaman elime alırsam burç yorumlarına da bakıyorum. Bizim eve her Pazar gazete gelir. Yani burçları her Pazar kesinlikle okurum. Hafta içi ise televizyonda falan bir astrolog denk gelirse dinlerim. Bir de benim burçlarla ilgili kitaplarım var, nadiren de olsa oradan değer verdiğim insanların burçlarına bakarım” (E. / Kadın / 22).

“Burçlara en çok, mutlu olduğum zamanlarda acaba bana dair bir kelime bir söz bulabilir miyim diye ve üzgün olduğum zamanlarda da acaba ne yazıyor diye bakıyorum. Ama kesinlikle günlük haftalık burç yorumlarına inanmıyorum, samimi bulmuyorum, burçların sadece kişilik özelliklerinin doğru olduğuna inanmaya çalışıyorum. Çünkü kişilik özelliklerimin %90'ı doğru çıkıyor, yansıtıyor” (B. / Kadın / 22).

Burçlarla ilgili içeriklerin insanların kolay kolay reddedemeyeceği şekilde yuvarlak cümlelerle oluşturulmasını böylece yazılan ya da söylenenlerin insanlara doğru geldiğini burada vurgulamak gerekmektedir.

3.1.6.4.Kız Arkadaşım Yüzünden Burçlarla İlgilenmeye Başladım:

İnsanların doğuştan kazandıkları statüleri, sonradan kazandıkları statülerini etkilemektedir (Çetin, 2013: 63). Bu iddia yardımıyla, bir insanın burçlarla ilgilenmesi ya da astrolog olması bir nebze olsun açıklanabilir. Çünkü bu varsayımın birlikte ortaya konmak istenen şey şudur: İnsanın içerisinde doğduğu çevre, içerisinde yaşadığı grup, o insanın sosyalleşme sürecini, içerisinde yaşadığı topluluk ve kültür, o insanın gündelik hayatını, davranışlarını, toplumsal kimliğini ve statüsünü açık ya da gizli bir şekilde etkileyebilmektedir. Yani bir insanın burçlarla ilgilenen bir insan haline gelmesinde ya da bu ilgisini ilerleterek burçları meslek edinip astrolog olmasında, şüphesiz içerisinde bulunduğu sosyal çevrenin etkisi vardır. Bu açıdan sosyal uyum ya da sosyalleşme ihtiyacı ve isteğinin burçlarla ilgilenmekteki etkisi, katılımcıların burçlarla nasıl ilgilenmeye başladıklarına dair anlattıklarında görülebilir.

“Ben 2013’e kadar kendimi koç burcu sanıyordum. Ben bir kız arkadaşımın yüzünden burçlarla ilgilenmeye başladım. Ben Nisan doğumluyum. Kız arkadaşım sen oğlak burcusun diyordu bana. Hâlbuki Nisan oğlak burcu değil, Nisan koçtur. Anneme sordum ne zaman doğdum diye, yılbaşına 3 gün kala doğdun sen diyor. 27 Aralık’ta doğmuşum. O da oğlak burcuna denk geliyor. Okuyorum araştırıyorum, tamamen beni anlatıyor, gram fark yok.” 4 yıldır ilgileniyor (E. / Erkek / 28).

“14 yaşındaydım, ablam eve elinde ansiklopedi büyüklüğünde burçlarla ilgili bir kitapla geldi. Merak etmişim. Burçları tanımam ve takip etmem bu şekilde başladı.” 9 yıldır ilgileniyor (A. / Kadın / 22).

“Kendi burcum dışında başka burcun özelliklerini bilmezken arkadaşlarım aracılığı ile diğer burçların özelliklerini de öğrendim” (N. / Kadın / 29).

Katılımcıların burçları nasıl takip etmeye başladıkları, ne kadar süredir burçları takip ettikleriyle anlam kazanmaktadır. Katılımcılara burçları ne kadar süredir takip ettikleri sorulduğunda, 11-12 yaşlarında burçlarla tanıştıklarını

söyleyen, “kendimi bildim bileli takip ediyorum” diyen, çocukluk yaşlarından ya da ergenlik yaşlarından itibaren burçları takip ettiklerini söyleyen katılımcılar olmuştur. Bütün katılımcılar minimum 2 yıldır maksimum 25 yıldır burçlarla ilgilenmektedir.

Genellikle kendini tanıma çağlarında yani 12-20 yaş aralığında burçlarla ilgilenmeye başlamışlardır. Ve genellikle aile ilişkileri, arkadaşlık ilişkileri gibi sosyal ortamlar aracılığıyla burçlarla ilgilenmişlerdir. Günümüzde sosyal ilişkilerde ya da internet üzerinde her yaş aralığında insan burçlarla karşılaşsa da kişiliğin oturma dönemlerine denk gelen yaşlarda burçlar daha çok benimsenmektedir. Bu dönemlerde burçların yabancılaştırıcı etkisi daha fazla olabilir. Çünkü yetişkin insanların gerçek kimliklerini gölgede bırakabilen burçlar kimliğin oluşma döneminde sahte kimlik üretebilir. Dolayısıyla insanlar kişiliğinde ailesinin ve sosyal çevresinin etkisini değil de burçların etkisini benimseyerek kendisine yabancılaşabilir. Neticede burç içerikleri, birey için yabancılar (astrolog) tarafından kurgulanan içeriklerdir. Bu açıdan kurmaca içeriklerle kendisini özdeşleştiren insan yabancılaşmaya maruz kalmaktadır.

“Küçükken annem teyzemlerle burçlarla ilgili muhabbet ederlerdi. Benden bahsederken de benim özelliklerimi burcumu öne sürerek teyzemlere anlatırdı. Kızım şöyledir, çünkü balık burcu. Kızım böyledir, çünkü balık burcu diye. Hâliyle ben de ilgi duymaya başladım.” 10 yıldır ilgileniyor (A. / Kadın / 25).

“Ergenlik çağlarımda, o asi çağda annem sürekli bana çok inatçısın, neden böylesin derdi. İnatçı ve hırslı olduğumu söylerdi. Böylece kendimi merak ettim. Daha sonra hayatıma insanlar girmeye başlayınca onları merak ettim. Kendimi ve diğer insanları tanıyabilmek adına burçlara başvurur oldum.” 4 yıldır ilgileniyor (B. / Kadın / 22)

İşte bu ifadeler, katılımcıların kendilerini tanımada, kendilerini ve etraflarını izlemekten çok burçları kullandıklarını dolayısıyla kendilerini bir başkasının (astrologların) tanımladığı gibi tanımaya çalışarak bir tür yabancılaşma yaşadıklarını göstermektedir.

3.1.6.5. Burçlar Kültürlü Görünmek İçin Takip Edilir:

Sosyal uyum ve sosyalleşme isteği ve ihtiyacı insanın çevresindekiler gibi davranarak onların takdirini kazanmaya, onlara benzeyerek aidiyet duygusunu tatmin etmeye yöneltebilir. Sosyalleşmenin bu etkisiyle insanlar ilgilenmediği bir alanla sadece gruba uymak için ilgileniyormuş gibi yapabilir. Bu açıdan dikkat çekici olan şey, bazı katılımcıların burçları bilmediği, tanımadığı dönemde biliyor, tanıyormuş gibi yapmalarıdır. Katılımcılara, “burçlarla ilgilenmediğiniz halde ilgileniyormuş, ilgilendiğiniz halde ilgilenmiyormuş gibi yaptığınız hiç oldu mu?” diye sorulduğunda şöyle cevaplar alınmıştır:

“Bir dönem burçlarla ilgilendiğimi saklamak durumunda kaldım. Her yeni tanıştığım kişiye dördüncü, beşinci sorum “burcun ne?” olduğu için arkadaşlarım sen burçlara göre mi insanları yargılıyorsun diye yadırgamışlardı. Ben de artık insanların doğum tarihini sorarak burcunun ne olduğunu öğreniyordum. Bir de o dönemde evde, “ben buyum, ben inatçıyım, dik kafalıyım, benim burcum koç, benden ne bekliyorsunuz ki?” demeye başlamıştım. Ailem, iyice kafayı taktın sen de bu burçlara diye tepki gösterip yaygara çıkınca bir dönem burçları kenara atmak zorunda kalmıştım” (E. / Kadın / 22).

Görüldüğü gibi burçlarla aşırı bir şekilde ilgilenmek toplumda olumsuz tepkiyle karşılaşabilse de burçlarla hiçbir şekilde ilgilenmemek de hoş karşılanıyor değildir. Çünkü burçlardan bîhaber olmak asosyallik, kültürsüzlük olarak algılanabilmektedir. Bu yüzden insanlar, inanmasa ve ilgilenmese bile burçları takip ettiğini, çok sevdiğini vs. söyleyebilmektedir. Katılımcıların bu davranışının sebebi burçların popüler kültür ürünü olmasıyla da ilgilidir. Birçok popüler kültür ürünü kendisinden bîhaber olan insanları zaman zaman kötü hissettirebilmektedir. Özellikle günümüzde genç olup da örneğin akıllı telefon sahibi olmayan, herhangi bir sosyal medya kullanmayan, aksesuarlarında ya da kıyafetlerinde marka bulunmayan insanların kendini dışlanmış ve kötü hissetmesi gibi. Popüler kültür ile ilişkili olarak burçların da kendini takip ettirmesinin, onun takip edilmese de ediliyormuş gibi görülmesinin sebebi budur.

“Hiç bir şey bilmeyip ilgileniyormuş gibi görüldüğüm oldu. Burcumu soranlara, burçlarla ilgili her şeyi biliyormuş edasıyla “aslan burcuyum” diyordum. Mesela

şöyle bir şey oldu. 6-7 sene önce bir kızla tanıştım. Kızın bana sorduğu sorular içerisinde bu da geçti. Hangi burçlusun? Dedim ki aslan burcuyum. Çok iyi takip ediyormuş ki sordu. Ama ben hiç bilmesem de ben de çok iyi biliyormuş gibi cevabını vermiştim” (İ. / Erkek / 30).

“Benim için olmadı. Ama öyle yapanlar, yani ilgilenmediği halde ilgileniyormuş gibi yapanlar ya da inanmadığı halde takip edenler sırf kültürlü görünmek için öyle yapıyorlar” (M. / Erkek / 19).

Bir kültür endüstrisi ürünü ve popüler kültür ürünü olarak burçlar toplumda öyle yaygındır ki her gün, her an, her ortamda insanın karşısına çıkabilmektedir. Onun gündelik hayatın tamamına yayılma çabası gün içerisinde en çok takip edildiği zaman dilimlerinden de anlaşılabilir. Çünkü gündelik hayatta her zaman dilimine mahsus meşgaleler vardır. Katılımcılar, burçları en çok modernitenin ürettiği boş zamanlarında, sosyal medya hesaplarında aktifken karşılımlarına çıktıkça ya da yeni bir insanla tanıştıklarında takip ettiklerini söylemektedirler. Bunun yanında zaman dilimi olarak, geceleri takip ettiklerini, işe ya da okula giderken yolda takip ettiklerini, sabah uyanınca takip ettiklerini düzenli olarak her ayın başında, her haftanın başında kesinlikle takip ettiklerini söyleyen katılımcılar olmuştur. Ya da günlük yorumlara inanmayıp sadece özelliklere inandıkları için ve özelliklerin de hepsini bildikleri için takip etmelerine gerek olmadığını söylemişlerdir.

“Burçlara en çok biriyle tanışınca boş bir zamanda bakıyorum. Başka durumlarda bakmıyorum. Kendiminkileri artık okumuyorum, biliyorum çünkü” (Z. / Kadın / 23).

3.1.6.6. Burçlarla Niye İlgilenmiyorlar Anlamıyorum:

Yukarıda işaret edildiği üzere popüler kültür ürünleri insanlara kendilerini kültürlü hissettirebilmektedir. Dolayısıyla insanlar kendisini kültürlü yapan popüler kültürden habersiz olanları kültürsüz olarak algılayabilecektir. Katılımcılara, “Burçlarla hiç ilgilenmeyen, hiç inanmayan insanlara karşı bir düşünceniz var mı? Kimler ilgilenmez burçlarla?” diye bir soru sorulmuştur. 32 katılımcıdan çoğu burçlara inanmayan insanlara karşı kötü bir düşünce beslemediklerini, inanmıyorlarsa da ilgilenmiyorlarsa da kendi tercihleri olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak kimi katılımcılar burçları öylesine önemli görüyor olsa gerek ki, ilgilenmeyen

insanlar hakkında olumsuz düşünceler beslemektedirler. Bu düşüncelerden bazıları şunlardır:

“Hiç hoşlanmam öyle insanlardan. Karşıma öyle biri çıksa konuyu kapatıveririm, hiç konuşmam yani. Ya en azından burcunun özelliğini bilmeli insan ya. Tabi ki tercih meselesi ama ben kendi açımdan baktığım zaman o insanla muhabbete girmem ben yani” (A. / Kadın / 25).

“O insanlar bence çok sığ düşünceli. Tamam, burçların doğruluğu yanlışlığı tartışılıyor belki ama genel kültür haline geldi artık burçlarla ilgili bir şeyler bilmek. Ve bir insan toplumda yaşanan, genel kabul görmüş bazı şeylerle ilgili herhangi bir bilgiye sahip değilse bu benim için çok dar görüşlülük olur. İnsanın kendini geliştirmesi lazım ya” (H. / Kadın / 22).

“İlgilenmemesi bana saçma geliyor açıkçası. Bence gerçek olan bir şey niye dikkatlerini çekmiyor, anlamış değilim. Sonuçta uçuk bir şey değil, ütopyik, hayali bir şey de değil. Gerçek ve net bir şey, kanıtlanabilir bir şey bilimdir bu yani. Benim gözümde ilgilenmeyen insanlar, öğrenmeye kapalı tipler gibi geliyor. Tek düze hayat süren, ekstra bir bilgi öğrendiği zaman başına bir bela gelmesinden korkan, gelişime kapalı insanlar ilgilenmez gibime geliyor” (E. / Kadın / 22).

Kapitalizm kültür endüstrisiyle ve ürettiği popüler kültür ürünleriyle toplumsal hayatı, toplumsal kurumları ve gündelik hayatı derinden etkilemektedir. Modernleşme ise bu yolla kapitalizmi merkezine alarak kendi sosyal değerlerini geliştiren bir süreçtir. Bu çerçevede popüler kültür ürünlerinin insanların ne yediğini, ne giydiğini, neye öfke duyup neye ilgi duyduğunu şekillendirebilirken ne yapınca kültürlü olunacağını, insanın nasıl kendini geliştireceğini, nasıl ufkunu genişleteceğini de kurguladığı görülmektedir. Nitekim popüler kültür ürünü olarak burçların modern dünyada kendini geliştirme ve kültürlenme aracı olarak görülebileceği bu sayede anlaşılmıştır.

“İlgilenmeyenlerle karşılaştım. Benim için burçlar vazgeçilmezdir, en azından benim hayatımda böyle ve benim etrafımdaki insanlarda da olması gerekiyor bu. İnanmayanların ya bugüne kadar ilgisini çekmemiştir ya ailesine, değerlerine, kültürüne terstir, ya da tabuları yıkamadıkları içindir, belli bir kalıba sıkıştıkları içindir. Çünkü genelde erkekler ilgilenmez ve inanmaz. Burçlarla kadınlar ilgilenir gibi bir kalıp var sanki o kalıba sıkışıyorlar” (M. / Erkek / 19).

“Burçlarla ilgilenmeyen insanları cahil diyerek yaftalayamam belki ama düşünmeyen, hayata ilgisiz kalan, sanki dünyaya öylesine gelmiş, düz insanlardır. Çok önemli olmadığını mı zannediyorlar acaba, ama burçlar yani ilgilenseler görecekler ki, hayatlarının diğer yönlerine de işaret ediyor” (Z. / Kadın / 23).

3.1.6.7. Beni Tanımak İçin Burcuma Bakılabilir:

Burçlar, insanların kendilerini ve birbirlerini tanıtabileceğini vaat etmektedir. İnsanlar da gerçekten kendilerini ve etrafındakileri burçlar üzerinden tanıyabileceğini düşünmektedir. İnsanın gerçek kişiliği onun özel-iç âlemindeyken kişilik dış âlemden yani burçlarda aranabilmektedir. Böylece insanın sosyal tarafı gerçek kişiliğine gerçek kişiliği de sosyal tarafına yabancılaşmaktadır. İnsanlar sosyal çevresini burçlar üzerinden tanımaya yeltenerek aslında kendisine ve sosyal çevresine yabancı olanın peşine düşmektedir. Nitekim burçların bu tarz yabancılaştırıcı etkisini, “Burçlar ne işinize yarıyor, niçin takip ediyorsunuz?” sorumuza katılımcıların verdiği cevaplar göstermektedir.

“Burçların insanların kişilik ve karakter yapıları hakkında bilgi verdiğini öğrendim ve artık burcumu bildiğim kişi hakkında kaba tahminde bulunabiliyorum. Bu yüzde yüz doğru diyemem ama en azından kişi hakkında aklınızda bir şema oluşuyor” (A. / Kadın / 25).

“Nadiren yeni tanıştığım biri hakkında fikrim olsun diye başkasının burcunun genel özelliklerini okurum. Ancak genelde kendi burcumun özelliklerini okurum ve beni mutlu eder” (E. / Kadın / 24).

“Bazı sevmediğim özelliklerimin, tembellik gibi, burcumdan kaynaklandığını öğrendim. Bu da bazı karakter, huy, davranış özelliklerinin burçlardan kaynaklandığına inanmamı sağladı. Bu yüzden takip ediyorum” (A. / Kadın / 22).

“Burçlar insanların özellikleri hakkında bilgi verdiği için hoşuma gidiyor sanırım. Bunu daha önce hiç düşünmedim. Amaçsız da olabilirim, inanıyor olmam çok da önemsemediğim anlamına gelmez. Sonuçta doğruyu bilmek doğruyu yaşamaya yetmiyor” (C. / Kadın / 22).

Katılımcıların çoğu insanları tanımakta, karakter analizi yapmakta, çevre ve arkadaş seçiminde burçların yardımcı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar kendisini

ya da başkasını tanımak için hatta dünyada olup bitenleri anlamlandırmak için burçlara başvurarak kendisine de sosyal çevresine de dış dünyaya da yabancılaşmaktadır.

“Kendimi tanımak değil ama özelliklerimin kaynağını bulmak için takip etmişimdir. İnsanların karakterlerini çözmek içinde burçlara baktığım olmuştur” (L. / Kadın / 35).

“Dünyamızda olan olayların, örneğin gezegenlerin hareketlerinin bizi etkilediğini düşünüyorum. Bunu da astroloji açıkladığı için takip ediyorum. Daha dikkatli olmamı sağlıyor diyebilirim” (A. / Kadın / 27).

“Şu yaşıma kadar hala kendimi çözebilmiş değilim. Bir nebze yardımı olsun diye. Yeni tanıştığım insanlar hakkında bilgi sahibi olmak için” (K. / Erkek / 21).

“Bir dönem hayatımdaki özel biri için hediye alacaktım, nasıl bir şeyden hoşlanacağına karar verememiştim. Burçlar bu konuda yardım etmişti. O kişinin burcunu açtım baktım, orada yazanlara göre bir hediye almıştım ve çok beğenmişti” (H. / Kadın / 22).

“Sosyal hayatıma çoğunlukla burçlar yön veriyor. İnsanları tanırken ya da onların yapacağı hareketleri anlayabilmek için daha çok burçları kullanıyorum. Yani karşıma çıkan hiç tanımadığım bir insana kuru kuruya güvenemeyeceğim için, mesela o insanın koç burcunda olması ona güvenebileceğimi, akrep, yengeç olması güvenemeyeceğimi gösterir bana. O insandan direk geri kaçırım. Sosyal hayatımı baya baya buna göre şekillendiriyorum yani. Bir de kendimin hırslı ve dik başlı özelliklerimin nereden geldiğini anlayamayıp çıkmaza girmiştim. Bunu da burçlarla çözdüm. Koç burcu olduğum içinmiş” (E. / Kadın / 22).

“Ben kendimi kolay kolay tanımlayamam. Kendimi tanımlamamda burçların da etkisi olduğunu düşünüyorum. Bana sen nasıl birisin dedikleri zaman, gel beni tanı gör demek yerine ya da uzun uzun anlatmak yerine ben yengeç burcuyum dediğimde evcimen, sevecen, merhametli olduğum ortaya çıkıyor zaten. Burcuma bakan biri %80-90 beni tanır” (M. / Erkek / 19).

Bu cevapların yanında burçların can sıkıntısını giderdiğini, eğlence olsun diye baktığını, boş vakti geçirmeye yaradığını söyleyenler olmuştur. Bu söylemler onun popüler kültür ürünü olması ile ilgilidir. Eğlence kurumu olarak işlev gören popüler kültürün ürünü olan ve genellikle internet üzerinden boş vakitlerde takip edilen

burçlar az da olsa (32 katılımcıdan 5'i tarafından) gazete, kitap ve televizyondan da takip edilebilmektedir. Bununla ilgili olarak katılımcılara “burçlar televizyonda denk geldiğinde o kanalı değiştirmenize engel olan şey ya da internette karşınıza çıktığında tıklatan şey nedir?” diye bir soru sorulmuştur. Burçları popüler kültür ürünü yapan (ilgimi çekiyor, merak ediyorum gibi) cevaplar verilmiştir. Zira burçlar merak uyandırıcı ve ilgi çekici içerikler sayesinde gündelik hayatta yaygınlaşabilen bir popüler kültürdür.

3.1.6.8.Eşim Yay Burcu Olmasın Diye Dua Ederim:

Burçlar gündelik hayatın bütününde söz sahibi olmak istemektedir. Gündelik hayatın farklı farklı alanlarında burçlar etkili olabilse de katılımcılar burçları en çok sosyal hayatlarında yani özellikle diğer insanlarla ilişkilerinde kullanmaktadırlar. Bununla ilgili olarak katılımcılardan, gündelik hayatta burçlardan etkilenecek sergiledikleri davranışları anlatmaları istenmiştir. Buna göre hayatına yön vermek için burçlara önem veren, burçlar yüzünden yakın arkadaşlarına bile önyargılı yaklaşabilen, burcundan dolayı bazı insanlardan uzak duran, burcunun simgesini taşıyan eşya ya da takılar kullanan, sosyal medya hesaplarında parantez içerisinde ya da internette “nickname” olarak burcunu kullanan, telefonunda ya da bilgisayarında burcunun simgesini ekran fotoğrafı olarak kullanan katılımcılar olmuştur. Burçların etkisindeki bu davranışlar onun gündelik hayattaki işlevlerine dair izler taşımaktadır.

“Burcumda yazan şanslı sayım 7. Doğum günüm de 7’si. Bu yüzden aklımdan bir sayı tut deseniz 7’yi tutarım” (A. / Kadın / 25).

“Astroloji insanlara ön yargılı bakmama yol açmıştı. Kişilik astrolojide tabir edildiği gibi sabit bir şey değil. Burcuna göre bir insanı değerlendirmek düpedüz ön yargı. Çevremde de örnekler var. Burçları başak olan başak ve burcu adında ikiz kardeşler vardı. Bazı arkadaşlarım aynı şekilde insanları burçlarına göre algılıyor her ne kadar ciddi olmadıklarını söyleseler de öyleler” (M. / Erkek / 22). [Daha önce burçlarla çok ilgilenmiş, inanmış artık inanmayan bir katılımcı.]

“Evlenmeyi düşündüğüm kişinin burç uyumuna bakıyorum. Burcumun simgesi olan bir kupamız olmuştu. Birde burcumun rengini çok beğeniyorum” (S. / Kadın / 39).

“Hayatımda etkili burçlar mı? Yay erkekleri, akrep kadınları sıkıntılı. Yay erkekleri çok çapkın olur, akrabalarım var, sevgilim olmuştu, çok sıkıntılılar yani. Hepsi aynı, çapkınlar, bir anda parlarlar, çok konuşurlar. Kız kardeşim var yay, biraz kadında değişiyor tabi ama o da hemen hemen aynı ama erkeği daha tehlikeli. Akrebin de kadını daha tehlikeli. Ben balık burcuyum. Balık burcunun parfümünü kullanırım mesela, bir de mavi bir taş vardı, adını hatırlayamadım, balık burcunun uğurlu taşı o taşı da kolyemde kullanırım. Burçlar yardımıyla anneme hediye olarak kolye almıştım mesela. Bardağında balık burcunun simgesi var, kolyemin birinde uğurlu taşım diğerinde balık simgesi var. Akrep kadınlarından uzak dururum sevmem mesela, ama akrep erkeğiyle iyi anlaşırım. Yay burcu ile hiç anlaşılamam. Aslanla da iyi anlaşırım, annem aslan mesela, kardeşim de aslan. Kardeşimin biri de yay. O işte aramıza hiç giremiyor bak, hiç birimizle hiç anlaşamaz. Evin içinde annemle mesela ufak bir şey olsa hemen bağırır, kapı çarpar falan, annem de yay kadını işte hemen gerildi der. Eşim ya da çocuğum yay ve akrep burcu olmasın diye dua ederim. Bu arada terazileri de çok severim, teraziler de iyi olur, bir teyzem var terazi çok iyi anlaşırız. Hatta birkaç tane de arkadaşım var terazi, benziyorlar birbirlerine huyları. İkizler erkeği de çok fena olur onu da belirteyim size, çift karakterli olur çünkü sağı solu belli olmaz. Televizyonda da çok dinlerim ben burçları. Diyordu ki mesela geçenlerde, balık burcu bu aralar diyet yapmasın, Mart'ın 15'inden sonra diyet yapsın diyordu, ben de Mart'ın 15'inden sonra başladım diyet. Gerçekten de o kadının bu tarihlerde diyet yapmayın dediği bir tarihte denedim yapamadım zaten, çok acıkmıştım yani. Ama şimdi çok güzel gidiyor diyetim” (A. / Kadın / 25).

“Ben burçlara kendimi kandırmak için bakıyorum. İyi şeyler yazıyorsa kendimi mutlu ediyorum çünkü. Ama kötü şeyler yazıyorsa bundan da etkileniyorum açıkçası. Mesela ben 18 yaşında iken, astroloji ile de ilgilenen bir adam yıldız falıma bakmıştı. Bana dedi ki, 21 yaşında sakın uçağa binme, düşeceksin dedi. Ve ben 21 yaşına geldiğimde yurt dışına gitme olaylarımı, Erasmus olaylarımı sırf o lanet olası adam yüzünden erteledim. Hocalarım 21 yaşında yurt dışına eğitim, seminer, konferans vs. için birlikte gidelim dediler, reddetmek durumunda kaldım. Halamlar yurt dışındalar, onlar 20 yaşında değil 22 yaşında değil 21 yaşında davet ettiler yanlarına, gidemedim, korktum. Çünkü adamın diğer dedikleri çıkmıştı. Mesela iki sene sonra başka şehirde olacaksın demişti. Ben Aksaray'dan Uşak'a Uşak'tan Konya'ya geçtim” (B. / Kadın / 22).

“Mesela başak burcu bir kızla tanışmıştım, onunla sevgili olmak için 40 takla atmak gerekiyor. Başak burcu kadınının hediyeye çok zaafı olduğu için, güzel bir hediye yaptırmıştım ve çok işe yaramıştı yani. Eski nişanlım terazi burcuydu, hiç iyi bir burç değil mesela. Saman altından su yürüten tiplerden. Oğlak burçları da biraz şizofren oluyor” (E. / Erkek / 28).

“Burçlarla ilgili olarak üzerinde koç simgesi bulunan, kimseyle paylaşmadığım bir kupa bardağım var mesela. Ama ben burçları genelde sosyal hayatımda kullanıyorum. Burç uyumlarından etkilenecek insanlarla ilişkilerimi ayarlıyorum. Bir insan koçsa ona güvenebileceğimi, akrepse ondan uzak durmam gerektiğini düşünüyorum mesela. Bu arada biraz tutarsızlık gibi gelebilir ama ben koç olmasaydım akrep burcu olmak isterdim. Neden diyeceksiniz. Tamam, koçun bütün özelliklerini çok seviyorum. Hırslı, dik kafalı, bağımsız vs. Ama en sevmediğim özelliği şu: Mesela bir insan benim canımı yaktı diyelim. Beni çok çileden çıkarmadığı sürece o insana zarar vermeyi düşünmem. İşte bu yönden akrep olmayı çok isterdim. Akrep çok zeki, uyanık ve kurnaz bir burç olduğu için insanların arkasından kuyusunu kazıp, her şeyde uyanık sinsi davranabilen bir burç. Bu yüzden akrep olup da bu özelliği de bir kenarda bulundurmamak isterdim. Özellikle insanların kuyusunu kazıyım diye değil ama bana zarar verenlere de zarar verebilmek için” (E. / Kadın / 22).

Katılımcılar, burçlardan farklı farklı etkilenebilmektedir. Ancak neredeyse her katılımcının bazı burçlara ön yargılı durması bazı burçları sevmesi burçların daha yaygın bir etkisini bize göstermektedir. Burçlar, insanlara gündelik hayatın her alanı ile ilgili içerikler sunmaktadır. Günlük yorumlar, fal denilebilecek nitelikteki içerikler biraz daha geri planda kalıyor gibi görünse de, yukarıdaki anlatılar, ilgisinin önemli ölçüde etkilenebildiğini göstermektedir. Buna göre, evlilikte, kılık kıyafette, iş hayatında, aile hayatında, müzik ve parfüm tercihlerinde bile burçları kullandığını ifade eden katılımcılar olmuştur. Ama en çok, bireysel ya da sosyal ilişkiler açısından burç uyumları ve hediyeleşme konuları yani insanların sosyal uyuma, sosyalleşmeye olan ihtiyacına hitap eden konular talep görmektedir.

“Günlük burcumu okuduğumda, sağlığınıza dikkat edin diyebiliyor. Bu yüzden iş yerinde ayakkabılarımı çıkarıp terlikle çıplak ayak gezen biri olarak buna dikkat etmeye başlamıştım. Ya da işinize odaklanmanız lazım diyebiliyor. Ha demek ki

bugün suratsız, sorunlu müşteriler gelecek diye çıkarım yaptığım olmuştur” (İ. / Erkek / 30).

“Burçları takip ve merak eden biri olarak burçlardan etkilenmek kaçınılmaz bir gerçek. Koç burcu mesela, yengeç koçla asla anlaşılamaz. Bir takım burçla sürtüşerek anlaşılır. Mesela ben biriyle iyi anlaştıysam, sonra burcunu sorduğumda koç diyorsa, olamaz diyorum, şaşırıyorum ve muhakkak yükseleni farklı diye düşünüyorum. Diyelim ki o insana ısınmadıysam, koç olduğu için ısınmadım diyorum kendi kendime. Ben ayrıca burcumun simgesini ya da adını sosyal medya hesaplarımda adımın yanında muhakkak belirtiyorum. Hediye konusuna gelince, ikizler ve terazi haricindeki burçlara bakmaya gerek yok. Ama ikizler ve terazi gösterişli ve çok havalı olurlar, bunlar hediyede maddiyata bakarlar. Bunun için onların burcunu takip ederek onlara hediye almak gerekiyor” (M. / Erkek / 19).

“Ben terazi burcuyum, ünlülerin de hepsi terazi, ünlülerle aynı burç olmak hoşuma gidiyor. Bir de terazi simgesi de iyi, günah olmasa dövme yaptırabilirim mesela. Burçların içerisinde sadece oğlak burcuna çok gıcık oluyorum, hep bana mı denk geliyor bilemedim. İnatçı, kendini beğenmiş oluyorlar. Sevdiler mi de fena sağlam seviyorlar, ama ben gıcık oluyorum işte oğlaklara” (Ö. / Erkek / 26).

“Balık burcunun parfümünü kullanıyorum. İş hayatımda da aşk hayatımda da burçları çok kullanırım. Yay erkeği ile asla evlenmem mesela, evet büyük konuşuyorum ama evlenmem yani. Hepsi aynı çünkü hepsinden nefret ediyorum” (A. / Kadın / 25).

“Burçlar, aslan burcu gösterişli giyinmeyi sever diyor. Buna inanıyorum, gerçekten öyle. Ben farklı giyinmeyi, marjinal giyinmeyi severim. Bu benim için önemli, surf orada yazdığı için değil de kendimi öyle mutlu hissediyorum” (B. / Kadın / 22).

İkili sosyal ilişkilerde burçların yeri önemli görünmektedir. İnsanların gerek mevcut tanışıklıklarında yani aile ve arkadaş çevrelerinde gerekse yeni tanışmalarda burçlar, mütemediyen gündeme gelebilmektedir. Katılımcılar içerisinde çoğu, burçların özellikle arkadaşlar arasındaki muhabbetlere ve aile muhabbetlerine konu olabildiğini belirtmişlerdir. Ama katılımcılardan daha da çoğu yeni tanışmalarda burcun ne olduğunun karşılıklı sorulduğunu ifade etmişlerdir. Ve yeni tanışmalarda, karşıdaki insana burcuna göre tavır takınılması da üzerinde durulması gereken bir ayrıntıdır. Karşıdaki insanın burcuna göre ön yargı oluştuğunu birçok katılımcı itiraf

etmiştir. Bu itiraflar burç takipçilerinin aslında arkadaşlarına ve ailelerine yabancılaştığını göstermektedir. Ancak bu ön yargının yersiz olduğunu, tanıdıkça değişebildiğini anlayanlar ve bunu ifade edenler yani söz konusu yabancılaşmayı fark edenler de olmuştur.

“Ben yeni tanışmalarda sadece karşı cinslere burcunu soruyorum. Çünkü hemcinslerimle anlaşıp anlaşmamak sorun değil. Ama karşımda hayatıma girmek isteyen bir karşı cins varsa onun burcu önemli. Ben bu insanla uyum içinde olabilir miyim, bu insanı hayatıma alabilir miyim diye burcunu mutlaka soruyorum. Mesela diyordum ki, ben oğlak burcuyum. Kova burçlarını sevmiyorum, kesinlikle anlayamıyoruz ve dengesiz oluyoruz. Hayatıma girecek, ruh ikizim olacak birisi asla kova olamaz diyordum. Evleneceğim insan kova olmasın, asla bir kova ile evlenmem vs. gibi büyük konuşmalarım oluyordu. Çok öncesinden tanışmış olduğumuz ama daha birkaç hafta öncesinde yeni yeni muhabbet etmeye başladığımız biri var. Ve inanılmaz bir uyum var aramızda ve ruh ikizim diyebileceğim bir insan kendisi. Ve kova burcu olduğu ortaya çıktı. Ben şok oldum tabi. Asla kovayla yapamam derken şimdi bir kova resmen benim ruhumun yansıması gibi. Şu ana kadar bir yanlısını görmedim ama bu, görmeyeceğim anlamına da gelmiyor, beni korkutuyor açıkçası, bir kovalık yapacak diye. Çünkü daha geçenlerde yakın bir arkadaşımı yarı yolda bırakan bir burç kova burcu. Kendini bir kez daha ispatladı yani. Ama bu bahsettiğim kişi, kovalara karşı ön yargımı yıkmak üzere sanırım”(Z. / Kadın / 23).

“Bizim evde burçlarla ilgili pek muhabbet açılmaz. Arkadaşlar arasında ise, kimlerin burçlarla ilgilendiğini bildiğim için genelde onlarla konuşuyorum. Yani karşımdaki insana göre burç muhabbetine girerim ya da girmem. Şimdi ben ilk tanışmada karşımdakine burcun ne diye sorduğum gibi, benden önce davranıp soranlar oluyor mesela bana. O zaman diyorum ki ‘vaay demek burçlarla ilgileniyorsun’ derim muhabbet başlar zaten. Karşımdakinin burcuna göre bende bir ön yargı oluşur. Ama bu ön yargı zamanla değişebiliyor da. Bir oğlak burcunda bir de akrep burcunda şaşkınlık yaşamıştım. Şimdiki konuştuğum erkek arkadaşım oğlak. Oğlak çok lider burçlu olur, ben de çok lider burçluyum. İkimiz de bulunduğu ortama hükmetmek isteyen tipleriz. Ben bu kişiyle nasıl anlaşacağım? İki keçinin masalı gibi inatlaşacağız diye düşünmüştüm. Ama tahmin ettiğimden çok farklı bir şekilde şu an ben hükmediyorum, o biraz daha yumuşak başlı çıktı. Yani oğlak nasıl böyle sessiz sakin kalıyor falan diye düşünmüyör değilim. Bir de akrep burcunda

bunu yaşadım. Lisede bir arkadaşım akrepti. O zamanlar bu kadar ilgili ve bilgili olmadığım için akrepten uzak duruyum düşüncesi yoktu tabi. 4 yıl onunla arkadaşlık yaptık. Üniversitede artık akreplerden kazık yemeye yani akrepleri tanımaya başladım. Fakat lisedeki o arkadaşımın hala bana hiçbir zararı yok. Hâlbuki elinde çok fazla alternatif var yani bana dair çok fazla sırra sahip, çok da samimi değiliz tartıştığımız zamanlar da oldu, çok fazla canını sıktığım zaman oldu. Kuyumu kazmasından korktum, çok fazla geri durdum, yavaş yavaş hiçbir şey anlatmamaya başladım. Hatta ben birazcık uyanık, sinsî davranıp ben onun her şeyini öğrenmeye çalıştım. Ama hiç bana zarar verici bir harekette bulunmadı. Bu iki kişi ön yargımı yıktı”(E. / Kadın / 22).

Bütün bu cevaplar göstermektedir ki; burçlar her ne kadar popüler kültür ürünü olarak yaygınlaşsa da, genellikle insanların boş zamanlarına eğlence olarak hitap etse de şeyleşmiş bir alan olarak ciddi konularda da insanlara rehberlik edebilmektedir. Burçları takip etme ya da günlük hayatın ve sosyal ilişkilerin muhtevasında burçları kullanma davranışları alışkanlık haline gelmeye yatkın davranışlardır. Burçların insanlarda alışkanlık haline gelmesi ise astrolojinin kurumsallaşmasına kaynaklık etmektedir. Çünkü gündelik hayattaki alışkanlıklarımız toplumsal kurumların bize biçtiği rollerden oluşabilmektedir. Bu açıdan astrolojiyi bir kurum olarak varsayıp, içerisinde burçları takip eden tipik failerin tipik eylemlerinden bahsetmek mümkündür. Bununla ilgili olarak, burç takipçilerinin çoğunluğunun genç yaştaki kadınlardan oluşması failerin tipikliğine örnektir. Günümüzde popüler izdivaç programlarında, evlenecek adayların birbirlerine burçlarını sorması ise eylemlerin tipikliğine örnektir.

3.1.6.9. Burçlar Beni Benden Daha Mı İyi Biliyor?:

Tüm zamanlarda ve tüm toplumlarda kendine yer bulabilen burçlar, insanın ruhunun, bilincinin ve karakterinin gök cisimlerine bağlı olarak oluştuğu iddiasıyla karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla burç takipçilerinin bu konudaki bilinci yanlış yönlendirilmektedir. İnsanlar, burçların sunduğu yanılsama ile mücadele edebilecek kapasiteye sahiptir. Zijderveld'in (2001: 52) Mead'den aktardığına göre; insanın ruhu, bilinci ve karakteri karşılıklı sosyal ilişkiler sonucu oluşur. Mead, insanların

sadece başkalarının farkında olmadığı, ayrıca kendilerinin de farkında olma kapasitesine de sahip olduklarını belirtir. Oysa burçlar insanın bu kapasitesini gölgeleyen şeyleşmiş bir alandır. Çünkü kendisini ve başkalarını burçlar yardımıyla tanımaya çalışanlar kendisinin ve başkalarının farkında değildir. Yani burçlar insanlarda kişiliklerin ve davranışların insandan bağımsız bir şekilde belirlendiği hissi uyandırabilmektedir. Bu durum şeyleşmiş bir alan olarak burçların yabancılaştırıcı etkisini gözler önüne sermektedir. “Fenomenolojik yaklaşıma göre insan, kendi sosyal dünyasını inşa edebilecek ve kontrolü altına alabilecek güç ve bilince sahip bağımsız bir varlıktır. İnsanın eylemleri kendi dışında belirlenmiş ve programlanmış değildir. Aksine insanın davranışları düşünülmüş, amacı olan ve kendi içinden gelen davranışlardır” (Çetin, 2013: 44). Ya da öyle olmalıdır denebilir.

Katılımcıların burçlarla ilgili içeriklere pek itiraz etmemesi yukarıda bahsedilen şeyleşme ile ilgilidir. Bu durumun bir başka ilgili olduğu şey (daha önce vurgulanan) burçlarla ilgili içeriklerin genellikle insanların kolay kolay hayır diyemeyeceği ve reddedemeyeceği yuvarlak cümlelerden oluşturulmasıdır. Buna göre burçlarda yazanların ya da söylenenlerin, insanlar tarafından tamamen kendisini anlatan ve yansıtan cümleler olarak algılanması, bir tür yanılsama olsa da gayet normal görünmektedir. Burçlarla ilgili içeriklerin katılımcılar tarafından nasıl algılandığını anlamak için önce içeriklerin katılımcıya ne derece uyduğunu, uymayan, tamamen aksi olan içeriklerin de olup olmadığı soruldu. Burcunuzun içeriği sizi tamamen yansıtıyor mu, size özel hazırlanmış gibi hissediyor musunuz diye sorulduğunda çoğu katılımcı “inanamıyorum, bu kadar olur, aynı ben” gibi tepkiler verdiklerini belirtmişlerdir. Ancak bunun yanında alakasız olan, tutmayan uymayan içeriklerin olduğunu da söyleyen katılımcılar olmuştur. Bu anlamda katılımcıların burçlarla ilgili rahatsız oldukları bazı anlatılar ya da uyumsuz içerikler şöyledir:

“Televizyonda burçlarla yani astrologlarla karşılaşınca, astrologların o görüntüleri, dilleri, üslupları hoşuma gitmiyor, inandırıcı gelmiyor, sahte gibi geliyor. Her şeyi bilebileceklerini düşünmediğim için samimi gelmiyor. Genelde astrologlar kadın oluyor, diyorum ki bu kadın her şeyi biliyor madem kendine niye faydası yok. İçerik olarak da mesela diyor ki, aslan burcu Ocak ayına dikkat etsin, Ocak ayında şöyle

şöyle gelişmeler olacak. Ya da Şubat ayına dikkat etsin, para harcamasın diyor. Mayıs ayında hayatına biri girecek diyor. Ben buna göre hareket etmiyorum. Orada koşulluyor beni, aydan aya, günden güne koşulluyor. Ondan rahatsızlık duyuyorum mesela, hoşuma gitmiyor” (B. / Kadın / 22).

“Aslanların çok bencil olduklarını, etrafındaki insanlarla empati kuramadıklarını okuduğum zaman önceden gerçekten sinirleniyordum, ne alakası var diyordum. Ama daha sonra fark ettim ki, gerçekten öyleyim” (E. / Kadın / 21).

“Genelde benim burcum çok sosyaldır ama ben sosyalliği sevmem. İnsanlarla iletişim konusunda problem yaşamayan bir burçtur ama ben problem yaşıyorum. Yani bunlar uymuyor bana aslında. Bir de benim burcum çok bencil ve egoisttir. Eskiden bu da uymazdı bana, ben hep başkalarını düşünür ve paylaşırdım. Ama son zamanlarda uyuyor artık, bencil ve egoist olmaya başladım” (E. / Kadın / 22).

“Tabi ki rahatsız olduğum şeyler var, olmaz mı? Mesela diyor ki yengeç burcu için, inatçıdır diyor, hayır değilim, pamuk gibi insanım, inatlaşmam. İnatçı insanları da sevmem. Bu beni çok rahatsız ediyor. Bazen diyor ki, yengeç burcu bencil olabilir. Hayır değilim, beni benden alıyor, beni benden daha mı iyi biliyorsun, değilim” (M. / Erkek / 19).

Sosyal ilişkilerinde insana yön vermeye çalışarak burçlar, insanın sosyalleşme sürecinde etkili olan bireysel ve toplumsal faktörleri hiçe saymış olmaktadır. Oysa insanın karakterinde, kişilik, kimlik ve benliğinde aslında yıldızlar ya da gök cisimlerinden çok insanın kendisi ve içerisinde yaşadığı toplum etkindir ya da olmalıdır. İnsan bireysel anlamda ‘ben şu konuda inatçı olmayacağım, şu konuda titiz davranacağım vs.’ diyerek kendisini yönlendirebilir. İnsan bu melekeye sahiptir. Ya da içerisinde bulunduğu çevre-toplum insanı kıskanç, inatçı, titiz olmaya yönlendirebilir. Bunların yanında hiçbir insanda inatçılık, kıskançlık, duygusallık gibi özellikler hiç yok (sıfır) noktasında değildir. Zaten, fitrat gereği bütün insanlar bu özellikleri verili bir donanım olarak -potansiyel de olsa- barındırmaktadır. İnsanın içerisinde bulunduğu bireysel ya da toplumsal koşullara göre bu özellikler gizli kalmakta ya da ön plana çıkıp görünür olmaktadır. Bu özelliklerin görünürlüğü ya da gizliliği, insana ömrü boyunca sabitlenemez. Yani hiçbir insan hayatının her anında kıskanç, duygusal, inatçı vs. değildir. Bu özellikler esnektir ve hem bireysel hem toplumsal koşullara göre değişkenlik göstermektedir.

Burçların en çok talep gören formlarından biri de burç uyumlardır. Normal şartlarda sosyalleşme, insanların iletişimlerine toplumsal faktörlerin, sosyal ilişkilerin yön vermesini içerir. Ancak astroloji burç uyumları adı altında sosyalleşme sürecinde sosyal ilişkilere de hâkim olma çabasıdadır. Burç uyumları ile ilgili katılımcılar, olumlu yorumlar ve olumsuz yorumlarda bulunmuşlardır.

“Burç uyumlarına oldukça ehemmiyet veririm. Bir koç burcu olarak kendi burcum gibi baskın özellikleri taşıyan kişilerden daha uzak durmaya çalışırım. Çünkü beni yıpratırlar. Balık, yengeç gibi burçlara sahip kişileri çok severim” (B. / Kadın / 24).

“Başak burcu ile balık burcu anlaşamaz. Ve şimdiye kadar hiç başak burcu bir insan ile anlaşamadık. Sevmem de onları” (E. / Kadın / 22).

“Burç uyumları uymayabiliyor evet. İkizlerle anlaşabildiğimi düşünmeme rağmen anlaşamamıştım, kovayla da anlaşamadığımı düşünmeme rağmen çok güzel anlaşmıştım” (Z. / Kadın / 23).

“Aslan burcuyum ve en anlaşamadığı burç kova burcu diyorlar yorumcular, kız arkadaşlarımın hepsi kovaydı ve bir kovayla evlendim, 7 yıl oldu, galiba ben aslan değilim” (D. / Erkek / 37).

“Evet, balıkla kova anlaşamaz mesela. Benim babam kovaydı. Kovayı sevmezdim hiç, kova bir arkadaşım oldu, çok seviyorum mesela. Bunun neyle alakalı olduğunu ben de çözemedim” (A. / Kadın / 25).

“Burcumda iyi geçinemeyeceğim burçlar olarak yazan burçlara sahip arkadaşlarım benim genelde en yakınım diyebileceğim kişiler. Burçlar arasındaki uyum konusunda şüphelerim var. Ama bende doğru çıkmıyor diye yok demek de istemiyorum” (E. / Kadın / 24).

“Mesela benim evlilikte en uyumlu olduğum burç yay yazar. Ama benim bir yay arkadaşım vardı, beni çıldırttı mesela. Ben dedim, bununla hayatta yapamam olmaz yani” (E. / Kadın / 22).

“İkizlerle ve terazi burcuyla anlaşamaz diyorlar bana. Şu anda sevgilim ikizler ve çok iyi anlaşıyoruz. Terazi olarak da bir arkadaşım var, bir de babam var mesela arkadaşla çok iyi anlaşırız, ama babamla anlaşamıyoruz, babam tutuyor” (İ. / Erkek / 30).

“Burcumda ikizler burcuyla anlaşamayacağım yazıyor. Ben aslan burcu olarak kararlı olduğum, ikizler ise değişken ve kararsız olduğu için anlaşamazmışız. Ama aile üyelerim var, arkadaşlarım var, dayım var babaannem var hep ikizler hepsini de çok seviyorum, çok iyi anlaşıyoruz, enerjilerimiz çok iyi” (B. / Kadın / 22).

“Evet boğalarla, akreplerle ve balıklarla anlaşamazmışım. Ama yakın arkadaşım boğa, annem akrep, babam balık” (E. / Erkek / 27).

Ancak bütün bu rahatsızlıklar ve uyumsuzluklar katılımcıları burçlarla ilgilenmekten alıkoymamaktadır. Çünkü katılımcılar bir taraftan bu uymayan içerikleri anlatırken bir taraftan da ‘yükselen’ akıllarına gelmektedir. Burçlara uymayan bir özellik varsa bunun yükselenin etkisinden olabileceği düşünülerek burçlara ilgi duymaya, inanmaya vs. devam edilmektedir. Bu durumda yükselen, popüler kültür ürünü olarak yaygınlaşan burçların insanlara uymayan içerikleri yüzünden yaygınlığını kaybetmesinin önünde bir siper gibidir.

Burçlarla ilgili içeriklerden duyulan rahatsızlığın başka bir sebebi de içeriklerin üslubu olabilmektedir. İhtimalli dil yapısıyla ve yuvarlak cümlelerle oluşturulan burç içeriklerindeki bu üslubun katılımcılar tarafından nasıl algılandığına bakacak olursak, 32 katılımcıdan sadece 3’ü içeriklerin hoşuna gittiğini, gayet net ve kesin bulduğunu diğerleri ise içerikleri karışık ve kafa karıştırıcı bulduğunu belirtmişlerdir. Bu durum ise modern dünyanın belirsizliklerini ve karmaşalarını hatırlatmaktadır. Modernleşmeye hizmet eden bir alan olarak burçların kesin ve net ifadeler barındırması beklenmemelidir.

3.1.6.10. Din Gibi Burçlar Da Mı Sorgulanamaz?:

Burçlar dünyevileşme sürecinde oluşan dini boşluktan faydalanarak yaygınlaşmıştır. Modernitenin dinin yerine ikame etmeye çalıştığı alanlardan biri burçlardır. Çünkü burçların da din gibi gündelik hayatı düzenlemeye soyunduğu görülebilir. Ancak burçların tamamen dinin yerine geçtiği ya da geçebileceği söylenemez. Çünkü katılımcılarda da görülmüştür ki burçlar herhangi bir din kadar ciddiye alınmamaktadır. Astrologların da bu durumun farkında olması muhtemeldir ki, hiçbir dinle görünürde çatışmaması astrolojinin dikkat çeken bir özelliğidir.

Herhangi bir din ile çatışan astroloji o dini ciddiye alan bir insana sirayet edemeyecektir. Bu da onun kurumsallaşma isteğini boşa çıkaracaktır. Dini insanlar için pasifleştirici bir unsur olarak görüp, yöresel dinlerle iş birliğine giden sömürgeci güçler gibi astroloji de dinlerle uyum sağlama çabası içindedir. Astrolojinin doğuşuna, beslendiği kaynaklara da bakıldığında dini oluşumlarla eş zamanlı gerçekleştiği söylenebilmektedir. Bugün de birçok dini literatürde astrolojiye dair, astrolojide de dine dair ibareler ve söylemler bulunabilmektedir. Örneğin, Hıristiyanlıkta Hz. Meryem, Hz. İsa ve havarileriyle, astrolojinin temelinde bulunan güneş ve yıldızlar arasında ilişkiler kurulmaktadır (Zeitgeist: The Movie, 2007). Kurulan ilişkiler, kimi insanların inançlarına hitap ederken, kimi insanlar için astrolojinin mitolojik bir kurgu ve hikâyeden oluştuğunu göstermektedir.

Hem katılımcılara uymayan içerikler hem de birbiriyle çelişen içerikler karşısında, dini-geleneksel değerlere aykırı gelen içerikler karşısında ya da rahatsız edici cinsel içerikler karşısında katılımcıların tavrının ne olduğu sorulmuştur. Bu sorulara cevaben, çelişkili ya da rahatsız edici içeriklerle karşılaşmadığını söyleyenler, olumlu içerikleri önemseyip olumsuz içerikleri önemsemediğini söyleyenler, çelişkileri görmezden geldiklerini söyleyenler ve burç yorumlarından sırf bu çelişkiler yüzünden soğuduğunu söyleyenler olmuştur. Genel olarak söz konusu çelişkili ya da rahatsız edici içerikler, burçlara inanmak isteyenler, burçlarla ilgilenmek isteyenler için bir engel teşkil etmemektedir. Dolayısıyla katılımcılara yöneltilen, “burçları sorguluyor musunuz?” sorusuna genellikle hayır cevabı alınmıştır. Katılımcıların nazarında burçların dine benzeyebildiği görülebilir.

“Burçları sorgulama serüvenim burçları tanıdığım ilk zamanlarda oldu. Burç nedir, nasıldır diye sorgulamıştım. İlk başta ütopyik geliyordu, elle tutulmaz gözle görülmez bir şey. Ama gerekli bilgileri edindikten sonra burçlara inandım ve sorgulamayı bıraktım” (E. / Kadın / 22).

“Ben bunu hiçbir zaman sorgulamadım. Doğru mu olacak bu söylediklerim bilmiyorum ama ben burçların bağılsıyım. Bağılı olduğum için de bunu sorgulamak hiç aklımdan geçmiyor. Nasıl ki siz bir tarikat liderine dini sorguladın mı hiç diyemezseniz bir astroloğa ya da burçların ilgisine, bağılsına da bunu soramazsınız yani” (M. / Erkek / 19).

Bu cevaplar astrolojinin kurumsallaşma isteğine yönelik izler taşımaktadır. Berger ve Luckmann'ın (2015: 61-62), Gehlen'in kurumlar teorisiyle Herbert Mead'in sosyal psikolojik görüşlerini harmanlayarak oluşturduğu düşünceleri şöyle betimlenebilir: Kurumlar emreder bireyler yerine getirir. Bu açıdan kurumlar efendidir, bireyler de köledir. Köleler aldıkları emri, efendiler verdikleri emri gözden geçirmeye ve sorgulamaya ihtiyaç duymazlar. Böylece ortaya çıkan eylemler düşünce ürünü değildir. Bireyler aldıkları emirleri, kendilerine özgü anlamlara yabancı olmayacak şekilde içselleştirir (Mead – birincil sosyalleşme) ve sonrasında eyleme dökerler (Mead – ikincil sosyalleşme). Bu betimlemenin içerisine astrolojiyi yerleştirecek olursak, astrolojinin efendi, takipçilerinin ise köle olduğunu ve takipçilerin içselleştirerek eylemlerine yansıttıkları burç içeriklerinin de düşünce ürünü olmadığını görebiliriz. Bu noktada astrolojinin hiçbir din ile sürtüşmemesi, takipçilerin burç içeriklerini anlam dünyalarına uygun bir şekilde içselleştirmelerine yardımcı olmaktadır. Astrolojinin herhangi bir din ile ya da toplumsal bir değer ile göze batan bir şekilde sürtüşerek karşı karşıya gelmesi, onun toplum nezdinde sorgulanma ihtimalini yükseltir. Kurumların güçleri ve meşruiyeti sorgulanmamak üzerine kurulu olduğu için astroloji de takipçileri tarafından sorgulanmaya ve düşünölmeye başladığı anda tehlikeyle karşı karşıya kalacağını bilir. İşte astroloji, hem bilimsel görünerek hem de herhangi bir toplumsal değer ile anlaşmazlığa düşmeyerek sorgulanmak istememektedir ve gücünü de meşruiyetini de devam ettirmek istemektedir.

3.1.6.11. Burç Yorumları Yalan Burç Özellikleri Gerçek:

Burç içeriklerindeki farklı çelişkiler, tutarsızlıklar katılımcıları burçları takip etmekten vazgeçirmese de içeriklerde seçici davranmaya itebilmiştir. Yani katılımcılar genellikle burçlarda günlük, haftalık, aylık ya da yıllık yorumları değil de genel karakteristik özellikleri takip etmektedir. Bunun ise sebepleri vardır. Ne kadar modern toplumların dünyevileştiğinden bahsedilse de, elbette insanlar dini tamamen hayatlarından çıkarmış değildir. Bireysel gündelik hayatlarında dine ciddi ve etkin bir şekilde yer açabilen insanlar bazı davranışlarında dini kaygı taşıyabilirler. İşte katılımcıların dini kaygıları da burçların yorum kısmıyla

ilgilenmelerine mani olabilmektedir. Çünkü geleceğe yönelik tahmin içeren burç yorumlarının İslam'a uygun olmadığı düşünülmektedir. Ama yine de burç yorumları, fala inanma falsız kalma zihniyetiyle inanılmadan da takip edilebilmektedir. Elbette bu konuda dünyevileşmenin ağır bastığı, dini kaygı gütmeden burç yorumlarına da inana inana takip eden katılımcılar olmuştur. Burç yorumlarının burç uyumlarına ya da burç özelliklerine nazaran arka planda kalmasının bir diğer sebebi aranının bulunmamasıdır. Bununla ilgili olarak katılımcılara 'herhangi bir burç yorumunda okuduğunuzu gündelik hayatınızda yaşadınız mı?' diye sorulmuştur. Burç yorumlarında okuduklarını gündelik hayatlarında yaşadığını ifade edenler azımsanmayacak derecede olsa da genellikle burç yorumlarını takip etmediklerini yinelemişlerdir ya da gündelik hayatlarında yaşamadıkları için burç yorumlarını bağlayıcı bulmadıklarını söylemişlerdir.

"Yaşadığım bir şey burç yorumunu hatırlatmadı. Fakat burç yorumunu okurken yahut dinlerken evet böyle oldu dediğim vakitler oldu. Arkadaş ilişkilerinde bozulma ve sağlıkta şöyle şöyle sorun yaşayacaksınız gibi" (C. / Kadın / 22).

"Başlarda düzenli bir şekilde günlük burç yorumlarını takip ederdim ve yaşantımda örneğine tek bir kez bile denk gelemediğim için günlük burç yorumlarına olan ilgim söndü. Sonrasında inanılmaması gerektiğini öğrendim zaten" (B. / Kadın / 24).

"Genelde maddi yönden olumlu bir şey duyduğumda beklentiye giriyorum ama daha gerçekleşen olmadı" (Ç. / Kadın / 26).

"Ben genellikle genel özellikleri okuyorum. Bu hafta başına şöyle bir şey gelecek gibi yorumları hiç okumadım, ilgimi de çekmez. Bu inancıma da ters gelir zaten. Gaibi Allah'tan başkası bilemez. Ama bu sorduğunuz şey genel özelliklerde oluyor" (E. / Erkek / 28).

Katılımcıların böylesi anlatılarına göre burçların bir bütün olarak dinin yerini alamadığı ve alamayacağı ancak bazı bileşenlerinin hakikaten dini alandaki boşluktan faydalanarak ilgi ve takip topladığı anlaşılabilir. Bu çerçevede genellikle burç yorumlarının yalan burç özelliklerinin gerçek olduğuna inanılmaktadır. Yani burç özelliklerine duyulan inanç daha fazla ve daha sağlamdır. Ancak burç yorumları ile ilgili şöyle cevaplar da verilmiştir:

“Evet oldu yakın zamanda benim iş hayatımda beklentimi yüksek tutup hüsrana uğrayacağımı söylemişti, ben kendimi parasal olarak daha yukarıda beklerken olan maaşımın beklentimin altında gelmesi ve beni üzmesi onun yani yorumun olması gibi geldi bana” (A. / Erkek / 23).

“Evet yaşadığım oldu. Mesela önemli bir iş teklifi alabilirsiniz dediğinde iş teklifi aldığım olmuştu” (A. / Kadın / 22).

“Genelde her 'bu hafta sözlerinize dikkat edin. Kendinizi tutun' cümlelerinden sonra arkadaşlıklarım biter veya başım belaya girer” (K. / Erkek / 21).

“İş hayatımla ve ev değiştirmeye ilgili gelişmelerin olduğu dönemlerde tutan bir kaç yorum olmuştu. Ev değiştirdim ve terfi aldım. Sosyal medya üzerinde takip ettiğim bir sayfaydı. Bu durumu fark eden de burçlarla ilgilenen arkadaşımdı” (N. / Kadın / 29).

“Oluyor tabi, mesela bu hafta iş görüşmelerin olacak ve olumlu geçecek diyor, gerçekten olumlu geçiyor. Ya da sağlıkla ilgili şeylere çok inanırım. Bu aralar karın ağrısı çekebilirsiniz diyor gerçekten de karnım ağrıyor. Başınıza dikkat edin, soğuğa dikkat edin, sıcağa dikkat edin diyor gerçekten de dikkat edilmesi gerektiğine inanıyorum” (A. / Kadın / 25).

“2015 yılında, yengeçler bu yıl çok güzel haberler alacak, eğitim kariyerlerinde önemli şeyler olacak diyordu. Gerçekten öyle. 2015'te istediğim fakültede istediğim bölümü kazandım” (M. / Erkek / 19).

Toplumda hangi yaş grubundaki, hangi cinsiyetteki, hangi meslekteki, hangi sosyal statüdeki insanın gündelik hayatının nasıl seyredebileceği az çok bellidir. Bu açıdan tahmin edilebilir içeriklerle hazırlanan burç yorumları da homo duplex ve Barnum etkisi teorilerinin de etkisiyle inanmak isteyen insanlar tarafından inanılmakta ve benimsenmektedir. Yani burç yorumlarında yazanları yaşadıklarını söyleyen katılımcıların yukarıdaki ifade ettikleri içeriklere dikkat edilecek olursa, içeriklerin zaten çoğu insanın gündelik hayatında karşılaşması kuvvetle muhtemel şeylerden oluştuğu rahatlıkla görülebilir.

3.1.6.12. Eski Adamlar Burçlarla Uğraştığına Göre...:

Dünyevileşmiş modern dünyada burçların din ile alakası, bir taraftan günümüz din bilginlerinin, hocalarının bir taraftan astrologların zaman zaman gündemi olabilmektedir. Hem ülkemiz nüfusunun büyük bir çoğunluğunun hem de katılımcıların büyük bir çoğunluğunun Müslüman olması hasebiyle İslamiyet ile astroloji arasındaki ilişkinin nasıl algılandığı tezimiz için önem arz etmiştir. Çünkü burçların yorum kısmını dine uygun bulunmasa da bir bütün olarak astroloji ya da burçlar dine uygun bulunabilmektedir. Bununla ilgili olarak “İslamiyet ile astrolojiyi birbirine uyumlu buluyor musunuz? İslam astrolojiye ya da astroloji İslam’a nasıl bakıyor sizce?” diye bir soru sorulmuştur ve verilen cevaplar farklı detaylar barındırmaktadır.

“Astroloji İslamiyet toplumlarının hepsinde vardı sonuçta astroloji bir bilim. Ama zamanında bazı fetvalar sonucu Takiyüddin Mehmet’in rasathanesi İstanbul depremine neden oldu gerekçesi ile yıkılmıştır. Bu biraz insanların bilime olan bakış açısı ile alakalı bence” (A. / Kadın / 25).

“İslam’ın astrolojiyi dışladığını düşünmüyorum. Zaten bir ayette ‘burçlara ant olsun’ diye geçer” (L. / Kadın / 35).

Burçların Kur’an’da zikredildiği bilgisi, astrolojiye dini meşruiyet katan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Burçların Kur’an’da geçmesini onun meşru olması için yeterli bulanlar astrolojiyi İslam’la iç içe düşünmektedir.

“Ben inançlı bir insanım, Müslümanım. Astrolojinin buna zıt bir şey olduğunu düşünmüyorum. Sonuçta her şeyi Allah yarattı, güneşi, ayı vs. her şeyi. Burçlar da astroloji de bunların etkileşimi neticesinde oluşan bir şey bence” (A. / Kadın / 22).

“İslam astrolojiyi onaylıyormuş tabi eskiden. Sultan Süleyman zamanlarında bile mesela, bütün şeyleri yıldızlarla yapıyorlarmış. Astroloji İslam’a uygun yani. Zaten çoğu dini adam da inanıyor buna. Televizyonda olsun internette olsun birkaç defa denk geldi bana. Okuduğum kitaplarda bile bazen burçlarla alakalı şeyler çıkabiliyor. Mesela bir kitap okudum, dini bir kitaptı. Onda mesela anlatıyor, rüyaları anlatıyor, burçları anlatıyor, karmakarışık bir şekilde anlatıyordu” (A. / Kadın / 25).

“Daha önceden çok dindar kişilerin bile astroloji olmadan hareket etmediklerini duymuştum ama bu bana göre yanlış. Ben İslamiyet ve astrolojinin alaka kurulabilecek bir tarafını göremiyorum. Kimse gelecekte haber veremez ya da insanları burçlara göre on iki gruba ayırmak da yanlış olur. Herkesin kendine özgü bir kişiliği ve kaderi vardır. Balık burcu için yapılan örneğin aşk hayatınız olumsuz yorumu o gün dünyadaki tüm balık burcu kişilerin aşk hayatının olumsuz olacağı anlamına gelmez” (Ç. / Kadın / 26).

Dünyevileşmenin etkisiyle olsa gerek ki günümüzde insanlar kendilerinden önceki nesilleri daha dindar olarak algılamaktadır. Geçmişte astrolojiyle ilgilenilmesi katılımcıların nazarında astrolojiye (onların daha dindar olduğuna inandıkları için) dini bir meşruiyet katmaktadır. Bu algıya göre, eğer astroloji İslam’a aykırı olsaydı, atalarımız ilgilenmezdi.

“Astroloji ve İslam’ı birbirine uyumlu buluyorum. Çoğu İslam âliminin astrolojiye değindiğini takip ettim. İsmi hatırlamıyorum ama evde ansiklopedimiz vardı oradan bakmıştım, hatta yıldızlara bakmıştım ikizlerinki Utarit yazıyordu, aslanınki İslam’a göre Eset burcu vs. İslam’la bağlantılı olduğunu düşünüyorum” (B. / Kadın / 22).

“Burçları İslam’la bağdaştırıyorum. Çok eski bir kitap var, Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri’nin Marifetname’si. Bu adam çok eski yüzyıllarda yaşamış birisi, tam hatırlamıyorum ama Osmanlı’nın kuruluş ya da yükseliş devri olabilir. Bu adamın kitabında yıllar öncesinde bu adamın yaptığı çalışmalardan bahsediyor. Sadece matematik geometri alanında değil aynı zamanda oradaki bir bölümü de burçlara ayırmış. Burçları beyitler halinde açıklamış. Bendeki burçların karakteristik özellikler kısmının İslam’la bağdaştığı inancı belki bu kitaptan kalmıştır. Çünkü kitap, gezegenlerin minyatür gibi resimlerini çizip, İslam’la da bağdaştırarak anlatmış. Bu yüzden burçların, astrolojinin belli bir boyuta kadar İslam’la alakalı olduğunu düşünüyorum” (E. / Kadın / 22).

Dünyevileşme ile ilgili modernitenin dinin yerine ikame etmeye çalıştığı alanlardan biri olarak burçlar elbette dinin yerini dolduramamaktadır. Modern insanlar dünyevileşme sürecine rağmen gündelik hayatlarında dine yer açmaktadırlar. Dolayısıyla burç içeriklerinde din ile çatışmamaya dikkat edilmelidir. Bu dikkatin ya

da yukarıdaki faktörlerin etkisiyle bir bütün olarak astroloji ya da burçlar din ile genellikle uyumlu bulunmaktadır.

Ancak burçların Kuran'da ne manada geçtiğini de bilen katılımcılar astrolojiyi İslam'a uygun görmemektedirler.

“Uyumlu bulmuyorum. Allah insanlara hayatlarını karakterlerini her şeylerini Kuran'a ve sünnete göre düzenlemelerini isterken, insanların Kuran'ın tam aksine her şeylerini burçlara göre ayarlamalarını mantık dışı buluyorum. Allah akletmiyor musunuz diyor. Buna dikkat etmek lazım. Evet, burçların Kuran'da geçtiğini çevremden duydum ama açıkçası bizzat ne kadar bahsediliyor diye bakmadım” (R. / Erkek / 23).

“İslamiyet, astrolojinin var olduğunu fakat haram olduğunu destekler. Gaipten gelen her şey yasaklanmıştır çünkü. Astroloji derin bir ilimdir. Hatta büyük bir de imtihandır. Babil'de Harut ve Marut'a öğretilen ve insanların Rableri tarafından denendiği ilim gibidir” (C. / Kadın / 22).

Yani İslam'la birlikte değerlendirilmesi istendiğinde olumsuz yorumlar da alabilen astroloji ve burçlar, dini literatür haricinde düşünüldüğünde, dünyevileşmiş gündelik hayatın birçok alanında başvurulabilir bir yapı sergilemektedir. 32 katılımcıya burçlarla ilgili içeriklerde gündelik hayatınıza dair arayıp da bulamadığımız şeyler var mı diye sorulduğunda 4 kişi dini içerik bulamadığını ifade etmiştir. Hatta herhangi bir sorunun burç içeriklerinde aranıp da bulunamaması, katılımcılardan birinin burçları takip etmekten tamamen vazgeçmesine sebep olmuştur.

“Evet, oluyordu ve bu astrolojiyi sorgulamama yol açan önemli bir etmen. Astrolojinin cevapları beni tatmin etmiyor çünkü bunlar içinde bulunduğum duruma bakmadan rastgele yorumlar. Cevaplar bilimde saklı diye düşünüyorum. En basitinden eşim beni neden aldattı şimdi ne olacak sorusuna astrolojinin vereceği cevaplar kafa karıştırmaktan başka işe yaramaz bu durumda yapılması gereken psikolojik yardım almaktır. Şu ana kadar astrolojinin bir soruna çözüm olduğunu görmedim” (M. / Erkek / 22).[Daha önce burçlarla çok ilgilenmiş, inanmış artık inanmayan bir katılımcı.]

Kalan 28 katılımcının burçlarda gündelik hayata dair bulamadığı herhangi bir şeyin olmaması, burçların gündelik hayatın tüm alanlarına yayılma teşebbüsünü de gösterir niteliktedir.

3.1.6.13. Burçlar Değişir Mi Değişmez Mi?:

Burç özelliklerine duyulan inancı zedeleyebilecek başka bir etmen olarak görülen “13’üncü burç ortaya çıktı, bütün burçlar değişti” haberi ile ilgili katılımcılardan fikirler alınmıştır. Bu fikirler burçların zihinlerde nasıl da güçlü bir şekilde şeyleştiğini gösterir niteliktedir. Söz konusu haberin dönem dönem yapıldığı tespit edilmiş olup, tez içerisinde böylesi haberler burçlara duyulan ilgiyi, reytingleri, tıklamaları tazeleme aracı olarak görülmüştür. Katılımcıların bu haberle ilgili farklı görüşleri olmuştur. Ancak birkaç kişi haricinde çok ciddiye alınmış görünmemektedir ve böylesi haberler burç özelliklerine duyulan inancı zedelememiştir. Katılımcılar burçların değiştiği haberini ciddiye alsa da, almasa da böylesi haberlere inansa da, inanmasa da burçlar zihinlerde güçlü bir şekilde şeyleşmiştir.

“Evet, o haberi duydum burçlar değişmiş ama değişmeyenler de oluyor, benimki değişmemiş mesela ben yine aslanım. Ama bir arkadaşım önceden duygusaldı, ağlamayı çok severdi ama uzun zamandır ağlayamıyormuş. Bu arkadaşımın yeni burcu yay olmuş. Gerçekten de yay burçları ağlayamaz. Yani gayet mümkündür olabilir, bir insanın karakteristik özellikleri değişmese de duygusal olarak değişebilir” (B. / Kadın / 22).

“Bence doğru bunlar, şu anda hiç kimse bunu kabullenmiyor ama ben doğru olduğunu düşünüyorum. Kabulleniyorum yani. Ben diğerleri gibi ben oğlağım, kimse bunu değiştiremez demiyorum. Mesela ben oğlaktım, yeni tarihlere göre yay oldum. Şu anda şöyle düşünüyorum. Kesin ben oğlak ve yayın karışımıyım. Yani bu çok normal, oğlaktan da etkilendiğimi düşünüyorum yaydan da etkilendiğimi düşünüyorum. Mesela oğlak burçları gelenekçi olur algısını ben zaten kabul etmiyordum. Değişikliğe, özgürlüğe, yeniliğe, farklılıklara çok açık ve meraklı bir insanımdır. Bu özellik çok uyuşmuyordu zaten. Ben bunu burçların tarihlerinin değişmesine bağlıyorum işte” (Z. / Kadın / 23).

Bu katılımcılar burçların değiştiğine inanmış katılımcılardır. Anlattıklarına göre biri; ağlamayı çok seven duygusal bir arkadaşının uzun zamandır ağlamama sebebini burçların değişmesine bağlayarak yani bireysel ve toplumsal faktörlerle dolu insani bir durumu (ağlamak-ağlamamak) insan-üstü güçlere bağlayarak²³ burçları şeyleştirmektedir. Diğeri ise; yine benzer bir şekilde, toplumsal faktörlerle dolu gelenekçi olmak ve yenilikçi olmak durumlarını insan-üstü faktörlere bağlayarak burçları şeyleştirmektedir.

“Çok saçma. Çünkü aylara bir tane daha ay eklenmiyor. Aralık ayından sonra bir ay daha çıkmıyor ortaya. Bu zamana kadar herkes burcunu öğrendi, herkes burcunun özelliklerini taşıyor ya da yükselenin özelliklerini taşıyor. Bu kanıtlanmış bir şey yani. Ama şimdi burcun değişti desek, şimdi bütün özelliklerini kaybedip yeni bir insan mı oluyoruz? Karakter öyle değişebilen bir şey mi de? Mesela bizden önce yaşamış insanlarınki değişmedi, oldukları gibi öldüler gittiler. Biz niye değişiyoruz? Sonuçta gezegenlerin hareketlerine göre falan söylüyorlar, bilimsel yani. Bilim değişiyor gelişiyor, dünya değişiyor. Ama bence çok saçma” (Ç. / Kadın / 22).

Bu katılımcı ise burçların değiştiğine inanmayan bir katılımcıdır. Bu katılımcı da; insanların bu zamana kadar burçlarla ilgili okudukları, öğrendikleri ve benimsedikleri (insan tarafından üretilen) içerikleri değişmeyen, sabit, bilimsel vb. olarak algılayarak ve insan-üstü güçlere bağlayarak burçları şeyleştirmektedir.

3.1.6.14. Demek Ki Doğduğun Saati Yanlış Biliyorsun:

Burçların zihinlerde bu derece şeyleşmesine katkı sağlayan şeylerden biri de onun temel bileşenlerinden biri olan yükselendir. Katılımcıların burçlarla ilgili algısı anlaşılmaya çalışılırken çok defa ‘yükselen’in konusu açılmıştır. Tez içerisinde burç yorumlarının ya da burç özelliklerinin kurtarıcısı olarak işlev yüklediğimiz yükselen, katılımcıların ifadelerine göre kurtarıcılık işlevini gerçekten yerine getirmektedir. Yani özelliklerde ya da yorumlarda bir yanlışlık ya da eksiklik varsa yükselen imdada yetişmekte ve söz konusu yanlışlık ya da eksiklik katılımcıların çoğu için

²³ Gökçismi olarak burçları yaratıcı tarafından yaratılmış, varlığında insanî faktör olmayan insan-üstü varlıklar olarak algılayabiliriz. Ancak insanlar tarafından üretilen burç içerikleri insan-üstü olarak algılanınca bu durum şeyleşmeye sebep olmaktadır.

sorun teşkil etmemiş olmaktadır. Katılımcıların bazı anlatıları, yükselenin şeyleşmeyi nasıl güçlendirdiğini göstermektedir.

“Yükselenim de beni gayet iyi temsil ediyor. Burcumda eksik ya da tam uymayan şeyler yükselenimde doğru. Yani yükselenle birlikte burçlar daha tutarlı oluyor” (E. / Kadın / 22).

“Yükselen genellikle insanın iş hayatını etkiliyor. Ve 30 yaştan sonrası tamamen hayatımızı yükselen burcumuz etkileyecek diye biliyorum. O yüzden şimdilik yükselenim bilinmese de burç yorumlarım beni yansıtıyor ve bana uyuyor” (A. / Kadın / 22).

“Yükselen doğum saatiyle ilgili, ikinci burcumuz yani bence. Yükseleni bilinmeyen bir insan hakkındaki yorumlar hiç sağlıklı olmaz. Doğum saati olduğu için çok hassas işte. Bir insan mesela yükselenim aslan ama tutmuyor diyorsa mutlaka bir yanlışlık vardır, doğduğu saati yanlış biliyordur” (A. / Kadın / 25).

Burçlar ve yükselenler birbirinin tamamlayıcısı olarak, zihinlerde değişmez bir gerçeklik olarak algılanmaktadır ki, içeriklerin insan ürünü değilmişcesine yanlış olmasına ihtimal verilmemektedir. Eğer burç içeriklerinde bir yanlışlık ya da eksiklik varsa yükselen devreye girmekte onda da bir yanlışlık, uymazlık varsa kabahat insanın kendisinde olmaktadır.

“Benim burcum aslan yükselenim kova mesela çok bağlantılı, çok uyumlu. Aslan duygusal davranmamı, kova kararlı davranmamı sağlıyor. İş hayatında idealist ve kararlıdır kova. Bir insan hakkında yorum yapılacaksa onun sadece burcundan yola çıkılırsa belli başlı özellikler ortaya çıkar. Ama devreye yükseleni sokarsan biraz daha ayrıntılı, alçalanı sokarsan biraz daha, ay burcunu sokarsın artık %100'e ulaşırsın yavaş yavaş” (B. / Kadın / 22).

“Yükselen meselesine açıkçası akıl erdirebilmiş değilim. Burcu anlıyorum, tamam. Yükseleni de muhtemelen burcu etkileyen ek burç gibi düşünüyorum. Ben normalde çok sert bir insanım burcum gereği. Ama içten içe de çok duygusal bir insanım. Burada beni etkileyen şeyin yükselen olduğunu düşünüyorum. Çünkü muhtemelen yükselenim balık. Ama bilimsel olarak yükselen nedir ne değildir bilmiyorum” (E. / Kadın / 22).

“Yükseleni bilmeden burç yorumu yapmak gayet mümkündür, yapılabilir. Zaten ana burç insanın %70-80'ini yansıtır. Yükselene %20-30'luk bir dilim kalıyor. Benim

burcum yengeç, yükselenim terazi. Diyorum ki, ne kadar da uyumlu birbiriyle. Şöyle bir düşünüyorum, yengeç teraziyle çok anlaşamaz. Bakıyorum, bazen kendi içimde kendimle çelişiyorum. Bazen kendimle anlaşamayıp, deli oluyorum” (M./ Erkek / 19).

Bu cevaplarda da görüldüğü gibi; gayet bireysel ve toplumsal faktörlerle bezenmiş (insanın duygusallığı, kararlılığı, sertliği, kendisiyle çelişmesi gibi) özellikler insan-üstü güçlere (birbirinin tamamlayıcısı olarak biri burçlara biri yükselenlere) bağlanarak burçlar şeyleşebilmektedir.

3.1.6.15. Burçların Kader İnancıyla Alakası:

Mülakattan önce katılımcıların burçları kader olarak görebileceği tahmin edildiği için ve bu durumun şeyleşme ve yabancılaşma konularıyla alakalı olabileceği için burçların kaderle ilgisi hakkında onların tahmin ve algılarına başvurulmuştur ki, buradaki anlatılar burçlara dair algılar için konuyla ilgili önemli ipuçları vermiştir.

“Bu konu üzerine daha önce hiç düşünmemiştim. Ama muhtemelen kaderimiz neyse burçlarda onlar yazıyordur” (E. / Kadın / 24).

“Allah bilir bizim nasıl olacağımızı, rengimizi seçmediğimiz gibi burcu da seçemiyoruz. Şöyle düşünelim; belki de bütün bunları Allah (cc) bilmemizi istiyor, kendisi de biliyor, bunu da bilemiyoruz. Kader değildir belki ama seçme şansımızda yok” (A. / Erkek / 23).

“Kadere inanmıyorum ama astrolojiye inanan insanlar bir süre sonra burçlarını sorgulamayarak kaderi haline getiriyor. Olumsuz kişilik özellikleri kader değildir aşılabilir. Olumlu kişilik özellikleri de bilinçli çabayla kazanılabilir” (M. / Erkek / 22).[Daha önce burçlarla çok ilgilenmiş, inanmış artık inanmayan bir katılımcı.]

“Burçlarda yazan özellikler değiştirilemez, sadece ufak tefek yontmalar, şekil değiştirmeler olabilir ama özünde değişmez. Yani kaderdir” (H. / Kadın / 22).

“Burçlar kaderdir, şöyle bir düşününce değişir mi? Kimse benim kıskanç oluşumu değiştirebilir mi? Titiz oluşumu değiştirebilir mi? Yazılmış bir senaryoyu oynuyoruz gibime geliyor ama Allah kaderimizi bizim çabamıza bağladığını da söylüyor. Bilmiyorum ya” (E. / Erkek / 28).

Burç içerikleri biraz kafa karışıklığı ile birlikte ya da net bir şekilde kader olarak algılanabilmektedir. Güneş, yıldızlar, gezegenler ve onların etkileşiminden ibaret olduğu için astroloji, doğayla iç içe olarak kavranmaktadır. Dolayısıyla astrolojinin sunduğu içerikler, insanlar için bir bakıma zorunluluk ve kaderdir. Burçlar bir insanı inatçı, kıskanç, lider vs. olarak tanımladıktan sonra bu özellikler o insanın yazılmış, değiştirilemez kaderi olarak algılanmaktadır. Bu durum bize bireysel ve toplumsal faktörlere dayalı rollerin de burçların şeyleştiği gibi aynı tarzda şeyleştiğini göstermektedir. Burç içeriklerinin sunduğu özellikler ve yorumlar, bireyin hiçbir sorumluluk kabul etmeyeceği kaçınılmaz bir kader olarak kavranabilir. Bu şeyleşmeye bağlı olarak insanlar seçme şansının olmadığını, burç içeriklerinde ne yazıyorsa öyle davranmak zorunda olduğunu düşünebilmekte ve sorumluluktan kurtulabilmektedir. Sonuçta şeyleşmenin, bireyin zihninde zincirleme bir şekilde hem kendisi hem de çevresindekiler ile ilgili algılara sirâyet etmesiyle, birey kendinin ve ötekilerin kimliğini şeyleştirmiş, kendisine ve ötekilere yabancılaşmış olur. Böylesi şeyleşmeler, burçlar dünyasında, boğa kadınının ruhu, koç erkeğinin fiziği, başak kadınının kıyafeti, balık erkeğinin iş hayatı gibi karmaşık sözde-teorilere kadar uzanır. Oysa insan söz konusu yabancılaşma ile mücadele edilebilecek iradenin sahibidir ve burç içeriklerinde kendisi ve öteki için sunulan özellikleri değiştirebilecek melekeye sahiptir.

“2016’ya kadar burçların kaderle ilgili olduğunu düşünüyordum. Ama 2016’da değişti. Çünkü burçlarda şunu diyordu. Yengeçler, 2016 yılında çok başarılı olacaklar ve 2016 yengeçler için çok güzel bir yıl demişti. Hiç öyle olmadı. Ben 2016’da eniştemi kaybettim. Ve bu, burçlarımda hiçbir şekilde söylenmiyordu. Kader olmuş olsaydı bileceklerdi. Ayrıca bu benim inancıma ters. Burç birebir kaderi belirlemez. Benim inandığım burçlar sadece genel özelliklerimdeki burçlar” (M. / Erkek / 19).

“Kaderle ilişkilendirilemez. Çünkü burçlar derin bir gözlem ve araştırmanın ürünüdür. Örneğin kabuğu soyulmuş bir elma belli bir süre sonra kararacaktır. Ben bunu gözlemleyerek bilirim ve genel bilgi hâline getirebilirim. Bu elmanın kaderidir diyemem. Bunu yalnızca ilâhiyatçılar söyleyebilir” (B. / Kadın / 24).

Burada ise katılımcıların burçları kaderle ilişkilendirmese bile ölümü açıklaması yönünde burçlardan duyduğu beklentiyle, onun derin bir gözlem ve

araştırma ürünü olduğunu söylemesiyle onu nasıl şekleştirmeye meylettikleri görülmektedir.

3.1.6.16. Burçlar Seni Anlatıyor Mu Etkiliyor Mu?:

Burç yorumları ya da burç özellikleri adı altında sunulan içerikler, genel olarak insanı insan yapan özelliklerden oluşmaktadır ve insanın sosyal ilişkilerine gönderme yapmaktadır. Dolayısıyla burçlar, insanlaşma ve sosyalleşme süreçleriyle ilgili bir yapıdadır. İnsan çevresiyle girdiği karşılıklı ilişki içerisinde biyolojik olarak insanlaşmakta sosyal olarak toplumsallaşmaktadır. İnsanlaşma ve sosyalleşme karşılıklı ilişkiye girilen çevrede gerçekleşmektedir. Bu çevreye olgusal olarak medya, internet, moda gibi kültürel-sosyal düzenlerin ve dolayısıyla burçların da eklenebileceği daha önce vurgulanmıştı. Söz gelimi, belki de başak burcuna sahip bir insan titiz olduğu için burç özelliklerinde titiz yazmamaktadır, aksine burç özelliklerinde titiz yazdığı için insan titiz olmaktadır. “İçerikler burçlarla ilgilenenleri etkiliyor mu anlatıyor mu?” sorusu katılımcılara sorulmuş olup yoğun bir şekilde içeriklerin kendilerini etkilemediğini, içeriklerin genellikle kendilerini anlattığını söylemişlerdir. Ancak bazı katılımcılar hem etkileyip hem anlattığını itiraf etmişler, bazıları etkileyebileceğine ihtimal vermişler bazıları da mülakatın diğer kısımlarındaki çelişik cevaplarıyla kafa karışıklığı yaşadıklarını göstermişlerdir.

“Yay erkeği olan kardeşim burçların etkisiyle şunu yapıyor. Evde anneme karşı ‘kendiniz diyorsunuz işte yay burcu böyle olur diye, ben bir anda parlarım, üstüme gelmeyin’ diyor” (A. / Kadın / 25).

“Benim burcum benden çok titiz diye bahseder. Ve ben kendimi temizlik yapmaktan alıkoyamam çoğu zaman. Ama hangisi sebep hangisi sonuç bilemiyorum” (Ç. / Kadın / 26).

“Şöyle düşündüğüm bile oldu benim: Bu burçlar kişilikle alakalı olduğu için acaba insanların kendini tanımasına mı yardımcı oluyor? İnsanların kendisini şekillendirmesine etkide bulunuyor olabilir mi? Örneğin siz başak burcusunuz, özünüzde titiz falan değilsiniz. Ama burçlara çok bağlısınız. Her defasında okuyorsunuz, başak titizdir, başak titizdir, başak titizdir diye. Haliyle insan bundan etkilenip, titiz havalarına girip, titiz olmak isteyebilir ve titiz olabilir yani. Ya da

kendini titiz gibi hissetmeye başlar. Belki de bu, kocaman bir yanılığdan ibaret. Yani ben bazen burçların beni anlattığını düşünüyorum, bazen etkilediğini düşünüyorum” (Z. / Kadın / 23).

Barnum etkisinin, şeyleşme etkisiyle sorumluluktan kurtarma işlevinin de hatırlanabileceği bu cevaplara göre burçların sosyalleşmedeki yeri şöyle yorumlanabilir: İnsanın karşılıklı etkileşimde olduğu bütün alanlara, sistemlere ve çevrelere Mead, birey için ‘anamlı ötekiler’ demektedir. Bu durumda burçlar insan için anlamlı ötekilerden biri konumundadır. Ancak insan, (burçların dolaylı olarak iddia ettiği gibi ‘anamlı ötekiler’le ilişkisini belirleyen) sabit özelliklere değil, (anamlı ötekiler tarafından belirlenen) değişken ve esnek özelliklere sahiptir.

İnsanın çevresiyle karşılıklı ilişki içinde geçirdiği insanlaşma ve sosyalleşme süreci, aynı zamanda benliğin biçimlendiği bir süreçtir de. Benliğin oluşumu hem doğal yani biyolojik hem de çevresel yani sosyal süreçlerle ilişkili olarak anlaşılmalıdır. Benlik için gerekli olan biyolojik kısım doğuştan verilidir, ancak sosyal kısım verili değildir. İnsanın doğumundan ölümüne kadar geçirdiği sosyal süreçler benliği üretir. Benlik, psikolojik ve sosyal bağlamdan ayrı olarak lâyıkiyla anlaşılabilir. Çünkü insan, bir yandan bütün hayvan organizmalarında olduğu gibi bir bedendir, diğer yandan ise insan, bir bedene sahiptir. Yani insan sadece bedene sahip bir varlık değil, aynı zamanda bu beden üzerinde tasarruf hakkına sahip olan bir varlıktır. İnsanın kendini ürettiği önermesi buradan çıkmaktadır. İnsanın bu üretimi sosyal bir teşebbüstür, yani aslında insanlar, kendi sosyo-kültürel ve psikolojik oluşumlarıyla bütünleşen insanî bir çevreyi hep beraber üretirler (Berger & Luckmann, 2008: 78-79). Dolayısıyla, insanın bu etkinliğini gölgeleyip edilgen bırakan ve böylece şeyleşen, toplumsal ve bireysel faktörleri hiçe sayıp sadece doğum tarihini ve saatini baz alan burçların benlikle ilgili sunduğu verilerin inanılabilirliği ve güvenilirliği bulunmamaktadır.

3.1.6.17. Burçlar Olmasaydı Kendim Keşfetmek Zorunda Kalırdım:

Günümüzde inanılabilirliği ve güvenilirliği bulunmasa da burçlar popüler kültür olarak yoğun bir şekilde gündelik hayatımızdadır. Ve bilim olarak ya da değerli bir

meşgale olarak algılanabilen burçlarla ilgilenen insanlar, burçları takip ederek kendilerini geliştirdiklerini, kültürlendiklerini hissedebilmektedir. Yabancılaşmadan beslenen ve yabancılaşmaya sebep olan, popüler kültür olarak varlık bulan burçlara yüklenen anlamlar, katılımcılara burçların yokluğu düşündürülerek de ortaya konmaya çalışılmıştır. Yani katılımcılara “Burçlar olmasa ne olurdu?” diye bir soru sorulmuş ve herhangi bir şey fark etmezdi, yerine muhakkak başka bir şey bulunurdu, insanlar daha anlayışsız olurdu, herkes aynı olurdu, insanlar kendilerinin farkında olmazdı gibi cevaplar alınmıştır. Bu cevaplar burçlarla ilgili katılımcıların algılarını gözler önüne sererken burçların varlığının insanların ne işine yaradığına dair de çıkarımlar yapılabilir.

“Genel olarak insanlar belirli bir dönem kimlik ve karakter sorunu yaşarlar. Kendilerini çözümlemekte zorluk çekerler. Burçlar ise hazır bilgiyi önlerine serer ve kendi karakter analizlerini yapmalarında yardımcı olur. Burçlar olmasa hazır bilgi elimizde olmazdı” (B. / Kadın / 24).

“Burçlar olmasa kişilik ve karakter hakkında kolay bilgi sahibi olamazdık düşünsenize birileri sizin için hazırlamış ve siz okuyup farkına varıyorsunuz çok kolay yoldan kendinizi tanımanıza yardımcı oluyor bence” (A. / Kadın / 25).

“Burçlar olmasa karşımdaki insanı kendim keşfetmek zorunda kalırdım. Oturuşundan, kalkışından, davranışından olumlu ve olumsuz yönlerini, karakterini anlamaya çalışırdım. Ama burçlar var, böylece karşımdaki insanın burcunu bilmek o insanın bütün karakterini bilmek demek oluyor” (B. / Kadın / 22).

Modernleşme insanları birçok konuda tembelleştirip hazırcı hale getirdiği gibi kendilerini ya da başkalarını tanıma konusunda da tembelleştirmiştir. Modern çoğulculukla birlikte farklı gündelik hayat alanlarına farklı yapılar rehberlik ederken kimlik alanına rehberlik eden yapılardan biri burçlar olmaktadır.

“Öyle bir şey hayal edemiyorum. O zaman benim için çok zorlaşır her şey. Çünkü ben bazı şeylerin temelini burçlara dayandırdığım için, insanları buna göre seçip yakın ya da uzak durmaya karar verdiğim için herkese çok uzak davranırdım. İnsanları tanımam benim için daha zor olurdu. Belki o zaman kendimi bulmam da çok zorlaşır yani” (E. / Kadın / 22).

Popüler kültür ürünü olarak burçlar, insanın kendini geliştirmesine, kültürlenmesine yarayabildiği gibi bu cevaplara göre burçlar insanın kendisini ve bir başkasını tanımasına da yarayabilmektedir. Burçlarla ilgili bu algı bize göstermektedir ki, burçlarla ilgilenen modern insan, ekonomi, eğitim, sanayi gibi birçok konuda olduğu gibi kimlik konusunda da hazırcıdır. Bu tembellik, hazırcılık ve modernitenin zaten maruz bıraktığı sosyal ve kültürel yabancılaşma insanı farkında olmadığı ve rahatsız olmadığı bir başka yabancılaşmaya sürüklemektedir. İnsanlar modern dünyada zaten kendilerini keşfedebileceklerini, başkalarını da kendi çabalarıyla tanıyabileceklerini unutarak yabancılaşmış haldeyken kendilerini ve başkalarını tanımanın anahtarını teslim ederek burçları da bir yabancılaşma unsuru haline getirmektedir. İnsanlara kendi benliklerini, anne babalarını, eşlerini, komşularını, arkadaş, dost ve akrabalarını astrologlar anlatmaktadır. Katılımcılar hem kendilerini hem de ötekileri burçlar içerisindeki hazır kalıplar üzerinden, astrologların ağzından ya da kaleminden tanımaya çalışarak yabancılaşmaya maruz kalmaktadır.

Buraya kadar katılımcıların algılarıyla burçların modernleşmenin ve kapitalizmin hizmetçisi konumu, kültür endüstrisi ve popüler kültürün ürünü konumu, yabancılaşmanın sebebi ve sonucu konumu, şeyleşme ve sosyalleşmedeki konumu arasında ilişki kuruldu. Burçların bu konumlarında birçok sosyolojik ve psikolojik faktörlerin etkisi olabildiği gibi astrologların da etkisi büyüktür.

3.1.7. Astrologlar Nasıl Algılanıyor?

Burçları modern dünyada gündelik hayatın yaygın bir popüler kültür ürünü haline getiren en önemli faktörlerden biri astrologlardır. Yani modernleşmenin ve kapitalizmin pekiştiricisi astrologlardır. Bunu yaparken astrologlara aracılık eden platform ise internet, medya ve gazetelerdir. Çünkü popüler kültür özellikle medya ve internetin hâkimiyetindedir. Medya ve internetin desteğiyle astrologlar, yanılma payını en aza indirmek için ihtimal bildiren (-ebilir, -abilir gibi) yuvarlak cümle yapıları kullanarak, burçların temel bileşeni olan yükselene sığınarak, kapsamını genişletmek için numeroloji, rüya yorumları, isim-karakter analizleri gibi içerikler de

kullanarak, sosyolojik ve psikolojik çıkarımlara göre, toplumun dönemsel genel (ortak) kültürüne göre, toplumun cinsiyet, sınıf, rol ve farklılıklarına göre, okurunun istek, umut ve beklentilerine göre, gündelik hayatın tahmin edilebilir basit olaylarına göre içerikler hazırlayarak burçları modernizme, dünyevileşmeye, kapitalizme ve kültür endüstrisine uygun bir popüler kültür ürünü yapmaktadır. İzdiham Dergisi'nde Ali Ayçil'in (2016) satırları astrologların bu söz konusu uyanıklığının anlaşılmasına yardımcı olabilir:

“Seninle bir ilkokul öğrencisiyle konuşur gibi konuşmaktan başka çare yok. Sebebi, yaşının içini dolduramayacak kadar büyüyememiş olman değil, zekânın yetersizliği ya da kavrayışındaki eksiklik de değil. Sen de pek çokları gibi, yeterince tariflere uygunsun! Hangi partiye oy vermen gerektiğini, altından kalkabileceğin kredi miktarını, trafiğin tıkanıdığı saatlerde deneyebileceğin alternatif yolları, giysindeki renklerin birbirine uyup uymadığını, zor zamanda söyleyebileceğin kurtarıcı yalanları iyi biliyorsun. Sadece bunlar mı? Çeşnilerin de var: Sevdiğin yazarlar, önemsendiğin yönetmenler, alıntı niyetiyle kullanabileceğin özlü sözler mesela.”

Ayrıca astrologlar bunu, homo duplex teoremine göre bir yönüyle saldırgan bir yönüyle uyumlu olan modern insana hitap etmesini bilerek de yapmaktadır.

Şimdilik, bazı ihtiyaçlarınızı içinde bulunduğunuz topluluğun iyiliği için ertelemenizde fayda var. Zira bu ihtiyaçları bir hak olarak görmeniz durumunda istediğiniz tepkileri almanız zor olabilir (27 Eylül 2014, Yay).

Eğitim, seyahatler, bilişim, ticaret, yurtdışı bağlantılı işler dâhil her konuda ve her ilişkide uyumlu olmanın kazandıracağı günler (10 Eylül 2014, Oğlak).

Belli bir girişiminizi bir adım ileri götürmeye çalışıyorsanız, yanlış yapmamak veya başarısız olmamak için daha uyumlu ve sakin adımlarla ilerlemelisiniz (29 Ekim 2014, Aslan) (Rigel & Dursun, 2015: 256).

Astrologlar, uzmanlık, bilimsellik algısı oluşturmak ve otoriter, gizemli bir pozisyon oluşturmak için astronominin bilimsel verilerini, sosyolojinin ve psikolojinin verilerini kullanarak, karmaşık ve soyut kavramlar kullanarak, insan dışı faktörleri referans göstererek, yıldızlardan mesaj alıyor, onları çözümlüyor gibi görünerek burçları şeyleştirilmektedir. Goffman'ın (2004: 44) Adam Smith'ten aktardığı genç bir soylu betimlemesi bir astrologa da uyarlanabilir:

“... Ne denli çok gözlemlendiğinin ve insanoğlunun onun tüm eğilimlerine iyi gözle bakmaya nasıl meyilli olduğunun farkında olduğu için, en önemsiz durumlarda bile bu düşüncenin doğal olarak getirdiği o özgürlük ve üstünlük hissiyle davranır. Havası, tutumu, hareketleri, hepsi daha alt sınıflardan gelme insanların çok zor ulaşabildiği o zarif ve ince üstünlük hissini yansıtır. Bu yöntemlerle insanları kendi otoritesine daha kolay boyun eğdirmeyi ve onların eğilimlerini kendi keyfine göre yönetmeyi amaçlar.”

Astrologlar, içerikleri gündelik hayatın bütün alanlarını kapsayacak çeşitlilikte hazırlayarak burçları kurumsallaştırmak istemektedir. Burç uyumları gibi içeriklerle insanların kimlerle anlaşıp kimlerle anlaşamayacağını belirlemeye çalışarak burçları sosyalleşme sürecinde etkinleştirmektedir. İnsanlara kendilerini, arkadaşlarını, ailelerini, akraba ve komşularını hatta yaşadıkları doğayı anlatıp açıklayarak burçları yabancılaşma unsuru haline getirmektedir.

Bu başlıkta burçlara, onu topluma sunanlar olarak astrologların cephesinden bakılmıştır. Katılımcıların astrologlara dair algılarını ortaya çıkaracak sorulara verdiği cevaplar yorumlanarak ele alınacaktır.

3.1.7.1. Astrolog Olmak İster Misin?:

Popüler kültür ürünü olarak burçların üreticileri olan astrologlar burç içeriklerini hazırlayıp sunmalarının yanında ofislerinde danışmanlık hizmeti de verebilmektedir. Ancak söz konusu danışmanlık sektörü Konya’da yaygın olmadığı için katılımcılar genellikle herhangi bir astrologdan danışmanlık almamıştır. Katılımcılar burçları genellikle popüler kültüre hâkim olan internet üzerinden takip etmektedir. Bununla ilgili olarak katılımcılara bir astrologdan danışmanlık ve kurs alıp almadıkları ya da almak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Bu soruyla birlikte burçların söz konusu popülerliği ve yabancılaştırıcı etkisinin farkındalığı ölçülmek istenmiştir. Çünkü bir alanda kurs alıp, uzman olmanın insana ayrıcalık kattığı hissi o alanın popülerliğine ve yaygınlığına dair çıkarım yapmakta yardımcı olabilir. Birçok katılımcı danışmanlık almak istediğini söyleyerek burçların yüksek bir popülerliğe sahip olduğunu göstermiştir.

“Almadım fakat kurs değil de danışmanlık kesinlikle isterim. Kursların içeriği çoğunlukla gezegen bilimi olur diye düşünüyorum. İlgimi hiç çekmez” (K. / Erkek / 21).

“Hayır, danışmanlık almadım ama almak çok isterim, çok isterim ama param yok. Astroloji okullarında kurs görmek de çok isterim. Bunları çok yapmak istiyorum ama zamanım yok param yok” (A. / Kadın / 25).

“Evet, İstanbul’da bir yaşam koçundan danışmanlık almıştım. Daha detaylı bir şekilde almak da isterim. %90 etkili oluyor, fikir almak istiyorum, merak ediyorum” (B. / Kadın / 22).

“Ya gerçekten bir astroloğun karşısına oturup şunu anlatmasını isterdim. İkizler kadınıyla oğlak erkeği gerçekten anlaşamaz mı? Bunu bütün detaylarıyla öğrenmem lazım. Gerçeklik payı var mı?” (E. / Erkek / 28).

“Burçlarla ilgili kurs görmek isterim. Ama yorumlanması hakkında değil de daha çok bir burcun nasıl olduğu hakkında isterdim yani daha detaylı bilgi almak isterdim. Astroloji nasıl bunlarla uğraşiyor, Yıldızlar, gezegenler, açılar, Merkür, Zodyak bunlar ne... Bunlar hakkında ekstra bilimsel şeyler öğrenmek isterdim. Böyle bir fırsat denk gelmedi hiç” (E. / Kadın / 22).

Bunun yanında astroloji ile ilgili gerekli kursu ve eğitimi alıp astrolog olmak isteyen katılımcılar olmuştur. Astrolojide şeyleştirme o kadar yoğundur ki, astrologlar gizemli, enerjileri, hisleri ve sezgileri yüksek olarak algılanabilmektedir. Bu yüzden katılımcılar onlar gibi oldukça kendilerini ve başkalarını daha iyi tanıyabileceğini düşünebilmektedir. Bu durum farkında olunmayan bir yabancılaşma doğurmaktadır.

“Danışmanlık da almak isterim kurs görüp diploma, sertifika sahibi olmak da isterim. Çünkü çok eksantrik ya. Bir de burçlarla ilgilenmiyorum deseler de herkes uzaktan yakından bir şekilde ilgileniyor. Ben mesela sorsalar burçlarla ilgilenmem derim ama her gün bakarım başak burcuna bugün ne demişler, bugün ne yaşayacağım diye. O yüzden herkes sana başvuracağı için astrolog bile olmak isterim yani” (H. / Kadın / 22).

“Astrolog olmak çok isterim. Astrologlar sıradan insanlar değil, hisleri ve sezgileri kuvvetli ve yüksek insanlar astrolog olmalı ki, öyle oluyordur muhtemelen bence.

Ben mesela, şu anda burçlarla ilgileniyorum ve sezgilerime güveniyorum. O yüzden astrolog olmak istiyorum” (A. / Kadın / 25).

“Astrolog olmak, kesinlikle isterim. Çünkü ufukum genişler, bakış açım genişler. Astrologlara hayranlık da besliyorum. Hep farklı şeylerle iletişim halinde gibiler, enerjileri çok yüksek, gizemli tarafları var” (H. / Kadın / 22).

Mülakattan önce burçlarla ilgilenenlerin astrologlara hayranlık duyabileceği, astrologları gizemli birer insan olarak algılayabilecekleri tahmin edilmişti. Ancak elbette hayranlık duyan, gizemli bulan katılımcılar olsa da çoğu katılımcı onlara hayranlık beslememekte ve onları gizemli bulmamaktadır. Hatta uzun bir süre astrolog olmak isteyip günümüz astrolojisinin iç yüzünü fark ettikten sonra vazgeçen bir katılımcı olmuştur.

“Evet, astrolojiyle ilgili kurslar, okullar var zamanında gitmek istemiştım. Danışmanlıktan çok kendim yorum yapabilmek astrolog olmak istiyordum. İsteme nedenim herhangi bir astrologun imajından etkilendiğim için değil de kendi kendime yorum yapabilmek ve bu sayede istediğim şeyleri gerçekleştirmek içindi. Ama artık istemiyorum tabii ki. Çünkü bu işin iç yüzünü gördüm, inanmıyorum artık, boş iş” (M. / Erkek / 22). [Daha önce burçlarla çok ilgilenmiş, inanmış artık inanmayan bir katılımcı.]

“Hayır, astrolog olmak istemezdim. Ama ayette yıldızlardan haber getirenler diye geçiyor, burada cinlerden ve şeytanlardan meleklerden bir takım bilgileri alıp insana getirdiği söyleniyor. Bence bu işi yapanlar biraz da buna güvenerek kendi imajlarını yaratıyor. Bir ara falcılık şebekesi çökmüştü, kadının elinin altında bilgisayar var ve yazarak adam hakkında bilgi sahibi olarak yorum yapıyor, gelenler de ona inanıyor. İşte bu kadar gerçek bir alan falcılık, münecimlik ama olmak istemezdim” (A. / Erkek / 23).

“Ben kendi burcumla zor başa çıkıyorum. 12 burçla başa çıkamam. Dolayısıyla astrolog olmak istemem. Herhangi bir astrologa hayranlık beslemiyorum ama takip ediyorum işte, cumhurbaşkanına da hayranlık beslemiyorum ama takip ediyorum onun gibi. Astrologları gizemli değil birikimli buluyorum” (M. / Erkek / 19).

“Hayır, astrolog olmak istemem. Ama astrologların özel insanlar olduğunu düşünüyorum. Yani sıra dışılıkları, farklılıkları olan insanlar. Sıra dışı derken, daha

hissiyatlı, metafiziksel, görünmeyen şeylere önem veren ve biraz da kafayı sıyırılmış insanlar gözüyle bakıyorum” (Z. / Kadın / 23).

Bu cevaplar ise; astrolog olmak istemeseler de onlara hayranlık duymasalar da katılımcıların astrolojiyi ne kadar şeyleştirdiklerini ve yabancılaşmaya ne kadar yatkın olduklarını göstermektedir.

3.1.7.2. Astrologların İşi Çok Zor:

Popüler kültür ürünleri gündelik hayatta genellikle boş zamana ve eğlenceye hitap ettikleri için magazin ve ciddiyetsiz alanlar olarak görülebilmektedir. Astrologların alanlarını ve kendilerini kurumsallaştırma istekleri bundandır. Ciddiyetsiz görüntüye çare olarak astrologlar burçları bilimsel, ciddi, etkili ve zor bir alan olarak sunmalıdırlar. Yani astrologlar burçların hem ciddi ve saygın hem de popüler kültür gibi yaygın olmasını istemektedir. Bununla ilgili olarak katılımcılara, “genel olarak burçlar gizemli, farklı, herkesin erişemeyeceği sadece astrologların erişebileceği bilgilerden mi oluşuyor ve astrologların işi kolay mıdır zor mudur, zahmetli midir, burçlarla ilgili yorumları, içerikleri nasıl oluşturuyorlardır sizce?” gibi sorular sorulmuştur. Kendilerini ve burçları gizemli, farklı bir görüntü çizerek sunma çabalarında astrologların başarılı olabildiği görülmüştür. Ancak hem astrologların isteğine uygun algıya hem de tam tersi algıya sahip olanlar vardır.

“Burçlara gizemli diyemeyiz belki ama bilim yani işte. Bilim ve teknoloji ilerledikçe astroloji de gelişecektir. Astrologlar kendi alanlarına uygun birtakım çalışmalar yürütüyorlardır. Bazı astrologlar tecrübî bir şekilde eski hassasiyeti göstermeyerek gelişigüzel sonuçlar hazırlayabilirler fakat meslek etiğini kavramış bir astrolog titizliği ve hassasiyeti elinden bırakmayacaktır” (B. / Kadın / 24).

“Gezegenlerin hareketlerine ve insanların doğum zamanına göre yorum yapıyorlar diye biliyorum. Gezegenlerin konumu, gökyüzü analizi gibi laflar duyduğumu hatırlıyorum. Matematiksel işlemler yapıyor olabilirler. Geleceğe dair söylenen her türlü bilgi aslında gizemli bilgidir. Erişilemeyecek bir bilgi astrologlar için yoktur, bizim için vardır. Gezegenler uygun konuma geldiğinde onu çözüyorlar” (N. / Kadın / 29).

“Bu işin hiç öyle sıra dışı, farklı bir tarafı yok bence. Gayet herkes isterse yapabilir bu işi. İşin içinde gizem yok yöntem var, illüzyon var. Ayrıca bu iş için astrologların çok uzun çalıştıklarını, zahmetli bir iş yaptıklarını düşünmüyorum” (Ç. / Kadın / 26).

“Burçlarla ilgili bilgiler gizemli, erişilemeyecek bilgi değildir. Erişilebilir, öğrenilebilir ama zaman alıcı bilgilerdir. Astrologlar sadece çok zeki ve çok araştırmacı oluyorlar. Dolayısıyla astrologların işi de oldukça zahmetli bir iştir. Çünkü gezegenlere göre yazıyorlar düşünsenize. Güneşin batışı, doğuşu, kimi nasıl etkiliyor? Her gün değişik şeyler yazmak kolay mı? Daha doğrusu bu birbirinden değişik bilgileri nereden ediniyorlar? Ve bu bilgiler nasıl tutuyor?” (H. / Kadın / 22).

Bu cevaplar ve burada bulunmayan diğer cevaplara göre; konuyla ilgili katılımcıların genel kanısı, astrologların yaptığı işin zahmetli bir iş olduğu yönündedir. Yani astrologlar kendilerini yeterince gizemli olarak sunamasalar da, burçların gizemli bilgilerden ibaret olduğunu düşündüremeseler de, zor bir iş yaptıklarını çoğunluğa düşündürmüşlerdir. Ancak bu başarı sadece astrologların başarısı olarak düşünülmemelidir. Çünkü burçların konusu olan şeyler ay, güneş, dünya, gezegen, galaksi, yıldız gibi insanların erişip dokunamayacağı uzaklıkta ve büyüklükte olunca insanlar bu konuyu ciddiye almaları ve şeyeştirmeleri kaçınılmazdır. Bu şeyeştirmeye göre; söz konusu insan-üstü nesnelere çıkarılan bilgiler basit ve değersiz olabilir mi? Yani burçlar içerik itibarı ile de, nitelik (her zaman ilahi bir tarafı olabilme ihtimali) itibarı ile de genelde insanlar özelde katılımcılar tarafından zahmetli bir iş olarak şeyeştirilmektedir. Çünkü burçlara inanmayan, ilgilenmeyen, astrologlara değer vermeyen insanlar da burçları, astrolojiyi ciddi ve büyük bir konu olarak algılayabilmektedir. Bu şeyeştirilmiş algı burç takipçileri için yabancılaşma sebebiyken astrologlar için kurumsallaşma isteklerine uygun bir algıdır.

Özet bir ifadeyle şöyle söylenebilir: Katılımcılar genellikle, astrologların şahıslarından çok yaptıkları işe saygı duymaktadırlar. Mülakatta, astrologların katılımcıların algılarında geri planda kaldığını gösteren büyük oranda ortak cevaplar olmuştur. Katılımcılara takip ettikleri, inandıkları kaç astrolog olduğu ve bu astrologların isimleri sorulduğunda kayda değer cevap verilemediği görülmüştür. Katılımcıların çoğu hiçbir astrologu takip etmediğini ve tanımadığını söyleyip hiç

isim vermemiştir. Burçlar genellikle astrologlar üzerinden değil içerikler üzerinden takip edilmektedir. Bunda popüler kültür ürünü olarak burçları, internet ve sosyal medya üzerinden takip etmenin de etkisi bulunmaktadır. Çünkü modern dünyanın karmaşasında popüler kültür ürünleri yaygın bir şekilde gündelik hayatımızdadır ancak üreticisi ve sunucusu çok da belli değildir.

3.1.7.3. Her Astrolog Bir Değildir:

Mülakattan önce katılımcıların astrologları tanıyarak, bilerek takip ettikleri düşünülerek niçin o astrologu takip ettiği, bir astrologu takip ederken herhangi bir kriterinin olup olmadığı anlaşılması için “Astrologların hepsine inanılabilir mi? Hepsi aynı kefeye konabilir mi?” diye bir soru sorulmuştur. Bu soru katılımcıların yaşadığı yabancılaşmanın boyutunu ve gizli bir yabancılaşma olduğunu ortaya koymak amacıyla sorulmuştur. Çünkü katılımcıların takip ettiği astrologu sorgulayarak herhangi bir kriterle takip etmesi yabancılaşmanın şeklini ve boyutunu, sorgusuz ve katersiz takip etmesi yabancılaşmanın gizliliğini gösterecektir. Ancak burçlar, astrologlar üzerinden değil içerikler üzerinden takip edildiği için katılımcılar, söz konusu soruya tahmini cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplar yine de istenen çıkarımları yapmak için kullanışlıdır.

“Her astrolog bir olamaz. Ben özellikle şu astroloğu takip ediyorum diyemem ama bu konuda dikkatli olmak gerekir aslında. Bir astroloğun sezgi güçleri yüksek olmalı mesela. Tahminleri çok tutuyorsa sezgileri iyidir demek. İsmi aklıma gelmiyor ama sarışın bir kadın var, o hoşuma gidiyor benim” (F. / Erkek / 31).

Bu cevap ile birlikte; içeriklerin mahiyetine bakmaksızın tahminlerin tutup tutmamasına göre astrologun sezgisi kriter alınarak yabancılaşmanın bilinçte gizliliği anlaşılmıştır.

“Bence inanılacaksa da inanılmayacaksa da hepsi aynı kefeye konulabilir. Aralarında çok fark yok. Sadece bazıları daha çok konuşuyor. Bazıları daha az konuşuyor, o kadar” (E. / Erkek / 27).

“Ben genelde astrologlardan kitabı olan bir kişiyi takip ediyorum. Onun haricinde haftalık burç yorumu vs. okumadığım için düzenli olarak takip ettiğim bir astrolog

var diyemem. Çünkü yok yani, tek bir kitaptan bakıyorum. Siz de bilirsiniz ki, bilim olan şey kesindir, nettir. Bu göreceli bir şey olmadığı için kaynağını tek bir şeyden alır. Eğer bütün astrologlar bu kaynağa göre hareket ediyorsa hepsine güvenilebilir” (E. / Kadın / 22).

Burada katılımcının bilimsellik, kesinlik, netlik ve tek bir kaynak biçerek burçları nasıl şeyleştirdiği görülmektedir. Ayrıca önemli bir güven sorunu olan modern dünyada yabancılaştırıcı etkilerine rağmen astrologlara katılımcıların (yabancılaşma bilinçte gizli kaldığı için) güvenmek istediği anlaşılabilir.

“Televizyonda çıkan çıkmayan tüm din hocalarının aynı kefeye konmayacağı gibi astrologların da aynı kefeye konmayacağını düşünüyorum. Benim, şov yapmadığına inandığım bir astrolog var” (C. / Kadın / 22).

“Takip ettiğim özel bir astrolog yok. Onlara inanıp inanmayacağımız, yaptıkları yoruma göre değişir. Eğer bir astrolog günlük yorumlara inanmayıp ona göre hareket ediyorsa, yazıyorsa, çiziyorsa ve bunlar dinin yargularıyla çatışmıyorsa, söyledikleri dikkate alınıp üzerinde düşünülebilir ama aksi takdirde inanmak olmaz” (R. / Erkek / 23).

Bu cevaplar aracılığıyla, insanların gündelik hayatlarında (dünyevileşmeye rağmen) dine belirleyici bir pozisyonda yer açabildikleri ve bu yüzden astrologların dinin yargularıyla çatışmamaları gerektiği, çatışarlarsa da bunu ustaca gizlemeleri gerektiği hatırlanabilir.

3.1.7.4.Astrolog Mu Psikolog Mu?:

Modernleşme, şeyleşme ve yabancılaşma olguları, katılımcıların astrologları algılayışlarını da etkileyebilmektedir. Modern süreç ile post-modern süreç arasındaki çekişme, karmaşa ve anlam krizi katılımcıların yanıtlarına da sirayet etmiş görünmektedir. Burçlarda iddia edilen bir kişilik özelliği için psikoloji ya da sosyoloji devreye sokularak, astrologların karşısına psikologlar ya da sosyologlar konularak katılımcılara; “Diyelim ki, burcunuza göre kıskançsınız. Ve bu tutuyor. Astrologlara göre bir insanın kıskanç olup olmaması burçlara bağlıdır, doğum esnasında gezegenlerin, yıldızların konumuna bağlıdır. Psikologlara ve sosyologlara göre ise insanın kıskanç olup olmaması ailesinin o insanı nasıl yetiştirdiğine,

çevresindeki insanların o insanı nasıl etkilediğine bağlıdır. Bu durumda psikologları mı yoksa astrologları mı daha haklı buluyorsunuz?” diye bir soru sorulmuştur. Bu soruda psikolog ve sosyologlar modernizmi, akli, kuralı, netliği ve aileyi astroloji ise post-modernizmi, inancı, kuralsızlığı, belirsizliği ve gök cisimlerini temsil etmektedir. Mülakatta katılımcıların kimliklerine neyin etki ettiğini kestiremeyerek psikoloji-sosyoloji ve astroloji arasında karar vermekte zorlandıkları görülmüştür. Ailenin etkisini inkâr edemezken burçların etkisinden de vazgeçememişlerdir.

“Ailenizin nasıl yetiştirdiği önemli. Çünkü ikiz çocukları birbirinden ayırıp farklı çevrelerde yetiştirdiğinizde birbirinden çok farklı iki insan olarak çıkıyor karşınıza. Bunun yanında astrolojinin de birey üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum” (A. / Kadın / 25).

“İkisini de haklı bulabilirim. Kıskançlık doğuştan itibaren gelebilen bir özellik olabilirken ailelerin de kısıtlaması, yetiştirme tarzları bunun belirgin hale gelmesine etki etmiş olabilir” (F. / Kadın / 23).

“Psikologları haklı buluyorum. Ama astrologlar da mizacı bilebiliyor. Ama karakter, sonradan şekillenir. Kıskançlık bir mizaç mıdır karakter midir ya da hangi davranış mizaçtır hangi davranış karakterdir bilmiyorum ama mizaç doğuştan gelir karakter sonradan şekillenir. Aile yapısı, insanın karakterini, fikirlerini, giyiniş tarzını bile belirler” (L. / Kadın / 35).

Bu cevaplar aslında kimliği etkileyen anlam krizinin, modern karmaşa ve belirsizliklerin yansıması olarak görülebilir. Bunun yanında burçları bilimsel astrologları bilim adamı olarak algılayan katılımcılar, ‘astrologların bilimsel bir dil kullanarak astrolojiyi bilimsel gösterme çabalarında’ başarılı olduklarını gösterebilmektedir. Ancak daha da önemlisi ailenin ve sosyal çevrenin etkisini, psikolojiyi, sosyolojiyi, psikologları ve sosyologları yok sayan, kıskançlığı ve benzeri özellikleri tamamen burçlara bağlayan ve sadece astrologları haklı bulan katılımcılar olmuştur.

“Bence burçlar etkili, astrologlar haklı yani. Ben kendim ayran gönüllü gibi olsam da belki de kıskançlıkta bir numarayımdır. Ve bu benim burcumun bir özelliği. Yani ailem etkili olsa diğer kardeşlerim de benim gibi olurlardı ama değiller” (A. / Erkek / 23).

“Hayır, aileyle alakası yok bu işin, kesinlikle alakası yok. Astrologları haklı buluyorum. Mesela bakın, biz 3 kardeşiz. Üçümüzü de aynı kişi, aynı şekilde yetiştirdi ama üçümüz de farklı farklı insanlarız yani. Bunun psikolojiyle alakası yok. Ben aile çocuğu etkilemiş etkilememiş, buna karşıyım. Sonuçta insan ergenliğe girince, 15-16 yaşlarında kendi kişiliğini kendi oluşturur yani. Ben çok sorun yaşadım da, psikolojim bozuldu da, cinnet geçirdim de, bilmem ne de... Ben buna da karşıyım. Ben de çok sorun yaşadım, benim psikolojim niye bozuk değil? Gıcık oluyorum ya, psikoloji ne ya Allah aşkına” (A. / Kadın / 25).

“Astrologlar haklıdır. Psikologlar bunun analizini yapamaz yani. Doğduktan sonra kendini tanımlayana kadar belki de kıskançtır insan gerçekten de. Bunu aile ne kadar etkileyebilir ki?” (M. / Erkek / 19).

Öncelikle “aile etkili olsaydı kardeşlerim de benim gibi olurdu” söyleminde bulunan katılımcıların bir ailenin bütün çocuklarına aynı davranmasının imkânsız olduğunu gözden kaçırdığı anlaşılmaktadır. Bu katılımcılar, kimliğin bütün bireysel ve toplumsal etkiye kapalı sadece gök cisimlerinin etkisine açık olduğunu düşünerek burçları yoğun bir şekilde şeyleştirilmekte ve yoğun bir şekilde yabancılaşma yaşamaktadırlar. Bu cevaplar içerisinde geçen kimlik-mizaç-karakter ayrımının tartışması bu tez için uygun değildir. Ancak bu tezde mizacın da karakterin de yıldızlara ve gezegenlere değil büyük oranda insanın kendi iradesine ve yetiştiği toplumsal çevreye bağlı olduğu iddia edilmektedir. Bu konu soyut bir nitelik taşıdığından bu iddia ve bu iddianın aksi kanıtlanamaz durumdadır. Bu yüzden kesin bir kanaatle, astroloji doğrudur, etkisi gerçektir diyemediğimiz gibi astroloji, yalandır, sahtedir, etkisi yoktur da diyemeyiz.²⁴

3.1.8. Örnek Anılar

Bu kısımda katılımcılardan etraflarında burçlarla aşırı ilgilenen insanların burçlarla münasebetlerini anlatmaları istenmiştir. Böylelikle mülakatın yelpazesi genişletilmiş yani kendilerine ulaşılamamış insanların da burçları gündelik hayatlarında nasıl kullanabildiklerine erişilmiştir. Katılımcılar ailelerinden (anne, baba, kardeş), yakın arkadaşlarından, akrabalarından ya da başka insanlardan

²⁴ Bu husus giriş bölümünde ifade edilmeye çalışılmıştı.

burçlarla ilgilenenlerin ve burçlarla ilgili içerikleri benimseyenlerin şahit oldukları hikâyelerini anlatmışlardır. Kimi katılımcılarımız ise etraflarında burçlarla kendilerinden daha fazla ilgilenen insan tanımadıklarını söylemiştir. Bu hikâyeler arasında, popüler kültür ürünü olarak burçların gündelik hayatta ne derece yer edinebildiğini gösteren anlatılardan bazıları şu şekildedir:

“Evleneceği eşini ve doğuracağı çocuğunun doğum gününü ve saatini (dolayısıyla yükselenini) olmasını istediği burca göre ayarlamayı planlayan bir tanıdığım var” (A. / Kadın / 22).

“Bir arkadaşım var. Kiminle tanışırsa tanışsın, nerede tanışırsa tanışsın ilk sorusu burcun ne oluyor. Bir de çocuk sahibi olurken mesela doğumu şu burca denk gelsin diye uğraşan hatta doğum olacağı zaman istediği burç olmasına bir gün varsa mesela doğurmamaya çalışan yahut istediği burcun vakti geçtiği halde doğum başlamadığı için sezaryene girip doğuran insanlar var” (C. / Kadın / 22).

“Ablam evlenirken burcuna uyan biri ile evlenmek istedi. İsteddiği de oldu. 10 yıldır çok mutlular” (A. / Kadın / 25).

“Günlük burçlarını okuyan ve burçlarla çok fazla ilgilenen bazı arkadaşlarım vardı. Diğer burçların da nasıl özellikte olduğunu bilirlerdi. Uyumlu olduklarını da uyumlu olmadıklarını da bilirlerdi. Erkek arkadaşları ile uyumlarına da bakarlardı” (N. / Kadın / 29).

Bu örnekler, bir popüler kültürün gündelik hayatta ne kadar belirleyici olabileceğini göstermektedir.

“Evet var. Yakın arkadaşım evlilikte burcuna göre eş arıyor. Bir balıkla evleneceğini düşünüyor. Anlaşamadığı kişiye de ‘zaten o şu burçtandı’ diye kulp takıyor vs.” (E. / Erkek / 27).

“Her şeyi burçlara bağlayan, burçsuz konuşmayan, etrafındaki insanları burçlara göre ayıran, her sabah burç yorumlarını okumadan işe başlamayan, kişisel ve özel ilişkilerini burçlara göre yöneten yani hatta burçlar yüzünden arkadaşlarıyla arasını bozabilen bir oda arkadaşına sahibim” (Z. / Kadın / 19).

“Annem ve teyzem benden daha fazla burçlarla ilgilenirler. Mesela teyzemin kocası yay burcu. Teyzem beni tembihliyor, yay erkeğiyle sakın evlenme diye. Ben de yay falan çıkarsa karşıma evlenmem yani. Bir de biz teyzelerimden biri hamile

kaldığında mesela, hemen hesaplarız çocuk hangi ay doğacak hangi burç olacak diye. Mesela benim kardeşimin çocuğu Haziran'da doğacaktı, Nisan'da doğdu. Bu da kader işte mesela bu da burçla alakalı bir şey. İkizler olacak diye bekliyorduk, boğa oldu. Onun karakteri ona göre değişiyor işte” (A. / Kadın / 25).

Aslında toplumsal faktörlerin belirleyici olduğu ya da olması gerektiği iki insanın anlaşılma durumunun bile burçlara yani gök cisimlerine bağlandığı, burçların sorgusuz bir şekilde kader olarak kabul edildiği bu anlatılar, şeyleştirilmenin ve yabancılaşmanın zirvesi olarak görülebilir.

“Benim yengeç burcu bir arkadaşım var. Sosyal medyada hep yengeç simgesi kullanıyor. Bir de Sezen Aksu hayranı, onu çok seviyor. Neden seviyor? Çünkü Sezen Aksu da yengeç burcu. Ve bu arkadaşımız Sezen Aksu'nun bütün hayatını didik didik etmiş okumuştur. Profil fotoğrafına Sezen Aksu'yu koyar hep. Biz de onun sayesinde bu kadar burçlara daldık aslında, biz o arkadaşla tanışmadan önce bu kadar bilmiyorduk ve ilgilenmiyorduk” (B. / Kadın / 22).

“Çok samimi 10 senelik bir arkadaşım var. Kendisi nişanlısıyla normal şartlarda Ağustos ayında evleneceklerdi, öyle karar almışlardı. Ama Ağustos ayında burcuyla ilgili bir problem varmış, bu sene evlenmeyin demişler astrologlar. Ve bu arkadaş düğünü erteledi, yapmadılar yani düğünü resmen. Daha sonra evlendiler” (E. / Kadın / 21).

Toplumun gündelik hayatının tamamına yayılmak isteyen burçlar, kimi burç ilgililerinin hayatında (en azından bazı alanlarda) başarıya ulaşmış görünmektedir. Evliliğini bile burçlara göre yöneten ve yönetmek isteyen insanlar bulunmaktadır. Bu derece burçları benimseyen insanlar elbette çok fazla değildir. Ancak görmezden gelinilecek azınlıkta da değildir. Gündelik hayatın tüm alanlarında görünür olmak istese de burçlar, genellikle sosyal ilişkilerde karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, günlük muhabbetlere de konu olabilmektedir burçlar.

Bir iş yerinde iki (S. / Erkek / 39 ve Z. / Kadın / 37) iş arkadaşının sabah ilk diyalogu:

S: Selamünaleyküm.

Z: Aleyküm selam, hoş geldin. Nasılsın?

S: Hoş bulduk, iyiyim sağ ol. Sen nasılsın? Hiç işe gelmiş gibi bir havan yok?

Z: Evet. Bugün abimi hastaneye yatıracağız.

S: Geçmiş olsun ya. Nesi var?

Z: 3 tane damarı tıkalıymış da anjiyo olacak işte. Onun adı da S.

S: Öyle mi ya? Adaşız demek ki. Hangi ay doğumlu?

Z: 9 Eylül.

S: O da Başak o zaman.

Z: Valla bilmiyorum da çok sinirli, çok asabi. Sen de öyle misin? Dediğim dedik misin?

S: Yok yahu, ben sakinimdir. Öyle dediğim dedik falan da değilimdir. Ama tabi son raddeye gelirse işler değişir.

Z: Hımmm. O zaman sizin yükselenleriniz farklı.

S: Evet. Olabilir

SONUÇ

Burçların toplumsal gündelik hayatın hemen bütün alanlarına yayılma teşebbüsü ve insanların en azından burcunun ne olduğunu bilmesi onu toplumsal bir konu yapmaktadır. Hemen hemen bütün toplumlarda kendisine muhatap bulabilmesi ise onu evrensel bir konu yapmaktadır.

Gündelik hayatımızın diğer popüler kültür ürünleri gibi burçlar da yaygınlığını büyük oranda modernleşme sürecine borçludur. Burçların modern çoğulculuk ile ilgili olarak gündelik hayatın bazı alanlarında insanlara anlam sunabildiği, modern karmaşa, belirsizlik ve şeyleşme ile ilgili olarak kafa karışıklığıyla insanların burçlara teslim olabildiği, dünyevileşme ile ilgili olarak insanların bazı manevi boşluklarını doldurabildiği ve böylece modernleşmeye hizmet ettiği saha çalışması ile pekiştirilmiştir. Ayrıca insanlara modernitenin aşılacağı tembellik ve hazırcılık kimlik konusunda da etkisini gösterdiği için burçlar gündelik hayatın popüler bir kültürü olabilmiştir. Çünkü katılımcılar, burçlar olmadan kendilerini ve başkalarını bu kadar kolay tanıyamayacaklarını düşünerek burçların varlığından gayet memnundurlar.

Burçlar dünyevileşme sürecinden kaynaklı yaşanan boşluğu doldurma çabasıyla yaygınlaşabilse de insanların hala ciddi anlamda dine yer verdikleri görülmüştür. Bu durum aslında burçların kapsamını daraltmaktadır. Çünkü kurumlar genellikle, çok sayıda insanı ihtiva eder. Ancak, iki kişinin etkileşime girdiği

durumlarda da kurumlaşmadan söz edilebilir. Bu durumda, astrolojinin de kurumlaşmış bir yapı sergilediğinden söz etmek yanlış olmayacaktır. Ancak kurumların kapsamı kurum içerisindeki ilişkilenebilirliğin azlığına-çokluğuna bağlıdır. Bu açıdan sosyal hayatın bütün ilişkilenebilirlik biçimlerinde yer almaya çalışarak astroloji, kapsamını geniş tutmaya çalışsa da bu konuda başarılı olduğu söylenemez. Mülakat katılımcılarımızın çoğu için bireysel olarak geniş kapsamlı bir yapı sergilese de astroloji, toplumsal anlamda dar kapsamlı bir kurumlaşma içerisindedir.

Günümüzde internet ve sosyal medyanın hakimiyetinde bu kadar yaygınlaşabilmiş bir popüler kültür ürünü olarak burçların modernizmin yanında kapitalizme ve kültür endüstrisine de hizmet ettiği Adorno tarafından ortaya konmuştur. Bu tezin saha çalışmasında ve burçlarla ilgili içeriklerde de rahatlıkla görülebileceği gibi burçlar, kendisinin bir tüketim nesnesi olmasının yanında tüketime yönlendiren içerikleriyle de kapitalizm ve kültür endüstrisi ile paralel doğrultudadır.

Bu tezde, istikrarlı bir şekilde burçların yönlendirmelerine başvuran, sorgulamaksızın kendisini ve başkalarını burçlara hapseden katılımcıların gösterdiği kadarıyla astroloji, Goffman'ın (2004: 222) şu tarifine uymaktadır: “Bir toplumsal kurum belli türde bir faaliyetin düzenli olarak gerçekleştiği, algıyı kısıtlayan sabit engellerle çevrili bir yerdir.” Takipçilerini düzenli bir şekilde belli bir periyoda sokmaya çalışan burçları düzenli olarak takip edip davranışlarını burçların rehberliğinde biçimlendiren insanlar vardır. Birçok katılımcı özellikle Barnum etkisiyle burç içeriklerinin ya tamamının ya da bir kısmının kendileriyle uyumlu olduğunu düşünmektedir. Ancak bu durum yanılgıdır, Marcuse'nin deyişiyle yanlış bilinçlilik. Bir insanın karakteri ve kimliği, içerisinde yaşadığı aile, okul, arkadaşlık gibi toplumsal çevre ile ve kendi iradesi ile belirlenir. Dolayısıyla insanın sahip olduğu bütün özelliklerde -astrolojinin iddia ettiği gibi yıldızlar ve gök cisimlerinden ziyade- içerisinde yaşadığı toplumun etkisi vardır. Yani sosyolojik açıdan temel olan şey, her sembolik evrenin ve her meşrûlaştırmanın aslında insan ürünü olduğunu fark etmektir. Aslında burçların insanlara uyması yanılgısından ziyade insanlar burçlara uydurulmaya çalışılıyor da olabilir. Şöyle ki: “Astroloji sütunları, iyi insanı tanımlamakta/kurmaktadır. Bu tanıma uyan insanlar normal

olarak nitelendirilmekte ve hatta muhtemelen böylesi insanların başarılı olacağı dikte edilmektedir. Ve insanlar, bu tanıma uymaları bağlamında kuvvetlendirilmektedir; çünkü mutluluğun göstergesi bu insanlardır” (Rigel & Dursun, 2015: 249).

Bu tez aracılığıyla görülmüştür ki burçlar özellikle sosyalleşme konusunda oldukça önemlidir. Çünkü bir ihtiyaç olarak sosyal uyum, hemen hemen bütün katılımcıların burçlarla ilgilenmesinde etkin olmuştur. Bunun yanında sosyalleşme sürecinde ailesiyle, arkadaş, akraba ve komşularıyla sürekli sosyal ilişkide olan insanların, katılımcılar gibi kendisini ve sosyal çevresini burçların rehberliğinde tanımaya çalışması yabancılaşmaya yol açacaktır. Çünkü katılımcıların çoğunun ifade ettiğine göre burçlar, insanın kendisini ve başkasını tanımada ve onlara karşı davranışları şekillendirmede gayet etkili olabilmektedir. Kimlik krizine ve anlam krizine yol açabilecek olan bu etki, nihayetinde bir yabancı (astrologun) etkisi olacağı için dolaylı ve gizli de olsa bir yabancılaşma unsurudur.

Astrologlar, burçların modernleşen ve dünyevileşen dünyada popüler kültür olarak yaygınlaşmasına, modern çoğulculuğu, kapitalizmi ve kültür endüstrisini beslemesine, yabancılaştırmasına, şeyleşmesine ve kurumlaşmasına bilinçli ya da bilinçsiz olarak hizmet etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, R. (2009). Avicenne, Refutation De L'astrologie. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (19), 203-208.
- Adorno, T. W. (2002). *The Stars Down to Earth*. (S. Crook, Çev.) Taylor & Francis: London and New York.
- Ağbal, D. (2012). Kur'an'da Burçlar; Mahiyeti ve İnsana Etkisi Bağlamında. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (38), 249-276.
- Akın, M. H. (2014). Gençlik Toplumsallaşmasında Akran Ve Arkadaşlık Grupları. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 8-21.
- Akın, M. H. (2009). Siyasal Toplumsallaşma Sürecinde Gençlik. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (22), 153-183.
- Akpolat, Y. (2008). Türkiye'de Modernleşmenin Sosyolojisi Üzerine Bir Tartışma. *Muhafazakâr Düşünce*, 5 (18), 109-124.
- Allum, N. (2010). What Makes Some People Think Astrology Is Scientific? *Science Communication*, 5 (20), 1-26.
- Altun, F. (2011). *Modernleşme Kuramı*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Altuntaş, H., & Şahin, M. (2013). *Kur'an-ı Kerim Meâli* (16. Baskı b.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Asımgil, S. (2010). *Burçlar*. İstanbul: Lacivert Yayınları.
- Astrolojinin Tarihçesi*. (2015, 01 05). 05 15, 2015 tarihinde Wikipedi Özgür Ansiklopedi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Astrolojinin_tarih%C3%A7esi adresinden alındı.
- Attas, S. N. (1978). *İslam, Sekülerizm ve Geleceğin Felsefesi*. Kuala Lumpur: Angkatan Belia Islam Malaysia.
- Ayçil, A. (2016). Çürük. *İzdiham* (21), 7.
- Aydın, M. (2010). *Bilgi Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap (Pınar) Yayınları.
- Aydın, M. (2009). *Moderniteye Dışarıdan Bakmak*. İstanbul: Açılım Yayınları.
- Ayhan, İ., & Yazar, F. (2004). Bâtıl İnançların Psikolojisi. *Pivolka* (17), 15-19.
- Ayten, A., & Köse, A. (2009). Bâtıl İnanç Ve Davranışlar Üzerine Psiko-sosyolojik Bir Analiz. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* (3), 45-70.
- Aziz, A. (1982). *Toplumsallaşma ve Kitlesel İletişim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları.

- Barnes, B. (2007). Thomas Kuhn. Q. Skinner içinde, *Çağdaş Temel Kuramlar* (A. Demirhan, Çev., s. 104-123). Ankara: Vadi Yayınları.
- Bennett, A. (2013). *Kültür ve Gündelik Hayat*. (N. Tokdoğan, B. Şenel, & U. Y. Kara, Çev.) Ankara: Phoenix Yayınları.
- Berger, P. L. (1993). *Dinin Sosyal Gerçekliği*. (A. Coşkun, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Berger, P. L., & Diğerleri. (2000). *Modernleşme Ve Bilinç*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası*. (V. S. Öğütle, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2015). *Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi*. (M. D. Dereli, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Berkes, N. (2008). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bilgi Seansı. (tarih yok). *Astroloji Nedir Bilimsel midir?* 05 14, 2015 tarihinde Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=sKzjD9SAQXE> adresinden alındı.
- Birekul, M. (2014). *Armağan Kültürü*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Bozkurt, V. (2010). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Coştu, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* (3), 117-140.
- Çağlar, N. (2008). Postmodern Anlayışta Siyaset ve Kimlik. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (3), 369-386.
- Çetin, E. (2013). *Gündelik Hayat Sosyolojisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Çulhaoğlu, M. (2007). Modernleşme, Batılılaşma ve Türk Solu. T. Bora, & M. Gültekingil içinde, *Modernleşme ve Batıcılık* (s. 170-188). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Davie, G. (2005). *Modern Avrupa'da Din*. (A. Demirci, Çev.) İstanbul: Küre Yayınları.
- Dawkins, R. (2007, 8 13). The Enemies Of Reason. London, UK. 05 10, 2015 tarihinde Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=gjenhporxRY> adresinden alındı.
- Doğan, İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Durkheim, E. (2008). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. (C. Saraçoğlu, Çev.) İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.

- Durmuşoğlu, A. (2012). *Öteki Modernlik*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Düztepe, T. (2005). Popüler Kültür Ürünü Olarak Gazetelerin Astroloji Köşelerinin Değerlendirilmesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Eco, U. (2012). *Günlük Yaşamdan Sanata*. (K. Atakay, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Emrahoğlu, N., & Öztürk, A. (2009). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Astronomi Kavramlarını Anlama Seviyelerinin ve Kavram Yanılgılarının İncelenmesi Üzerine Boylamsal Bir Araştırma. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (1), 165-180.
- Ergun, D. (2006). *100 Soruda Sosyoloji El Kitabı*. Ankara: İmge Yayınları.
- Ersoylu, H. (Tarih yok). *Fal, Fal-Nâme Ve Bir Çiçek Falı: Der Aksâm-ı Ezhâr*. Türkiye Mecmuası.
- Fazlıoğlu, İ. (2015). *Kayıp Halka*. İstanbul: Papersense Yayınları.
- Fichter, J. (1996). *Sosyoloji Nedir?* (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Atilla Yayınları.
- Frisby, D. (2012). *Modernlik Fragmanları*. (A. Terzi, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik*. (Ü. Tatlıcan, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (2006). *Sosyoloji*. (C. G. diğerleri, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınları.
- Goffman, E. (2004). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (B. Cezar, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action Volume One: Reason and Rationalization of Society*, Boston: Beacon Press.
- haber999.com. (2016, Şubat 25). *Astrologların Şahı İtiraf Etti*. Haziran 22, 2016 tarihinde Haber 999 Web sitesi: <http://haber999.com/haber/425/astrologlarin-sahita-nirun-itaraf-ettiastroloji-bir-yalan.html> adresinden alındı.
- Horkheimer, M., & Adorno, T. (1995). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (O. Özügöl, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Hurley, P. J. (2015). *Logic*. Stamford: Cengage Learning.
- Hürriyet, G. (2014, Temmuz 11). *Astroloji'de Hesap Değiştı*. Haziran 10, 2015 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web Sitesi: <http://www.hurriyet.com.tr/ankara/26773425.asp> adresinden alındı.
- Jeanniere, A. (2011). Modernite Nedir? M. Küçük içinde, *Modernite Versus Postmodernite* (N. Tatal, Çev., s. 111-124). İstanbul: Say Yayınları.

- Kaplan, K., & Ertürk, E. (2012). Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication* (2), 7-12.
- Kırkoğlu, R. H. (2013, Haziran 2). Astroloji Bilim Değil, Kehanet Sanatıdır. (G. Arslan, Röportajı Yapan) Milliyet Gazetesi.
- Kökdemir, D. (2012). Üniversite Eğitimi ve Eleştirel Düşünme. *Pivolka* (21), 16-19.
- Küçük, M. (2011). Postmodernin Modern Karakteri. M. Küçük içinde, *Modernite Versus Postmodernite* (s. 27-64). İstanbul: Say Yayınları.
- Lefebvre, H. (1996). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. (I. Gürbüz, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Marcuse, H. (1986). *Tek Boyutlu İnsan*. (A. Yardımlı, Çev.) İdea Yayınları.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (O. Akınbay, & D. Kömürcü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Marx, K. (2014). *1844 El Yazmaları*. (M. Belge, Çev.) İstanbul: Birikim Yayınları.
- Marx, K. (2013). *Yabancılaşma*. (K. S. diğerleri, Çev.) Ankara: Sol Yayınları.
- Metin, A. (Tarih yok). Kimliğin Toplumsal İnşası Ve Geleneksel Kadın Kimliğinin Aktarımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (2), 74-92.
- Metin, T. (2014). Selçuklular Zamanında Münecimliğe Dair Bazı Tespitler. *History Studies* (3), 239-252.
- More, T. (2010). Ütopya. (A. G. Cambier, Çev.) İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ögenler, O., & Yapıcı, G. (2012). Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Bâtıl İnanışlar Ve Hastalıklara Karşı Tutum Ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Tıp Dergisi* (34), 1-8.
- Özay, M. (2007). *Sekülerleşme ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Özbudun, S. (2003). *Kültür Hâlleri*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Özel, M. E. (tarih yok). *Astroloji Bilim Midir?* Mayıs 29, 2015 tarihinde Atom İnsan: <http://atominsan.net/makaleler/119-astroloji-bilim-midir.html> adresinden alındı.
- Özensel, E. (2007). Kültürün Popülerleşen Bir Alanı: Popüler Kültür. K. Alver, & N. Doğan içinde, *Kültür Sosyolojisi* (s. 207-223). Ankara: Hece Yayınları.
- Pannekoek, A. (1989). *A History Of Astronomy*. New York: Dover Publications.
- Rigel, N., & Dursun, O. (2015). Kültür Endüstrisinin Sahte Rasyonalitesi: Yıldız Falları. *Global Media Journal TR Edition*, 5 (10), 227-270.

- Sarıbaş, Ş. (2004, 11 14). Yıldızlara Bakmadan Asla. *Hürriyet Gazetesi*, s. 13-15.
- Sarıbay, A. Y. (2004). *Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Schutz, A., & Luckmann, T. (1973). *The Structures of the Life-world*. Evanston: Northwestern University Press.
- Selvi, C. (2011). Astrolojik Kişilik Ve Örgütsel Bağlılık Üzerine İlişki. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Simmel, G. (2015). *Bireysellik ve Kültür*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Stauth, G., & Turner, B. S. (2011). Nostalji, Postmodernizm ve Kitle Kültürü Eleştirisi. M. Küçük içinde, *Modernite Versus Postmodernite* (M. Küçük, Çev., s. 451-473). İstanbul: Say Yayınları.
- Stevenson, N. (2008). *Medya Kültürleri*. (G. Orhon, & B. E. Aksoy, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınları.
- Subaşı, N. (2004). *Gündelik Hayat ve Dinsellik*. İstanbul: İz Yayınları.
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (O. Akınhay, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Şahin, K. (2011). Kültürel Yozlaşmaya Neden Olan Bir Unsur Olarak Televizyon. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 243-277.
- Şan, M. K., & Hira, İ. (tarih yok). *Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi*. Haziran 28, 2015 tarihinde Politika Dergisi: http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/frankfurt_okulu_ve_kultur_endustrisi_elestirisi.pdf adresinden alındı.
- Tekin, F. (2014). Peter L. Berger'in Yabancılaşma Anlayışı: Diyalektik Bilincin Kaybı. *Beytülhikme*, 4 (2), 29-48.
- Toker, M. (2013). Haziran 12, 2016 tarihinde <http://www.mustafatoker.com.tr/genel/astroloji-hakkinda-forer-efect-barnum-etkisi.html> adresinden alındı.
- Uyar, T. (2015). *Astrolojinin Bilimle İmtihanı*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.
- Vatandaş, C. (2002). *Küreselleşme Sürecinde Toplumsal Kimlikler ve Çokkültürlülük*. Afyon: Değişim Yayınları.
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (L. Elburuz, & M. R. Ayas, Çev.) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Weber, M. (2008). *Protestan Ahlâkı ve Kapitalizmin Ruhu*. (Z. Gürata, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınları.

Yangel, Ş. (tarih yok). *Hürriyet Gazetesi*. Temmuz 13, 2015 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web Sitesi: <http://www.hurriyetaile.com/gunluk-burc-yorumlari/basak> adresinden alındı.

Yarma, E. (2014, Temmuz 11). *Burçlar Değişti mi Değişmedi mi?* Haziran 10, 2015 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web Sitesi: <http://www.hurriyet.com.tr/kelebek/paparazzi/26785686.asp> adresinden alındı.

Yelken, R. (2007). Kültür Endüstrisini Yeniden Tartışmak Ya da Popüler Kültürle Hesaplaşmak. K. Alver, & N. Doğan içinde, *Kültür Sosyolojisi* (s. 183-206). Ankara: Hece Yayınları.

Zarka, P. (2009). Astronomy and Astrology. D. Valls-Gabaud, & A. Boksenberg (Dü.), *The Role of Astronomy in Society and Culture* içinde, (s. 420-425). Paris.

Zeitgeist: The Movie. (2007). 05 13, 2015 tarihinde Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=BRkyY23mgVc> adresinden alındı.

Zijderveld, A. C. (2001). *Soyut Toplum*. İstanbul: Pınar Yayınları.

EK – 1
MÜLAKAT KATILIMCI LİSTESİ

- 1) Ahmet (A. / Erkek / 23): 23 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite mezunu. Öğretmen.
- 2) Aslı (A. / Kadın / 27): 27 yaşında. Konya’da yaşıyor. Lise mezunu. Ev hanımı.
- 3) Aynur (A. / Kadın / 22): 22 yaşında. Batman’da yaşıyor. Üniversite öğrencisi.
- 4) Ayşe (A. / Kadın / 25): 25 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite mezunu. Öğretmen.
- 5) Ayşegül (A. / Kadın / 25): 25 yaşında. Konya’da yaşıyor. Güvenlik görevlisi.
- 6) Betül (B. / Kadın / 24): 24 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite mezunu. Ev hanımı.
- 7) Büşranur (B. / Kadın / 22): 22 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite öğrencisi.
- 8) Cahide (C. / Kadın / 22): 22 yaşında. Konya’da yaşıyor. Öğrenci.
- 9) Çağla (Ç. / Kadın / 26): 26 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite mezunu. Ev hanımı.
- 10) Çağla (Ç. / Kadın / 22): 22 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite mezunu. Satış danışmanı.
- 11) Durmuş Ali (D. / Erkek / 37): 37 yaşında. Konya’da yaşıyor. Lisansüstü mezunu. Memur.
- 12) Ebru (E. / Kadın / 21): 21 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite öğrencisi.
- 13) Ebubekir (E. / Erkek / 27): 27 yaşında. Konya’da yaşıyor. Lise mezunu. Muhasebeci.
- 14) Elif (E. / Kadın / 24): 24 yaşında. Konya’da yaşıyor. Lisansüstü öğrencisi.
- 15) Emine (E. / Kadın / 18): 18 yaşında. Konya’da yaşıyor. Öğrenci.
- 16) Emrah (E. / Erkek / 28): 28 yaşında. Konya’da yaşıyor. Lise mezunu. Güvenlik görevlisi
- 17) Esra (E. / Kadın / 22): 22 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite mezunu. Hemşire.
- 18) Fatih (F. / Erkek / 31): 31 yaşında. Konya’da yaşıyor. Önlisans mezunu. Pazarlamacı.
- 19) Fatma (F. / Kadın / 23): 23 yaşında. Gaziantep’te yaşıyor. Üniversite öğrencisi.
- 20) Hilal (H. / Kadın / 22): 22 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite öğrencisi.
- 21) İsmail (İ. / Erkek / 30): 30 yaşında. Konya’da yaşıyor. Ortaokul mezunu. İş yeri sahibi.
- 22) Kaan (K. / Erkek / 21): 21 yaşında. Ankara’da yaşıyor. Üniversite öğrencisi.
- 23) Leyla (L. / Kadın / 35): 35 yaşında. Konya’da yaşıyor. Lisansüstü mezunu. Memur.
- 24) Mert (M. / Erkek / 22): 22 yaşında. İzmir’de yaşıyor. Öğrenci.
- 25) Mutlu (M. / Erkek / 19): 19 yaşında. Konya’da yaşıyor. Üniversite öğrencisi.
- 26) Nergis (N. / Kadın / 29): 29 yaşında. Konya’da yaşıyor. Lisansüstü öğrencisi.

- 27) Özgür (Ö. / Erkek / 26): 26 yaşında. Konya'da yaşıyor. Lise mezunu. Muhasebeci.
- 28) Ruçhan (R. / Erkek / 23): 23 yaşında. Konya'da yaşıyor. Üniversite mezunu. Öğretmen.
- 29) Saadet (S. / Kadın / 25): 25 yaşında. Konya'da yaşıyor. Üniversite mezunu. İşsiz.
- 30) Sultan (S. / Kadın / 39): 39 yaşında. Konya'da yaşıyor. Üniversite mezunu. Yazıcı.
- 31) Zehra (Z. / Kadın / 23): 23 yaşında. Hatay'da yaşıyor. Üniversite mezunu. Memur.
- 32) Zeynep (Z. / Kadın / 19): 19 yaşında. Konya'da yaşıyor. Üniversite öğrencisi.
- 33) Zeynep (Z. / Kadın / 37): 37 yaşında. Konya'da yaşıyor. Sekreter. Mülakat katılımcısı değil. Örnek anılarda sunulan diyalogun sahibi.
- 34) Salih (S. / Erkek / 39): 39 yaşında. Konya'da yaşıyor. Memur. Mülakat katılımcısı değil. Örnek anılarda sunulan diyalogun sahibi.

EK - 2 MÜLAKAT SORULARI

Sayın katılımcı:

Bu mülakat, günümüzde burçlarla ilgilenme davranışının bireysel, sosyal ve kültürel anlamlarını tespit etme amacıyla hazırlanmıştır. Mülakatta vereceğiniz cevaplar, bu bilimsel araştırma dışında hiçbir kurum ve kişiyle paylaşılmayacaktır.

Gösterdiğiniz ilgi için teşekkür ederim.

KATILIMCININ GENEL ÖZELLİKLERİ

- 1) Adı-Soyadı:
- 2) Cinsiyeti:
- 3) Yaşı:
- 4) Medeni durumu:
- 5) Mesleği:
- 6) Yaşadığı şehir:
- 7) Öğrenim durumu:
- 8) Ailenin maddi durumu: 1) Çok kötü   2) Kötü   3) Orta   4) İyi   5) Çok iyi
- 9) Kendinizi nasıl tanımlarsınız? (Din, siyaset, dünya görüşü ya da kişilik özelliği ile tanımlayabilirsiniz.):
- 10) Geleneksel ve dini değerlerle aranız nasıl? Dininize, geçmişinize bağlı mısınız?
- 11) Aile çevreniz, arkadaş çevreniz kalabalık mıdır? Etrafınızdakilerle iletişiminiz sıcak, canlı ve samimi midir soğuk ve mesafeli midir? Yoksa küçük bir aileye ve çok az arkadaşına mı sahipsiniz?

BURÇLARA DAİR ALGI

- 1) Sizce astroloji nedir? Bir bilim mi, inanç mı ya da başka bir şey mi? Burçlar akılla mı alakalı, inançla mı?
- 2) Burçları ne sıklıkta takip ediyorsunuz?
- 3) Burçlarla ne kadar süredir ilgileniyorsunuz. Hatırladığınız kadarıyla, ilgi duymadığınız dönemde ilgi duyuyormuş gibi yaptınız mı?
- 4) İnanarak mı takip ediyorsunuz yoksa inanmıyorsunuz ama yine de mi takip ediyorsunuz?
- 5) Burçları nasıl takip etmeye başladınız?
- 6) Burçları en çok ne zaman takip ediyorsunuz? (Gün içersinde ne zaman karşılaşırsanız mı? Boş zamanınızda mı? İşe/okula giderken mi?)
- 7) Burçları genellikle nerede takip ediyorsunuz? İnternette ise burçlarla ilgili içeriğe tıklamanız nasıl oluyor? (Arama motoruna özellikle yazıp aratıyor

musunuz yoksa karşınıza çıktıkça mı tıklıyorsunuz?) Karşınıza çıkınca tıklama isteği uyandıran şey ne? Ya da televizyonda rastladığınızda o kanalı değiştirmeye engel olan şey ne?

- 8) Burçları niçin takip ediyorsunuz? Ne işinize yarıyor?
- 9) Gündelik hayatta burçlardan etkilenerik sergilediğiniz davranışlarınız var mı?
- 10) Arkadaş ya da aile muhabbetlerinizde burçlar konusu açılıyor mu? Yeni tanışmalarda karşınızdaki size ya da siz karşınızdakine burcunu soruyor musunuz?
- 11) Örneğin bizdeki başak burcu Kızılderililerin ayı burcuna denk geliyor. Ama başak burcunun renkleri sarı ve yeşil iken ayı burcunun rengi erguvan olarak geçiyor. Sizce niye tutmuyor?
- 12) Burçları okurken ya da bir astrologu dinlerken size ters gelen, rahatsız eden, değerlerinizle çatışan içeriklere rastlıyor musunuz?
- 13) İslam ile astrolojiyi birbirine uyumlu buluyor musunuz? İslam astrolojiye nasıl bakıyor sizce? Ya da astroloji İslam'a nasıl bakıyor sizce?
- 14) Burçları hiç sorguluyor musunuz? Niçin inanıyorsunuz ya da inanmıyorsunuz?
- 15) Burçlarda hayatınızın hangi yönlerine dair içerikler buluyorsunuz? (İş hayatı, aşk hayatı, aile hayatı, müzik, tatil, boş zaman vs. Hepsi?)
- 16) Burç yorumlarınızda size uygun iş, size uygun eş, size uygun parfüm, müzik, giyim vs. nasıl olmalı diye içerikler sunuluyor. Bunları önemsiyor ve kullanıyor musunuz?
- 17) Burç yorumlarının sanki tamamen size özel hazırlandığını düşünüyor musunuz? Yani okuduklarınız sizi yansıtıyor mu? Size uymayan hiçbir yorumla ya da özellikle karşılaşılıyor musunuz? Sizde olan bir özellik yok ya da olmayan bir özellik var deniyor mu?
- 18) Bununla ilgili olarak, sizce burçlar kişiliğinizi anlatıyor mu, etkiliyor mu? Yani sizce zaten inatçı olduğunuz için mi burcunuzda inatçı yazıyor yoksa inatçı yazdığı için mi siz kendinizi inatçı diye tanımlıyorsunuz?
- 19) Aklınıza takılıp da burç yorumlarında ya da burç özelliklerinde arayıp bulamadığınız şeyler oluyor mu? (Aile, spor, tatil, müzik, siyaset, din...)
- 20) Burç yorumlarını net ve kesin buluyor musunuz? Burçları okuyunca ya da bir astrologu dinleyince rahatlıyor musunuz, kafanızda her şey netleşiyor mu yoksa kafanız mı karışıyor?
- 21) Sizce burçların kaderle ilgisi var mıdır? Yani burçlarda yazan şeyler kaderiniz midir? Ya da kaderiniz neyse burçlarda onlar mı yazıyordur? (Titizlik, liderlik, inatçılık, kıskançlık vs. sizin kaderiniz olabilir mi?)
- 22) Diyelim ki bir gün haftalık burç yorumunuzu okudunuz. O hafta yaşadığınız herhangi bir şey okuduğunuz burç yorumunu hiç hatırlattı mı? Yani burçlarda okuduğunuz ya da dinlediğiniz bir şeyi hayatınızda yaşadınız mı hiç gerçekten? (Örnek anlatır mısınız?)

- 23) Biliyorsunuz ki, burçlar arasında uyumlar var. Sizin burcunuzla uyumsuz olan burçtan bir insana yaklaşımınız nedir? Burçlarınızın uyumlu olduğu ama geçinemediğiniz ya da burçlarınızın uyumsuz olduğu ama çok iyi geçindiğiniz insanlar var mı etrafınızda?
- 24) Aile bireylerinizin, arkadaş ve akrabalarınızın burçlarıyla da ilgileniyor musunuz? Kendiniz dışında kaç kişinin burcunu biliyorsunuz? Ve bu sizin işinize yarıyor mu? Nasıl?
- 25) “Burçların tarihleri değişti. 13’üncü burç ortaya çıktı, yılan burcu” gibi haberleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizin burcunuz da değişmiş oluyor sonuçta.
- 26) Bir de yükselen var. Sizce yükselen ne ve ne işe yarıyor? Yükseleni bilinmeyen bir insanın burç yorumu da yapılabilir mi? Tutuyor mu?
- 27) Burçlara inanmayan, hiç ilgilenmeyen insanlara karşı bir düşünceniz var mı? Kimler ilgilenmez burçlarla?
- 28) Burçlar olmasa ne olurdu?

ASTROLOGLARA DAİR ALGI

- 1) Hiç herhangi bir astrologdan birebir danışmanlık aldınız mı? Ya da almak ister misiniz? Ya da astroloji okulları var mesela. Burçlarla ilgili kurs görmek ister misiniz?
- 2) Astrolog olmak ister miydiniz? Astrologları nasıl buluyorsunuz? Sizce sıradan insanlar mı yoksa farklılıkları (sıra dışı güçleri/özellikleri) olan gizemli insanlar mı? Gezegenlerden, yıldızlardan mesaj geliyor mudur mesela?
- 3) Sizce burçlarla ilgili olarak, ortada bizim, herkesin erişemeyeceği gizemli bir bilgi var mıdır? Astrologlar yıldızları nasıl çözümlüyor sizce?
- 4) Astrologların nasıl çalıştıklarını, burç yorumlarını nasıl hazırladıklarını tahmin edecek olsanız neler söylersiniz?
- 5) Sizce astrologların hepsi aynı kefeye konabilir mi? Bütün astrologlara inanmalı mıyız? Sizin inandığınız kaç astrolog var mesela?
- 6) Mesela bir astrologun dediğiyle diğerinin dediği tutmayabiliyor. Burç yorumlarında böylesi tutarsızlıklarla, çelişkilerle karşılaşılıyor musunuz? Karşılaşıyorsanız bu durumu nasıl karşılıyorsunuz?
- 7) Diyelim ki, burcunuza göre kıskançsınız. Ve bu tutuyor. Psikologlara göre bir insanın kıskanç olup olmaması, ailesinin o insanı nasıl yetiştirdiğine bağlıdır. Bu durumda astrologlar ailenizin sizi nasıl yetiştirdiğini mi bilmiş oluyor?

SON OLARAK:

Etrafınızda sizden daha çok burçlarla ilgilenenler varsa onunla ilgili bir şeyler anlatır mısınız?